Mato Marčinko

U ODŽAKU SE BRANILA HRVATSKA DRŽAVA

HOR
Zagreb, 2004.

Knjižnica
RED
sv. 1.

Nakladnik
HOR
Hrvatski Obranbeni Red
Zagreb
Za nakladnika: Branimir Petener

Unos štiva: Vera Vukelić
Znanstveni slog: mr.sc. Anđela Ljubas
Crtež na naslovnoj stranici: akademski slikar Bruno Bulić
Urednik: Branimir Petener

Tisak
MTG-topgraf
Velika Gorica

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 94(497.6 Odžak)"1941/1945"

MARČINKO, Mato
U Odžaku se branila Hrvatska / Mato Marčinko. - Zagreb : Hrvatski obranbeni red, 2004. - (Knjižnica Red ; knj. 1)

Mato Marčinko

U ODŽAKU SE BRANILA HRVATSKA DRŽAVA

Naklada
HOR
Zagreb, 2004.

K A Z A L O

I.	Narod bez države nije narod.....	7
II.	U Odžaku se vodila posljednja bitka Drugoga svjetskoga rata u Europi.....	13
III.	Nezavisna Država Hrvatska poviestna je činjenica	16
IV.	O braniteljima Odžaka nije se smjelo ni pisati ni govoriti.....	23
V.	Odžak je novi hrvatski Siget.....	36
VI.	Zajednički smo nepobjedivi.....	43
VII.	Tvorac velikosrbske ideologije i prakse bila je Srbska pravoslavna crkva.....	61
VIII.	U Odžaku se branila hrvatska država.....	79
IX.	Hrvatska na mučilištu.....	85
X.	Na ljutu ranu ljuta trava.....	102
XI.	Što hrvatski narod mora znati.....	121
XII.	Dr. Vladko Maček vodio je politiku očuvanja Jugoslavije.....	136
XIII.	Josip Broz Tito borio se za komunističku Jugoslaviju.....	141
XIV.	Partizanski zločini.....	146
XV.	Uznička Hrvatska.....	158
XVI.	Branitelji Odžaka borili su se za hrvatsku državu s granicama na Sutli i Drini.....	168
XVII.	Za kršćansku Europu s Hrvatskom u srdcu.....	176
XVIII.	Sažetak.....	179
XIX.	Zusammenfassung.....	184
XX.	Urednikova pripomena.....	191
XXI.	Popis primienjenih štiva.....	199
XXII.	Pregled slikovnih i stihovnih priloga.....	203
XXIII.	Bilježka o piscu.....	204

I.

NAROD BEZ DRŽAVE NIJE NAROD

Partizani Josipa Broza Tita ne bi mogli ugroziti obstanak Nezavisne Države Hrvatske, da ih u tomu nisu pomagale Savezničke sile, koje su bezuvjetno bile protiv obstanka bilo kakve hrvatske države. Davno je tomu, kako je Otac Hrvatstva i Otac Domovine dr. Ante Starčević rekao svojim glasovitim **Govorom** u Hrvatskomu saboru dne 26. lipnja 1861.:

„Ne će Europa, da mi Hervati budemo neodvisni, da budemo samostalni ... Ja ne ću da dokažem, da će Hervatska doista biti deržavom o sebi, nego samo velim, da naša domovina, kako nekada biaše, tako i danas može biti samostalna; ja htiedoh dokazati, da mi, ako smo muži slobode i napredka, moramo nastojati da našemu narodu izbijemo iz glave onu vieru, koju mu je Austria i Rusia narinula, vieru kao da smo mi, uzderžavatelji Austrie, tako slabi, da ne možemo drugačie, nego kao bilo čiji robovi živiti; mi možemo Hervatom kazati, da je sužnju jednako u amerikanskoj republiki i u austrianskoj (čitaj: jugobalkanskoj!) *ali ruskoj despocii. (...) Ja ne razumim, što hoće da kažu oni, koji vele, da Kraljevina Hervatska, kraljevina pet stoletjah perkosivša Iztoku i Zapadu, ne može o sebi, neodvisna stajati. Ni jedan narod ne može bez drugih narodah obstati, pa itako svako selo može kao neodvisna deržava biti. Narod francezki, narod u trih stranah zemlje deržeći svoju slavodobitnu zastavu razvijenu, i taj narod trebuje drugih narodah, a itako San Marino i mnoge druge deržavice obstoje takodjer i živu u sreći i slobodi. (...) Kažimo dakle Europi iskreno naša prava i naše potrebe, izpunimo deržanstvo* (dužnost) *Hervatah, to, gospodo, učinimo, pa bio posliedak koi komu drago, mi smo svu odgovornost s nas svalili, mi već ne imamo ništa, što bi nam Austria* (čitaj: Europa!) *mogla oteti, a da-li ni Austria* (Europa) *nema ništa za izgubiti, na to neka pazi Austria* (Europa)!"[1]

Ove Starčevićeve misli na svoj način ponavlja Miroslav Tudjman u knjigi **Krivi za zločin samoodredjenja**?[2] *„Miroslav*

[1] **Saborski dnevnik, 1861., str. 276.-283.**

[2] Tudjman, Miroslav: **Krivi za zločin samoodredjenja?,** Udruga sv. Jurja, Zagreb, **2003.**

Tudjman uvjerljivo pokazuje u knjizi, zašto Hrvatsku obtužuju za zločin. Obtuživanje je započelo već u onomu trenutku, kada je Hrvatska iztaknula svoje pravo na samostalnu i suverenu državu. To je njezina krivnja kako u očima stanovitoga diela svieta, tako i u očima domaćih protivnika hrvatske samostalnosti. Njezina glavna krivnja je 'naprosto' u činjenici, da ona danas jest, i nastoji biti to što jest, samostalna i slobodna zemlja'. Polazeći od ove teze, Tudjman dokumentirano iznosi čitav niz podataka, koji razodkrivaju protivnike hrvatske samostalnosti. Pokazuje, kako su komunistički internacionalisti i globalisti današnjice suglasni u projektu prevladavanja nacija. Dolazkom na vlast globalističke garniture u siečnju 2000. započela je razgradnja temeljnih nacionalnih vriednosti i dekonstrukcija bitnih, novostvorenih ustanova hrvatske države. Tom dekonstrukcijom željelo se i želi ukloniti hrvatski 'zločin' samoodredjenja. (...) Tudjman citira jednoga srbskoga dužnostnika, koji je, govoreći o srbskim nacionalnim interesima, rekao: 'Mi ne mienjamo ljude, mi mienjamo stajališta.' Sukladno takvom stajalištu, srbski nacionalni interesi ne će se bitno promieniti. Srbska politika će modificirati svoje ciljeve i u zadovoljavanju vlastitih nacionalnih interesa pokušati izbjegavati pogrješke i propuste, koji su učinjeni u prošlom desetljeću. Srbija će, iako gospodarski vrlo slaba, kotirati prema Europi. Ona će se u skladu s europskom politikom otvorenoga tržišta otvarati globalnom protoku roba, novca i stručnoga znanja. To će Srbiji polaziti za rukom, jer ima dugu poviest i veliko izkustvo u uvjeravanju drugih da plaćaju njene dugove i probleme. ' (...) Iz knjige Miroslava Tudjmana vidimo, koliko su biedni i ništavni svi oni, koji su nakon izbora 2000. u Zagrebu preuzeli vlast i umjesto na dogradnju države išli na demontažu njezine sigurnosti i svih vriednosti, na kojima počivaju države."[3]

[3] Šulek, Stjepan: **Dokumentirano o protivnicima hrvatske samostalnosti,** „.Hrvatsko slovo", IX., br. 417. od 18. travnja 2003., str. 24.

Kratice u bilježkama pod crtom, abecedno poredane: DIZJ = Državni izdavački zavod Jugoslavije *(bivše, sada SiCG)*; HAZU *(bivša JAZU)* = Hrvatska *(bivša Jugoslavenska)* akademija znanosti i umjetnosti; HIBZ = Hrvatski izdavalački bibliografski zavod; HVIDR-a = Hrvatski vojni invalidi Domovinskoga rata; JLZ *(bivši)* = Jugoslavenski leksikografski zavod *(sada: LZ M. Krleža);* KS = Kršćanska sadašnjost; MH = Matica Hrvatska; NSK = Nacionalna *(bolje: Narodna*

„Nova Hrvatska vlast - piše akademik Josip Pečarić u Predgovoru knjige Zvonimira Puškaša **Od Maribora do Ovčare** - *odmah je proglasila proteklih deset godina, dakle period u komu je stvorena hrvatska država, i to u pobjedničkom obranbenomu ratu - godinama mraka. Da ne bi bilo sumnje, da im smeta upravo ta pobjeda i samo stvaranje neovisne hrvatske države, krenuli su odmah na* kriminalizaciju onoga, *sto je hrvatskomu narodu najsvjetlije: kriminalizaciju Domovinskoga rata, hrvatskih branitelja, generala, invalida Domovinskoga rata pa sve do roditelja i obitelji poginulih hrvatskih vitezova. Odmah se krenulo s tzv. detudjmanizacijom, odnosno deustašizacijom, bolje reći razhrvaćivanjem Hrvatske. Krenula je, kako reče akademik Slobodan Novak, 'ne častna haranga na dr. Tudjmana, kakvu u ovoj tužnoj Hrvatskoj nije doživio ni Pavelić'. Zar sve to, što nam se dogadja, uključujući Haag, razbojstva svjetskih moćnika nad Hrvatima BiH, ne pokazuje, kako doista živimo u teatru absurda? (...) Tudjman je i mrtav stvarna prietnja pokušaju ponovnog ujedinjenja pod srbskom hegemonijom. Ali poistovjećivanje Tudjmana i Pavelića od strane današnjih hrvatskih vlasti i njihovih nalogodavaca iz svieta tjera nas na preizpitivanje i našeg odnosa prema Paveliću.* ***Jer kada nama, koji smo preživjeli srbsku agresiju, mogu toliko lagati o Domovinskomu ratu i predsjedniku Tudjmanu, koliko su tek laži uspjeli nametnuti kao istinu o Paveliću?*** (iztaknuo M.M.) *Bili su na strani pobjednika, a doista su imali itekako puno vremena, da stalnim ponavljanjem neistina dr. Ante Pavelić postane - crni vrag. Pavelić je njima, a i Tudjman, gori i od Hitlera i od Mussolinija iz jednostavnoga razloga: uz njihova imena vezuje se postojanje dviju hrvatskih država.*

Kažu, da je dr. Ante Pavelić fašist, - nastavlja akademik Josip Pečarić - *a NDH fašistička država samo zato, što su bili na strani Njemačke i Italije. Absurd sličan priči, kako je mali Ivica postao fašist. Topio se mali Ivica u moru. Na obali su bili fašist i antifašist. Antifašist je okrenuo glavu, a fašist je skočio u more i spasio malog Ivicu. Ivicu su odmah proglasili fašistom. Pa spasio ga je fašist. Zašto se nije jednostavno utopio, kada je vidio, da antifašist okreće glavu? Ivica nije dugo živio, ali i danas o njemu ne pričaju kao o*

ili Državna) i sveučilištna knjižnica; SNL = Sveučilištna naklada Liber; ŠK = Školska knjiga, ZIRAL = Zajednica izdanja Ranjeni labud.

malom Ivici, nego o Ivici fašistu. Jasno je svima, da je Pavelić bio nacionalist, koji je u borbi za slobodu svoga naroda prihvatio pomoć od onih, koji su mu je htjeli dati. Obtužuju ga, da je fašist i naši 'antifašisti'. Tko su oni? Poznato je, da su Hitler i Staljin bili prijatelji. Socialisti i jedan i drugi podielili su drugarski Poljsku. Kada je Hitler napao SSSR, Staljin je - htio ne htio - postao antifašist. A s njim i svi njegovi drugovi diljem svieta. Da pomognu u spašavanju prve zemlje socializma, komunisti su digli oružje na NDH. Tako su mogli vezati njemačke trupe, da ne idu u napad na SSSR. Tek tada im je NDH postala fašistička država, a i oni antifašisti. (...) Poznato je, da je u uzporedbi s ostalim državama, koje su bile u Hitlerovu 'carstvu', najviše Židova spašeno upravo u NDH. Drugim riečima, da nije bilo NDH, mnogo više Židova s toga područja bilo bi ubijeno. Zar nije onda absurd, da su upravo neki od Židova, koji su na taj način ostali u životu, i njihova djeca najveći kritičari NDH i dr. Paveliča?

U knjizi dr. Zvonimira Puškaša ***Od Maribora do Ovčare -*** kaže na kraju svoga Predgovora akademik Josip Pečarić - *čitatelji će naći cieli niz podataka, činjenica i dokumenata, koji nam pokazuju, kako je dr. Ante Pavelić u biti postao crni vrag samo zato, što nije prihvatio smrt svoga naroda, nego ga je pokušao spasiti uz pomoć onih, koji su izgubili rat..., ova knjiga dokumentira činjenicu, da je dr. Pavelić bio nacionalist, koji se borio za slobodu svoga naroda. Paveliću nije bila važna samo vlast, kako mu spočitavaju. Itekako je bio spreman odreći je se, samo da se neovisnost očuva. Na žalost, dr. Maček nije nikada pripadao krugu ljudi, koji su bili spremni suprotstaviti se svietu u borbi za neovisnu državu, u borbi za slobodu svoga naroda. (...) Na Pavelićevu i našu žalost, svjedoci smo i danas, sloboda nije nešto najsvetije. Slobodu mogu imati samo izabrani. Svjetski moćnici su ti, koji biraju, a Hrvati nisu bili medju izabranima. Nisu još ni dandanas. Zato je od dr. Pavelića trebalo načiniti crnoga vraga, a to pokušavaju i danas s dr. Tudjmanom. Tek toliko da budu primjeri, kako se nitko od onih, koji nisu izabrani, ne bi usudio ostvariti slobodu.* Neprieporno *je, da je NDH postala gubitnik u Drugomu svjetskomu ratu.* ***Ali, bi li u drugoj Jugoslaviji uobće bilo republika, da nije bilo NDH? Osim toga, ona je ipak ukazivala hrvatskomu narodu, da ideja o neovisnoj državi nije san. Zato se s pravom kaže, da nije bilo NDH, ne bi bilo ni današnje neovisne države Hrvatske. Na taj način ni NDH ni Pavelić još nisu***

gubitnici. Jer njihov san je ostvaren danas. *Istina, još uviek nam predstoji velika borba, jer neovisna hrvatska država još nije po volji svjetskih moćnika. Oni i njihove sluge u Hrvatskoj i dandanas pokušavaju nas vratiti u nešto, što nazivaju Zapadni Balkan, t.j. u još goru Jugoslaviju od onih predhodnih. A svima je jasno, da to znači zatiranje hrvatskoga naroda."*[4]

Iako su došli na vlast u drugoj Jugoslaviji uz pomoć Amerikanaca i Engleza, komunisti Josipa Broza Tita svoju „pobjedu" pripisali su SSSR-u na čelu s voljenim drugom Staljinom. Po čitavoj Jugoslaviji orile su se pjesme: „Amerika i Englezka / bit će zemlja proleterska! / Ne vjerujemo mi u Boga, / već u Tita vodju svoga! / Ne vjerujemo mi u Krista, / već u Tita komunista! / Neka gine sve u biedi, / samo Tito nek' pobiedi! / Ne vjerujemo u čudesa, / već u Marxa i Engelsa!"

Staljinov SSSR završio je na smetištu poviesti. Amerika i Englezka nisu postale zemlje proleterske, nego globalističke. Komunistički proleteri na čelu s Ivicom Račanom brzo su se „prestrojili": skinuli su proletersko ruho i obukli globalističko. I uz pomoć nekadašnjih „saveznika" Amerike i Englezke nastavili su stari posao: rušenje hrvatske države i povratak Hrvatske u novu balkanoidnu Jugoslaviju. Kamo nas to vraćaju prerušeni hrvatski komunisti?

O sudbini hrvatske države piše i Tomislav Jonjić: *„Hrvatski se narod - dotad obezpravljen i ponižen, bez vlastite vojske i diplomacije - u travnju 1941. našao pred izborom: defetistički i kukavički zatomiti svoju težnju za slobodom i državnom nezavisnošću, i tako ujedno prepustiti, da o njemu bez njega odlučuju u Berlinu, Rimu, Beogradu, Moskvi i Londonu, ili uzpostaviti vlastitu, makar teritorialno okrnjenu i vojnopolitičkim okružjem pritiešnjenu hrvatsku državu. Umjesto Jugoslavije, izabrana je Hrvatska. Da je taj izbor doista bio izbor u ime hrvatskoga naroda, pokazuje travanjsko oduševljenje Hrvata i skoro bezkrvno preuzimanje vlasti. (...) Protiv novouzpostavljene NDH talijanski je imperializam sustavno poticao velikosrbske aspiracije i četničku pobunu. A ona je, kao što nam pokazuje akcija* ***Srbi na okup!,*** *izbila zato, što srbska*

[4] Puškaš, Zvonimir: **Od Maribora do Ovčare,** Sudbina ranjenika Oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske u Mariboru svibnja 1945., Zagreb, 2002., str. 9.-12.

nacionalna misao nije prihvaćala ni hrvatsku autonomiju unutar Jugoslavije, a kamoli hrvatsku državu. Na krilima te pobune uskoro će, po nalogu Moskve, u rat protiv hrvatske države krenuti i komunisti. Ugrožena sa svih strana i od zapadnih Saveznika unapried, bez vlastite krivnje osudjena na smrt, hrvatska se država upustila u legitiman, ali oštar i često nesmiljen sukob s četničko-partizanskom pobunom. (...) U takvoj situaciji službeni je Zagreb Njemačku doživljavao kao jedinoga zaštitnika. U odnosu na ostale hrvatske susjede, Treći je Reich, naime, imao najmanje teritorialnih prohtjeva na hrvatska područja ... Ne će proći puno vremena, da se u nepouzdanost saveza s nacionalsocialističkom Njemačkom uvjere i njezini nekadašnji pristaše, koji će unatoč tomu svoju zabludu izpričavati ogradom, koja je, uostalom, bila točna: Ako joj je sudbina na strani Njemačke neizvjestna, neovisnu Hrvatsku na drugoj strani čeka samo smrt, u četničkoj ili boljševičkoj Jugoslaviji, svejedno. (...) Pavelić je još početkom kolovoza - mjesec dana prije pada Italije - najavio dr. Oskaru Turini, da će uskoro postati glavarom hrvatske uprave u Rieci i dielu Istre, jer predstoji oslobodjenje tih krajeva. (...) Zbog neprijateljstva Saveznika za Hrvatsku savez s Njemačkom objektivno nije imao alternative. Taj je savez nažalost istodobno bio kamen o vratu mlade hrvatske države. Nju osim Hrvata nitko nije želio ni prihvaćao, a njezin će skori slom dovesti do pokolja nezapamćena u poviesti."[5]

[5] Jonjić, Tomislav: **Granice hrvatske države nakon pada Italije,** „Politički zatvorenik", XIII., br. 133., travnja 2003., str. 21. i 23.

II.

U ODŽAKU SE VODILA POSLJEDNJA BITKA DRUGOGA SVJETSKOGA RATA U EUROPI

Nezavisna Država Hrvatska nije prestala obstojati 15. svibnja 1945., kada su Englezi u Bleiburgu glavni dio hrvatske vojske predali na milost i nemilost srbokomunističkih partizana Josipa Broza Tita. *„Neki pojedinci i skupine pružali su odpor komunističkoj vlasti i više godina. Jedna od tih skupina, oko 10.000 boraca iz Posavine i Slavonije, predvodjena braćom Ivanom i Petrom Rajkovačićem, odlučila je ne povlačiti se prema Zagrebu, pa je 19. travnja 1945. zaposjela obranbene položaje na ušću Bosne u Savu, pretvorivši Odžak i okolna 24 sela i zaseoka u jedno obranbeno uporište, koje se je održalo unatoč napadima najelitnijih brigada Jugoslavenske armije s topničtvom, tenkovima i zrakoplovstvom sve do 25. svibnja 1945., 16 dana nakon što je službeno završio II. svjetski rat u čitavoj Europi."*[6]

Obrana Odžaka i okolnih sela i zaselaka posljednja je bitka II. svjetskoga rata u Europi. O toj bitki piše Bruno Bušić u članku **Branitelji Odžaka**[7] navodeći i ove napise beogradskoga NIN-a (od 1. i 8. lipnja 1975.): *„U trenutcima kada je u Berlinu Hitler već potegao pištolj, da ubije Evu Braun, u času kada su naše trupe ulazile u oslobodjeni Zagreb, a bataljuni Korpusa narodne obrane energično se obračunavali s ostatcima četničkih i ustaških snaga širom zemlje, na ušću Bosne u Savu tek su se počele razplamsavati prave bitke. Ovdje je tek počinjao rat, s mnogo poginulih na objema stranama. Trajat će sve do 25. svibnja 1945. godine - čitavih šestnaest dana poslije završetka Drugoga svjetskoga rata. Borbe vodjene od 19. do 28. travnja (1945.) bile su žestoke, uz stalne juriše na ustaška utvrdjenja. Iako su u njima s partizanske strane sudjelovale jedinice navikle samo na pobjede - 25. srbska i nepodpuna 27. divizija, očajnički odpor ustaša bio je vrlo uporan. Naših izbačenih iz stroja bilo je 630, medju kojima i Spaso Mičić,*

[6] Mijatović, Andjelko: **Politički i vojnički slom NDH,** „Politički zatvorenik", XIII., br. 133., travnja 2003., str. 30.

[7] Bušić, Bruno: **Branitelji Odžaka,** „Nova Hrvatska", br. 6., London, 1976., str. 11.-13.

komandant 16. brigade 27. divizije. Ustaše su ovoj brigadi uništile cieli jedan bataljun. Partizanske su snage od naoružanja izgubile bateriju topova, tri bacača i jednu protutenkovsku pušku. Borilo se samo jurišima i protujurišima, prsa o prsa, ogorčeno."[8]

Na uzku prostom izmedju rieke Bosne, Save i sela Novigrada, Donjega Brezika, Vlaške Male, Odžaka, Mrke Ade hrvatski su vojnici branili **ostatke ostataka svoje hrvatske države,** pučanstvo toga kraja i mnogobrojne muhadžire (bjegunce) iz Kladnja, Plehana, Žepča, Sivše, Gračanice i ostalih obližnjih mjesta. Znali su, što ih čeka. NIN priznaje: *„Bila je to zaista borba na život i smrt; ginulo se mnogo s obiju strana ... neprijatelj je bio mnogo opasniji i podmukliji od njemačkoga vojnika ... ustaše su se tukle do smrti."*[8]

„Generalštab Trećega korpusa", u sastavu kojega su se nalazile tri divizije (27., 28., i 53., kojima su zapoviedali Miloš Zekić, Franjo Herljević i Djuradj Predojević), naredio je, da se odmah mora svladati svaki odpor, jer će inače „štabovi divizija i brigada" snositi punu odgovornost. Na dan 8. svibnja 1945., kada je na Banskim dvorima u Zagrebu spuštena hrvatska zastava i kada su zadnje hrvatske postrojbe napuštale glavni grad Zagreb, u Odžaku se vodila nesmiljena borba. NIN: *„U tim borbama nije bilo zarobljenika, ustaše su se borile do posljednjega čovjeka, a naše zarobljene borce smjesta su strieljali... Neprijatelj se očajnički bori, tako da ni stari borci tako nešto još nisu vidjeli. Svaki se ustaša mora najprije ubiti, pa se tek onda može osvojiti neki objekt..."*[8] Hrvatski branitelji nisu popuštali ni kada su ih bombardirali i strojopuščanom vatrom zasuli partizanski jurišni zrakoplovi. Srbske partizanske jedinice, izmučene neprestanim borbama i desetkovane, proglasile su „ustaškim zločincima" nenaoružano civilno stanovničtvo, pa su poubijale nemoćne starce, žene i djecu.

Skupina od dvie stotine hrvatskih branitelja, predvodjena nositeljima vitežkog odličja, Ibrahimom Pjanićem i Avdagom Hasićem, odlučila se na proboj. Srbske jedinice 14. brigade, „navikle samo na pobjede", nisu se toj skupini usudile suprotstaviti, nego su razmakle svoje borbene postave i tako bez borbe rečenoj skupini omogućile proboj.

[8] Navedeno prema: Bušić, Bruno: **Branitelji Odžaka** (<— 7)

NIN-OV opis posljednje bitke Drugoga svjetskoga rata, u kojemu se navodi, da se borba vodila za svaku kuću, za svaki rov, i da su glavna uporišta svladana tek uz pomoć topničtva i zrakoplovstva, završuje ovako: „ *'Glavnokomandujući' Petar Rajkovac* (Rajkovačić, nap. M.M.) *bio je drugi puta ranjen u posljednjim borbama, ovoga puta iz aviona. Odbio je, da se preda. Kada je shvatio, da će biti zarobljen - poubijao je svoju ženu i djecu i zatim sam sebi presudio. Tako je operacijama od 19. travnja do 25. svibnja 1945. godine, za 36 dana krvavih borba, završena i posljednja bitka Drugoga svjetskoga rata."*[8]

Članak **Branitelji Odžaka** Bruno Bušić završuje ovim riečima: *„Nakon Karadjordjeva iz prosinca 1971. u logoru u Staroj Gradiški, našli su se u istim memljivim* (vlažnim) *uzničkim 'ćelijama' hrvatski častnici s obje strane bojišta. Obostranim tragičnim spoznajama uklonjene su dotadašnje činjenice razkola ... Nikada u poviesti hrvatski narod nije bio duhovno jedinstveniji, nego što je to sada. Zbog toga iduća borba za suverenu hrvatsku državu ne pruža tek mogućnost častnoga traga, ..., nego je podpuno jamstvo konačne hrvatske pobjede."*[9]

[9] Uzp. Bušić, Bruno: **Jedino Hrvatska,** Sabrani spisi, „ZIRAL", Toronto-Zurich-Rim-Chicago, 1983., str. 281.

III.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA POVIESTNA JE ČINJENICA

Branitelje Odžaka partizanska izvješća nazivaju ustašama, iako su oni pripadali mjestnim domobranskim postrojbama. Za Srbe općenito svi su Hrvati ustaše, pa i oni, koji su se borili na partizanskoj strani. Za hrvatske pak „antifašiste" i „jugoslavene" ustaša je svaki onaj Hrvat, koji se bori za hrvatsku državu. Kako je i za Srbe i za Hrvate jugonostalgičare hrvatska država zločin, biti za hrvatsku državu njima znači biti zločinac. Tako je rieč ustaša postala istoznačnica za rieč zločinac.

U monografiji o ustašama kao najcrnjim zločincima piše Fikreta Jelić-Butić[10]. Osvrt na tu monografiju napisao je Bruno Bušić. Monografija je, veli Bruno Bušić, napisana zato, da *„u okviru znanstvenoga programa posluži propagandi jugoslavenskoga komunizma",* nu gradja kao i namjena same monografije *„osporavaju njezino znanstveno značenje. Propagandna namjena ove monografije odražava se najviše u pokušaju osporavanja stvarnoga poviestnoga značenja NDH i Ustaškoga pokreta, koje nazive treba (kako misli Fikreta Jelić-Butić) posve 'izključivo formalno razumievati'. Tako ona, kada govori svojim rječnikom, pokušava čak zaniekati hrvatsko obilježje NDH upotrebljavajući izključivo izraz 'ustaška država'."* Glavna je svrha monografije u pokušaju dokazivanja, da je NDH izključivo *„'vještačka' tvorevina okupacijskih sila fašističke Italije i Trećega Reicha",* da NDH *„nije imala nikakva svojstva državnosti niti ikakva vlastitog oslonca",* i da hrvatski narod nije težio ostvarbi vlastite države. U tomu nastojanju knjiga obiluje netočnostima, samovoljnim tumačenjima i protuslovljima. U svom osvrtu Bruno Bušić ukazuje na neke bitne okolnosti i činjenice, koje govore o *„stvarnomu poviestnomu značenju Ustaškoga pokretu i NDH u okviru borbe hrvatskoga naroda za ostvarenje vlastite države".*[11]

[10] Jelić-Butić, Fikreta: **Ustaše i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945.,** monografija, SNL i ŠK, Zagreb, 1977.

[11] Bušić, Bruno: **Činjenice o hrvatskoj revoluciji i državi,** „Odpor", god. 3., br. 8.-9., Chicago, 1978., str. 10.-13.

Ustaški pokret nastao je kao reakcija na ubojstvo Stjepana Radića i drugih hrvatskih zastupnika 20. lipnja 1928. u beogradskomu parlamentu, te na nastavljena ubojstva i progone Hrvata pod velikosrbskom diktaturom kralja Aleksandra. U temelju Ustaškoga pokreta bijaše državotvorni program Stranke prava, iz koje je proizišao, kao i zaključak Hrvatskoga Državnoga Sabora od 29. listopada 1918. o uzpostavi nezavisne hrvatske države, koji je značio volju hrvatskoga naroda, i od kojega je vodstvo HSS-a bilo skrenulo. U tomu je poviestno opravdanje nastanka Ustaškoga pokreta i njegova glavnoga zadatka: uzpostave samostalne i nezavisne hrvatske države, na koju hrvatski narod ima poviestno pravo.

„Deklariranje dr. Ante Pavelića za novi europski poredak samo po sebi ne može značiti, da se on bezrezervno vezao uz fašističku Italiju i Treći Reich niti stavio u njihovu službu, nego je to učinjeno zbog vanjsko-političkih razloga, računajući na podporu tih sila u ponovnom ostvarenju hrvatske države u okviru njihove protuversailleske politike. Družtveno uredjenje buduće hrvatske države imalo je sporedno značenje i do osnutka NDH u ustaškomu programu nije bilo razradjeno."[11]

Nije točno, da Ustaški pokret nije imao oslonca u svomu narodu. Prisiljen djelovati iz inozemstva, s domovinom ga je povezivala skupina iztaknutih ustaša, koje su predvodili Mile Budak i Slavko Kvaternik, te skupina, koju je predvodio Stjepan Buć. U domovini su djelovale i brojne proustaške ustrojbe, od kojih su najizrazitije bile: **Uzdanica, Hrvatski domobran, Ante Trumbić, Ustaški sveučilištni stožer, Junak, Domagoj, Križarsko bratstvo, August Šenoa, Eugen Kvaternik, Hrvatska mladica, Hrvatsko akademsko podporno družtvo, Pravaška radnička mladež, Hrvatski Radiša.** Ustaški pokret imao je utjecajne položaje u desnomu krilu HSS-a (osobito u organizacijama Seljačka Sloga i Gradjanska zaštita, Gospodarska Sloga, Pogod i dr.), u Matici Hrvatskoj, obćenito u Katoličkoj Crkvi i njezinim ustrojbama i školama. Ustaški pokret podupirali su brojni neustrojeni intelektualci, radnici i seljaci, osobito u Liki, Imotskoj Krajini, Bosni i Hercegovini (redovito najviše u krajevima, gdje su bili nastanjeni Srbi). Tomu treba pribrojiti ustaše povratnike iz Italije.

Izlazili su brojni ustaški i proustaški listovi i časopisi, koji su imali znatan utjecaj na javno mnienje. Nakon proglašenja NDH broj se pristaša i članova Ustaškoga pokreta naglo povećao, osobito

medju muslimanima u Bosni i Hercegovini. Ustaške vojničke postrojbe imale su 50.000 vojnika.

Stvaranje NDH posljedak je nacionalne revolucije predvodjene Ustaškim pokretom. Dokazuju to ove činjenice: Rezolucija predstavnika Ustaškoga pokreta i desnoga krila HSS-a o stvaranju slobodne i nezavisne hrvatske države prije početka rata; u nekim mjestima (Virovitica, Čakovec i dr.) uzpostavljena gradjanska vlast prije proglašenja NDH; uzpostava NDH proglašena u Bjelovaru i drugdje prije zagrebačkoga proglasa od 10. travnja 1941.; pobune u jugoslavenskoj vojski prije proglašivanja NDH (Grdjevac, Severin, Garešnica, Bjelovar, Šibenik, Sinj); proglas Vladka Mačeka Hrvatskomu Narodu i pristašama HSS-a o iskrenoj suradnji s novim vlastima; mnogobrojni bojovni podhvati i preuzimanje vlasti skoro na cielomu području NDH u prvim danima nakon proglasa, u kojima je sudjelovala Hrvatska seljačka i Gradjanska zaštita uz pomoć ustaša i proustaša; razoružavanje glavnoga diela jugoslavenske vojske na području NDH prije dolazka njemačke i talijanske vojske, te čišćenje Hrvatske do Drine od neprijateljske vojske. U Dalmaciji je talijanska vojska morala nasilno preuzimati vlast od već uzpostavljene ustaške vlasti, a dolazak Poglavnika dr. Ante Pavelića i njegovih ustaša iz Italije 15. travnja 1941. bio je podpuno pripremljen.

„Kapitulacijom Italije 1943. veći je dio anektirane Dalmacije vraćen NDH, što takodjer spada u razdoblje postojanja NDH i potvrdjuje državotvornu postavku dr. Ante Starčevića, da je bolje imati Hrvatsku od dva sata hoda nego nikakvu. Naprotiv, Hrvatska nije teritorialno bila prije tako velika kao NDH.

Poznatu hrabrost hrvatskih vojnika poznaju najbolje sami jugoslavenski partizani i četnici. Dovoljno je navesti nešto od onoga, što o hrvatskomu vojniku drugi pišu: Djuro Vilović i Mladen Oljača pričaju s priznanjem i nekim udivljenjem o legendarnomu generalu Francetiću; dva beogradska intelektualca, pripadnici XVI. vojvodjanske udarne brigade, izjavili su za hrvatsku vojsku: 'Imati takvu vojsku pa pjevati nebu pod oblake. ' Ante Ciliga piše o ustašama: 'Oni su uviek bili spremni poginuti za Hrvatsku. ' Virovitičani se još danas sjećaju, kako su Rusi 1945. bježali iz Podravine. Rusi su u Madjarskoj nudili novčanu nagradu za jednoga živa bobanovca; borba kod Odžaka ***(Posljednji ustaški Alkazar,*** *NIN) trajala je od 19. IV. do 25. V. 1945. - još 16 dana po završetku rata nisu mogli biti svladani bez masovne upotrebe topničtva i*

zrakoplovstva; knjiga ***Hrvatski zrakoplovci na iztočnomu bojištu;*** *R. Churchill, predstavnik Saveznika u Titovu štabu u svojim sjećanjima odaje priznanje hrabrosti hrvatskih vojnika ... Budući hrvatski naraštaji ne trebaju izvlačiti iz daleke prošlosti primjere poznate tradicionalne hrabrosti hrvatskih vojnika.*

Na koncu rata, kada su šanse za sile Osovine bile već posve izgubljene, ostalo je u hrvatskim oružanim snagama preko 150.000 domobrana i preko 50.000 ustaša (po nekim procjenama u trenutku povlačenja u HOS-u, Hrvatskim Oružanim Snagama, bilo je više od 240.000 vojnika; nap. M.M.). *Dakle, hrvatsko domobranstvo je predstavljalo glavni dio hrvatskih oružanih snaga, na koje se NDH oslanjala. To je onaj bitni i jasni dokaz široke podpore NDH, što je autorica Fikreta Jelić-Butić takodjer morala ustanoviti. Odgovor na to je poznat:* ***Ustaše i hrvatski domobrani nisu se borili za Ustaški pokret, niti za Poglavnika dr. Antu Pavelića, nego za Hrvatsku.*** (iztaknuo M.M.)

Nije točno, da su hrvatski vojnici i civili dielom bili natjerani na povlačenje. Završetkom rata i nestankom NDH oni su se povlačili dobrovoljno u slobodni sviet. Na slovensko-austrijskoj granici i na 'marševima smrti' ubijeno je od jugoslavenske 'narodno-oslobodilačke armije' na najokrutniji način preko 200.000 hrvatskih vojnika, civila i žena (najnovija odkrića grobišta ubijenih Hrvata u Sloveniji i drugdje taj broj povisuju na 600.000; nap. M.M.). *'Oni su morali umrieti, da bi Jugoslavija mogla postojati', rekao je M. Djilas. To je tzv.* ***Bleiburžka tragedija*** *ili najveća tragedija u poviesti hrvatskoga naroda. Isto tako nije točno, da su jedinice jugoslavenske armije' presjekle put povlačenja hrvatske vojske u Austriju, nego su jedinice englezke vojske pod komandom* ***generala Scotta*** *zaustavile povlačenje glavnoga diela hrvatske vojske u Austriji kod Bleiburga i prisilile ju na predaju jugoslavenskoj armiji'.*

U pitanju priznanja NDH i njenih granica autorica F.J.B. pokušava dokazivati, kako se NDH nije mogla konstituirati kao subjekt medjunarodnoga prava, t.j. kao samostalna država, jer je nastala kao rezultat izvanrednoga ratnoga stanja, suprotno odredbama medjunarodnoga prava. Nadalje, da je odredjivanje granica NDH kao i priznanje NDH od drugih država bilo u prvomu redu ostvarenje interesa okupacijskih sila Osovine, koje su i na teritoriju NDH imale pravo 'prvenstva'. Prema ***Medjunarodnomu***

pravu *J. Andrassyja (Zagreb, 1976.), kao i prema drugima, za državu u smislu medjunarodnoga prava zahtievaju se sljedeće činjenice: 1. odredjeno područje, 2. pučanstvo, 3. organizacija neovisna o drugoj državi. Za postanak države nije odlučno, je li država nastala u skladu s medjunarodnim poredkom, što samo po sebi nije ni dostatno, nego je odlučno, da proradi vlastitim životom. Za postanak države, nadalje, nije važno, kako je nastala i kakvo joj je ustrojstvo. Nova država može nastati nasilnim putem, rjedje mirnim putem ... Odlučno je, da nova država stvarno postoji na odredjenu području, iako joj sve granice nisu podpuno uredjene.*

Područje NDH nije bilo samo formalno odredjeno, nego je i stvarno postojalo s vlastitom organizacijom vlasti. Pokušaji Talijana, da povremeno i mjestimice na području NDH nametnu svoju vlast, ne mienjaju tu činjenicu. Njemačke i talijanske trupe na području NDH nisu bile okupacijske snage, nego su imale status stacioniranih trupa odgovarujući medjusobnim ugovorima i stratežkim planovima sila Osovine. Hrvatske oružane snage su samostalno postojale i djelovale, osim u nekim zajedničkim akcijama protiv NOB-a.

NDH kao novu samostalnu i suverenu državu službeno je priznalo šestnaest zemalja. U Zagrebu je, zatečeno ratom, ostalo dalje funkcionirati trinaest konzulata onih zemalja, koje nisu izrjekom priznale NDH. S Vatikanom su izmienjeni stalni delegati.
NDH je od Švicarske 1942. primljena u ***Svjetski poštanski savez,*** *a to sve spada u prešutno priznanje ...U medjunarodnomu pravu, s kojim se i Jugoslavija* (bivša SFRJ, nap. M.M.) *suglasila, prevladava mišljenje, da priznanje ima samo deklarativni učinak. Nova država postoji bez obzira na priznanje, na temelju propisa medjunarodnoga prava, u skladu s načelom efektivnosti i postaje automatski subjekt medjunarodnoga prava ... priznanje nema pravni značaj* (važnost)! *NDH je imala sve atribute samostalne i suverene države: svoje državno područje i granice, hrvatski narod s pravom samoodredjenja, vlastitu upravnu vlast, vlastitu vojsku i organe sigurnosti, banke, svoj novac, priznanje drugih zemalja i vlastita i strana poslanstva i konzulate."*[11]

Svoj osvrt na monografiju Fikrete Jelić-Butić **Ustaše i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945.** Bruno Bušić zaključuje ovim mislima:

"Nastanak Ustaškoga pokreta ima svoje političko opravdanje u velikosrbskoj hegemoniji predratne Jugoslavije, a na temelju državotvornoga programa prava, iz kojega je proizišao, kao i zaključaka Hrvatskoga Državnoga Sabora 29.X.1918. o uzpostavi nezavisne hrvatske države, od kojega je vodstvo HSS-a skrenulo. Ustaški pokret sa svojim programom i djelatnošću od samog osnivanja pojavio se kao izraziti državotvorni i revolucionarni hrvatski politički pokret. Karakteristično je, da u programu Pokreta družtveno uredjenje nije uobće bilo razradjeno do osnutka NDH, jer je imalo sporedno značenje. Tadašnji ustaše, kao i današnji njihovi nasljednici, bili bi prihvatili jedno drugo družtveno uredjenje, koje bi omogućilo ostvarenje samostalne i nezavisne hrvatske države ... Da nije bilo Ustaškoga pokreta ne bi postojala NDH.

Proglašenje NDH i preuzimanje vlasti skoro na cjelokupnom području NDH dogadjalo se prije dolazka njemačkih i talijanskih trupa u odnosne krajeve i mjesta. Uglavnom je Seljačka i Gradjanska zaštita HSS-a, uz pomoć ustaša i proustaša, razoružala glavni dio jugoslavenske vojske na podučju NDH sve do Drine, tako da se može govoriti o nacionalnoj revoluciji bez obzira na njen obseg i trajanje, a to uz Proglas dr. V. Mačeka hrvatskomu narodu i pristašama HSS-a (i poziv) *na suradnju ima očito značenje široke podpore proglašenju NDH. Ustaški pokret je bio predvodnik te nacionalne revolucije, kako u pripremama tako i iniciativom ustaša u domovini! (...)*

NOB se u NDH prvenstveno (ponajprije) *mobilizirala od komunista, zatim od Srba u Hrvatskoj i od Hrvata projugoslavenski orientiranih, jer je vodila borbu pod parolom jugoslavenskoga patriotizma. ... Bilo je i prepada komunista u odorama hrvatskih vojnika na srbska sela, da bi ih se primoralo na bieg u partizane! Od 1943., kada se ratna situacija u Europi promienila u korist Saveznika, u NOB su pristupali poglavito deklasirani* (propali) *elementi i oni iz taloga družtva, koji su u tom izprva vidjeli stjecanje privilegija, položaja i kariera. ... Od 1944. NOB je mobilizirao svakoga i svugdje, gdje je bilo moguće. NOB do samoga kraja rata nije nikad uspjela ozbiljno ugroziti obstanak NDH: u velikomu dielu zemlje, uključivši sve znatne gradove i industrijski važne krajeve i glavne prometnice, postojala je uprava NDH. Na kraju rata ostalo je u hrvatskim oružanim snagama preko 150.000 hrvatskih domobrana i preko 50.000 ustaša. Ova činjenica, kao i pokušaji stvaranja*

koalicije izmedju Ustaškoga pokreta i HSS-a u spašavanju NDH daljnji su dokazi široke podpore (za) *NDH.*

'Jugoslavenska narodno-oslobodilačka armija' je na najokrutniji način izvršila masovan pokolj hrvatske vojske i brojnih civila na slovensko-austrijskoj granici, koji su se povlačili u slobodan sviet. Sabirni i radni logori diljem Hrvatske nakon završetka rata bili su slični koncentracijskim logorima u ratu.

lako je nastala u neprikladnim i nesretnim prilikama, NDH je postojala kao samostalna i suverena država, i to je poviestna činjenica. 10. travnja se nastavlja slaviti kao dan hrvatske državnosti.

U kontinuitetu borbe hrvatskoga naroda za ostvarenje vlastite države, kao svoga temeljnog i poviestnoga prava, postojanje NDH je dalo najveći impuls (poticaj) nacionalnoj sviesti... Biti Hrvat, danas znači, u većini naroda, biti za samostalnu hrvatsku državu ... Poseban utjecaj je NDH imala na razvoj nacionalne sviesti kod muslimana ... Ustaški pokret je naviestio revolucionarni vid (oblik) *nacionalne borbe, koji danas zastupaju brojni sljedbenici. Hrvati više ne moraju samo dokazivati, moliti i čekati, da im se priznaju njihova temeljna nacionalna prava (...).*

Temeljni nedostatak i bezsmisao ove (Fikrete Jelić-Butić) propagandne monografije jest, što u kritici Ustaškoga pokreta i NDH, kao ideološko-političkoga protivnika i države, suprotstavlja i nameće Hrvatima jedan totalitarni družtveno-politički sustav, u kojemu hrvatski narod nije ugrožen samo politički, nego prije svega biološki."[12]

[12] Bušić, Bruno: **Jedino Hrvatska!,** Sabrani spisi, „ZIRAL", Toronto-Zurich-Rim-Chicago, 1983., str. 130.-137.

IV.

O BRANITELJIMA ODŽAKA NIJE SE SMJELO NI PISATI NI GOVORITI

Srbski pisac Mladen Oljača u svomu romanu **Kozara** opisuje strieljanje dvojice mladih hrvatskih vojnika, gotovo još dječaka. Oni su u svoju prvu ratnu bitku pošli bez ikakve vojničke izobrazbe. Nenavikli na pucnjavu, ranjenike, mrtvace i mrtvačko zatišje pred novi juriš, pobjegli su s bojišta. Nu, čim su se oporavili od prve prepasti i skupili prvobitnu hrabrost, vratili su se na bojište i s ostalim svojim suborcima hrabro se borili do kraja bitke. Ipak ih okrutni ratni zakoni nisu mimoišli. Osudu na smrt saslušali su s pokajničkom smirenošću ratnika. Prije strieljanja izljubili su se s vojnicima Crne legije, kojoj su pripadali, i s njezinim voljenim zapovjednikom Jurom Francetićem. Naizgled hladno, Jure Francetić je nadzirao izvršenje osude, a zatim se povukao u osamu kozaračke šume, da sakrije svoje suze. Pričajući to Bruni Bušiću Oljača nije mogao, a niti pokušavao skriti svoje **divljenje nad njemu neshvatljivim idealizmom i hrabrošću boraca za hrvatsku državu.** Takvim idealizmom i hrabrošću odlikovali su se i branitelji Odžaka i Odžačkoga kraja.

O braniteljima Odžaka u Brozovoj Titoslaviji nije se smjelo ni pisati ni govoriti, jer se to smatralo urotom protiv „jugoslavenske bratske zajednice". Tek u povodu 30. godišnjice „oslobodjenja" zagrebački je „Vjestnik" u nastavcima objavio feljtone o hrvatskim vojnicima, ali na takav način, da je to bilo neugodno i njihovim protivnicima partizanima. Naime, čitatelji su se pitali, u čemu se sastojalo partizansko „herojstvo", ako su im protivnici bili takve kukavice, kakvima je „Vjestnik" prikazao hrvatske vojnike. I u hrvatskom izseljeničtvu malo je pisano o braniteljima Odžaka. Tek je beogradski NIN iz nekih svojih posebnih razloga u dva feljtona prikazao i objavio neke dokumente o posljednjem organiziranom odporu hrvatske vojske u Odžaku i okolnim selima.

Najviše činjenica o bitki za Odžak možemo naći u knjigi Zorana Dujaka **Berlin pa Odžak[14].** Njegovu knjigu, kako piše u

[13] Oljača, Mladen: **Kozara,** „Svjetlost", Sarajevo, 1973.

[14] Dujak, Zoran: **Berlin pa Odžak,** Švicarska, 1993.

Predgovoru, *„treba shvatiti i prihvatiti kao pokušaj, da se zabilježe pa tako za nove naraštaje očuvaju, sjećanja i kazivanja onih Odžačana, koji su svojom hrabrošću i odanošću hrvatskomu narodu doprinieli stvaranju i obrani hrvatske države na području odžačke općine. Takodjer su zabilježena sjećanja i mišljenja onih Odžačana, koji su doprinieli propasti hrvatske države kao i fizičkom uništenju obrane Odžačkoga kraja."*[14]

U Predgovoru autora, Dujak kaže, kako je *„Odžak područje, o kojemu su izpričane najnevjerojatnije priče, možda ponajviše zato, što nikada nije bilo napisano niti jedno djelo, po kojemu bi se moglo cieniti, braniti ili suditi vrieme, ljude i dogadjaje. Komunistička vladavina nije trajala ipak toliko dugo, da bi se bit promienila ili izgubila negdje u zraku na tim prostorima. Unatoč svim odmazdama i kaznama - još uviek su živi sudionici dogadjaja, koji će odžačku općinu, i poslije svih upaljenih svjetala socialističkoga 'družtva', prisiliti, da jednako, kao i za vrieme Tursko-Otomanskoga carstva, bude obavijena oblacima tamnih vilajeta. Ovo je djelo prvi pokušaj osvjetljavanja jednoga diela poviesti Odžačkoga kraja. Ono bi moglo i trebalo biti vodeća ideja mladjim generacijama i naraštajima u zavičaju, kao i onima diljem svieta, da shvate i nauče, da su potomci ljudi, koji su iznimno dobro shvaćali ono, što sa sobom odnosi, a što donosi jedno vrieme i jedna ideologija ... Vjerojatno će prava slika poviestnoga trenutka doći tek poslije ovoga djela, kao i kompletiranje činjenica, koje su pučanstvo Odžačkoga kraja prisilile, da postane jedno od najrazseljenijih pučanstava naših prostora. Moja je slobodna procjena, da ovo djelo može imati poviestnu vriednost iz jednostavnoga razloga, što su sve bitne i ključne činjenice prenesene od ljudi, koji su u opisanim dogadjanjima imali aktivnu ulogu i koji su se i pored svih pritisaka odazvali, da kažu ono, što znaju.*

Nad čitavim teritorijem te buduće nesretne zemlje (Jugoslavije), nad svakim njezinim čovjekom, biljkom i životinjom, lebdjet će slika 'vječno' nasmijanoga maršala, čovjeka, u kojega će se zaklinjati, kojime će se ponositi, za kojega će biti spremni život dati i kojega će na kraju priče, proklinjati više nego turskoga dušmana."[14]

Srbsko pučanstvo na prostorima Odžačkoga kraja ne će imati nikakvih problema s Hrvatima iz toga kraja sve do trenutka, kada u njihova sela tajno noću počnu dolaziti i samim Srbima nepoznati

ljudi, koji će ih „huškati" na njihove susjede i dojučerašnje dobre prijatelje. I vidjenijim Srbima ne će biti jasno, tko su ti ljudi i što hoće, jer su i sami jako dobro znali, da do dolazka tih neznanaca nije bilo nikakvih problema.

Srbsku vojsku oko sebe će okupiti brigadni pukovnik Draža Mihailović, a Hrvati će poći ili u Domobrane ili u Ustaški pokret. Dr. Ante Pavelić će proglasiti Nezavisnu Državu Hrvatsku. Odžačka će općina *„podpasti pod patronat Nezavisne Države Hrvatske, kao i najveći dio bosansko-hercegovačkoga teritorija".* Tako je hrvatska vlast postala legalna vlast na odžačkomu području, a Hrvatska vojska regulama državna vojska. *„Razbijene vojne formacije kraljevske propale vojske, sada već kao četnička vojska, u svomu su se lutanju i povlačenju zaustavile na šumskim prostorima Vučjaka i Trebave, povezujući se istovremeno s jačim četničkim snagama, koje su bile locirane na Ozrenu. Prve 'ćarke' izmedju hrvatske vlasti i četničkih grupacija dogodile su se zbog toga, što četnički pokret jednostavno nije mogao prihvatiti hrvatsku vlast kao legalnu i jer je sebe smatrao nasljednikom kraljevske vojske."*[14]

Nakon proglašenja NDH općinsku vlast u Odžaku ustrojio je zemljoposjednik i vlastnik odvjetničkog ureda Zdenko Odić. Zbog velikoga ugleda medju Hrvatima, muslimanima i Srbima Odžačkoga kraja njega je narod izabrao za glavnoga zapovjednika vojske, policije i oružničtva (žandarmerije) u općini Odžak. *„Treba napomenuti, da lokalni Srbi nisu imali nikakve primjetbe na ustrojstvo nove vlasti, jer su u odnosu na brojno stanje svoga puka imali i zastupljenost u upravi. Nova vlast će stvarno početi funkcionirati tek u drugoj polovici 1941., a prvi problemi će se pojaviti, kada četnici s obližnih brda dobiju instrukcije, da se suprotstavljaju novonastaloj općinskoj vladi."*[14]

Nakon razpada kraljevine Jugoslavije iz uza u Lepoglavi bježe i dolaze u Odžak Vukašin Tatić, Mato Belić i Petar Rajkovačić (Zoran Dujak njegovo prezime piše i **Rajkovac**). *„Mato Belić zajedno s Vukašinom Tatićem bježi iz Odžaka u četnički odred na Vučjaku, gdje Tatića* (ili **Tadića,** kako piše Dujak) *ne primaju kao 'glavno-komandujućega', te se stoga i Mato Belić i Vukašin Tatić prebacuju na Trebavu, gdje su obadvojica pristupila lokalnim četnicima. Mato Belić će se često pojavljivati kod rodbine i prijatelja u Odžaku sve do trenutka, kada odlazi u partizane."*[14]

Petar Rajkovačić ostaje stalno na odžačkomu području. Od mladih dana pokazivao je osobito zanimanje za oružje i eksploziv. Vojsku je služio u topničtvu u Mariboru, ali je iz nje nakon nekoliko mjeseci odpušten kao nesposoban. *„Čovjek, koji će pokazati nevidjeno herojstvo i onaj, kojega će poštovati svi njegovi podredjeni zapovjednici, sada je bio kod kuće, od kuda se više ne će ni udaljavati sve do samoga pada Odžaka i svoje pogibije."*[14] Petar Rajkovačić rodjen je u Bielim Barama god. 1919.

Četnici sve više, oštrije i silovitije počinju napadati područje odžačke općine. U potjeri za četnicima poginuo je glavni zapovjednik hrvatske vojske Zdenko Odić. Nakon njegove smrti na pozornicu dolaze Petar Rajkovačić i Ivan Čalušić. Petar je pod svojim zapovjedničtvom imao oko 850 ratnika, a Ivan 1.000. Njima se pridružio i brat Petra Rajkovačića, Ivo. *„Ciela Posavska dolina toga podneblja bit će pretvorena u jedno od sigurnijih mjesta, a zbog sigurnosti u svoje snage Petar Rajkovačić će čak poručivati dr. Anti Paveliću, da, ako se ne osjeća sigurnim u Zagrebu, neka samo dodje u Odžak."*[14]

U jesen 1944. saveznički zrakoplovi napali su njemački ratni brod na Savi kod Zorića, koji je prevozio trativo (ratni material) u Beograd, i pogodili ga. Hrvatske vojničke postrojbe brod su sklonile na sigurno mjesto. Trativo s toga broda omogućilo im je pružati dug odpor nadolazećoj partizanskoj vojski.

„*Odžačka je dolina bila spremna za svoju poviestnu ulogu, za koju se je spremala vjerojatno od samoga nastanka. U toj bitci izgorjet će sve, što bude moglo gorjeti, poginut će sve, što bude došlo na udar i pod ruku dolazeće države i njezine vojske, ali mnogo gore će ljudima Odžačkoga kraja i teže pasti to, što će za mnoge naredne godine biti žigosani kao posljednji bastion (prsobran) kvislinžke vlasti i kao općina, koja je posljednja 'oslobodjena'."*[14]

Partizanske predhodnice već su na domak Odžaka. Pridružuju im se četnici, koji tada šubaru s mrtvačkom glavom zamjenjuju za titovku s crvenom zviezdom petokrakom. Četnici su *„samo jednom prilikom u Garevcu, selu nadomak Modriče, za jednu noć na zvjerski način mučili i ubili 53 nemoćne žene i svu njihovu djecu, koju su našli okupitu na Burića posjedu. Dobro poznavajući teren bili su odlični vodiči partizanskoj vojsci, ali zato još i bolja meta odžačkim braniteljima."*[14] Zapovjednik vojničkih postrojba odžačke općine Petar Rajkovačić toliko se iztaknuo u borbama s četničko-

partizanskim neprijateljem, da su partizani Odžak po njemu prozvali **Petrov grad.**

Ni glavni zapovjednik ni ostali zapovjednici obrane Odžaka i Odžačkoga kraja nisu imali niti jedan zemljovid, po kojemu bi mogli praviti razporede braniteljskih postrojba. Nu, oni su dobro poznavali svoj kraj, pa su i bez zemljovida ustrojili najbolju moguću obranu. Najbolje obranbene utvrde bili su sami branitelji. *„Ako se u obzir uzme činjenica, da je u pojedinim obranbenim skupinama bilo i po petero braće, te s njima rodjaci i najbliža rodbina, lako se može zaključiti, da nije postojala mogućnost popuštanja ili biega s linija obrane, a neki oblik izdaje bio je jednostavno nezamisliv. Čak što više, ako bi se dogodilo, da jedan od branitelja Odžaka pogine - ostali bi svi do jednoga bili spremni izginuti, ali je ta smrt morala biti naplaćena višestruko. Odžački branitelji su odlučili u svom odporu partizanskim formacijama ići do kraja i u skladu s tom odlukom nisu tražili milost, ali je nisu niti davali. ”*[14]

Zapovjedničtvo obrane moralo je voditi brigu i o bjeguncima, takozvanim **mu(h)adžirima,** koji su bježali pred partizanima. *„Nezaštićeni i nemoćni dio pučanstva - žene, djeca i starci - bježat će od partizanske vojske s jednoga kraja odžačke općine na drugi, zavisno o razvoju borbe. Tako će se mnogo puta dogoditi, da kolona bjegunaca za samo jedan dan više puta priedje* razmak *izmedju Ade i Vrbovca, ili Balegovca i Potočana, sve dok u tomu svomu povlačenju ne budu stjerani i obkoljeni u Vlaškoj Mali. Ne shvaćajući još uviek situaciju, u kojoj se nalaze, vući će sa sobom stoku, zatim vrjednije stvari i sve, što bi im moglo zatrebati ili biti od koristi, a to im je samo otežavalo kretanje.”*[14]

U borbi s braniteljima partizani su imali velike gubitke. Tako je 20. srbska „udarna brigada”, zašavši u područje, koje su pod svojim nadzorom držale svilajske obranbene postrojbe, doživjela *„katastrofalnu sudbinu, jer će za samo nekoliko sati borbe izginuti kompletna ‘brigada’ tako da niti jedan ‘borac’ ne će preživjeti."* Junačtvo hrvatskih obranbenih postrojba Odžaka izkazano je u pjesmi pripadnika Novačke satnije, koja glasi: *„Mlad bojovnik kukavica nije, / smrt ga gleda on se na nju smije.”* O hrvatskim obranbenim postrojbama Odžačkoga kraja u bitki za Odžak 1945. *„može se govoriti jedino kao o herojima (junacima, vitezovima) svoga puka i nikako drugačije!”*[14]

U bitkama za Odžak osobito su se izticale obranbene postrojbe pod zapovjedničtvom Petra Rajkovačića. On će *„jednostavno razbijati sve, što bi partizani svojim napadima i jurišima pokušali. ”* Strah će zavladati u partizanskim redovima, *„jer će se mnogo puta dogoditi, da se u jeku najžešće bitke, kada sve grmi od eksplozija i metaka, s položaja obranbenih postrojba Odžaka, začuje pjesma, koja sve nadjača - hrvatski će bojovnici u jeku same bitke naći snage i zapjevati! Od pjesme Mate Buke i Marka Zelenike 'Srebrenika nema do Travnika' stvarat će se fantomska prividna nesigurnost, tako da će se partizani pitati, koga to oni imaju izpred sebe. Pjesma će se oriti dajući moral i snagu hrvatskim braniteljima, a na drugoj strani utjecaj te pjesme bit će suprotan”*[14].

Sukobi su bili toliko žestoki, da su na području bitke izgorjeli gotovi svi domovi i ostale obiteljske zgrade. Svaka livada, ulica ili razkrižje postalo je mjesto pogibli.

Neki su zapovjednici obrane, našavši se u bezizlaznu stanju, pokušali pregovarati s partizanima, ali su ovi na to odgovorili novim napadajima. Zatim su se neke manje skupine smišljeno predale, da vide, kako će s njima partizani postupiti. *„No niti to ne će uroditi plodom, jer će grupe, koje su se predale i došle u ruke partizanima, odmah biti pobijene bez bilo kakva sudjenja ili pojašnjavanja. Partizani će u tim egzekucijama (izvršitbama smrtne kazne) izkazati zločinačku maštovitost, koja je u biti nadmašivala maštu svih do tada poznatih načina o uništavanju ljudskih života. Naime, bojovnici, koji su se predali, u najvećoj su mjeri završavali udarcem u glavu tupim predmetom, a jedna manja obranbena skupina, koja je u protunapadaju prodrla iz Prnjavora skroz do Corića Visa, naišla je nedaleko od Božića Brda na tiela većega broja bojovnika obrane Odžaka, koji su se predali, totalno izmasakrirana.”*[14] Ocienivši, da im je kraj isti, borili se ili predali, pripadnici odžačke obrane odlučili su se boriti do kraja. Od toga trenutka prestaje bitka za Odžak i počinje rat za Vlašku Malu.

„Petar Rajkovačić, poznat kao otresit čovjek, čelične discipline i iznimno strogih zapoviedi, odlučit će i zapovjediti, da se bore do posljednjega čovjeka. Tom zapoviedi bila je zabranjena i svaka daljnja predaja partizanima, a u skladu s time svaki je bojovnik dobio obvezu spriečiti onoga, tko bi se odlučio predati. Petar je konačno imao priliku pokazati sve svoje kvalitete, a sam razvoj ratnih zbivanja pokazat će, koliko su one bile velike. Stjerani u

tih nekoliko sela, s velikim brojem bjegunaca, branitelji hrvatskoga naroda Odžačkoga kraja morali su biti spremni izgorjeti i nestati s lica zemlje, a ne osjetiti teret, koji nose. Razorna snaga partizanskih formacija, osokoljena zadnjim uspjesima, svom se žestinom oborila na taj mali prostor, ne dajući mu šansa niti u snovima za bilo kakvim uzmicanjem."[14]

Partizani će pokrenuti svu razpoloživu tehniku i ljudstvo, da slome odpor odžačke obrane. Branitelji su stjerani u Vlašku Malu. Budući da je Vlaška Mala smještena u ravnici bez brdovitih predjela, s izvrstnim pregledom svih prilaznih putova, bitka će se morati voditi u ravnici bez prirodnih zapreka. Branitelji su rovove izgradili tako, da je u svaki rov mogao stati jedan odjel vojnika. Rovovi su bili pokriveni drvenim trupcima, da se branitelji zaštite od minobacačkih granata. *„Otvrdli u posljednjim bitkama, s već zadnjim zalihama municije, bojovnici su morali računati s time, da postotak njihovih pogodaka mora biti maksimalan. Zbog toga će se mnogo puta dogadjati situacije, koje partizanski komandanti ne će niti znati niti moći protumačiti."*[14]

Vlaškomalske obranbene postrojbe puštale su partizane na samo nekoliko desetaka metara blizu, a zatim bi progovorilo obranbeno pješačko oružje. Posljedak je za partizansku vojsku bio poražavajući. Golem broj partizanskih vojnika ostajao je na bojištu ili izbačen iz stroja ili ranjen, s malenom mogućnošću, da im se dodje u pomoć. Partizane će dočekati još jedno neobjašnjivo iznanadjenje. Partizanske čete i brigade izticale su svoje zastave kao znakove ponosa. Dogadjalo se mnogo puta, da je veliki broj partizanskih boraca poginuo, spašavajući te zastave, kako ne bi pale u ruke branitelja. Zastave su naime, počele nestajati. *„Jedan bojovnik iz obranbenih postrojba Vlaške Male je naročito hrabro, gotovo suludo, jurio u pravcu partizanske zastave, uhvatio je i nestao negdje u pozadini obranbene linije."*[14]

Na Vlašku Malu će se iz smjera Dugih Njiva i Lipika, preko Agatića Ražnjeva skoro cieli mjesec dana smjenjivati partizanski napadaj za napadajem, ali će obranbene snage na tomu dielu bojišta ostati čvrsto na svojim položajima, braneći se ogorčeno. Da omogući braniteljima stiešnjenima na malenu prostoru veću pokretljivost i bolju izkorištenost, Petar Rajkovačić u dogovoru s ostalim zapovjednicima odlučuje načiniti širi *koridor* za borbena djelovanja. Zapovjedničtvo zapadne crte obrane preuzima Ivan Calušić, koji je s

dielom svojih postrojba trebao pojačati sjeverni dio obrane od Novoga Grada i Osječka.

Petar Rajkovačić je svoje postrojbe podielio na četiri voda, kojima se priključila i Novačka satnija pod zapovjedničtvom Nikole Šanjića. Uz Petra Rajkovačića stalno je bio jedan odjel najsposobnijih i najodanijih branitelja, koji su u predhodnim borbama izgubljene bitke pretvarali u pobjede. Velik broj branitelja iz sela, koja su bila pod izravnom zaštitom Petra Rajkovačića, pristupio je postrojbi Ivana Čalušića, jer nisu bili u stanju izdržati disciplinu i napore, koje je od njih tražio njihov zapovjednik Rajkovačić. Od najsposobnijih ljudi, koji su ostali s njime, Rajkovačić je najjače i najsposobnije postavio za zapovjednike svojih vodova i oko sebe okupio još jednu skupinu, a ona je u svakomu trenutku bila spremna dati čovjeka, koji je mogao zamieniti pojedine zapovjednike.

Od razpoloživa ljudstva Petar Rajkovačić ustrojio je manje jurišne skupine i u njih razporedio svoje najodanije bojovnike, koji su s jurišnim skupinama s krila trebali polaziti u protunapadaje. U samomu središtu napadaja ostavio je bojovnike, koji su bili pod njegovim osobnim zapovjedničtvom. U zaledju obrane, u samoj Vlaškoj Mali, smjestio je postrojbe, kojima je zadatak bio probijati partizansku obranu.

Kada su u početku svibnja 1945. veći partizanski napadaji počeli slabjeti, a partizanske povorke krenule u svoje zaledje, vlaškomalske obranbene postrojbe krenule su na svim dielovima južne obrane u isto doba u protunapadaj. Partizani nisu ni pomišljali, da bi moglo doći do većega protunapadaja. Obranbene su postrojbe izpred sebe rušile sve bariere i zapreke i ubrzo su stigle do zgrade općinske skupštine, gdje se nalazilo glavno partizansko zapovjedničtvo. Svojim osobito žestokim protunapadanjem obranbena je vojska izbacila iz Odžaka sve partizanske postrojbe, a one su se bezglavo povlačile. Obranbene postrojbe zaustavile su se na dostignutim crtama oko Odžaka i na rubnim dielovima ustrojile nove obranbene položaje. Konačno je uredjena crta obrane, koja će izdržati sve partizanske napadaje do samoga pada Odžaka i Vlaške Male 24. i 25. svibnja 1945.

Za konačno slamanje odpora odžačkih branitelja razbijene partizanske postrojbe popunjene su 27. partizanskom divizijom iz Tuzle, koja se sastojala od brigada: 19. birćanske, 20. romanijske i

16. muslimanske brigade. S tim je brigadama došao tada već proslavljeni partizanski komandant Mato Belić, koji je kao poznavatelj Odžaka trebao davati stručne savjete na samom odžačkomu *terenu.* Da se sruši odpor posavskih junaka, navedenim je partizanskim brigadama stavljena na razpolaganje najmodernija ratna tehnika toga vremena. Nije se pitalo za žrtve. Odžak je trebalo zauzeti. Tako je „naredio" maršal Josip Broz Tito. *„Topovi, minobacači pa i ruske kaćuše, sijale su granate takvom žestinom, da su rovale zemlju i kamenje. Radio veza s pojedinim partizanskim formacijama takodjer je funkcionirala bezpriekomo, tako da su se juriši partizanskih snaga na obranbene postrojbe Odžaka smjenjivali vrtoglavom brzinom, ali su ih još brže odbijale obranbene postrojbe Odžaka."*[14]

U Beogradu su već uvelike pripremali proslavu rodjendana „vrhovnoga komandanta" Josipa Broza Tita, a obrana Odžaka još nije bila slomljena. Partizanski „generalštab" izdao je zapovied: „Do dana proslave maršalova rodjendana, Odžak mora pasti!" Generali JA Koča Popović, Ivan Gošnjak, Peko Dabčević i Košta Nadj odlučiše na Odžak poslati zrakoplove. Od englezkih *karavela* i njemačkih *meseršmita* sastavljene su dvie *eskadrile,* koje su iz Beograda poslane u Odžak. Ti su zrakoplovi na prostoru odžačke doline djelovali 23. i 24. svibnja 1945. Svoje su smrtonosne terete iztresali na Odžak, Adu, Balegovac, Dubicu, Prud, Vojskovu i Osječak, a najviše na Vlašku Malu. Podpuno je uništen vlaškomalski obranbeni bunker, te vlaškomalska škola, u kojoj je bilo smješteno zapovjedničtvo Petra Rajkovačića. Zrakoplovnomu napadaju na Vlašku Malu pridružilo se i partizansko dalekometno topničtvo. Zbog zgustnutosti bjegunaca na tako malenu prostoru, najviše su stradale gradjanske osobe. U samomu središtu Vlaške Male nastala je panika medju gradjanskim pučanstvom.

U Vlaškoj Maloj okupio se najveći broj branitelja sa svojim zapovjednicima. Nitko ne spominje predaju. Odlučuju se na proboj u dva smjera. Najprije pokušavaju spasiti ranjenike iz zadnjega uporišta, gdje se nalazila bolnica obranbenih postrojba Odžaka te veći broj gradjana Vlaške Male. Obranbene se crte prekidaju. Pada i **obranbeni *bedem* oko Nuića Štala. U samom Odžaku organiziran odpor partizanskoj vojski trajao je do 24. svibnja 1945.** Borbeni okršaji trajat će još cielu noć od 24. do 25. svibnja 1945.

Dvie skupine branitelja pod okriljem noći krenule su u proboj partizanskog obruča - jedna prema brdovitu dielu općine, a druga prema Prudu. U Vlaškoj Mali ostaje nekoliko desetina hrvatskih vojnika, i to uglavnom oko Nuića Štala, gdje je bilo i posljednje uporište obrane. Više od sedam stotina ljudi pod oružjem, koji su se probijali iz Vlaške Male u smjeru Potočana i Lipa, izvuklo se iz partizanskog obruča. Druga skupina, koja se probijala u smjeru Pruda, probivši jedan obruč, našla se u drugomu partizanskom obruču, odakle više nije bilo izlaza.

„U Vlaškoj Mali partizani su pristupili čišćenju terena i slamanju obrane kod Nuića Stala. Nakon mnogih partizanskih juriša BRANITELJI TOGA PODRUČJA ĆE IZGINUTI DO POSLJEDNJEGA, i tako će u partizanske ruke pasti bolnica obranbenih snaga i velik broj civila. Odmazdu su partizani izvršili na licu mjesta bez ikakova objašnjenja i izpitivanja. ***Partizani su u svojoj bestialnosti pobili sve ranjenike i civile, koje su tu našli*** (iztaknuo M.M.). *Odmah do Nuića Štala nalazi se i bašća, te će u tu bašću biti pokopani svi pobijeni. Na takav način nastalo je groblje, kod ljudi Odžačkoga kraja poznato pod jednostavnim nazivom* ***Nuića Bašta.*** *To groblje buduća boljševička država ne će nikada službeno priznati.*

Velik broj civila našao se u tragičnoj situaciji, jer su partizani ubijali sve, na što su naišli. Obranbene snage, koje su se izvukle iz partizanskih obruča, jednostavno više nisu mogle pružiti ikakvu zaštitu svomu puku, a tada se je pokazalo, da je upravo to bila situacija, koju su čekali oni partizani, koji su do siečnja 1945. bili u koljačkoj vojsci, čija su obilježja brada i kokarda. U petak 25. ***svibnja 1945****. cjelokupna* ***Vlaška Mala*** *je pala u partizanske ruke. Po kumunističkim naučavanjima, narod je dobio slobodu, ali je tu istu tek sada morao platiti. Poviestna je činjenica, koju mogu potvrditi riedki preživjeli, da je hrvatski narod odžačkoga podneblja svoju slobodu platio, u odnosu na broj žitelja, kao i najveća stradališta Drugoga svjetskoga rata. Na udaru partizanske vojske bilo je absolutno sve, što se našlo u Vlaškoj Mali, Adi, Balegovcu, Prudu, Vojskovi i Zoricama. Goru sudbinu težko je zamisliti!*

Vlaška Mala je pala. Proslava rodjendana maršala Josipa Broza mogla je započeti, a hrvatski puk Odžačkoga kraja je na maršalov 'rodjendan' plaćao najveću žrtvu u svojoj dugoj poviesti. Do samoga pada odžačke obrane gubitci na strani obranbenih

postrojba bili su relativno zanemarivi, ali nakon pada obrane dogodit će se tako gnjusna ubojstva na 'partizanski način', da skoro niti jedan dom iz dvadesetak hrvatskih sela toga područja ne će biti bez nekoliko ubijenih članova obitelji.

Poviest je to zabilježila, a ljudi Odžačkoga kraja to više nego dobro pamte, da je velik broj obitelji bez milosti i iznimaka pobijen, tako da niti jedan član nije dočekao kraj u Europi već tjednima završenoga rata ... Nova država je izoštravala svoj državni aparat na bezpomoćnima i nedužnima, a odžačka općina niti tiekom četrdeset godina socializma, koji je nudio sve, a davao ništa, ne će dostići onaj broj žitelja, koji je imala prije ovih tragičnih dogadjaja početkom svibnja 1945., dakle u vrieme, kada je rat u Europi službeno završio."[14]

Prva skupina branitelja, koja se iz Vlaške Male probila u Prud, ponovno se našla u partizanskom obruču. Nakon predaje odvedena je u zarobljeničtvo. Druga skupina, nakon uspješnoga proboja, smjestila se u području Lipe i Plandišća. *„Partizanska vojska se nakon slamanja odpora kod odžačke obrane posvetila naročito čišćenju terena i hapšenju svih mužkih žitelja od 15 godina pa na više, a bezbroj puta se znalo dogoditi, da donosioci slobode na licu mjesta ubijaju mužku djecu u dobi od desetak godina."*[14]

Svoju mužku djecu od 7 do 8 godina majke su morale oblačiti u žensko ruho, kako bi ih zaštitile od sigurne smrti. *„Rafali iz partizanskih mitraljeza su danju i noću sijali smrt, a oni bojovnici odžačke obrane, koji toga dana nisu stali izpred strjeljačkoga stroja, morali su pokapati svoju braću, rodjake i prijatelje, znajući pri tomu da će njih sutra pokapati oni, koji će prekosutra biti dovedeni pred partizanske vodove za strieljanje. U tim danima život odžačkoga Hrvata nije vriedio absolutno ništa. Bilo koji partizan smio je ubiti, koga god je htio, a da pri tomu nikomu nije morao podnositi izvješća."*[14]

Partizanska množtvena strieljanja mnogo puta su nadmašila broj mrtvih u ratnim okršajima i umrlih od zaraznih bolesti, žutice, tifusa i drugih bolesti tiekom četiri ratne godine. One branitelje, koji su se dobrovoljno predali, partizani su odmah strieljali. *„Ne mali broj zarobljenih Hrvata iz obranbenih postrojba Odžaka bit će strieljan na pustim i zabačenim mjestima na području Tuzle. Veliki junaci i heroji svojim su životima morali platiti slobodu, u kojoj ne će uživati, kao što su i platili sve buduće Maršalove rodjendane, te*

‘dane republike’, ‘dane narodne armije’, ‘dane boraca’, i dane srbsko-četničkih pokolja naknadno proglašenih ‘danom ustanka’.”[14]

Broj nastradalih i poginulih partizanskih vojnika bio je tako velik, da su partizanski oficiri morali slati lažna izvješća, kako bi to opravdali. Tako su broj vojnika obranbenih postrojba, koji je iznosio najviše 1.800 branitelja, povećali deseterostruko. Isto su tako pretjerivali o broju, raznovrstnosti i jakosti obranbenih utvrda. U izvješćima su osobito naglašivali, da su se branitelji borili do zadnjega čovjeka. Odmazde i strieljanja na licu mjesta nisu spominjali. U tim izvješćima ni jednom jedinom riečju nije spomenut broj žrtava partizanskih množtvenih strieljanja i okrutnih ubojstava. To se nikada ne će ni pokušati ustanoviti, jer poviest su pisali pobjednici.

„Odžački heroji i herojska odžačka bitka bili su jednostavno izbrisani, kao da nisu niti postojali, a jednako kako su ih obilazili na priličnoj udaljenosti za vrieme rata, tako će ih zaobilaziti i poslije.”[14]

Nova „narodna vlast” je sustavno učinila sve, da Hrvati Odžačkoga kraja izgube svoj nacionalni identitet. *„Kada se novostvorena država bude razpadala, to više ne će biti isti ljudi niti isto pučanstvo, koje je na tim prostorima živjelo do godine 1945. Izmienjen će biti ne samo sastav stanovničtva, nego će biti u podpunosti potisnut, zaboravljen, pa i uništen nacionalni identitet puka toga kraja. Od svega onoga, što je krasilo Hrvate odžačkoga podneblja, ne će ostati gotovo ništa. (...) Budući da je ratna drama sa sobom u nepovrat i zauviek odniela sve sposobne mužkarce, tih će se poslova morati prihvatiti žene i mužkarci mladji od 15 godina, koji radi svoje mladosti nisu bili obuhvaćeni obvezama vojne naravi. Riedki preživjeli mužkarci skrivali su se od pogleda občinskih čelnika i partizana, koji su danonoćno pretraživali teren tragajući za eventualno preživjelim vojnicima odžačke obrane.”*[14]

Duboko u šumama ostala je jedna manja skupina od tridesetak zadnjih vojnika odžačke obrane, koja se nije htjela predati. Nova komunistička vlast službeno ih je nazivala *bandom*, pa će naziv **banda** prihvatiti i stanovnici Odžačkoga kraja. „Banda” će djelovati do početka godine 1947. Njih će izdati jedan u njihovu skupinu ubačen domaći doušnik. Posljednji iz te skupine JURO ŠEBESIC poginuo je u proljeće 1947. na domak potočanskoga groblja Lipa,

„kao posijedni vojnik odžačke obrane iz bitke za Odžak godine 1945. i kao posljednji, koji je pružao odpor novoj vlasti i novoj državi."[14]

Preživjeli puk Odžačkoga kraja očuvao je uspomenu na svoje junačke branitelje iz godine 1945. *„Ne malo puta seoski momci će nakon pučke mise, kada ne bude prisutnih organa općinske vlasti i milicije, znati zapjevati pjesme u čast borbe vojnih postrojba Odžačkoga kraja, poput one o 360 pećničkih udovica ili one, kojom mole majku, da im rodi još jednoga bracu, da im braco bude pomoćnik na šarcu."*[14]

Kako bi odžačku *epopeju* izbrisali iz narodne sviesti, u službenim je spisima kao dan „oslobodjenja" Odžaka umjesto **25. svibnja 1945.** naveden nadnevak **14. travnja 1945.!** Tu krivotvorinu učinio je domaći sin - kaže na kraju svoje knjige Zoran Dujak - *„koji je za te zasluge dobio fotelju ministra u republičkoj vladi ... država će ga još i okititi titulom doktora nauka."*[14]

Sve ovo, što do sada znamo o Odžaku i njegovoj sudbini u ratnim godinama 1941.-1945., dopunit ćemo podatcima iz knjige Zdravka Dizdara i Mihaela Sobolevskoga **Prešućivani četnički zločini u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini 1941.-1945.:**

- *Dne 10.-11. kolovoza 1943. četnici iz Vučjačkoga četničkog odreda upali su u selo Oprisavce u neposrednoj blizini Save, predstavivši se kao odmetnici, opljačkali ga i neke stanovnike ubili. Zadužena je oružnička postaja u Odžaku, da poduzme potrebne mjere.*

- *Godine 1945. četnici vojvode Pavla Djurišića prebacili su se iz Crne Gore na područje Bosne i skupili na prostoru planine Vučjak i Dervente. S područja Vučjaka manje skupine četnika prebacivale su se na područje Slavonske Posavine i tamo pljačkale stanovničtvo. Tako su 7. ožujka 1945. prešli Savu i iznenadno upali u selo Poljance, kotar Brod, udaljeno od rieke Save svega 500 m. Opljačkali su seljake, ne vodeći računa koje su vjere i narodnosti.*[15]

[15] Dizdar, Zdravko i Sobolevski, Mihael: **Prešućivani četnički zločini u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini 1941.-1945.,** „Hrvatski institut za poviest - Dom i Sviet", Zagreb, 1999., str. 565.-568. i 661.-662.

V.

ODŽAK JE NOVI HRVATSKI SIGET

Odžak je općina, koja je na zemljovidu smještena u središtu najsjevernijega diela Bosne. Svojim sjevernim dielom naslonjena je na rieku Savu, iztočni dio ograničila je rieka Bosna, a sa zapada i juga spuštaju se blagi obronci Vučjaka gotovo do središta općine. Mjesto Odžak nalazi se na pola puta izmedju važnih prometnih razkrižja - Broda na Savi (Slavonskoga Broda) i Doboja. Ta dva grada spaja cesta, koja prolazi kroz Odžak. Kao središte općine Odžak se nalazi u nizinskomu dielu Posavske doline. S iztočne i sjeverne strane okružuju ga sela, koja se takodjer nalaze u nizinskomu dielu. Sela, koja ga okružuju sa zapada i juga, smještena su na obroncima Vučjaka, u brdovitu dielu općine. Na te vučjačke obronke naslonila su se sela: Potočani, Srnava, Jošava, Duge Njive, Vrbovac, Svilaj i Brusnica. Na prostoru odžačke općine, kako je već opisano, bio se posljednji boj za obstanak Nezavisne Države Hrvatske. Posljednja bitka Drugoga svjetskoga rata u Europi vodila se na prostoru veličine 255 četvornih kilometara.

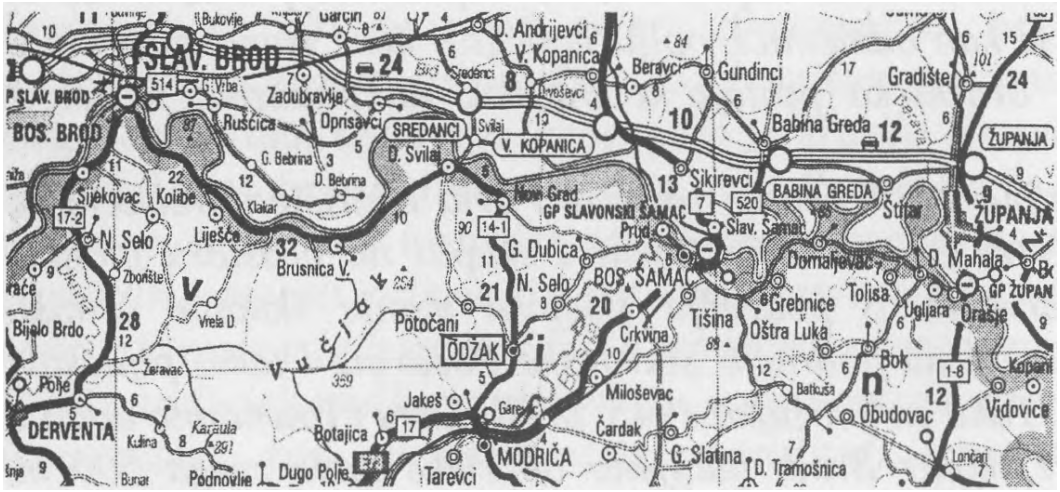

Odžačko-brodsko-Županjska Posavina hrvatska

***

2004.

Sažet opis ove bitke objavljen je u spomen-slikovnici **na 140. godišnjicu Jelačićeva prvoga razvića hrvatske narodne i državne trobojnice na Dravi i 40. godišnjicu mučeničke smrti stotinjka - sudionika Podhvata „10. travnja" Bože Kavrana i suboraca.** Opis dajemo uz preslike iz te spomen-slikovnice[16]:

[16] **NDH 1941.-1945.,** spomen-slikovnica,,.Hrvatski Nacionalni Pokret, Ogranak 10. travnja", Winnipeg, Manitoba, Kanada, 1988.

25. SVIBNJA 1945.

Nakon 37 dana borbe, koja je započela 19. travnja 1945. - završuje se junačka obrana Odžaka – novog hrvatskog Sigeta u Bosanskoj Posavini. A time, može se reći, i obstanak slobodne Nezavisne Države Hrvatske godine 1945. — Odžak i njegovih 24 sela i zaselaka nalaze se na ušću Bosne u Savu. Tu se u travnju 1945. skupilo oko 10.000 hrvatskih boraca iz Bosne i Slavonije, na čelu s pukovnicima vitezom Ibrahimom Pjanićem i Avdagom Hasićem, logornikom Petrom Rajkovcem te nižim častnicima i dočastnicima Ivanom Čauševićem, Antom Biličićem, Matijom Radićem, Antonom Mihaljićem, Perkovićem, Mrkonjićem, Špigerom i Špicerom, dok je Blaž Jurkić izgradio niz rovova i bunkera oko glavnih uporišta u Odžaku, Vlaškoj Maloj, Mrkoj Adi, Balegovcu, Gornjoj Dubici, Prudu i Dobor Kuli. Krajem travnja vitez Pjanić i Avdaga Hasić povukli su se s Posavskom i Kladanjskom vojnicom prema Zagrebu, a ostali su odlučili braniti Odžak do kraja. Na ovaj posve odsječen kraj navaljivalo je 6 partizanskih jakih brigada i jedan odred, oko 15.000 boraca s topništvom, bacačima, strojnicama i dvadesetkom jurišnih zrakoplova. Sami partizani pišu: "Borbe od 19. do 28. aprila biše žestoke, uz stalne juriše na ustaška utvrđenja, lako su u njima učestvovale jedinice navikle na same pobjede —26. srpska i nepodpuna 27. divizija— očajnički otpor ustaša bio je vrlo uporan. Naših izbačenih iz stroja bilo je 630, medu njima Spaso Mičić, komandant 16. brigade 27. divizije. U ovim borbama protivnik je imao 904 mrtvih i 491 ranjenog. Ustaše su ovoj brigadi uništile cijeli jedan bataljon. Partizanske snage su od naoružanja izgubile bateriju topova, tri bacača i jednu protivtenkovsku pušku. Borilo se samim jurišima i kontrajurišima, prsa o prsa, ogorčeno... Osim manjih dijelova 12. ustaške divizije, Odžak su branili sve samo domaći ustaše i zato su bili mnogo opasniji od Nijemaca". Dne 30.IV. 1945. sam Tito upozorava štab 3. korpusa Jugoslovenske armije, da će snositi punu odgovornost ako se teren brzo ne očisti i zavede "puni mir i bezbednost".

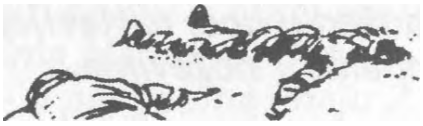

Partizani vele: "Od 3. do 25. maja 1945. vodi se borba na život i smrt u Odžaku; ginulo se mnogo na obe strane... Nemajući kamo se povući, ustaše su se borile do smrti...", Dne 4. V. juriša-ju tri brigade pod vodstvom Miloša Zekića, ali se moraju povući. 14. brigada je istom pod večer uspjela doprieti do mosta na ka-nalu i u zoru udarati na Vlašku Malu, dok je 16. brigada nadira-la od Potočana – "ali su ustaše odmah uzvratile protivnapadom i izbacile brigadu čak iz Potočana, tako da je morala da otstupa prema Lipi". Dne 8. V., na dan njemačke kapitulacije, 5000 par-tizana uspjelo je probiti se do Vlaške Male, koju je branio Raj-kovač s 2000 ustaša. "On je poduzeo neobuzdani juriš i izbacio naše snage iz mjesta, čak preko kanala i mosta. Toga dana mi smo ispalili 34.000 naboja. U ovim bitkama nije bilo zarobljeni-ka; ustaše su se borile do posljednjega čovjeka. Komandant 14. srpske brigade, Stevan Kovačević, izvješćuje: "Neprijatelj se o-čajnički bori, tako da ni stari borci tako nešta nikad nisu još vi-deIi. Svaki ustaša mora najpre da se ubije, pa tek onda može da se osvoji neki objekt". Sljedećeg dana ustaše odbacuju brigadu do Vrbovca, pa Sava šalje vapaj: "Nalazimo se i dalje na polaz-nim položajima. Posle 20 sati neprekidne borbe zauzeli smo Svilaj. Pošaljite nam municiju. Nemamo više ni metka, a nema-mo više ni bilo kakva kola da pošaljemo po nju, jer su sva pre-vozna sredstva upotrebijena za prevoz ranjenika". Nakon pola sata topovske vatre počinje obći partizanski juriš u praskozorje 9.V. i traje do podne. "U neprekidnim jurišima naši borci uspjeli su da prodru kroz međuprostore, sve do sela Dubice, ali poslije podneva neprijatelj je ubacio u borbu nove, jake rezerve. Briga-de su se morale povući. Tek 16.V. 1. i 4. bataljon 20. romanij-ske brigade uhvatio je prvog zarobljenika... Nad nebom iznad Vlaške Male i Odžaka pojavili su se naši jurišni avioni i počeli mitraljirati i bombardirati neprijateljske postave... U noći od 22. na 23. V. ustaše su izvršile četiri uzastopna juriša... U pras-kozorje 23. V. vrše još jedan.protivjuriš, u kojemu pada polovina jurišnika. Bolnica u Prudu bita je prepuna ranjenika, među nji-ma je bio i sam Rajkovac... Tokom cijelog dana avijacija je bom-bardirala... Dan je produžen u noć; nastavljaju se žestoke borbe, često prsa o prsa, bombama i noževima...

Dne 25. svibnja 1945. Birčanska i Romanijska brigada izvršile su usredotočeni napadaj na Odžak. "Poslije dva sata borbe, krvave i žestoke, uporište je bilo zauzeto. Razumljivo je, da su se ustaše očajnički branile.. Borbe su se vodile za svaki rov, za svaku kuću... Iza ponoći počeli su juriši na posljednja uporišta u Vlaškoj Maloj i Balegovcu. Dviesto ustaša iz Vlaške Male izvršilo je neočekivan proboj, kojega nije uspio zaustaviti 4. bataljon 14. brigade. U borbama toga dana bilo je 332 mrtvih ustaša. Zarobljenika nije bilo" – kažu partizani, prešućujući vlastite gubitke. Vlaška Mala pala je nakon četiri sata borbe, a Balegovac nakon jakog juriša. Prije podne 25. maja vođene su posljednje borbe po osvojenim uporištima, po poljima i šumarcima na ušću Bosne u Savu. Jedna manja skupina povukla se također uspješno prema Potočanima. Vođa obrane, Petar Rajkovac, bio je ponovno ranjen, ovaj put iz zrakoplova. "Odbio je da se preda. Kada je shvatio da će biti zarobljen — poubijao je svoju ženu i djecu i zatim sam sebi oduzeo život"., Tako je završena zadnja bitka Drugog svjetskog rata u Europi - dva tjedna nakon njegovog službenog prestanka.

HRVATSKA NIJE PROPALA!

Prije nego li si je oduzeo život, da ne bude izručen jugoslavenskim partizanima, u Lawameundu, dne 18. svibnja 1945., hrvatski general Tomislav Rolf je uzkliknuo: "'Hrvatska, moja draga Domovina, propala je!"... Nu što bi tako bilo – kako pjeva Budak u svom Didovom ognjištu. I poslije svibnja 1945. Hrvatska žilavo nastavlja odporom, makar bez ikakvog određenog znaka za uspjeh. U hrvatskim gorama i šumama nastavljaju borbu pojedine skupine preživjelih hrvatskih boraca, pa i novi pristigli, pod imenima Hrvatske oružane snage, Križari, Mladi Muslimani i t.d. Oblikuje se I. hercegovački križarski sdrug bojnika Bože Mandića; Velebitski sdrug pukovnika Delke Bogdanića; Mladi Muslimani Hasana Bibera te skupine HOS-a, Hrvatskog Narodnog Odpora i Križara kod Slunja, Rame, na Papuku, Vranu, Kamešnici i t.d., pa i u samim gradovima Zagrebu, Sarajevu, Osieku, Đakovu, Koprivnici, Varaždinu, Brodu i drugdje. Svi oni vode nesmiljenu borbu s OZN-om ("Organizacijom zaštite naroda") i brigadama Narodne odbrane, koje — prema Rankovićevom priznanju – u par godina imaju 2.500 mrtvih...

U Kavranovom "Podhvatu Deseti Travnja" 1946-48. gube živote i slobodu šestdesetak hrabrih rodoljuba, ali se odpor u Domovini nastavlja pod raznim nazivima: Hrvatski narodni odpor (HNO), Hrvatski oslobodilački pokret (HOP), Hrvatski pokret otpora (HPO), Tajne revolucionarne ustaške postroibe (TRUP), Hrvatska oslobodilačka revolucionarna armija (HORA), i t.d. — sve do Bugojanske Hrvatske oslobodilačke vojske i Velebitske skupine (1972) te Hrvatskih oslobodilačkih snaga (HOS). Ti podhvati često završavaju kobno za njihove sudionike, kao što su završili i oni Zrinskog, Frankopana, Gradaščevića i Kvaternika — ali svakako njihova krv uspieva održati borbeni duh hrvatskog naroda. Jer, što vriede ideali, za koje nitko nije spreman žrtvovati glavu?

Na političkom polju Hrvatstvo je pokazalo svoju neuništivu snagu Masovnim pokretom 1967-71., koji je cielom svietu pokazao, da nije umrla neodoljiva hrvatska težnja za slobodom, državnošću i nezavisnošću. Osamnaest glavnih hrvatskih znanstvenih i kulturnih ustanova i 130 učenjaka izjavilo je 15.III.1967. u Zagrebu: "Svaki čovjek ima pravo živjeti slobodan od svake podjarmljenosti... Svaki narod ima pravo na podpun suverenitet". U Deklaraciji u obranu posebnog hrvatskog jezika zaključuju da "u takovom slučaju (nametanju srbskog jezika Hrvatima) hrvatski narod nije zastupan i da je doveden u neravnopravan položaj" Oko te Deklaracije okupilo se u Hrvatskom Proljeću sve što je pošteno hrvatski mislilo, te kraj svih kolebanja, pred svietom iznielo snagu i volju hrvatske slobodarske i državotvorne misli. Ona je zatim svim bezobzirnim velikosrbskim sredstvima suzbijana — nu danas se opet Oživjela Hrvatska diže na ruševinama lažnog i propadajućeg jugoslavenskog političkog i socialnog sustava, zajedno s Albancima, Slovencima, Makedoncima, Vojvođanima, kako javljaju sva izvještajna sredstva.

*Ne, Nezavisna Država Hrvatska nije umrla! U svom novom, pomlađenom, istinski demokratskom, socialno pravednom i čovječanskom duhu živi u duhu i srdcu svakog Hrvata i Hrvatice —osim šake izdajica— i uzkoro će uzkrsnuti uz pomoć Boga i Hrvata! **

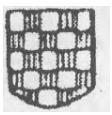

Odžak s pravom nazivaju novim hrvatskim Sigetom. S tom razlikom, Što se u Sigetu borilo i nešto Madjara, dok su Odžak branili samo Hrvati. Odžak je u XX. st. odigrao onu ulogu u obrani hrvatske države, koju je u XVI. st. odigrao grad Zrinskih Gvozdansko. Takodjer s jednom razlikom. Na Božić 25. prosinca 1577. oko grada Gvozdanskog okupilo se pet tisuća osmanskoturskih vojnika i vlaških martoloza. Zapovjednik osmanskoturske vojske Ferhad-beg Sokolović, sandžakbeg (namjestnik) bosanskoga sandžakata, pozvao je branitelje na predaju. Ferhad-beg im tada dade otrovati posljednja dva tvrdjavska psa čuvara, pa su tako branitelji ostali bez ikakve hrane. Pošto ih ponovno pozvaše na predaju, branitelji odgovoriše, da više vole svi izginuti, nego se osramotiti. Kada je u obkoljenu gradu sve utihnulo, obsadnici provališe u grad. *„Našli su se u mrtvomu gradu punu razvalina. Po dvorištu, triemovima i odajama ležala su mrtva tiela hrabrih branitelja, ogreznula u krvi od zadobivenih rana. Tiela onih, koji poginuše od gladi, žedji i težka napora, bijahu čitava, nu blieda i suha bez daha i života. Neprijatelji u gradu nisu našli ni malo hrane niti kapi vode ... Strašni prizor mrtvih branitelja u mrtvomu porušenomu gradu toliko je dirnuo Ferhad-bega, da ih je dao pokopati po kršćanskom običaju."*[17] Branitelje Odžaka partizani nisu dali pokopati ni ljudski ni kršćanski.

Predati se nisu htjeli ni cetinski Otočani, *„koji su 1715. godine odbili predaju Turcima i svjestno izginuli braneći svoj otok sred rieke"*[18]. Kao što su godine 480. prije Krista odabrani Spartanci pod kraljem Leonidom izginuli u Termopilima u borbi s Perzijancima braneći svoju domovinu, tako su braneći svoju hrvatsku domovinu izginuli branitelji Gvozdanskog, Otoka na Cetini i Odžaka. Grci su svojim junacima podigli spomenik trajniji od mjedi. Otočani su godine 1915. spomenik podigli svojim junacima. Spomenik domovinske zahvalnosti još čekaju junaci Gvozdanskog i Odžaka!

Na čelu skupine od 10.000 hrvatskih boraca iz Bosne i Slavonije, koji su se u travnju 1945. skupili na području odžačke općine, bijahu pukovnik Ibrahim vitez Pjanić, pukovnik Avdaga Hasić i logornik Petar Rajkovac (Rajkovačić). Godine 1943. Ibrahim

[17] Marčinko, Mato: **Gvozdansko - Hrvatska Masada,** Zagreb, 1999., str. 36.

[18] Borković, Velimir: **Na lievim obalama Cetine,** „Gospa Sinjska", XXX., br. 16. (61.), Uzkrs 2003., str. 18.

Pjanić je bio zapovjednik IV. satnije Gračaničke bojne Dobrovoljačke domobranske pukovnije. Kada je 2. listopada 1943. Tuzla pala u partizanske ruke, Ibrahim Pjanić je osnovao i predvodio „zeleni kadar" na području Bieljine, Brčkoga, Gračanice, Puračića, Živinica i Tojšića.[19] Iz Gračanice je Ibrahim Pjanić otišao u Bosansku Posavinu 7. travnja 1945. Krajem travnja 1945. Ibrahim vitez Pjanić i Avdaga Hasić povukli su se s Posavskom i Kladanjskom vojnicom iz Odžaka prema Zagrebu, dok su ostali odlučili braniti Odžak do kraja. Ibrahim vitez Pjanić, koji se u nekim poviestnim izvorima spominje i kao pukovnik Ibrahim vitez Pjanić-Pirić, napisao je deseteračku pjesmu **Razstanak s Gračanicom 7.4.1945.,** koja je objavljena u glasilu **Drina[20].** Zadnja kitica te njegove junačke pjesme, koju pjesnik Petar Vulić uvršćuje u one deseteračke junačke pjesme, kojima je hrvatski narod uz gusle slavio junake i velikane svoje slavne vojničke poviesti, glasi:

Nisu zalud žrtve ovolike,
Nisu zalud naše svete bitke,
Duh vitežki iz toga se radja,
Rodoljublje i štovanje predja,
Što padajuć' poručiše nama,
Da s' borimo protivu dušmana.
I do zadnje kapi naše krvi,
NAPRIED DRUGI, AKO PADNE PRVI!

[19] Dizdar i Sobolevski, nav. djelo, str. 541. (<— 15)

[20] Pjanić, Ibrahim: **Razstanak s Gračanicom 7.4.1945.,** „Drina", XIII., br.l., Madrid, 1963., str. 166.-167.

VI.

ZAJEDNIČKI SMO NEPOBJEDIVI

Na braniku Odžaka i Odžačkoga kraja ostao je Petar Rajkovačić, kojega u partizanskim izvješćima nazivaju i Petar Rajkovac. O njemu piše Božo Vukoja u svojoj knjigi **Hrvat žive vatre - Križni put hrvatskoga svećenika i njegova naroda.** Knjiga je, kako kaže pisac, *„nastala kao pokušaj, da se opisom neznanih ili manje znanih dogadjaja upozori na skrivanu i namjerno izkrivljivanu noviju hrvatsku poviest, ... najvećim dielom pisana na osnovi sjećanja sudionika dogadjaja i najuže rodbine glavnih junaka, o kojima je u knjigi rieč. ... Zbog komunističkih i srbskih laži, zbog prešućivanja i zabrana iznošenja istine, hrvatski narod danas tek malo poznaje istinitu hrvatsku poviest Drugoga svjetskoga rata i razdoblja poslije njega."*[21]

Vukoja u poglavlju **Odžak i okolica u Drugomu svjetskomu ratu**[21] počinje s opisom zemljopisnoga položaja Odžačkoga kraja. Na cesti Odžak - Novi Grad legendarno je mjesto Posavska Mahala, koja se u ratu i prije njega zvala Vlaška Mahala (Vlaška Mala). Ona je od Odžaka, prema sjeveru, udaljena samo četiri kilometra. U tieku rata u samomu gradu Odžaku živjelo je većim dielom muslimansko stanovničtvo, a u široj okolici gotovo su sva sela bila hrvatska, uz jedno muslimansko i tri srbska.

Kada je bila proglašena Nezavisna Država Hrvatska, povjerenikom hrvatske Vlade za kotar Gradačac imenovan je dr. Zdenko Odić, sin trgovca i veleposjednika Tadije Odića, čija se obitelj doselila u Odžak oko godine 1850. iz katoličke župe Dolac kod Travnika. Iz Dolca se nešto kasnije doselila takodjer u Odžak i obitelj veletrgovca Ante Duića, iz koje potječe majka dr. Zdenka Odića, Berta Duić.

Dužnost povjerenika za kotar Gradačac dr. Zdenko Odić je obavljao do svoje pogibli. Iz Gradačca je navratio u Odžak tek podkraj travnja 1941., doznavši, da Srbi izmedju Brezova Polja (kod Brčkoga) i Doboja pripremaju ustanak protiv NDH. Uz dužnost u

[21] Vukoja, Božo: **Hrvat žive vatre - Križni put hrvatskoga svećenika i njegova naroda;** Drugo izdanje izpravljeno i dopunjeno, **Odžak i okolica u Drugomu svjetskomu ratu,** Crnac, 1999., str. 213.-263.

Gradačcu prihvatio je i dužnost ustaškoga logornika u Odžaku te dobio čin ustaškoga nadporučnika. Odmah je počeo ustrojavati Narodnu zaštitu, uzpostavivši susret seoskih straža i pokretnih jedinica.

Nedugo nakon osnutka Narodne zaštite za Odžak i širu okolicu dr. Zdenko Odić je u svoje postrojbe primio dva sporna čovjeka: Matu Bielića i Vukašina Tatića. Mato Bielić podpisivao se prezimenom Belić, kako bimu prezime izgledalo kao srbsko. Bio je selski *baraba* i svadljivac. Zbog ubojstva je dospio u zatvor, i tamo ga je navodno Moša Pijade zarazio komunizmom. Iz zatvora je pobjegao u vrieme razpada Kraljevine Jugoslavije, a s njime je pobjegao i Vukašin Tatić. Da izbjegnu povratak u zatvor, prikrili su se u Narodnoj zaštiti. Osiguravajući s još nekim pripadnicima Narodne zaštite prielaz *kompom* na Savi u selu Novomu Gradu, pobili su ostale stražare na spavanju i pobjegli četnicima na Vučjak.

Kada je obrana Odžačkoga kraja počela učinkovito djelovati, dr. Zdenko Odić ustrojio je izobrazbu mladića u takozvanoj Pripremnoj bojni, kojoj je bio i zapovjednik. U ožujku 1943. njemački geodeti i topografi pretraživali su i obilježavali dio gore Vučjaka od sela Vinske do sela Dobre Vode. Štitile su ih dvie satnije Pripremne bojne pod zapovjedničtvom dr. Zdenka Odića, jer su se u Vučjaku skrivali četnici. U borbi s tim četnicima 8. ožujka 1943. bio je smrtno ranjen dr. Zdenko Odić i ubrzo je izdahnuo. Njegovo mrtvo tielo množtvo je ljudi izpratilo na groblje u Balegovcu, na kojem obitelj Odić ima kapelicu i grobnicu izpod nje.

Nakon smrti dr. Zdenka Odića *razformirana* je Pripremna bojna. Selske straže su obezglavljene, pa se na njih pučanstvo nije više moglo osloniti. Odžački su se muslimani vojnički ustrojili najprije u tzv. Hadžiefendićevu, a poslije u Odžačku muslimansku legiju. Dobro naoružana, legija je suradjivala i s četnicima i s partizanima. Vučjački četnici nisu bili vojska, nego dobro naoružana banda pljačkaša i ubojica. Pljačkali su sve, čak i četnike „bjelaše" iz Crne Gore, kada su se povlačili na zapad. Crnogorci, koji su bili disciplinirani i ustrojeni kao prava vojska, prema Hrvatima su se odnosili prijateljski.

U tima zbivanjima na pozornicu dolazi **Petar Rajkovačić.** On je bio na partizansko-četničkomu *popisu za likvidaciju.* Nakon ulazka partizana u Odžak Odžački su kraj preplavile četničke jedinice pljačkajući i uvodeći „reda" pod izgovorom, da traže Petra

Rajkovačića i njegove. U to je doba Petar Rajkovačić potajno u selu Prudu okupio dvadesetak hrabrih dobrovoljaca i namjestio četnicima zasjedu u selu Balegovcu. Zasuti unakrižnom vatrom, četnici su padali kao odkosi. Medju prvima poginuo je i njihov legendarni borac i jedan od vodja Mile Božičković, a ostali su pobjegli glavom bez obzira. Četnici od tada dugo nisu napadali stanovnike odžačkih sela. To je zatišje Petar Rajkovačić izkoristio za ustroj obrane.

Zaustavljanje partizana u Bielim Barama u kolovozu 1943. i uništavanje četnika u Balegovcu ubrzo se pročulo tim dielom Posavine. *„Ta je dvostruka radosna viest naglo podigla već gotovo klonuli hrvatski puk. Ime Petra Rajkovačića, i njegov nadimak Drlje, najednom postaje korablja, za koju se hvatao svaki izmučeni, opljačkani i poniženi hrvatski čovjek toga kraja. Nije to ime podiglo i ohrabrilo samo tamošnji uplašen i osiromašeni narod, nego i preostale hrvatske branitelje, koje vojni Stožer još nije razporedio u druga područja."*[21]

Petar Rajkovačić, polupismeni momak, nije bio u Pripremnoj bojni, nego u selskoj straži, vjerno izvršavajući zadatak, koji mu je za života dao dr. Zdenko Odić. Prilike nakon Odićeve smrti iznenada su ga izbacile *u prvi plan.* Njemu se pridružio ugledni Ivan Čalušić, koga je dr. Zdenko Odić postavio za zapovjednika Narodne straže na području Potočana, Smave i Jošavice. Petar Rajkovačić izvrstno je poznavao čitav Odžački kraj, kao i četničke i partizanske navike. *„Poznavao je i ogorčenost hrvatskoga naroda, ali i to da ni od koga ne može očekivati pomoć. Hrvati su morali pomoći sami sebi: dogovorom, slogom i dobrom organizacijom."*[21]

Pod kraj godine 1943. Petar Rajkovačić pozvao je na razgovor najsposobnije ljude iz hrvatskih sela oko Odžaka. Nastupio je jednostavno i jasno: *„Zajednički smo nepobjedivi. Ako se ne dogovorimo sada, uskoro ćemo biti svi likvidirani. Znam, što treba uraditi, da bismo bili jači od svih. Zovem vas, da mi se priključite. Tko ne će, može odmah otići. Živjet ću za onoga, koji mi sada pristupi. Ali i on mora biti vjeran meni. Onomu, tko prevari, ne će biti oprošteno, jer je rat. Tko ne može plesati, neka se u kolo ne hvata! Muslimani su protiv nas, ali ih ne ćemo progoniti, nego budno motriti. U borbi se mora ubijati, ako se želi ostati živ. Ubojstva izvan borbe ne ću nikom oprostiti."*[21]

Na kraju razgovora njegovi sudionici odredili su dva zapovjedničtva, koja moraju medjusobno suradjivati: prvo

zapovjedničtvo, koje će predvoditi Petar Rajkovačić, sa sjedištem u Vlaškoj Mahali (Mali), i drugo, neovisno o prvome, koje će voditi Ivan Calušić sa sjedištem u Potočanima. Dogovorili su se, da Čalušić sa svojom vojskom nadzire sam grad Odžak te sela Smavu, Jošavicu, Potočane, Vrhovac i Svilaj, a ostalo područje u odžačkoj okolici Petar Rajkovačić sa svojom vojskom. Obranu južnoga krila Odžačkoga kraja Petar je povjerio svomu bratu i velikomu bojovniku Ivi Rajkovačiću, dok je on sam nadgledao područje od rieke Bosne preko Jakeša, Pećnika i Gnionice do Smave. Iztočno pak krilo Petar je povjerio dvojici iztaknutih bojovnika Peji Ilaku i Martinoviću. Vrstni ratnik Martinović bio je jedan od Petrovih zamjenika. Sam Petar je s najpokretljivijim i posebno izvježbanim jedinicama štitio sjeverno krilo od Svilaja uz rieku Savu do rieke Bosne. Petar je zapoviedao bojnom, a svi ostali satnijama. U Balegovcu su izgradili vježbalište za izobrazbu Novačke satnije.

Kako su izpričali svjedoci tadašnjih dogadjaja, Petar Rajkovačić bio je čovjek žestoke naravi, čovjek koji je dobro razumio duh svoga naroda, čovjek koji je u svoje ljude unio zanos, oduševljenje i odlučnost: Samo preko njih mrtvih mogu četnici, partizani i svi drugi pustošiti njihov kraj. Petar Rajkovačić i obrana Odžačkoga kraja bili su na svomu pragu i u svojoj kući i onda, kada su bili na svomu polju, u svojim šumama i na svojim brjegovima. Oni su branili svoje!

Veliki hrvatski bojovnici, braća Petar i Ivan Rajkovačić, sinovi su siromašnih odžačkih poljodjelaca, katolika, Franje Rajkovačića i Mare rodj. Kikić, koji su sa svoje desetero djece živjeli u selu Bielim Barama, sa sjevera gotovo prislonjenima na Odžak. Najstariji im sin Ivan (Ivo) Rajkovačić rodjen je i kršten 10. ožujka 1916., a drugorodjeni sin Petar Rajkovačić 9. svibnja 1919. U crkvene matične knjige odžačke rimokatoličke župe bračni par Franjo i Mara i njihovo desetero djece upisani su prezimenom Rajkovačić, a ne Rajkovac ili Rajkovčić. Rajkovačići su bili uglavnom žestoke naravi, ali pošteni i pravedni. Voljeli su svoje, a poštivali tudje. Kažu, da su bili strogi prema sebi, ali i prema drugima. Bijahu vjerni prijatelji ljudima u nevolji. Obitelj **Rajkovačić** dala je hrvatskom narodu **tri junaka: Petra, Ivana i Luciju** (rodj. 11. prosinca 1924.).

Petar Rajkovačić bio je izrazito dojmljiva osoba: visok, mršav, malo većeg i povijena nosa, mirna izgleda, tih i šutljiv. U njemu se utjelovila strogost, odlučnost i pravednost. Ljudi su ga gledali gotovo kao genialnoga vojskovodju. U doba Kraljevine Jugoslavije pozvan je na odsluženje vojnoga roka u topničku pukovniju, nu nakon odredjena vremena odpušten je kao nesposoban. Od rodjenja je imao jednu nogu kraću, pa je malo šepao. Božo Vukoja kaže, da nije imao djece, dok drugi izvori tvrde obratno. Vukoja takodjer iznosi, da mu nitko nije znao ništa pouzdano reći, što se dogodilo s Petrom Rajkovačićem i njegovom ženom *(Ljubicom rođ. Jurendić, od otca Ilije; podatak: Markan i Anto Jurendić; ur.)* nakon pada Odžačkoga kraja u partizanske ruke pod kraj svibnja 1945. Zna se samo, da je bio ranjen u zrakoplovnomu napadaju. Neki su pripoviedali, da je nakon ranjavanja hodao na štakama, te da su te štake poslije i nadjene, ali Petra Rajkovačića ni živa ni mrtva nitko nikada više nije vidio. Partizanski i drugi izvori tvrde, da je Petar Rajkovačić nakon ranjavanja poubijao svoju ženu i djecu, a zatim sam sebe, da ne padne živ u partizanske ruke.

Zapovjedničko sjedište Petra Rajkovačića nalazilo se u Vlaškoj Mahali (Mali). U tamošnjoj školi bio je smješten bojni stožer njegov i njegovih ratnih savjetnika, kao i glavno obskrbno skladište hrane njegovih obranbenih vojničkih postrojba. Kao vojskovodja, Petar je sa svojim zamjenicima uveo medju vojnike čeličnu stegu. Tko god bi namjerno prekršio dogovorena pravila vladanja, prietila mu je smrtna kazna. Prema vojnicima Petar je bio krut i neobziran. Nije podnosio laž, kukavičko i podmuklo vladanje, neposlušnost i neodgovornost. Nitko mu nije smio reći „ne ću" ili „ne mogu". U borbi je bio hladnokrvan i munjevit, nenadmašiv i nemilosrdan. Nije poznavao strah i nije mislio na smrt. Često je ponavljao svojim vojnicima: „*U borbi se ubija. Ako to ne uradiš, protivnik će ubiti tebe. Nemoj se zavaravati, kad su u pitanju četnici i komunisti. Kod njih nema milosrdja i poštenja. Da ima, ne bi nas napadali na našim pragovima. I ovo svi dobro zapamtite: U koje god selo udjete, mirnim Srbima, i Muslimanima i svima ostalima, koje god vjere i narodnosti bili, ne smijete učiniti ništa nažao. Oni su hrvatski gradjani, a mi im svojim vladanjem moramo dokazati svoje poštenje. Tko namjerno prekrši ovu zapovied, bit će ubijen."*[21] Glavni stožer Hrvatske vojske odlikovao je odnosno proglasio Petra Rajkovačića godine 1945. **Sedmim vitezom u NDH.**

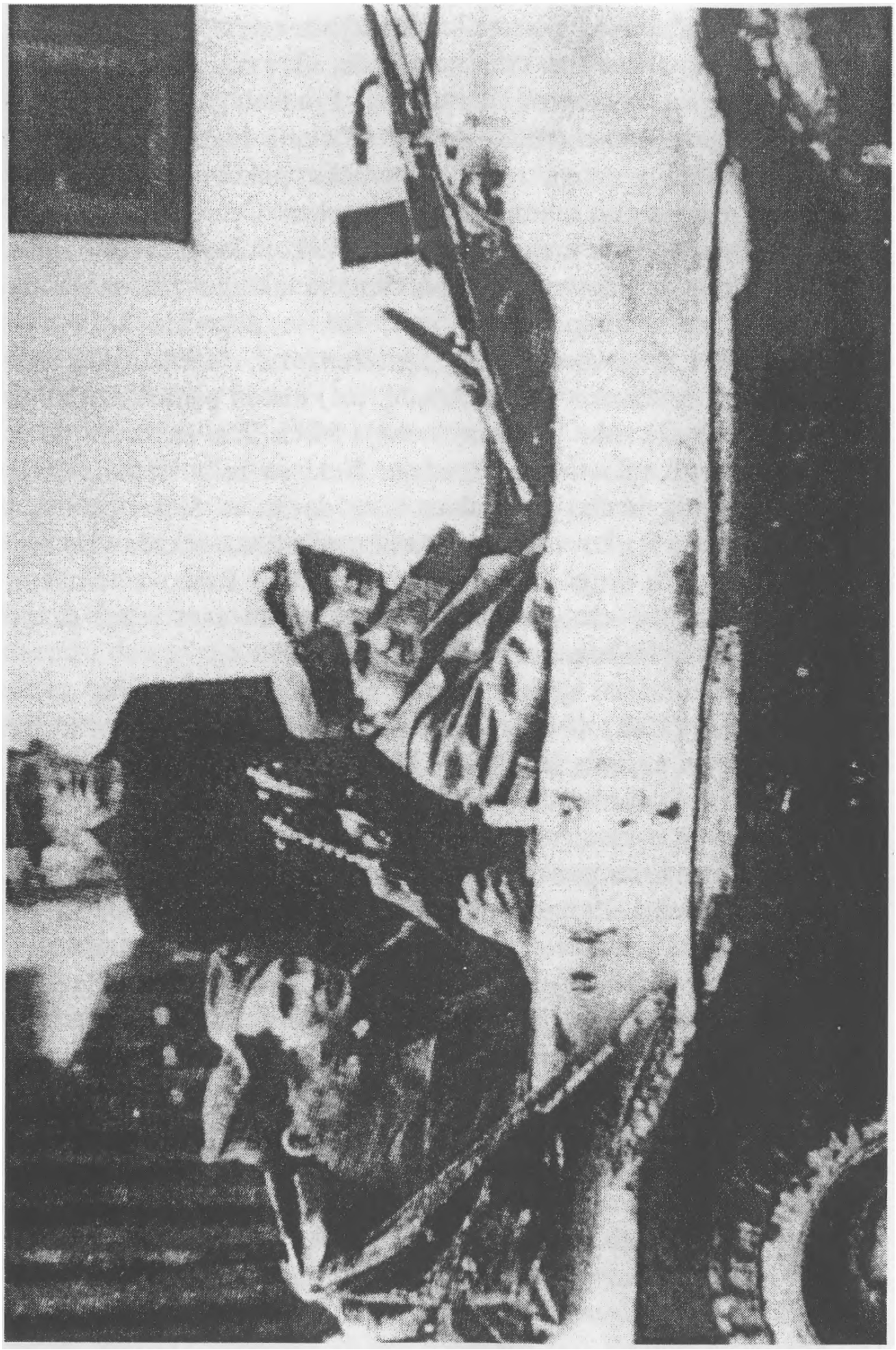

Sedmi vitez NDH Petar Rajkovačić, zapovjednik Odžačke obrane

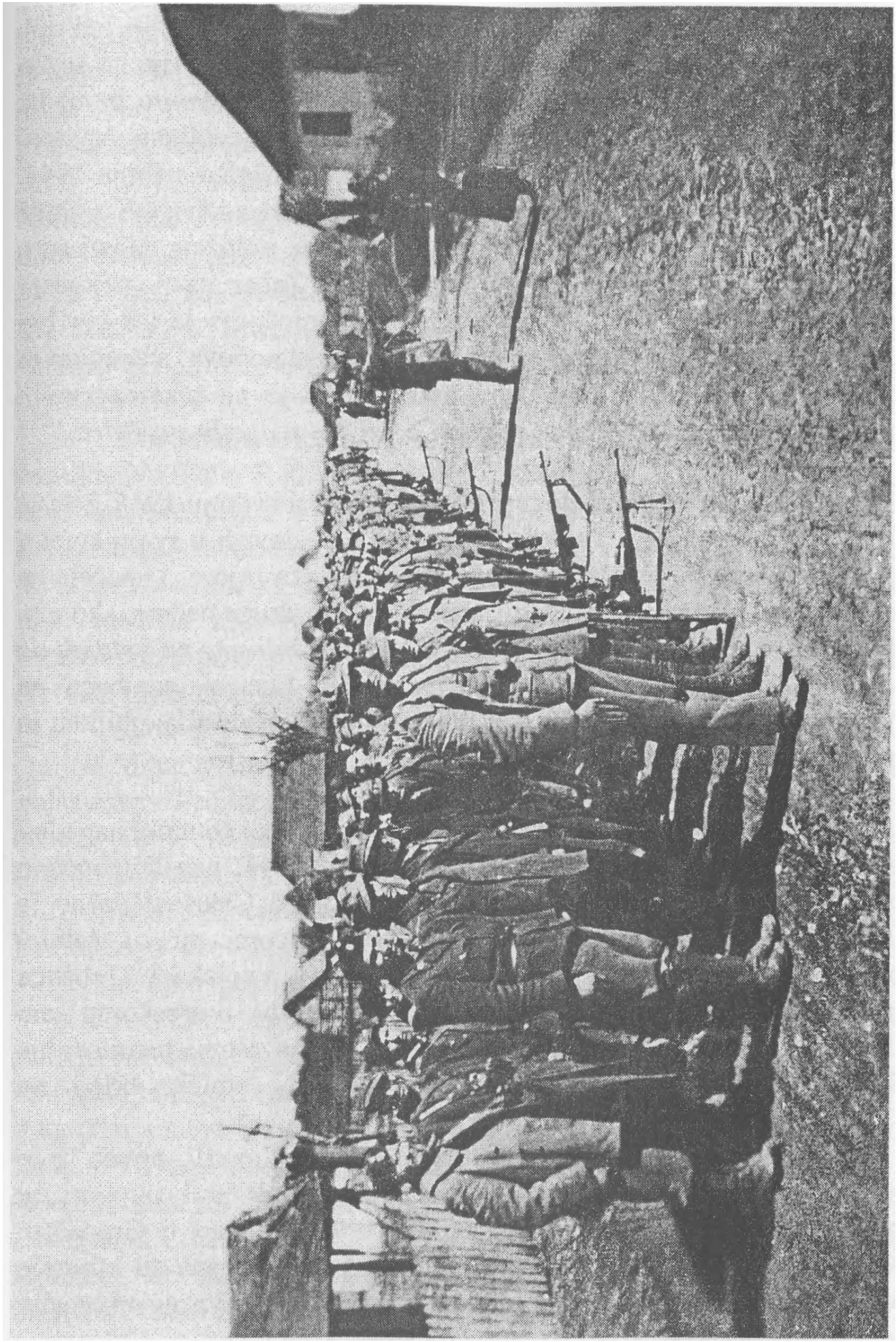

Poput odabranika Božjih izginuše za Dom odžački junaci!

Ivan (Ivo) Rajkovačić bijaše zgodan, plav čovjek, krupniji, ali niži od brata Petra. I, kažu, eksplozivniji i opasnije naravi. Prije no što se priključio bratu Petru u obrani Odžaka, služio je redovitu hrvatsku vojsku izvan Odžačkoga kraja. Bio je oženjen djevojkom Andjom Iličević i s njom do tada imao dvoje djece. U početku svibnja 1945. Ivo Rajkovačić je s još dva častnika (Jakov Pušelja i Ivica Knežević Rodin) odžačke obrane obilazio svoje izbočene položaje. Upali su u partizansku zasjedu na njivi Andrićki u Žabarima i pokošeni strojničkom paljbom. Kad im je pristigla pomoć, živ je još bio Ivo Rajkovačić. Jednom je rukom držao svoja izpala crieva, a drugom je pucao. Pomoć mu je stigla prekasno. Umro je na rukama svojih suboraca s porukom: *„Sve vas volim, a najviše svoga brata Petra."*[21]

Lucija (Luca) Rajkovačić u posljednoj bitki u svibnju 1945. bila je težko ranjena u nogu. Tako ranjena uspjela se dovući u svoju kuću u Bielim Barama. Partizani su ubrzo došli za njom i počeli je izazivački izpitivati, rekavši joj, da oni imaju i druge načine, ako ona bude drzka. Luce im je na to odgovorila: *„Da, čuli smo mi i vidjeli na djelu vaše zločinačke komunističke metode!"*[21] Lucu su tada bacili na tlo i gazili joj ranjenu nogu. Kada se od boli onesviestila, ubili su ju pred nazočnim ukućanima.

Nakon kapitulacije Italije 8. rujna 1943. oživjeli su četnički napadaji na odžačke branitelje. Četnici su 2. veljače 1944. napali izbočenu stražu Ivana Čalušića kod Potočana. U pomoć Čalušiću došao je Petar Rajkovačić sa svojom elitnom jedinicom, pa su četnici munjevito potučeni. Prije no što su četnici s Vučjaka i Trebavca napali Potočane, jedan se njihov bataljun utvrdio u srbskomu selu Novi Grad. Nu, i taj su četnički bataljun, nakon oštre i nemilosrdne borbe, Rajkovačićeve postrojbe potjerale u četnički brlog na Vučjaku.

Pošto su se vojnici Petra Rajkovačića odmorili, poveo ih je preko rieke Bosne, iztjerao partizane iz Modriče i okolice, te pomogao Djedu Augustinu, da učvrsti hrvatsku vlast u Gradačcu. Očistio je od četnika i čitav kraj na desnoj obali Bosne od Modriče do Bosanskoga Samca, te Karčiki (Karolju-Dragi) Vargi omogućio učvrstitbu hrvatske vlasti u Garevcu i široj okolici.

Obranbena vojska odžačke Posavine na kapama je imala oznaku „V" (victoria = pobjeda). U studenomu 1944. na kape

stavljaju slovo „U”, što znači ustaša (ustao je - dignuo se protiv nekoga). Rajkovačićeve postrojbe pristupaju Ustaškomu stožeru, kako bi se lakše obskrbljivale oružjem i strjeljivom te stekle ostale povlastice, koje ima redovita vojska.

U Hrvatsku u to vrieme iz Srbije dolaze četnici Draže Mihailovića. Postupaju razbojnički, poput onih na Vučjaku. Te je elitne Dražine jedinice, kojima su tada pomagali i Angloamerikanci, Petar Rajkovačić u dužim težkim borbama podpuno porazio. To su mu priznali i partizani: *„Nakon onoga poraza od Rajkovačićevih ustaša, Mihailovićevi četnici nikada više nisu predstavljali važniju vojničku snagu. U završnim smo ih borbama lako razbili.”*[21]

Muslimanska legija u Odžaku imala je podporu i partizana i četnika. Nu, Petar Rajkovačić nije nikada dopustio, da čarke izmedju Muslimanske legije i njegovih postrojba priedju u rat. Kada su partizani ušli u Modriču, Petar je sa svojom vojskom ušao u Odžak ne izpalivši ni metka na muslimane. Kako bi Odžačku muslimansku legiju stavila pod svoj nadzor, hrvatska joj je vlast poslala za zapovjednika provjerena Hrvata-muslimana, proslavljena bojovnika Derviša Ljuću. Na partizanski nagovor muslimani su ga ubili.

Kada je Petar Rajkovačić prešao rieku Bosnu i tamo počeo ganjati Mihailovićeve četnike, pridružio mu se i brat Ivan sa svojom vojskom iz Pećnika. U Pećniku je ostavio samo uobičajene selske straže. To je izkoristio četnički vojvoda Branko Kovačević i sa svojim četnicima iz Vučjaka u Pećniku pobio sve živo, što se nije moglo skriti. Pećnik je temeljito opljačkao i ubio tamošnjega katoličkoga svećenika Ljubomira Roju. Vučjački četnik, koji je svećenika ubio, poslije je u JNA bio „aktivni kapetan”.

Pod kraj ožujka 1945. pod Rajkovačićevu se zaštitu sklonilo mnogo hrvatskih bjegunaca, koji su bježali od partizana i četnika (ovi su nastupali pod istim barjakom). Iz Gradačca je došao Djed Augustin sa svojim vojnicima i bjeguncima, iz Garevca i okolice Dragutin Varga s bojnom od 450 vojnika i Garevačkim bjeguncima. Kod Petra Rajkovačića na kratko se zaustavio i legendarni branitelj Gračanice i utvrde Sokol - vitez Ibrahim Pjanić, s oko 1.000 izvrstnih boraca. „*Taj se musliman osjećao Hrvatom, te prvi obaviestio Petra Rajkovačića, da su obojica proglašeni hrvatskim vitezovima. Ibrahim je kod Petra popunio svoje zalihe, odmorio se i sa svojom vojskom otišao u Njemačku. Odatle se poslije redovito*

javljao, ali uviek s podpisom 'vitez'- Pouzdano se zna, da su Pjanića i Rajkovačića i sami partizani nazivali vitezovima!"[21]

U travnju 1945. Glavni stožer Hrvatske vojske naredjuje Petru Rajkovačiću, da se sa svojim postrojbama povuče na nove položaje kod Slavonske Požege. Petar je to smatrao pametnim, jer se partizani ne će osvećivati gradjanskomu stanovničtvu odžačke općine, a i spasit će živote svojih vojnika. Stoga je naredio uzmak. Povorka vojske i zaprežnih vozila krenula je prema Bosanskomu Brodu.

„Kada je kolona došla na brdo Kadar, pod zaprežna kola počele su se bacati žene i djeca, grčevito plačući i zahtievajući, da se vojska ne povlači i da ih ne ostavlja na milost i nemilost neprijatelju. Petar je naredio bratu Ivi Rajkovačiću, da 'krečari' (tako je pučanstvo od milja nazivalo vojsku Ive Rajkovačića) silom maknu civile i omoguće nastavak povlačenja. Zbog toga je nastala još veća žalost, pa je Ivo predložio Petru, da on nastavi povlačenje s vojskom, a sam će se s 'krečarima ' vratiti i ostati s narodom."[21]

Savjetujući se sa svima zapovjednicima, Petar im je uz ostalo rekao:

„Toliko smo snažni, da se protiv sve ruske vojske možemo boriti četiri dana. S partizanima možemo ratovati još dva mjeseca. Na kraju bismo ipak bili poraženi, jer ne vidim način pribavljanja strjeljiva i najnužnijih potrebština. Ako pak odemo iz ovoga kraja bez borbe, sigurno će biti manja osveta nad našim narodom, a mi ne

ćemo uzalud ginuti. Zato predlažem povlačenje na nove položaje prema razporedu Glavnoga stožera."[21]

Priedlog Petrov svi su zapovjednici jednoglasno odbili, jer su htjeli ostati s narodom. To je obrazložio Petrov brat Ivo:

„Svjestan sam, da idemo u borbu, koju ćemo izgubiti i u kojoj ćemo vjerojatno svi izginuti. No, bit će to i naša najsnažnija poruka budućim naraštajima i svjedočanstvo, kako se Hrvat katolik bori za svoj obstanak na vlastitoj rodnoj gurdi. Unatoč ovoj našoj naizgled uzaludnoj žrtvi, uvjeren sam, da će naša domovina Hrvatska jednom biti slobodna. Kada ne bi bilo tako, onda bi pravda na zemlji bila zauviek mrtva."[21]

Nakon novoga savjetovanja, konačno su svi odlučili, da će ostati s narodom i boriti se do smrti. S njima je ostalo i pet svećenika. Trojica su poginula, a narod ih je pokopao na groblju u Bielim Barama.

„Svi bi Hrvati - kaže Božo Vukoja - *trebali znati za tu herojsku odluku svojih sunarodnjaka iz odžačke Posavine, koji su se borili do smrti braneći svoj narod. Žrtvovali su se za djecu, žene i starce, da se ne osjećaju napušteni i nemoćni pred komunističkim nasiljem. Odžački su Hrvati tada ginuli za slobodu hrvatskoga naroda u nekomu budućemu vremenu. Ginuli su vjerujući, da to ne čine uzalud."*[21]

Kada se Petar Rajkovačić vratio s vojskom u Odžački kraj, u Odžaku je već bila uzpostavljena partizanska vlast. On je sa svojim postrojbama zauzeo položaje izpred samog Odžaka i na obroncima Vučjaka. Ivan Čalušić je sa svojom bojnom nadzirao Potočane i selo Svilaj. Tada su u Svilaj neočekivano upale četničke snage Branka Kovačevića i 16. muslimanska partizanska brigada i pobili doslovce sve živo, što se kretalo: i ljude i životinje. Petar Rajkovačić je sa svojom vojskom napadačima odsjekao odstupnicu i stisnuo ih uz Savu. Mnogi su partizani izginuli, a preživjeli su skakali u rieku. Savu je uspjelo preplivati manje od polovice muslimanske brigade, svi su ostali ili poginuli ili se utopili. Na ulicama Svilaja hrvatska je vojska uz mrtve životinje našla mrtva tiela šestdesetak svilajskih Hrvata: staraca, žena i djece.

Ubrzo nakon toga, hrvatska je vojska iztjerala partizane iz Odžaka i Odžačkoga kraja, odbacivši ih na iztok preko rieke Bosne. Očistivši Odžački kraj, Hrvati su se utvrdili sa sjevera, s jugoiztoka i sa zapada. Pripremajući se za posljednji odlučni boj, na život i smrt, vojska je stalno poboljšavala svoje utvrde. S odžačkom obranom bilo je mnogo hrvatskih vojnika iz Gradačca, Modriče, Garevca i drugih mjesta, neki od njih s čitavim obiteljima. Svi su razporedjeni na položaje.

Partizani su nakon mnogih pokušaja uspjeli probiti odžačku obranu na uzkoj ravnici kod Doborgrada, u čemu su im pomogli i tamošnji muslimani. To su ostvarili uz goleme vlastite žrtve. Kasnije su branitelje počeli potiskivati sa zapada, zasipajući njihove položaje tisućama granata iz topova i minobacača. Potisnuli su ih iz Potočana i okolice prema Vlaškoj Mahali. S iztoka su partizani prešli rieku Bosnu te prodrli na potezu Balegovac-Dubica. Tako se na malenu prostoru oko Vlaške Mahale i u njoj našlo množtvo branitelja i bjegunaca sa stokom i zapregama.

Zbog velikih gubitaka partizani su se odlučili za kraći odmor. To je izkoristio Petar Rajkovačić i u iznenadnu protunapadaju uspio

je partizane iztjerati iz Odžaka i očistiti svu ravnicu do rieke Bosne. Uza svu razpoloživu ratnu tehniku partizani sve do 27. svibnja 1945. nisu uspjeli slomiti ustrojen odpor branitelja, koji je tek tada počeo slabjeti.

Nakon pada Vlaške Mahale velike skupine naoružanih hrvatskih branitelja ostale su u raznim dielovima odžačkoga područja. Novačka satnija i veliki broj Čalušićevih vojnika skrivali su se uza Savu, da ne izazovu napadaj komunističkih zrakoplova. U nedjelju, 27. svibnja 1945. partizani preobučeni u slavonske seljake uspjeli su nagovoriti ove vojnike, da se predaju. Njih oko 1.200 predalo se neprijatelju. Što se dalje s njima dogodilo?

„Odmah su odvedeni u Bosanski Šamac i u jednoj noći svi pobijeni na utoku rieke Bosne u Savu, nedaleko od sela Pruda. I danas tamo postoje grobovi, iz kojih izviru kosti mučenika. Ubijanje zarobljenika naredili su predsjednik 'Sreskog' narodnog odbora Bosanski Šamac Panta Nikolić, komandant OZNE Mehmed Mujbegović i komandir milicije Stojan Mičić - četnici iz sela Slatine. Taj je Mičić bio u četnicima do 1943., ali su mu četnikovanje priznali u partizanski staž, pa je iz rata 1945. izašao kao partizanski prvoborac. Najokrutniji izvršitelji toga pokolja hrvatskih vojnika bili su Slavko Kovačević, brat Branka Kovačevića, i Vlado Bundalo. Osim njih, zarobljenike su ubijali pripadnici OZNE i milicije, većinom Srbi i Muslimani. Čovjek, koji je to pričao, tvrdi, da su mu poznata sva zvjerstva učinjena te noći na utoku Bosne u Savu, o kojima mu je kazivao slučajno preživjeli vojnik."[21]

Oslabljene skupine branitelja još su se borile do konca lipnja 1945. Nu, i nakon toga neke su se skupine postrojba Petra Rajkovačića, kao i pojedinci, odupirali komunističkoj vlasti na odžačkomu području sve do godine 1948. Mnogi su poginuli, a mnogi su se i sami ubili ne htijući se predati. Ivo Rajkovačić je poginuo u borbi. Petar Rajkovačić - kako piše Božo Vukoja - bio je ranjen u napadaju zrakoplova, ali se ne zna, što je s njime bilo nakon toga (partizanski izvori tvrde da se sam ubio, predhodno ubivši ženu i djecu). Ivan Čalušić se uspio povući u brda Vučjaka, gdje je djelovao sa svojom gerilskom skupinom, obolio od tifusa, vratio se kući i tu potajno liečio. Izdajom je uhvaćen i godine 1947. osudjen na smrt, te pogubljen u Tuzli.

O Ivanu Čalušiću Božo Vukoja piše: *„Vojskovodja IVAN ČALUŠIĆ i fra MARKO ČALUŠIĆ (krstno mu je ime Mirko) sinovi*

su imućnih roditelja Ilije Čalušića iz Potočana i Mande, rodjene Kovačević iz Balegovca. Osim njih, Ilija i Manda su imali još djece, no sudbina te dvojice njihovih sinova slična je sudbini cjelokupnoga hrvatskoga naroda i stoga, čini mi se, vriedna, da se zabilježi i pamti. O fra Marku znam, nažalost, malo ... Fra Marko je redovnik redovničke zajednice bosanskih franjevaca, a bio je sve do 1944. župnik u Sivši - bosanskoj katoličkoj župi jugozapadno od Doboja. Znao je, da bi po njega mogli doći partizani, pa se nije brijao ni šišao. Uz to je obukao prosjačko odielo, te glumio župnikova slugu. Jedne su večeri došli partizani i našli tako preobučena fra Marka, kako radi nešto u dvorištu (na njihov upit, gdje je fra Marko, odgovorio je, da je otišao k nekom u selo; partizani su ga poslali po župnika, ali su partizani uzalud čekali i njega i župnika) ... Mnogo godina nakon toga javio se fra Marko svojoj braći - iz Perua u Južnoj Ameriki."[21]

Ivan Čalušić, piše dalje Božo Vukoja, rodjen je 7. ožujka 1910. u Potočanima. Oženio se Mandom, rodj. Djogaš i s njom imao sedmero djece. *„Ivan Čalušić je bio zgodan čovjek srednjega rasta, smedje kose, liepo razvijen, vitalan i zdrav. Nije pio, a niti pušio. Mnogo je polagao na svoj izgled. Po prirodi je bio promišljen i pribran čovjek, s kojim se dalo dogovoriti. Svi koji nisu voljeli strogost i zapaljivost Petra Rajkovačića, odlazili su u postrojbe Ivana Čalušića. Neki tamošnji ljudi pripoviedaju, da je zbog te velike razlike u naravi odžačkih vodja Čalušić odredjeno vrieme imao i veći broj domaćih boraca."*[21] Oboljevši od tifusa, Ivan Čalušić se skrivao u pecari župnoga stana u Potočanima. Partizanskoj vojski prijavili su ga susjedi. U Tuzli su ga osudili na dvanaest godina robije. Na žalbu Srba iz Lipika i Kadra kazna mu je preinačena u smrtnu. Pogubljen je u srpnju 1947. u tuzlanskomu zatvoru Štok. Obitelj nikada nije dobila njegovo mrtvo tielo.

„U Odžak su 1948. došli mlad partizan, tada već major, i mlada partizanka, te se s velikim zanimanjem razpitivali za bivšega glavnog ustaškoga zapovjednika u Odžaku Ivana Čalušića ... Doznavši sudbinu pogubljenoga hrvatskoga heroja, javno su uztvrdili i preko novina objavili, da je tomu čovjeku i njegovoj obitelji učinjena velika nepravda. To su podkriepili izjavom, da su bili zarobljenici, da ih je on izpitivao, te prema njima i on i njegova vojska ljudski postupali. Svjedočili su i o tome, kako su ih ustaše oslobodili, osiguravši im prielaz kompom preko rieke Bosne u smjeru

Modriče. Ali što to vriedi, kada su Čalušićevi susjedi, Srbi, drugčije mislili. Humanost Ivana Čalušića resila je još mnoge hrvatske vojnike: ustaše i domobrane, ali su unatoč tomu mučeni i ubijani kao najgori ratni zločinci."[21]

Nakon ulazka u Odžak 27. svibnja 1945. partizanske su jedinice dobile dopuštenje, da u tomu gradu sedam dana rade, što hoće. *„Partizani su se izživljavali na starcima, ženama i djeci: pljačkali, silovali i ubijali. Primjenjivali su boljševičku metodu totalnoga ratovanja, kojemu je etničko čišćenje osnovni zadatak. Činili su upravo ono, što su u hrvatsko-srbskomu ratu od 1991. do 1995. činili srbski četnici. Nije im bio cilj samo ubiti, nego i mučiti, unakazati, masakrirati."*[21]

Mato Bielić, kada je došao u Odžak, naredio je, da se za jednog ubijena partizana u Balegovcu pogubi 11 mještana, na očigled na silu okupljenih seljana. U Gornjoj Dubici naredio je preživjelim mještanima, da dodju na most i postroje se ledjima okrenuti lievoj i desnoj ogradi. Zatražio je, da se svakomu dade kolac, i objasnio:
„Sada će izmedju vas trčati neprijatelj, a vi ga morate kolcima udarati, sve dok ga ne ubijete."[21] Potom bi medju njima odabrao žrtvu koja će trčati ... Žrtve su se redale, a seljaci iznova bili prisiljeni ubiti svoje rodjake i susjede.

„Prema matičnim knjigama odžačkih župa, tada je poginulo oko 2.500 ljudi, koji su živjeli na prostorima, što ih je branila Rajkovačićeva i Čalušićeva vojska. Imajući na umu, da je pod Petrovu (Petra Rajkovačića) zaštitu došlo množtvo naroda sa svojim bojovnicima iz modričkoga, gradačkog i bosanskošamačkoga kraja te Bosanskoga Broda, jasno je, da je broj poginulih Hrvata i znatno veći, te se procjenjuje na 7.000 žrtava. Partizanski su i četnički gubitci bili neuzporedivo veći. Vjerojatno ih je poginulo više od 20.000, a partizani su sami priznali, da je oko Odžaka poginulo tisuću i sto njihovih prvoboraca."[21]

U vrieme tih ubijanja Hrvata u Odžačkomu kraju, što su ih vršili partizani, u Europi je već završio Drugi svjetski rat, i već je na stotine tisuća Hrvata pobijeno na Bleiburgu, Kočevskomu Rogu i u drugim jamama na austrijsko-jugoslavenskoj granici i po Sloveniji, a Titov je komunističko-srbski režim lovio Hrvate po Hrvatskoj, ubijao ih i njihovim truplima punio nove velike poznate i nepoznate jame. *„Slomljena je, istina, nešto kasnije, ali ipak slomljena, i hrvatska obrana Odžaka i okolice. Muslimani i Srbi su sada, pod*

partizanskom kapom, masovno ubijali Hrvate starije od 15 godina, ali i djecu. Nalazila bi se tu i tamo po jarcima i ubijena djeca, po dvoje ili troje svezano zajedno."[21] Evo, što je o pokoljima u to vrieme piscu knjige **Hrvat žive vatre** Boži Vukoji pripoviedao, sada već pokojni, Ante Kaurinović-Marijanov, rodjen 1931. u Tetimi pokraj Odžaka.

Kako je posvjedočio Ante Kaurinović-Marijanov, odžačka je obrana slomljena u petak oko deset sati prije podne, 25. svibnja 1945. *„Bio je to Veliki petak za sve Hrvate u Odžačkomu kraju - dan užasa, koji se nastavljao i u mnogim kasnijim danima. Svaki put mi je težko, kad se toga sjetim."* Ranjeni Jovušić, Rajkovačićev borac, rekao je svojoj ženi Andji Maričevoj, neka mu doda pištolj kada naidju partizani, da se ubije. *„Partizani su banuli iznenada u kuću i zarobili ranjenoga Jovušića, a da se Andja nije uspjela ni snaći. Naredili su, da Jovušića stavimo u neki pokrivač i prisilili nas šestoricu, što starijih mužkaraca što dječaka, da ga nosimo do kuće Pave Arambašića u Tetimi, gdje im je bila komanda. Pješačili smo četiri kilometra u pratnji dvojice naoružanih partizana. Nakon pola sata hoda, naišli smo na druga dva partizanska stražara, koji su nam naredili da ranjenika spustimo na zemlju."*[21]

Ova su dva partizanska stražara htjeli *„ranjenog ustašu"* politi benzinom i zapaliti, *„da se malo zabavljaju"*, ali im ona dva pratitelja nisu dopustila. Ranjenika su donieli u Arambašićevu kuću, gdje je bilo *„oko 300 većinom vezanih mužkaraca, civila, od dječaka do starijih ljudi"*. U dvorištu Arambašićeve kuće bila su i dvojica *„zajedno vezanih ustaša, od kojih je jedan bolovao od tifusa"*. Obojica su izgledali jadno i izcrpljeno. Jedna im je partizanka naredila, da pjevaju, jer će im inače *„uvući žičanu alku u nos i vući ih do glavne komande u Modriči"*[21]. Partizanka ih je na kraju natjerala, da pjevaju.

„Naredili su nam, da golim koljenima kleknemo na oštar šljunak. Obilazili su nas i udarali nogama, govoreći da nismo dobro izvršili naredbu. Dugo smo tako klečali, a onda su naredili pokret... Istjerali su nas na cestu i poredali dvojicu po dvojicu, a Matiji Jelikiću naredili, da ponese veliku hrpu pušaka. Sam nije mogao toliko ponieti, pa su mu za pomoćnika dodielili Boru Arambašića. Mene su na ulici oslobodili ... Dugu su kolonu uhapšenih civila tjerali preko Bielih Bara u Potočane. Tamo su oslobodili dječaka Peru Studenovića, a sve ostalo potjerali prema brdu Samaru. No,

zaustavili su ih na Ćoriča-briegu i sve ih tamo pobili"[21] - završuje svoje tužno svjedočenje Ante Kaurinović-Marijanov.

Iz gustih šuma Odžačkoga kraja razpršeni su Rajkovačićevi borci još oko dva mjeseca pokušavali omesti komunistički poredak, koji je čuvala brojna i dobro opremljena partizanska vojska. Kako je vrieme odmicalo, smanjivali su se sukobi. Neki su odlazili iz toga kraja na različite ilegalne načine i nikada se poslije za njih nije čulo. Neki su pak u tim šumama ostali još preko dvie godine i ginuli jedan po jedan. Medju zadnjima od njih poginuo je MATO KESEDŽIĆ, svjedoči već poznati nam Ante Kaurinović-Marijanov: *„Bila je zima sa sniegom. Mato se došao obrijati i ošišati kod Mike Studenovića. Mikinu je kuću obkolila milicija i zatražila, da se Mato preda. On je odbio predaju i skočio kroz prozor u dvorište. Nastala je obostrana pucnjava, u kojoj je Mato poginuo."* Kesedžića su sutradan „drugovi" mrtva položili na cjepanice pokrivene sniegom i prisilili gradjane i školsku djecu s njihovim učiteljima, da dodju gledati mrtvo tielo viteza Mate Kesedžića i da o njemu pričaju laži, kako je bio zločinac, ustaša i fašist. *„Na to su mnoga djeca mrko gledala preda se, jer su im ove rieči nanovo otvorile bolne rane, koje su počele zacjeljivati. Ta su djeca, naime, prije dvie godine tako gledala svoje ubijene otčeve, braću i stričeve ... Rajkovačićevi su se* ***baje*** *(kako su ih od milja zvali) borili i umirali za očuvanje svoje NDH, a da nikada nisu čuli za rieč 'fašizam*[1]*, a kamoli da su znali, što ta rieč znači. Hrvati su umirali u Drugomu svjetskomu ratu kao domoljubi, a ne kao fašisti. Za ovo postoje i danas mnogi živi dokazi medju hrvatskim narodom."*[21]

Mjesto Garevac i njegovu širu okolicu (modričko područje) branila je Garevačka bojna, sastavljena od domaćih ljudi pod zapovjedničtvom Karčike (Karolja, Drage) Varge. Pod kraj ožujka 1945. ta je bojna pod partizanskim pritiskom morala napustiti svoje područje i priključiti se postrojbama Petra Rajkovačića. *„Kada je počelo zrakoplovno bombardiranje odžačke obrane, zapovjednik Varga nije bio sa svojim vojnicima. Budući da su bili ukopani na lievoj obali rieke Bosne nasuprot Garevcu, partizani su ih s one strane rieke stalno nagovarali, da se predaju. Da bi ti nagovori bili uvjerljiviji, partizansko se rukovodstvo poslužilo malobrojnim Hrvatima u svojim redovima. Ti su Hrvati na sve moguće načine nagovarali Vargine vojnike, da se predaju, a oni im jamče zaštitu života, poslije i slobodu."*[21]

Ta obećanja i panika zbog napadaja zrakoplova pokolebali su Garevačke borce. Četiri stotine i petdeset (450) boraca Garevačke bojne odlučilo se po tim uvjetima predati partizanima. *„Kada su odložili oružje, bojovnici su odtjerani u Garevac i tamo zatvoreni u veliku zidanu štalu seljaka Pere Burića. U toj pretrpanoj štali žedjali su i gladovali četiri-pet dana, točnije do sloma većine Rajkovačićevih snaga. Straža je samo ponekad dopustila seljacima, da im dostave nešto hrane i vode."* Svi mužkarci iznad šestnaest godina (njih 438) bili su pobijeni. *„Izveli su prvih četrdeset bojovnika, odveli ih u šumu Garevac i jednoga po jednog ubijali maljem. U tomu 'poslu' omela ih je oluja, pa su na brzinu plitko zakopali tiela mučenika i pobjegli. Narod pripovieda, da je na tomu mjestu zemlja 'disala' još sedam dana. Ostale borce iz Burićeve štale pobili su sljedeći dan u gustim šumarcima na obalama Save i Bosne."*[21]

Nakon završetka Drugoga svjetskoga rata, od 1945. do 1949., u Odžačkomu je kraju pobijeno oko 2.500 Hrvata. U obitelji Blaža Arambašića u Tetimi ubijeno je 6 (šest) sinova, a ni jedan nije bio pripadnik vojske Petra Rajkovačića. U istoj Tetimi ubijeni su: u obitelji Marka Arambašića 3 (tri) sina, a u obitelji Ilije Arambašića sam Ilija i njegova tri sina. Božo Vukoja u svojoj knjigi navodi još mnogo takvih ubojstava u Prnjavoru kod Odžaka, u Gornjoj Dubici, u Potočanima i u Balegovcu.[22]

„Idući po selima, partizani su prisiljavali sve obitelji, da okupe i potjeraju svu svoju stoku (svinje, goveda, konje, ovce) na odredjeno mjesto u Modriču. Tko god je iz obitelji odtjerao stoku na rečeno mjesto, taj se više nikada nije vratio kući. Kada ni takav teror nije bio dovoljan, išli su od kuće do kuće 'na čišćenje terena' od ustaša. Naglo su se razilazili obkoljenim selom, ulazili u kuće i štale, pretražujući svaki kutak i uzimali sve, što im se svidjelo, uz prietnje ukućanima."[22]

Komunistička je Jugoslavija hrvatski grad Odžak i njegovu širu okolicu „udarila" kaznom dugom trideset godina. *„Kažnjen je hrvatski narod toga kraja zbog herojske obrane svoje slobode i svoje državnosti pod znalačkim zapovjedničtvom hrvatskoga viteza i baje Petra Rajkovačića. Svrha te kazne je bila: produljiti primitivizam naroda i njegovu nepismenost, produljiti njegovu gospodarsku,*

[22] Vukoja, nav. djelo, str. 257.-258. (<— 21)

kulturnu i duhovnu zaostalost u sljedećih 30 godina ... U skladu s takvom tajnom odlukom nisu se gradile nove prometnice niti obnavljale stare. Nisu se gradile nove škole, pošte, ambulante i bolnice. Nisu se osnivala nova poduzeća, banke, a ni trgovačke kuće. Nisu se smjeli graditi ni družtveni stanovi, a kamoli vodovod, kanalizacija, elektrane i drugi prieko potrebni komunalni objekti ... Da bi Hrvate što više ponizili, a sve druge pomogli, oduzet je Katoličkoj Crkvi dio zemljišta, na kojemu već stotinama godina stoji sagradjena velika crkva. Na tomu su oduzetomu crkvenomu zemljištu sagradili kuću Srbinu Miloradu Djuriću, milicajcu, koji je tamo došao iz Podnovlja."[22]

Poglavlje **Odžak i okolica u Drugomu svjetskomu ratu** u svojoj knjigi **Hrvat žive vatre** Božo Vukoja završuje ovim riečima:

„*Odžački su nas Hrvati svojim herojstvom u Drugomu svjetskomu ratu podsjetili na našu zaboravljenu hrvatsku ratničku poviest... Poznavajući dobro Hrvate kao borce, jednom je Napoleon I. Bonaparte (1769.-1821.) uzviknuo: 'Dajte mi 100 tisuća Hrvata i osvojit ću sviet!' (...) Hrvatski je narod na takvu zemljopisno-političkomu prostoru, da je uviek morao trpjeti. Njegovi su vladari često bili u tako dramatičnoj situaciji, da za njezino rješenje nije bio dobar ni jedan mogući izbor, pa su tražili onaj, koji je manje loš."*[23]

[23] Vukoja, nav. djelo, str. 262.-263. (<— 21)

VII.

TVORAC VELIKOSRBSKE IDEOLOGIJE I PRAKSE BILA JE SRBSKA PRAVOSLAVNA CRKVA

Ova naša mozaična poviest obrane Odžaka u svibnju 1945., posljednje bitke Drugoga svjetskoga rata u Europi, napisana je ponajprije sa svrhom, da se s ovim tragičnim i slavnim sastojkom hrvatske poviesti upoznaju današnji mladi hrvatski naraštaji. Jer oni o tomu ništa ne znaju. U školama i na sveučilištima su ih odnarodjivali nekom drugom poviešću. Što se o braniteljima Odžaka pisalo u hrvatskom izseljeničtvu (Bruno Bušić, 1976.; Spomen-slikovnica **NDH 1941.-1945.,** Kanada, 1988.; Zoran Dujak, 1993.)[24], bilo im je ili nepristupačno ili nepoznato. Knjigu Bože Vukoje **Hrvat žive vatre** (1999.)[25] takozvani slobodni mediji, a oni pokrivaju skoro sav medijski prostor, namjerno prešućuju.

Hrvatskim priznatim povjestnicima sudbina Odžaka i njegovih branitelja nije nepoznata. Nu, pisati o odžačkoj tragediji i stradalničtvu značilo bi priznati, da Nezavisna Država Hrvatska nije bila fašističko-nacistička tvorevina, nego država hrvatskoga naroda, za kojom su Hrvati oduviek čeznuli. Protivnici svake hrvatske države to, naravno, ne žele priznati. Oni drugi to se (još) ne usudjuju, a onima, koji se usudjuju, ne priznaju stručnost.

U najnovije vrieme i u krugovima priznatih stručnjaka počelo se nešto kretati u smjeru priznanja Nezavisne Države Hrvatske kao odjelotvorbe hrvatske državnosti. Polagano i oprezno, uz nepotrebne i suvišne ograde, ali ipak. Tako povjestnik prof.dr. Hrvoje Matković piše o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj kao dielu novije hrvatske poviesti.[26]

Nezavisna Država Hrvatska, veli Matković, nepobitan je *rezultat* predhodnoga razvoja Hrvatske i bila je pokušaj rješavanja hrvatskoga pitanja uzpostavom vlastite države. Ona je doista označila obnovu hrvatske državnosti. Neprestana prietnja obstanku NDH bio

[24] Navedena djela («— 7., 14., 16.)

[25] Nav. djelo (<-21)

[26] Matković, Hrvoje: **Nezavisna Država Hrvatska kao dio novije hrvatske poviesti,** Uz 60. obljetnicu osnutka 1941.-2001., „Zadarska smotra", L., br. 5.-6., 2001., str. 121.-141.

je antifašistički pokret pod vodstvom komunista i djelovanje četnika. Ustaški *režim* nije bio istoznačan s hrvatskom državom. Hrvatska *nacionalna* posebnost i državnost neprolazne su *konstante* hrvatske poviesti, pa su prema tomu širi pojam od ustaškoga *režima.* Zato se NDH ne smije promatrati izključivo po dogadjajima, koji su obilježili ustašku vladavinu. Nezavisna Država Hrvatska dio je najnovije hrvatske poviesti, i to upravo onaj, koji je u mnogom utjecao na položaj Hrvatske i hrvatskoga naroda poslije Drugoga svjetskoga rata. Citiram Hrvoja Matkovića:

„*U vrieme pojave Nezavisne Države Hrvatske Europa je bila u Drugomu svjetskomu ratu, koji je u mnogo čemu promienio odnose europskih država, njihove granice, vladajuće strukture i ideološku osnovicu njihovih režima. Ideja hrvatske samostalnosti i borba za njezino ostvarenje činili su bitni sadržaj hrvatske politike, kako u predhodnim razdobljima tako i u tieku velikoga svjetskoga sukoba. S druge strane, obračunavanje fašizma i antifašizma podielilo je hrvatsko družtvo i prouzrokovalo krvava razračunavanja na hrvatskomu tlu. Prateći sve ono, što se s Hrvatskom zbivalo tiekom 20. stoljeća, valja uztvrditi, da je NDH nesumnjivo bila pokušaj rješavanja hrvatskoga pitanja uzpostavom vlastite neovisne države, ali je taj pokušaj bio podložan planovima i podhvatima medjunarodnih činitelja, kao i djelovanju unutarnjih snaga, koje su ju osporavale, i s kojima se neprekidno sučeljavala. Pri tomu treba napomenuti, da je u NDH 1941. uzpostavljena ustaška vlast, ali da ustaški režim nije istoznačan s hrvatskom državom. Naime, hrvatska je državnost neprolazna konstanta hrvatske poviesti, pa prema tom i širi problem od ustaškoga režima i njegova četverogodišnjega trajanja. Zato se NDH ne smije promatrati izključivo po dogadjanjima, koje je obilježila ustaška vladavina i koja je ostavila neugodne tragove. Ona je dio hrvatske poviesti, i to onaj, koji je u mnogom utjecao na položaj Hrvatske i hrvatskog naroda nakon Drugoga svjetskoga rata.”*[27]

Matković, dakle, razlikuje državu od *režima.* Dok je režim prolazan, država je nepromjenljiva veličina hrvatske poviesti. Upravo tu nepromjenljivu veličinu branili su junaci Odžačkoga kraja. Država je za njih bila istoznačnica za slobodu, ponos, ljudsko dostojanstvo. „Antifašistički” partizani Josipa Broza Tita donosili su im ponovno

[27] Matković, nav. djelo, str. 137. (<— 26)

Jugoslaviju, i to komunističku, znači - najcrnje robstvo. A oni nisu htjeli biti robovi, radije su izabrali smrt. Ginući za Nezavisnu Državu Hrvatsku poginuli su za slobodu, na koju ima pravo svaki narod i sva Božja stvorenja.

Pobuna hrvatskih komunista nije bila usmjerena protiv ustaške vlasti, nego protiv hrvatske države. Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije s Josipom Brozom Titom na čelu izdao je 30. ožujka 1941. (dakle **prije** proglašenja NDH) Proglas, u kojemu se zahtievaju odlučne mjere za obranu Jugoslavije. Dan prije proglašenja NDH, 9. travnja 1941., na temelju zaključka Centralnoga komiteta Komunističke partije Jugoslavije, sa sjednice održane pod predsjedničtvom Josipa Broza Tita u Zagrebu zajedno s CK KP Hrvatske, poslano je izaslanstvo na čelu s Josipom Krasom u *„štab"* (stožer) IV. jugoslavenske armije sa zahtjevom, da se dade oružje komunistima i ostalim *„naprednim elementima"* za borbu protiv ustaša, „*koji već otvoreno preuzimaju vlast od Mačekovaca"*. Na sam dan proglašenja NDH, 10. travnja 1941., na noćnoj sjednici Centralnoga komiteta KPJ pod predsjedničtvom Josipa Broza Tita donesen je zaključak, da se radi nastavka priprema za ratni sukob glavni komunistički dužnostnici, koji su se nalazili u Zagrebu, žurno prebace u Beograd, Srbiju i Crnu Goru. Hrvatski su komunisti istoga dana osnovali u Zagrebu svoj Vojni komitet i počeli se spremati za rat. „*Tako se već u početku stvaranja nove hrvatske države ocrtavaju dva stajališta: suradnja s trenutnim pobjednicima u ratu i održavanje NDH, ili njeno rušenje i rad na obnovi bivše Jugoslavije."*[28]

Srbski i srbijanski četnici već prije uzpostave Nezavisne Države Hrvatske činili su sve, da onemoguće osnutak bilo kakve hrvatske države, a nakon njezina osnutka, da ju sruše. O djelovanju četnika Hrvoje Matković piše: *„Druga grupacija, koja je ugrožavala NDH, bili su* ***četnici*** *pod vodstvom pukovnika bivše jugoslavenske vojske Draže Mihailovića. Jezgru četničkih odreda činili su vojnici i oficiri razbijene jugoslavenske vojske. Cilj četničkoga pokreta takodjer je bio obnova Jugoslavije, ali uz vraćanje prijašnjega političkog i družtvenoga sustava. Povezani s izbjegličkom jugoslavenskom vladom u Londonu, četnici su tražili povratak kralja Petra II. i dinastije Karadjordjevića, te ponovnu uzpostavu velikosrbske hegemonije. Četničke su skupine djelovale najprije na*

[28] Pavličević, Dragutin: **Poviest Hrvatske,** Zagreb, 2002., str. 402.

području uže Srbije, ali su se ubrzo proširile i na druge dielove bivše države. Na području Hrvatske jača su uporišta imali oko Knina i u Lici. Kako su Talijani na području NDH, u kojemu su držali vojne jedinice, nastojali što više oslabiti i potisnuti ustašku vlast, podupirali su četnike, s njima suradjivali i obskrbljivali ih oružjem. U mnogim dielovima NDH, često pod Talijanskom zastavom, četnici su činili velike zločine. Provodeći teror nad Hrvatima i muslimanima, namjeravali su stvoriti čista srbska područja i tako učvrstiti velikosrbsku prevlast u obnovljenoj Jugoslaviji."[29]

Od podugačkoga niza srbočetničkih zločina **prije osnutka NDH** ovdje ćemo opisati samo neke. U Djakovu, **7. travnja 1941.,** jedan srbijanski kapetan topovskim hitcem oštećuje katoličku prvostolnicu. Dne **8. travnja 1941.** u Gudovcu kod Bjelovara četnici braća Margaretić ubili su dva hrvatska vojnika, koji su se vraćali svojim kućama. Hrvati su, na čelu s Franjom Varjačićem, tada uhitili 214 četnika, od kojih su pustili 100, a ostale okupili na sajmištu, da ih odanle sprovedu u Bjelovar. Lugar Despinić napao je s 20 četnika hrvatske straže i nastala je borba, u kojoj je stradalo dosta Hrvata i gotovo svi četnici. Kada su došli Niemci, Srbi su preko odvjetnika M. Omčikusa tužili hrvatske seljake, da su izvršili pokolj zbog pljačke. Niemci su na to strieljali 20 Hrvata. Varjačića su god. 1943. ubili oni isti četnici, koje je pustio kućama. Dne **9. travnja 1941.** u selu Kapeli kod Bjelovara srbski poručnik Hergović razporio je utrobu hrvatske seljakinje Mande Filipović i izvadio joj diete od šest mjeseci. Zbog toga je kasnije bio uhićen, ali kada mu je žena rodila dvojke, prognan je s obitelji u Srbiju. Dne **10. travnja 1941.** u Sriemskoj Mitrovici četnici su izvadili srdce hrvatskomu radniku IVANU RAJNOVIĆU na očigled njegove majke, a spremali su se strieljati desetak Hrvata, medju njima i župnika dr. Franju Račkoga. Spasio ih je iznenadni dolazak Niemaca i bieg četnika. **Istoga dana** četnici su ubili nekoliko hrvatskih vojnika oko vojarne u gornjoj Ilici u Zagrebu. A hrvatske su vlasti Srbijancima izdavale propustnice i gradjanska odiela za nesmetan odlazak u Srbiju.

Na ove se zločine nadovezuju srbočetnički zločini učinjeni na područjima, na kojima se još nije bila učvrstila vlast tek proglašene hrvatske države. Četnički odredi jugoslavenske vojske ubijali su dne **13. travnja 1941.** hrvatsko stanovništvo u Čapljini i okolici Mostara

[29] Matković, nav. djelo, str. 133. (<— 26)

(sela Cim i Ilići) **i do 15. travnja 1941.** nemilosrdno uništavali kuće i gospodarske zgrade, pa i topovskim hitcima i zapaljivim bombama, te klali stanovničtvo, koje nije uspjelo pobjeći, postupajući pri tomu po svojoj koljačkoj lozinki: Kolji sve po redu! Izgorjelo je 85 kuća i poklano 25 Hrvatica i Hrvata, medju njima i čitave obitelji Marka i Frana Vege iz Struge zajedno s njihovom malenom djecom.

Hrvatske su vlasti na području NDH zarobile 22 (dvadesetdva) jugoslavenska generala, od kojih **ni jedan** nije stradao.

Dr. Niko Novaković-Longo i stotinu srbskih intelektualaca *„u ime 100.000 Srba Dalmacije i Like"* predali su **8. lipnja 1941.** talijanskomu guverneru A. Bartolucciju molbu, da se sva Dalmacija i Lika pripoje Italiji. Isto je učinio i dr. Novica Kraljević u Hercegovini. Dne **24. lipnja 1941.** izbio je tzv. četnički Vidovski ustanak u iztočnoj Hercegovini. Četnici, kojih je bilo 4.000 naoružanih i 10.000 pljačkaša, poubijali su sve hrvatske oružnike u postajama Jasenik, Stepen i Kazanci u kotaru Gacko. Hrvatske su vlasti na tomu području razpolagale sa svega 450 zaštitara i oružnika. Ustanak se proširio na kotareve Nevesinje, Čapljina, Stolac, Gacko, Bileća i Trebinje. U postaji Lukavac kod Nevesinja četnici **25. lipnja 1941.** ubijaju 9 (devet) hrvatskih oružnika, a **26. lipnja 1941.** četnici iz Gacka zauzimaju Nevesinje. U času izbijanja ustanka hrvatske su snage brojile samo 150 zaštitara Posadne satnije u Mostaru te 300 oružnika u sedam kotara srednje i iztočne Hercegovine.

Na lažne glasine, da će na pravoslavni Vidovdan, 28. lipnja 1941., započeti obći izgon pravoslavaca iz NDH u Srbiju, Poglavnik dr. Ante Pavelić objavio je **27. lipnja 1941.** Proglas, u kojemu se opovrgavaju te lažne glasine. Odredbom objavljenom u tomu Proglasu zaprietilo se priekim sudom svima onima, koji šire lažne glasine, a takodjer i svakom onomu, koji bi izvršio nasilje nad imutkom i životom **bilo kojega stanovnika NDH. Na pravoslavni Vidovdan, 28. lipnja 1941.,** četnici su zauzeli Avtovac u iztočnoj Hercegovini nakon trodnevnog odpora skupine oružnika i mještana te poklali 47 Hrvata i popalili mjesto. Napadnuto je i nekoliko sela kotara Čapljina. Talijani su ravnodušno gledali četničke pokolje. Odlučnim protujurišom jedne domobranske bojne na četnike iz smjera Kalinovika, četnički ustanak je ugušen. Dne **30. lipnja 1941.** četnici pod vodstvom popa Momčila Djujića poubijali su stotinjak Hrvata u okolici Knina i Zadra. Talijani se djelomično povlače iz obalnoga pojasa i prepuštaju vlast hrvatskim područnim vlastima, a

neriedko i četnicima. Istoga dana četnici su poklali Hrvate u Blažuju te u kotarima Derventa, Varcar-Vakuf i Zvomik. Pod vodstvom Save Derikonje poklano je 60 Hrvata muslimana u Sjetini na Jahorini. Pojedine četničke odrede vodili su pravoslavni popovi Radojica Peršić, Ilija Rodić i Sava Božić, zvan „četnički svetac".

Metode i oblici četničkoga terora i zločina na području NDH 1941.-1945. bili su: prietnje pokoljima, ratno sudstvo, središnji četnički zatvor-logor u Kosovu kod Knina, silovanje žena i djevojaka, zločini nad ranjenicima, odsiecanje glava žrtvama, spaljivanje živih ljudi, množtveni zločini nad hrvatskim stanovničtvom. O četničkim zločinima Zdravko Dizdar piše:

„Četnički zločini genocida nad Hrvatima i Muslimanima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini tiekom Drugoga svjetskoga rata (1941.- 1945.) nisu bili slučajni. Oni su programski planirani pa su prema tomu bili sastavni dio vojnih i političkih ciljeva srbo-četničkoga pokreta. Četnički zločini imali su samo jedan cilj: stvaranje Velike Srbije, pokoljima očišćene od hrvatskog i muslimanskoga stanovničtva. Četnički zločini imaju izvorište u shvaćanjima velikosrbskih nacionalista i ekspanzionista, koja su pripremana desetljećima. Prema dugogodišnjemu četničkomu nauku okolna, nacionalna i poviestna područja drugih naroda, u kojima ima Srba, bez obzira na njihov broj, te i ona područja, na kojima Srba nema, ali ih Srbi smatraju svojim geostrateškim interesom, moraju postati Velika Srbija. Tako su Bosnu i Hercegovinu u cjelini te najveći dio današnje Republike Hrvatske smatrali srbskim zapadnim zemljama i nastojali ih 'očistiti' zločinima genocidnoga pokolja od tamošnjih Hrvata i Muslimana, a potom te nesrbske zemlje uključiti u srbsku etnički čistu državu 'Veliku Srbiju'. Stalno zalaganje četničkoga pokreta za uzpostavu te i takve 'Velike Srbije' na navedenim područjima bio je jedan od bitnih uzroka četničkoga terora i zločina genocida, a ne neka religiozna i nacionalna raznolikost. ***Prema tomu, uzroke srbo-četničkoga pokolja ne treba tražiti u teroru i kontra-teroru, kao što su to neki činili*** (iztaknuo M.M.). *Svoja genocidna shvaćanja četnici-Srbi izkazivali su u svim prigodama: u brojnim dokumentima, zemljovidima, govorima, izjavama i praksom uoči i tiekom Drugoga svjetskoga rata. Tiekom rata četnici su - s osloncem i pod okriljem najprije talijanskog, a potom i njemačkog okupatora, zatim uz podržku izbjegličke vlade Kraljevine Jugoslavije te V. Britanije i SAD-a - pokušali svojim*

postrojbama ostvariti planirani genocidni pokolj Hrvata i Muslimana. ***Zato uz četnike i svi drugi spomenuti činbenici snose svoj dio odgovornosti za njihove zločine*** (iztaknuo M.M.). *Najokrutnijim četničkim zločinima fizičkog uništenja i protjerivanja 'čišćena ' su od Muslimana i Hrvata područja Bosne i Hercegovine i Hrvatske sve od Srbije i Crne Gore do Slovenije. Rieka Drina, zasigurno najveće muslimansko groblje u Drugomu svjetskomu ratu, te rieke Neretva, Rama, Bosna, Vrbas, Sana, Una, Kupa i njihove okolice, te niz drugih mjesta stratišta su Muslimana i Hrvata. Svugdje, kamo su stizale četničke postrojbe, izvedeni su strašni zločini. Njihova brojnost ovisila je jedino o vojnim prilikama na tomu području. Opljačkano je, spaljeno i razoreno na desetke tisuća domova, a podpuno je uništeno oko 300 sela i manjih gradova, veliki broj muslimanskih džamija i katoličkih crkava te drugih poviestnih i kulturnih spomenika. Na najgrozniji način četnici su ubili na desetke tisuća Hrvata i Muslimana. Medju njima okrutno je ubijeno 67 muslimanskih imama i mafiza* (onih koji znadu čitav Kur'an napamet) *te 52 katolička svećenika. U Bosni i Hercegovini okrutno su ubijene i častne sestre. Medju njima najpoznatije su drinske mučenice, njih pet iz samostana na Palama, koje su četnici pred Božić 1941. doveli u Goražde i nakon okrutnoga tjelesnoga mučenja poklali ih i bacili u Drinu. Četnički zločini pokrenuli su mase bjegunaca Muslimana i Hrvata s njihovih ognjišta k većim gradovima i centrima izvan četničkih domašaja. U BiH je bilo krajem 1941. blizu 50.000 bjegunaca, krajem 1942. više od 100.000, a godinu dana kasnije već više od 200.000 bjegunaca, a svi su uglavnom pobjegli pred četničkim progonima i pokoljima. Suočeni s problemima smještaja, prehrane, odievanja, liečničke zaštite te s gladju, neimaštinom, bolešću i bombardiranjem* (savezničkim, nap. M.M.) *mnogi su izgubili živote. Vlada NDH, kako bi pomogla rješavanju problema bjegunaca, osnovala je 1943. posebno ministarstvo skrbi za postradale krajeve. Na čelu toga ministarstva nalazili su se dr. Mehmed Alajbegović (1943.), a zatim Meho Mehičić (1943.-1945.). Nekolicinu onih Muslimana i Hrvata, koji bi preostali na četničkim 'očišćenim' područjima, četnici su prisilno prevodili na srbsku pravoslavnu vjeru, koji su time većinom izbjegli sigurnu smrt. (...) Nakon rata g.1945. propuštena je prilika, da brojni poznati četnički zločinci odgovaraju pred sudom za zločine genocida nad Muslimanima i Hrvatima, kada su, pored dokumenata,*

postojali živi svjedoci tih njihovih zločina. Dapače, mnogim je četnicima tiekom cieloga rata, a napose podkraj rata, nakon obće amnestije i mobilizacije 1944.-1945., pružena prilika, da priedju i uključe se u partizanske postrojbe te da mogu pod novim znakom - crvenom zviezdom - nastaviti izvoditi zločine nad Hrvatima i Muslimanima. Tu su priliku oni izkoristili. Oni, koji to nisu htjeli, većinom su pobjegli na zapad, pod okrilje Saveznika, većim dielom u Italiju. Medju njima je bilo i blizu 3.000 četnika osumnjičenih i potraživanih za zločine nad Hrvatima i Muslimanima u BiH i Hrvatskoj. No, gotovo nitko od njih nije bio tada ni kasnije izručen radi sudjenja, a mnogi i danas nesmetano žive širom svieta. Zato nimalo ne čudi, što na najvećim četničkim stratištima Muslimana i Hrvata, spomenimo samo drinske mostove te Ramu, nije bilo nikakva spomen-obilježja. Tako su brojni Muslimani i Hrvati ubijeni od četnika ostali zaboravljeni. Tako im je i mrtvima nanesena nepravda, koja nije izpravljena do današnjih dana. Budući da se četnički zločini genocida nad Muslimanima i Hrvatima sve do nedavno nisu mogli ni smjeli sustavno i cjelovito iztraživati i objavljivati, njihovi razmjeri, okrutne metode i sredstva izvršenja zločina ostali su nepoznati Muslimanima i Hrvatima, ali i vanjskomu svietu. Poviestno izkustvo s ponovljenom, velikosrbskom četničkom agresijom na Republiku Hrvatsku, a zatim i na Bosnu i Hercegovinu 1991.-1995. pokazuje, da očita genocidnost znatnoga diela srbskoga naroda još uviek nije potrošena. Nekažnjavanje starih grieha dovelo je do novih zločina. Zato je prieko potrebno suditi svim starim i novim četnicima zločincima, da bi se onemogućio povratak velikosrbske ideologije i primorao srbski narod, da u budućnosti više ne posiže za tudjim teritorijima te da sam progoni svoje nove ideologe 'Srbskih zemalja' i 'Homogene Srbije'. Toga moraju biti svjestni i medjunarodni činbenici, ako im je zaista stalo do trajnoga mira, i ako ne žele snositi dio odgovornosti za četničke zločine genocida i njihov mogući recidiv."[30]

Ovaj zaključak Zdravka Dizdara odgovor je svima onima, koji još uviek tvrde, da su tobožnji ustaški zločini predhodili srbočetničkim zločinima, koji da su samo odgovor na ustaške zločine. Neodrživost ove zamjene teza dokazuju četnički zločini učinjeni prije osnutka NDH, koje smo već spomenuli, kao i navedena

[30] Dizdar i Sobolevski, nav. djelo, str. 147.-149. (<— 15)

knjiga Zdravka Dizdara i Mihaela Sobolevskoga. S pravom kaže Hrvoje Matković, da se *„znatan dio srbskoga stanovničtva nije mirio s uzpostavom hrvatske države i nije ju prihvatio bez obzira na ustaštvo”*[26]. Potvrdjuje to i slučaj Odžaka i Odžačkoga kraja. Tamo su Srbi imali sva prava kao i ostali hrvatski gradjani, nitko ih nije progonio niti im što učinio na žao, a ipak su suradjivali s četnicima i partizanima protiv Hrvata i hrvatske države.

Srbočetničke zločine na Drini svjedočki je potresno opisao Anto Baković u svojoj knjigi **Dječak s Drine.** Drinsko je područje od srbočetnika i Brozovih partizana oslobodio *„čuveni hrvatski vitez, ratnik i junak”* ustaški pukovnik Jure Francetić sa svojom Crnom legijom. O njemu Baković piše:

„Trebalo je od naroda u iztočnoj Bosni skupljati i zapisivati, što se pričalo o Titu, Draži Mihailoviću, a što o Juri Francetiću i napisati knjigu. Bila bi to zanimljiva knjiga: Tita nitko nije vidio, jer se skrivao, nikada nije išao medju narod, a i kada je išao, bilo je to pod drugim imenom. Čak i njegovi partizani nisu znali, tko je on, kakav je, nisu ga poznavali pa ga nisu mogli ni prepoznati. Ni Draža Mihailović nije nikada išao medju narod, a ni medju četnike, krio se sa svojim štabom, tako da ni njega nitko nije vidio. Jure Francetić išao je medju narod. On je poznavao svakoga svojega vojnika i vodio brigu o svakomu pojedinom. Zalazio je u srbske i muslimanske kuće i razgovarao s običnim ljudima. Bio je normalan čovjek, duboko plemenit, uviek nasmijan, a velik idealist ... Jure Francetić bio je 1942. u Bosni popularniji od Tita i Draže Mihailovića. Svi su o njemu pričali kao o velikomu junaku iz davnih vremena, kao o nasljedniku hrvatskih velikana: Zrinskog i Frankopana, Subića i Kvatemika ... Pričalo se, kako Jure ne ubija zarobljenike, ni četnike ni partizane, već s njima liepo postupa, tako liepo da zarobljenici Žele ratovati u Crnoj legiji. Tako je u Crnoj legiji, koja je u ono vrieme bila sastavljena pol od katolika, a pol od muslimana, bilo i Srba: Bili su to zarobljenici, koji su, očekujući smrt, dobili od Jure Francetića ljudsku rieč, čašu vode ili zalogaj kruha, pa se, iznenadjeni, javili kao dobrovoljci u Crnu legiju ... Posebna odlika Jure Francetića bila je, da nikada nije dirao civilno stanovničtvo. Crna legija nije ni jednu srbsku kuću zapalila, još manje srbsko selo, nije ubila ni jednu srbsku ženu ili diete ... nikoga nisu ubijali, osim

odmetnika s puškom u ruci, a tada su se odmetnicima smatrali i četnici i partizani, jer su se digli protiv legalne vlasti."[31]

Za vrieme svoje strahovlade u Goraždu, srbočetnici su poklali najmanje osam tisuća nedužnih muslimana i katolika. Kada je Crna legija oslobodila Goražde, piše Baković, preživjeli stanovnici su očekivali, da će sada ustaše za osvetu klati Srbe. Nu, Francetić je okupljenim muslimanima i katolicima rekao:

„Po naredbi *Poglavnika Nezavisne Države Hrvatske dr. Ante Pavelića nema klanja Srba! Poglavnik je zabranio klanje. Ni jednomu Srbinu ne smije pasti glava, niti mu se smije išta dogoditi. Tako je Poglavnik naredio! ... Po zakonima će im se suditi, ali nikakve pojedinačne odmazde ne smije biti!*

Neka mi srbski povjestničari i hrvatski falsifikatori poviesti - nastavlja dalje Baković - *koji se 'naučno' bave poviešću NDH i ustašama, navedu jednu srbsku ženu, majku, diete ili mužkarca Srbina, koga je Crna legija ubila, ili neka navedu jednu srbsku kuću, koju je Crna legija zapalila, jedno srbsko selo, koje je Crna legija sravnila sa zemljom, a to su četnici radili i prakticirali, paleći muslimanska sela, od kojih ništa nije ostalo (pravilo 'spržene zemlje'). Za klanje civila i paljenje muslimanskih sela Radio-London hvalio se i govorio, kako se to četnici, hrabri borci kralja Petra, bore protiv nacista-Niemaca. (...) Veliki broj četnika u toku 1942., a pogotovu 1943. i 1944., prešao je u partizane. Tada su kao partizani nastavili ubijati Hrvate. To je bio glavni razlog, što su četnici onaj čas tako velikodušno prihvatili Tita i komunizam.* - ***Tito im je omogućio ostvarenja jedinoga smisla njihove borbe: 'klanje Hrvata i Turaka'.*** *(...) Partizani komunisti 1945., a bivši četnici, nisu ubijali glupo kao četnici 1941. - nisu zaklali žrtvu i bacili je u Drinu, pa Žrtva pliva niz Drinu, da je svi vide. Srbski partizani 1945. izmislili su nov način likvidiranja Hrvata. Pronašli su velike kraške jame, duboke po nekoliko stotina metara, i onda su na desetine tisuća mladih nedužnih Hrvata žive bacali u te jame. Nesretnici su dalje umirali danima, u groznim mukama. Nije im trebao ni grob ni metak. Žrtvu bi živu po noći doveli do jame, gurnuli je u jamu, i žrtva bi se, i to svezana, stropoštala u provaliju i danima bi u groznim mukama umirala (Jazovka). Gotovo bi se mogla obraniti teza, da su Srbi kao*

[31] Baković, Anto: **Dječak** s **Drine,** „August Šenoa", Zagreb, 1996., str. 269.-272.

partizanski zločinci iz 1945. bili brutalniji nego ti isti Srbi kao četnici iz 1941. i 1942."[32]

Juru Francetića su srbopartizani smrtno ranili sjekirama u prosincu 1942., *„kada se njegov zrakoplov zbog sabotaže na motoru prisilno spustio pokraj sela Močila, nedaleko od Slunja"*. Pri slietanju partizani su ga težko ranili i onesviještena prevezli u Slunj, gdje je umro. Posmrtno je dobio naslov viteza i promaknut u krilnika Ustaške vojnice. Već za života o njemu su se pjevale pjesme, koje su objavljivane po listovima, a 1945. u Zagrebu je tiskana knjigica pod naslovom **Narodna pjesma o vitezu Juri Francetiću.**[33]

Obće je mišljenje, da je tvorac velikosrbske ideologije i prakse „otac svih srbočetnika, onda i danas, Ilija Garašanin", koji je napisao knjigu zla nazvanu **Načertanije** *„Bit je 'Načertanija', da taj dokument navješta dugogodišnju opaku agresiju Srba na sve okolne narode na Balkanu radi stvaranja velike Srbije, koja bi bila dostojna mita bolestnih umova, koji su (krajem XIX. st.) pisali, da su Srbi 'najmnogoljudniji narod na svetu', ter da su iz središnje Azije pošli na zapad u dva pravca: Sjeverno je krilo krenulo uz Kaspijsko more, i od njega su nastali svi europski narodi, a južno krilo zaputilo se južno preko Palestine, i od njega odnosno u njemu rodjen je sam Hristos"* - piše prof.dr. Nedjeljko Kujundžić u **Kontrapunktu slobode**[34]**.**

Nu, pravi začetnik velikosrbstva je Srbska pravoslavna crkva (dalje u tekstu: SPC). Garašanin je samo jedna od njezinih produženih ruku. Počelo je s Rastkom Nemanjićem, koga Srbi zovu Sveti Sava. Savin uzpon u srbskoj poviesti počinje u prvoj polovici XIII. st., nakon rušenja Bizanta. Tada su Latini vladali na Bosporu, a Nicejsko carstvo i Epirska despotovina pokušavali su obnoviti nekadašnju veličinu Bizantskoga carstva. *„Sava, taj prepredeni diplomat, shvati tu neprispodobivo povoljnu priliku, ode god. 1219. u Niceju i izposlova od cara Teodora Laskarina, da je Srbija, koja je do tada podpadala pod ohridskoga nadbisupa, dobila vlastitoga*

[32] Baković, nav. djelo, str. 277.-280. (<— 31)

[33] Nav. prema: **Tko je tko u NDH,** Hrvatska 1941.-1945., „Minerva", Zagreb, 1997., str. 118.

[34] Murgić, Stjepan - Bogdanić, Tomislav - Budimir, Štipan: **Kontrapunkt slobode,** Zagreb, 1997., str. 11.-12.

nadbiskupa, a prvim nadbiskupom bude imenovan sam Sava ... Srbija imadjaše svoju autokefalnu (samostalnu) Crkvu, a Nemanjići dragocjeno orudje u ruci za podizanje svoje vlasti."[35]

Uz pomoć SPC Nemanjići su počeli širiti svoju državu i jačati srbstvo. Najveće uspjehe srbstvo je postiglo u doba najjačega vladara iz dinastije Nemanjića, Stjepana Dušana Silnoga. Dušanova država bit će trajni izvor velikosrbskih snova. Na tim se snovima temelji i **Načertanije** Ilije Garašanina (donosim taj dio **Načertanija** u hrvatskomu prievodu):

„Srbska država, koja je već sretno zaživjela, ali se mora proširiti i ojačati, ima svoju osnovu i temelj u srbskomu carstvu 13. i 14. stoljeća ter u slavnoj i bogatoj srbskoj poviesti. Iz poviesti se zna, da su srbski carevi bili počeli nadjačavati grčko carstvo i bili bi ga naskoro dokrajčili ter na mjestu propalog Iztočnorimskoga carstva uzpostavili srbskoslavensko carstvo. 'Car Dušan Silni' već je bio preuzeo grb grčkoga carstva. Dolazak Turaka prekinuo je tu promjenu i omeo je na dugo vremena, nu sada, pošto je turska sila takoreći slomljena i uništena, treba započeti djelovati isti onaj duh ter potraživati svoja prava i nastaviti posao tamo, gdje je bio prekinut."[34]

Dolazak osmanskih Turaka koristio je, a ne štetio velikosrbskim težnjama. Uzpostava „srbskoslavenskoga carstva" umjesto Iztočnorimskoga bio je prevelik zalogaj za Srbe, koji bi im zastao u grlu i ugušio ih. Poraz na Kosovu polju 1389. pružio im je nove izglede. Taj su poraz, kao mnogo puta u svojoj poviesti, Srbi pretvorili u svoju pobjedu. Bitka na Kosovu polju, u kojoj je sudjelovalo više Hrvata (pod vodstvom bosanskohrvatskoga vojvode Vladka Vukovića i bivšega hrvatskoga bana Ivaniša Horvata) no Srba, počela je na Vidovdan, 15. lipnja 1389. Tiekom bitke u šator sultana Murata I. ušao je Hrvat Miloš Kobilić i ubio ga. Nu, Turci su ipak izvojevali pobjedu pod vodstvom Muratova sina i nasljednika Bajazida I. U bitki je izgubio glavu srbski knez Lazar Hrebeljanović.

Da je Miloš Kobilić ili Kabilović bio podrietlom Hrvat, potvrdjuje Valvazor u svomu djelu **Slava vojvodine Kranjske** (njegov navod donosimo u prievodu sa slovenskoga): *„Godine 1388.* (treba: 1389.) *žrtvovao je Hrvat imenom* ***Milo Kabilović*** *svoj život za*

[35] Sudland, L.v**.** (Pilar, Ivo): **Južnoslavensko pitanje,** MH, Zagreb, 1943., str. 54.-55.

čitavo kršćanstvo i posebno za svoga gospodara i despota - on je tiranskog Amurata (Murata) probo kopljem."[36] Srbski su popovi Hrvata Milu Kabilovića ili Kobilića pretvorili u „srbskoga viteza" Miloša Obilića, da sakriju trag njegova hrvatskoga podrietla. Milo Kobilić ili Kabilović je naime potomak turopoljskih seljačkih plemića, koje je Dušan Silni pozvao, da mu za plaću budu osobni čuvari (bojao se svojih Srba!). Oni su na to pristali pod uvjetom, da uz plaću na Kosovu dobiju posjede, gdje će moći uzgajati glasoviti turopoljski luk crljenac, i da se ne dira u njihovu katoličku vjeru. Želji im je udovoljeno. To je zabilježeno u matičnim knjigama jedne katoličke župe na Kosovu. Kneza Lazara, koji je „privolio nebeskomu carstvu", srbski su popovi unapriedili u „cara" i „svetitelja" (svetca). Kosovski mit postao je najjače oružje SPC za ostvarbu sna o Velikoj Srbiji. U Kosovskoj bitki Srbi su, dakako, pobiedili Turke. Tako, što je „carica Milica" privoljela ući u harem turskoga sultana. U prigodi 600. godišnjice poraza na Kosovskomu polju 1389. SPC i Slobodan Milošević ujedinjavali su „vascelo srbstvo" kosovskim mitom. Kao oblik duhovne pripreme za „nove bitke", kojima se trebala ostvariti Velika Srbija, po čitavoj su bivšoj Jugoslaviji prenošene „mošti kneza Lazara".

Srbska pravoslavna crkva izgubila je svoju samostalnost nešto prije god. 1528., kada je propala srbska pećka patriarhija. Pećku patriarhiju obnovio je god. 1557. jedan od najvećih osmansko-turskih državnika veliki vezir Mehmed-paša Sokolović i za prvoga joj patriarha postavio svoga brata Makarija. Makarije je osnovao dvie biskupije (srb. episkopije): požeško-cemičku u *manastiru* Orahovici za Slavoniju i dabro-bosansku u Sarajevu za ostali dio Bosanskoga pašaluka (Bosnu i Hercegovinu te za onaj dio Kraljevine Hrvatske, koji je bio u osmansko-turskoj vlasti). Time su zacrtane prve granice Velike Srbije, koje će se kasnije stalno pomicati na štetu Hrvata. Osmanski Turci pomagali su srbskopravoslavnim vjerskim poglavarima, pa su u sporazumu s njima čak nagonili i katolike, da ih priznaju svojim poglavarima, osobito dok je katolički Beč predvodio kršćanske protunapadaje u osmansko-turskim ratovima.

Nakon poraza na Kosovskomu polju god. 1389., gdje su zapravo Srbi u osmansko-turskoj službi poklali pristaše srbskoga kneza Lazara, Srbi su kao vazali Osmanskoga carstva četiri stotine i

[36] Rupel, Mirko: **Valvasorjevo berilo,** Ljubljana, 1969., str. 447.

petdeset godina robski odano služili osmanskomu sultanu za najokrutnije vojničke zadatke. Posebice su bili krvoločni u razaranju i otimanju hrvatskih poviestnih prostora izmedju Drine i Istre, Mure i Dunava. Na to ih je na sve načine poticala Srbska pravoslavna crkva, preuzevši ulogu države, koju su Srbi izgubili. Ona je Srbe fanatizirala kosovskim mitom, koji je postao dio srbske nacionalne naravi. K tomu je SPC uz taj mit u srbsko narodno biće uciepila imperialistički nagon za osvajanjem tudjih prostora. San o Velikoj Srbiji proizišao je iz kosovskoga mita. Tomu snu nisu odredjene granice: Srbija je tamo, gdje su srbski grobovi. Kosovski mit, tvorevina svetosavske Srbske pravoslavne crkve, postao je koban i za same Srbe i za sve njihove susjede. Pogotovu onda, kada su taj mit velikosrbski ideologi dopunili teorijama o navodnomu jezičnomu jedinstvu južnoslavenskih naroda te srbskim poviestnim pravima. Odgojeni u ozračju SPC, koja se nekršćanski odnosi prema Katoličkoj crkvi, pravoslavni posrbljeni Vlasi nisu smatrali niti danas smatraju zločinom pljačku, grabež i ubijanje u katoličkoj zemlji, kao što je Hrvatska.

Da ne bijaše Osmanskoga carstva, Srba ne bi bilo ni u Bosni i Hercegovini niti u Hrvatskoj. Zahvaljujući obnovitelju pećke patriarhije Mehmed-paši Sokoloviću, brat Mehmed-paše Makarije i njihovi bliži rodjaci i Makarijevi neposredni nasljednici na patriarhijskoj stolici Antonije i Gerasim pod vlašću pećkih patriarha obuhvatili su veći dio Srbije (u njezinu obsegu prije god. 1914.), čitavu Crnu Goru, čitavu Bosnu i Hercegovinu (u njezinu današnjem obsegu), čitavu hrvatsku pokrajinu Slavoniju te veći dio ostale Hrvatske i čitavu južnu i srednju Ugarsku sve do iznad Pešte - dakle zemlje i prostore, koje Srbi smatraju srbskim zemljama. Pećka patriarhija bijaše dakle srbska država u Osmanskoj carevini. Ona u doba najvećega poniženja srbstva i nadalje provodi zamisao Dušana Silnog, i to ponajprije na crkvenomu području, a zatim i nacionalno ujedinjujući sve zemlje pod svojom crkvenom vlašću. Zauzvrat će Srbi, kada od drugih na poklon dobiju samostalnost, spaliti i srušiti na području Srbije sve džamije i poklati sve „Turke", koji se ne htjedoše vratiti „pradjedovskoj srbskoj vjeri".

Kada je Osmansko carstvo počelo slabjeti, Pećka se patriarhija približila Austriji. Pećki patriarh Arsenije III. Crnojević s 36.000 srbskih obitelji god. 1690. pobježe u Austriju, gdje ih naseliše u Sriemu i u južnoj Ugarskoj. Zajedno s njima dodje i 30.000 vojnika

pod vodstvom vojvode Djurdja Brankovića, koji si je sam podielio naslov „nasljednoga gospodara i despota Srbije, Bosne, Misije, Bugarske, Tracije, Sriema i sviju zemalja od Osieka do Carigrada". Od godine 1706. počeše doseljeni Srbi (Raci), koji se osjetiše „državnom cjelinom", tražiti za sebe Sriem i Slavoniju izmedju Drave i Save do tadašnjih granica Hrvatske Kraljevine, zatim Bačku i područje oko Gyule izmedju Korosa i Maroša kao takozvanu Vojvodinu. God. 1849. nastaje čitava srbska država, srbska Vojvodina, u granicama Autrijske Monarhije. Ona je obuhvaćala ugarske županije Bač-Bodrog, Torontal, Temes i Krasso-Szoreny, te kotare Ilok i Ruma od hrvatske sriemske županije. Od god. 1849. do 1860. bila je takozvana „srbska vojvodina" samostalna austrijska krunovina.

Postanak Vojvodine ne bijaše nikakav slučaj. Djelo je to SPC, koja se s Arsenijem III. Crnojevićem preselila u Austriju i čekala samo pogodan trenutak za prielaz na djelo. Uz ustroj Vojvodine za Srbe je od najvećega značenja bila još jedna činjenica. Preselivši se u Austriju, Pećka patriarhija do god. 1849. bijaše samo metropolija. Te godine ona opet posta patriarhijom, u isto doba s osnivanjem Vojvodine. Time je Srbima ne samo uspjelo očuvati ustrojbu SPC u austro-ugarskim zemljama, kakvu bijaše stvorila pod osmansko-turskom vlašću, nego ju je takodjer još i dalje izgradila. To će Srbi izkoristiti na račun Hrvata.

U Austriju su naslov patriarha sa sobom donieli samo Arsenije III. Crnojević i Arsenije IV. Šakabenta Jovanović. Svi ostali poglavari SPC nosili su samo naslov metropolita. Tek je Josip Rajačić dobio 3. prosinca 1848. pravo za sebe i za svoje nasljednike, da nosi naslov **srbskoga patriarha.** Kada je austrijski car i hrvatski kralj imenovao banom Josipa Jelačića, taj isti Rajačić je 5. lipnja 1848. na Trgu Sv. Katarine u Zagrebu Jelačića ustoličio odnosno uveo u bansku dužnost. Rajačić je u ime Srba obećao, da će raditi zajedno s Hrvatima kao „brat s bratom". Naivni Hrvati mu oduševljeno zapljeskaše. Nu, Rajačić je veličao Hrvate i Jelačića samo zato, jer su Srbi u Bačkoj od Jelačića očekivali vojničku pomoć. Licemjerni je Rajačić u isto doba radio na tome, da za Vojvodinu Srbsku Srbi dobiju dio hrvatskoga Sriema.

Teokratskoj srbsko-bizantskoj državnoj tvorbi nastaloj u okviru osmanskoturske države pošlo je za rukom sa svojom osvajalačkom crkveno-državnom misli utjecati na čitavu europsku

znanost i tako utrti putove budućemu vlastitom osvajanju. Ova osvajalačka misao, koja je nastala na crkvenomu temelju, postala je tako važnim sastojkom svesrbstva i kasnije srbske politike sve do danas. A ta se politika sastoji u prisvajanju tudjih dobara. To su osobito izkusili Hrvati: *„Sve, što Hrvati imaju, hrvatske zemlje, hrvatski jezik, hrvatska književnost, sve je to srbsko. Ništa ne stvoriše Hrvati tiekom svoje poviesti, nego sve Srbi."*[35]

Godine 1830. osmanska Turska dala je Srbiji na području Beogradskoga pašaluka stanovit položaj autonomne kneževine s nasljednim knezom na čelu. Prvim knezom postao je bogati trgovac svinjama Miloš Obrenović. Godine 1842. protivnici dinastije Obrenovića na vlast dovode Karadjordjeva sina Aleksandra. Za njegova vladanja nastao je tajni spis **Načertanije** (1844.), koji je sastavio ministar unutarnjih poslova Ilija Garašanin. **Načertanije** će ostati trajnim naputkom za ostvarbu velikosrbskih ideja. **Načertanije** Ilije Garašanina nije izvoran spis ni po sadržaju ni po izvedbi. Taj spis srbizirana je kopija „Savjeta" poljskoga kneza Adama Czartoryskog i „Plana" njegova agenta Čeha Franje Zacha. Velikosrbska ideologija, okostnica spisa, odavno je bila oblikovana unutar Srbske pravoslavne crkve, koja je i njezin prvi nositelj i ustrojbeni okvir. Nu, bez obzira na izvornost, taj spis je Srbima uviek bio i još je uviek trajni naputak i poticaj, kako ostvariti „svetosavsku zavjetnu misao" - Veliku Srbiju.

Srbi su, kako kaže dr.sc. Stjepan Murgić u svomu Pogovoru **Načertaniju**[37], uspjeli *„iznimno vješto uskladiti ciljeve vlastite nacionalne politike sa stratežkim ciljevima svjetskih velesila: Rusije, Englezke i Francuzke. Ceh njihova uspjeha mi Hrvati i ostali nesrbski narodi plaćamo i dandanas."* Srbija je *„svoje velikosrbske ideje najvećim dielom uspjela ostvariti 1918. stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Jugoslavije)"*. Nesrbskim je narodima ponudila „jugoslavenstvo", koje još više zamagljuje njihove prave ciljeve. Krilaticu Vuka Stefanovića Karadjića „Srbi svi i svuda" Srbi nastavljaju njegovati, ali tajno *„('da se Vlasi ne dosjete') unutar prostora, koje mogu strogo nadzirati putem države, tajnih služba i Srbske pravoslavne crkve, osobito izvan granica uže Srbije"*. Osvajanja tudjih prostora opravdavaju „zaštitom prava Srba". Po sriedi je, veli Murgić, *„čista, bizarna, velikosrbska, svetosavska,*

[37] Murgić - Bogdanić - Budimir, nav. djelo, str. 61.-84. (<— 34)

pravoslavna, bizantska laž i bacanje prašine u oči". Drugi razlog uspjeha velikosrbske promičbe „*leži u hrvatskomu mentalitetu, naivnomu poštenju, osjećaju za pravicu, kao i neimanju vlastite države, koja je kadra zaštititi identitet svoga naroda od tudje bezobzirne promičbe"*[37] (Kako reče don Anto Baković pa fra Martin Planinić, pučka nas mudrost iz Bosne uči, da narod bez države vene kano cviet u pustinji![38]). Osmanski Turci su na opustjela hrvatska ognjišta u Bosni doveli pravoslavne Vlahe, čime je otvoren prostor za djelovanje srbskoga pravoslavnoga svećenstva. *„Za SPC i srbsku vlast biti pravoslavac značilo je biti Srbin. "* SPC je svako područje, koje su naseljavali pravoslavci („Srbi") proglašavala ***„svetom srbskom zemljom".*** Na pravoslavnomu groblju u Karlovcu *„sve do naših vremena"* pisalo je na jednomu nadgrobnomu spomeniku (navod bez pravopisnih izpravaka): *„Ovdje počiva prota Milan Begović / Srbin od Srbina /* ***Ko ne mrzi Hrvata nije Srbin.****"*[37]

„Kako da mi nazovemo 70 godina despotskoga jugoslavenskoga režima i ukupno 450 godina sustavnoga, planskoga, srbsko-svetosavsko-bizantskoga terora, koji je prepolovio hrvatski narod i hrvatsku zemlju?" - pita se i pita nas Stjepan Murgić. I odgovara: *„Fašizam, etničko čišćenje i genocid preslabe su rieči. Na žalost, u hrvatskomu jeziku nedostaje prava rieč osude za učinjeni zločin. Kakva je to organizacija Srbska svetosavska pravoslavna crkva? ...Je li kršćanska? Nije!!!* ***Kako se kršćanskom crkvom može nazivati ona, koja zaziva osvetu, osvajanje, otimanje tudjega, genocid, etničko čišćenje, koncentracijske logore, rasizam, silovanje, rat, koja Boga naziva Srbinom, koja političare proglašava svetcima, koja ne zna za oprost, koja laže, koja tudje crkve svojim imenom zove? (...) Govoriti o velikosrbskoj politici, a ne ukazati na ulogu i značenje Srbske pravoslavne crkve u njezinu djelovanju, znači govoriti o oružju, kojim je zločin izveden, a ništa ne kazati o zločincu."***[37]

Na Berlinskomu kongresu god 1878. Austro-Ugarska, Njemačka, Rusija, Englezka i Francuzka dale su Srbiji i Crnoj Gori nezavisnost, a Bosnu i Hercegovinu dobili su Beč i Pešta i medjusobno podielili utjecaje. Uzalud su hrvatska i njezin Sabor zahtievali dio Bosne i Hercegovine, koji je nekada bio sastavni dio

[38] Planinić, Martin: **Traži se izvor,** „Red", br. 5. od 31. prosinca 2002., str. 17.-18.

Kraljevine Hrvatske, dakle po poviestnomu pravu pripadao je Hrvatskoj. Hrvatski kralj Franjo Josip I. prekorio je Hrvate zbog navodnoga prekoračenja ovlasti. Na dan pravoslavnoga sv. Vida, 28. lipnja 1914., kada je istoga dana 1389. bila i bitka na Kosovu, član velikosrbske tajne ustrojbe **Crna ruka** Gavrilo Princip ubija austro-ugarskoga priestolonasljednika nadvojvodu Franju Ferdinanda i atentatorskim hitcima iz pištolja podpaljuje vatru Prvoga svjetskoga rata. U toj vatri izgorjet će Austro-Ugarska, Njemačka će se iz rata vratiti pobiedjena i ponižena, a carsku će Rusiju progutati crveni oganj, koji zapališe Lenjinovi boljševici. Malena Srbija, iako u ratu poražena do nogu, iz rata će se vratiti ovjenčana pobjedničkim viencem. Omogućit će joj to njezine zaštitnice Englezka i Francuzka, koje će slavu proboja *Solunske fronte* velikodušno prepustiti Srbima. Od njih će Srbija još na dar dobiti Hrvatsku i hrvatske poviestne zemlje Bosnu i Hercegovinu. Pod velikosrbskim jarmom Hrvati će stenjati sve do 10. travnja 1941.

Srbočetnici su u Drugomu svjetskomu ratu sve podredili jednomu cilju - stvaranju Velike Srbije. *„Unatoč obilnim dokazima o velikoj suradnji četnika s nacistima i zapanjujućoj podudarnosti izmedju njihovih ideologija, dugo se održala predočba o četnicima kao pokretu odpora, koji su Saveznici pogrješkom napustili. Nasuprot promičbenim tvrdnjama, kako su četnici dielili zajedničke ciljeve sa Saveznicima, četnici u osnovi nisu bili usmjereni ni za Osovinu, ni za Saveznike. Oni su bili oportunisti, čiji je cilj bio i ostao - Velika Srbija. Za taj su cilj nastojali dobiti podporu i od Osovine i od Saveznika. Vojnički poraženi 1945., četnici su unatoč tomu nastavili svoj prikriveni utjecaj preko jugoslavenskoga komunizma."*[39]

Srbstvu je na putu do njegova cilja, Velike Srbije, stajala Nezavisna Država Hrvatska. Stoga su ju Srbi svih boja rušili. Srbstvu je svaka hrvatska država bila trn u oku. Pa i prividno autonomna Banovina Hrvatska, u kojoj je banovao autentični (pravi) Jugoslaven dr. Ivan Subašić. Iako su Srbi ubili vodju hrvatskoga naroda dr. Stjepana Radića, njegov nasljednik dr. Vladko Maček nije ni pomišljao tražiti rješenje hrvatskoga pitanja izvan okvira Jugoslavije.

[39] Cohen, Philip J.: **Drugi svjetski rat i suvremeni četnici,** „Ceres", Zagreb, 1997., str. 57.

VIII.

U ODŽAKU SE BRANILA HRVATSKA DRŽAVA

Što za hrvatski narod znači država, poučio nas je Otac Hrvatstva i Otac Domovine dr. Ante Starčević:

„Prava država ne samo da je dobro po čovjeka, nego je ona uvjet svakoga dobra ... Država se može složiti i razložiti ne samo dobrom voljom njezinih državljana, nego i silom, i drugačije. Nu, postala ili prestala ona, kako mu drago, njezin je bitan uvjet: jedinost, osebnost naprama ostalim državam. Čovjek izvan družtva, izvan države ne može ništa, i da mu je svatko jači gotov i neomedjašen poglavar i gospodar. (...) U istinu, bez samostalnosti i neodvisnosti narod ne može biti narodom, osebom; nego je samo puk, množina čeljadi. Jedino uz samostalnost mogu cvasti narodi, zemlje i gradovi. Bez dvojbe, politička sloboda jedini je način, kojim si može zasužnjen narod pomoći. Dok njegovo cielo gospodarstvo stoji u šakah drugoga, dok on ne može svoje cjelokupno stanje urediti po svojoj volji i po svojih probitcih, dotle on ne može nego siromah, nego pokvaren, nego sužanj biti ... narod hrvatski treba i hoće da bude slobodan i sretan, on na to oboje ima pravo kao i svaki drugi narod; narod hrvatski ima za se radit ... dok narod hoće da bude narodom, dotle će narod biti za svoju samostalnost i neodvisnost. Ovo je uvjet njegova obstanka ... Samo onda, kada se onaj obstanak osigura, može nastati temeljito pitanje o rješavanju državnih struka unutarnjega narodna života. (...) Uz samostalnost i neodvisnost naroda, u rješavanju domaćih i izvanjskih pitanja može biti različnih mnienja, stranaka; nu ***kada se radi o suverenstvu naroda, tu ne može biti nego branitelja i izdajica naroda.*** *A bez suverenstva, kao pokrajina ili krunovina graditi zakone, rješavati makar samo domaća pitanja, znamenuje ludovat ili prostotu obsjenjivat.* ***Narod koji traži zaštitnika nije vriedan slobode.*** *(...) Ja ne mogu vjerovati, da je ijedan narod propao u drugačijemu razumku osim u ovomu, da se je raznarodio, t.j. u drugi narod pretočio. (...) Moja kućica, moja njivica - nisu kolik dvor, kolik imanje nadbiskupa zagrebačkoga. Ali itako ja hoću da budem u mojemu sretna, i volim biti moja gospodarica u mojoj kućici, nego dekla* (služavka) *u tudjem dvoru ...* ***Makar Hrvatska bila samo uru***

dugačka i uru široka, makar bilo samo pet Hrvata: neka ih to pet bude slobodno i sretno. *(...) Hrvatski narod kroz stotine godina bijaše mogućan, slobodan, slavan i sretan. Tu istinu znade svatko, tko pozna prošlost naroda hrvatskoga. Slavosrbi što ne znadu, a što skrivaju slavnu prošlost Hrvata, jer to znanje diže u narod ponos, sviest i živu volju naroda, da povrati svoje dostojno stanje. (...) Narod hrvatski imade domovinu najpogodniju u Europi. Zemlja mu nosi obilno svih darova naravi, kad ne bi deračina otimala prevelik diel muke njegove; kad bi se blaga podiglo, koje je zatrla nerazložna državna uprava; kad ne bi šume tamanila sliepa sebičnost tudjinstva. Narod hrvatski ima u svojoj zemlji toliko rieka. Kad bi se te rieke uredile, onimi novci hrvatskimi, koje tudjinac troši za se, koliki bi se prejeftini putovi trgovini otvorili! Narod hrvatski imade more! More Jadransko, tako već na vratih Iztoka. More je vez i put trgovine s cielim svietom. Kako cvatijahu Mletci, kako Dubrovnik, ma slobodu imajuć, i brodeć i trgujuć! (...) U slobodi glup narod može se prosvietliti, siromašan narod može bogatim postati. Narodnost je svetinja, i dok je nje ikoji čovjek, njega nitko ne smi poradi nje progoniti. Ako narodnost ima snage za živjeti, ona će se uz jednakost s drugimi narodnostmi uzdržati; ne ima li te snage, nju nitko ne može od izginuća obraniti."*[40]

Filip Lukas, najdugovječniji i jedan od nazaslužnijih predsjednika Matice Hrvatske, o Starčeviću kao državotvorcu piše u ogledu ili eseju **Starčević:** *„Starčević je gvozdenom logikom uvidio, da nacionalni demokratski princip istom onda dolazi do pobjede, ako narod ima svoju državu, dok je svako drugo rješenje polovično i nevaljalo. Ako je hrvatski narod puna individualnost, a ne pleme ili dio neke umjetne cjeline, onda mora tražiti svoju nezavisnost i slobodu u svojoj državi. Da je pak hrvatski narod puna individualnost kulturna, etnička i državna, to uči prošlost i sadašnjost. Sve objektivne i subjektivne momente, nuždne za narod, Hrvati posjeduju u punoj mjeri, a značilo bi deposedirati* (razvlastiti) *ih sa svih prava, ako im se ospori najveće pravo, pravo da budu gospodari u svojoj zemlji. Teritorij hrvatske države bio je, istina, zbog jačih poviestnih sila privremeno i okrnjen,* ***ali nikada hrvatska država nije bila sasvim slomljena i hrvatski narod nije nikada bio***

[40] Starčević, Ante: **Izabrani spisi,** priredio dr. Blaž Jurišić, HIBZ, Zagreb., 1945., str. 170.-171. i 416.-419.

rob, nego je kao narod zadržao uviek svoj suverenitet, koji je osiguravao ugovorima i zakonima, i nikada ga se nije odrekao (iztaknuo M.M.). *Kao kultumo-historički tip ostao je hrvatski narod sa svojom dušom spašen. Starčevićeva je pak najveća zasluga, što je prvi jasno vidio i formulirao zahtjev, da Hrvati imadu pravo u duhu nacionalnoga principa i na osnovi historičkoga prava tražiti hrvatsku državu, slobodnu i nezavisnu, te je ostvarenje toga prava postavio kao bitni uvjet našeg obstanka. (...) Nacija ima prirodnu težnju stvoriti državu, a kada joj to ne uspije, završena je izgradnja samoga naroda, jer mu je u državi dana puna mogućnost, da može razviti i sva ostala latentna svojstva. Država mu daje pravo na obstanak, ona predstavlja njegovu harmoničnu cjelovitost, i u vlastitoj domovini i u okviru drugih država. U drugomu redu, bez države ne mogu se pravo razviti ni gospodarstvo ni kultura, a ni urediti socialne prilike ... Neki su narodi izgubili svoju kulturu, štoviše, i svoj jezik, a ostala im je u sviesti samo negdašnja njihova država. I ta uspomena izpunjala je njihovu dušu i dala im snage, te su se oslobodili i opet izgradili i naciju i državu. Kod Poljaka i Čeha je uspomena na nekadašnju državu podupirala u narodu sviest posebnosti, i premda su im propale države, a i narodna kultura je bila — osobito kod Čeha - tako otančala, da je jedva obstojala, ipak ih je država kao ideja spasila. (...) Starčević je jasno vidio potrebu države pa je upro sve svoje duševne snage i postavio kao životni program zahtjev, da Hrvati moraju na osnovi historičkoga prava i Živoga narodnog organizma stvoriti vlastitu državu na onomu području, na kojemu je negda ona postojala. (...) Starčević gaji prema slavenstvu politički najveće nepovjerenje, i to mu se s jedne strane zamjeravalo. Ali kasniji poviestni dogadjaji dali su mu i u tomu podpuno pravo. Prije svega, stajao mu je pred očima primjer Poljske, koja je bila razkomadana i ugnjetavana od Rusa, Slavena, a drugo, kao temeljni poznavalac razvoja naroda znao je, da se politika vodi interesima, a da kod toga ne odlučuje srodnost ni jezika ni krvi. Slavenski narodi su se kasnije oslobodili i gotovo svi dobili svoje države, ali spram slavenskih manjina oni postupaju jednako, a možda još i gore, no što su postupale neslavenske države. Mi Hrvati imamo takodjer žalostilo izkustvo o slavenskoj solidarnosti, jer su na pr. hrvatski zastupnici u bečkomu parlamentu uviek odlučno stajali na strani Čeha u njihovoj borbi protiv Niemaca, dok su nam Česi to kasnije vratili poznatom slavenskom solidamošću.* (Lukasu

dodajemo podatak, da su Česi nakon Drugoga svjetskoga rata podpuno 'očistili' Moravske Hrvate s njihovih prostora, na kojima su stoljećima živjeli! - nap. M.M.) *Na početku svjetskoga rata slavenska Rusija žrtvuje Londonskim paktom naš nacionalni posjed tudjoj neslavenskoj državi iz svojih egoističkih interesa. (...) Starčevićevo je vrhovno načelo bilo, da se hrvatski narod mora pouzdati samo u Boga, u svoja prava i svoje snage, i odatle je stvorio geslo: Bog i Hrvati!"*[41]

Bezbroj je junaka, što su ginuli u bojevima za slobodu domovine ili branili njezino pravo na nezavisnost riečju i ustavnim sredstvima. Predstavnici hrvatskih stališa iz Hrvatskoga Državnoga Sabora poručivali su Madjarima: „Kraljevstvo kraljevstvu ne propisuje zakone!" U preporodno doba hrvatske poviesti želje i težnje hrvatskoga naroda našle su svoje žarište u panonskoj Hrvatskoj, u njezinu glavnomu gradu i gradu svih Hrvata, Zagrebu.

„Ilirski je pokret izvršio samo jedan dio toga poziva, a kada je zapeo, našla se poviestna ličnost (osobnost), *koja je tu ulogu integracije preuzela i na osnovi prirodno-narodnog i poviestnoga prava tražila ostvarenje jedinstva, te u život uniela slobodu i nezavisnost hrvatskih zemalja kao kategorički imperativ našega obstanka, a to je bio dr. Ante Starčević. Njemu se pridružila jedna druga velika ličnost* (osobnost) *toga doba, Eugen Kvatemik. Starčević, daleko od same svoje sredine, osamljen poput pustinjaka, gazi teoretski forme i ljude, za koje je mislio, da stoje na putu njegovoj ideji i ostvarivanju državnog i narodnoga prava. Drugi je to isto nastojao postignuti u svezi s drugim faktorima u kongenialnomu spoju i identičnim težnjama drugih naroda, založivši za tu ideju čitav svoj životni zanos, a radeći s dinamičkom mistikom, ne prežući ni od same revolucije ... Značajno je, da je ideju obojice prihvatila u zanosu hrvatska omladina, u kojoj ključaju tajne neiztrošene narodne snage, i koja je netaknuta od tudjih kultura, a to je najbolji dokaz, da su Starčevićeve i Kvarenikove ideje bile imanentno* (neodvojivo) *narodne i da su formulirane prema narodnim instinktima i željama ... Ideje Starčevića i Kvatemika prihvatili su najsvjestniji predstavnici*

[41] Lukas, Filip: **Starčević,** ogled u zborniku **Dr. Ante Starčević - O 40. obljetnici smrti,** naklada„Pramatica", Zagreb, 1936., i u glasilu „Politički zatvorenik", XIII., br.134., svibnja 2003., str. 2.-10.

mladjega naraštaja iz svih krajeva poviestne Hrvatske, panonski, primorski i dinarski."[42]

Idejama dr. Ante Starčevića i dr. Eugena Kvaternika o slobodi i državi bijahu prožeti i branitelji Odžaka i Odžačkoga kraja na čelu s vitezom Petrom Rajkovačićem. Za njih su sloboda i država bile istoznačnice. Pouzdavajući se samo u Boga, svoja narodna prava i svoje vlastite snage, branili su svoj zavičaj, koji im je od rodjenja bio u srdcu i duši. Braneći grudu zemlje, na kojoj su rodjeni, branili su svoju državu, koja im je bila jedini zalog slobode. Znali su, da će s gubitkom države izgubiti i svoju slobodu. Nu, nisu se predali! Čovjek, koji slobodu ljubi iznad svega, ne predaje se. Radije umire. Odžački branitelji radije su umrli u boju, nego da žive kao robovi.

U odporu premoćnoj sili jugokomunističkih partizana ravnopravno su sudjelovale majke i žene odžačkih branitelja. O njihovim stradanjima Anto Baković piše:

„Sjećam se, kako sam 1948. sa svojim kolegom Antom K. bio pozvan na mladu misu Josipa Kasića u Pećnik. Župnik nas je smjestio u jednu našu katoličku kuću. U toj kući, vidjeli smo, živjele su samo žene i djeca, nije bilo mužkaraca, osim jednoga staroga djeda. Uvečer pri večeri žene su nam pričale, kako u cielomu selu nema mužke glave od petnaest do šestdeset godina - sve su partizani nakon svršetka rata, u svibnju i lipnju 1945. poubijali! (To je bio kraj, koji je pao zadnji u Europi: Odžak, Pećnik, Paša-mahala ... - vjerojatno **Vlaška Mahala**; nap. M.M.) *I na toj Mladoj misi bile su samo žene u crnini, pokoji starac i djeca. Tek sam tamo doživio i shvatio strahotu stradanja hrvatskoga naroda u Bosanskoj Posavini. Gdje su hrvatskipovjestnici, da ta stradanja opišu?! Kad razmišljam o padu Odžaka 1945. i gotovo stotinu sličnih mjesta velikih hrvatskih stradanja, onda mi dodje, da zamolim hrvatsku mladež - sve one koji rodoljubno misle i osjećaju i koji nisu prodane duše, da studiraju poviest. Hrvatska danas treba povjestničara-rodoljuba! Ime svakoga hrvatskoga mučenika mora biti zapisano i tako očuvano od zaborava. Svaku jamu, grobnicu ili mjesto stradanja hrvatskih mučenika treba častno i vidno obilježiti!"*[43]

[42] Lukas, Filip: **Hrvatski narod i hrvatska državna misao,** MH, Zagreb, 1944., str. 102.-103.

[43] Baković, nav. djelo, str. 397. (<— 31)

Najljepši i najtrajniji spomenik narodu Odžačkoga kraja i njegovim poginulim braniteljima bila bi stručna i izcrpna monografija, koja bi ovjekovječila njihovo junačtvo u obranbenim bitkama od **19. travnja 1945. do 26. svibnja 1945.** protiv partizanskoga genocida. U toj monografiji posebno bi trebalo riečju, crtežima i slikama obraditi obranbenu strategiju odžačkih branitelja, koja se nije temeljila samo na junačtvu, nego i na ratnoj vještini. Vodja odžačke obrane Petar Rajkovačić bio je genialan strateg, uzporediv u starijoj hrvatskoj poviesti s Nikolom Subićem Zrinskim Sigetskim, a u novijoj s Jurom Francetićem.

IX.

HRVATSKA NA MUČILIŠTU

U zagrebačkoj *Nacionalnoj i sveučilištnoj knjižnici* čuva se primjerak izvješća o Hrvatima pod jugoslavenskom vlašću, koje su god. 1932. sastavila dva britanska političara, Rhys J. Davies i Ben Riley. Davies je u to doba bio članom britanskoga Parlamenta, a Riley bivšim parlamentarnim zastupnikom. Obojica su članovima *Balkanskoga komiteta,* koji je u znatnoj mjeri utjecao na službenu politiku Londona prema Hrvatskoj i uobće području jugoiztočne Europe. Po uzoru na iztragu o položaju Ukrajinaca pod poljskom vladavinom, koju je Davies s J. Barrom proveo godinu dana prije, ta su dva člana *Balkanskoga komiteta* god. 1932. odlučila izpitati prilike u tadašnjoj Kraljevini Jugoslaviji. O tomu su sastavili strojem pisano izvješće, koje je, očito, umnoženo za potrebe *Komiteta* i važnih britanskih političkih krugova.

Iz rečena izvješća donosimo dio zaključaka, koji se odnose na Hrvate i Hrvatsku: *„28. Uvjerili smo se, da se Hrvati ne će posrbiti čak ni pod grandioznim sloganom jugoslavenstva. Jezik čak može biti isti, ali je pismo bitno različito. Srbi žele, da se Hrvati pretope u Jugoslavene, jer govore slavenskim jezikom. I Rusi govore slavenskim jezikom, ali ih to ne čini Srbima. Ljudi u Sjedinjenim Američkim Državama govore englezkim jezikom, ali bi težko pristali biti Britanci. A ni klasični slučaj Irske ne smije biti preskočen u ovoj razpravi. - 29. Ako se jugoslavenska država želi učiniti trajnom, duh mirovnih ugovora, koji su odabrale savezničke velesile, mora se poštivati. Jedini izlaz je davanje svojevrstne federalne autonomije narodima, od kojih je nova država sastavljena.* ***Neki ekstremisti u Hrvatskoj*** (Upravo tako!) ***ne zahtievaju samo autonomiju, nego i vlastitu vojsku unutar federalnoga sistema, uz vrhovničtvo Beograda. Ne mislimo, da se taj zahtjev može poduprieti. Federalizam svakako, ali držimo, da snage zakona i reda moraju uviek ostati pod središnjom vladom, iako se redarstvom može upravljati na lokalnoj razini po uzoru na Britaniju.”***[44]

[44] Davies, Rhys J. i Riley, Ben: **The Croats Under Yugoslavian Rule - Hrvati pod jugoslavenskom vlašću;** na hrvatski preveo Tomislav Jonjić, „Politički zatvorenik”, XIII., br. 130.-134., od siečnja do svibnja 2003.; br. 134., str. 28.

Iz ovoga je razvidno, da Englezi nisu podupirali nikakav oblik hrvatske države, pa ni u okviru Jugoslavije. Predloženi njihov federalizam tek je puki privid autonomnosti za obmanu prostote. Bez vlastitih snaga zakona i reda autonomija je prazna kutija omotana blistavim papirom s ružičastom vrbcom. Hrvatski državotvorci su znali, da se Englezka nikada ne će odreći Jugoslavije, koju je sama stvorila. Stoga su razkinuli sa svakim oblikom Jugoslavije i krenuli u borbu za ostvarbu slobodne i nezavisne hrvatske države. S druge strane, vodja HSS-a dr. Vladko Maček nije se mogao odliepiti od Jugoslavije. On je prekinuo s politikom, koju je do svoje smrti vodio osnivač i vodja HSS-a Stjepan Radić.

Hrvatski državni sabor, u kojemu je glavnu rieč imala *Hrvatsko-srbska koalicija* na čelu sa Srbinom Svetozarom Pribićevićem, donio je **29. listopada 1918. poviestnu odluku**, kojom se na temelju **hrvatskoga državnoga prava** prekidaju svi odnosi izmedju Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i Kraljevine Ugarske, odnosno Carevine Austrije i **prenose sva prava** na *Narodno vieće* kao vrhovni organ Države Slovenaca, Hrvata i Srba (SHS) na cielomu narodnostnom (etničkomu) području **toga** naroda, bez obzira na granice i države, u kojima su Slovenci, Hrvati i Srbi do tada živjeli. Tom je kobnom odlukom Hrvatski državni sabor sam sebe praktično ukinuo, a Slovence, Hrvate i Srbe proglasio **jednim** narodom.

Nakon te odluke predsjednik Sabora **Srbin Bogdan Medaković** odmah je zaključio sjednicu s napomenom, da se saborske sjednice odgadjaju na neodredjeno vrieme. (Ta odgoda potrajala je sve do 24. siečnja 1942., kada je Hrvatski državni sabor poništio sve ugovore, zakone i propise, koji su donošeni od 1. prosinca 1918. do 10. travnja 1941.) Priedlog o prekidanju odnosa s Madjarskom i Austrijom obrazložio je **Srbin Svetozar Pribićević**, obećavajući da će *„svaki i najmanji dio **naroda*** (a ne naroda; nap. M.M.) *biti zadovoljan, a nikako majoriziran”.,* Pribićević je Slovence, Hrvate i Srbe smatrao **jedinstvenim narodom.**[45] Hrvati su u donošenju odluke imali sporednu ulogu: saborski bilježnik M. Novosel priedlog je pročitao, dr. Ante Pavelić stariji (zubar) predložio je, da se ubuduće Narodno vieće ima smatrati vrhovnom

[45] Pavličević, nav. djelo, str. 314. (<— 28)

vlašću u državi, a ban Antun pl. Mihalovich je kao pravnik i pristaša *Hrvatsko-srbske koalicije* sve to priznao.

Bosna i Hercegovina pridružila se novoj hrvatskoj državi SHS (Slovenaca, Hrvata i Srba), pa je ona obuhvaćala gotovo sav hrvatski poviestni prostor i veći dio nekadašnje Karantanske ili Alpske Hrvatske. Toj hrvatskoj državi stavio se na razpolaganje sa svojom pobjedničkom vojskom general Svetozar Borojević („Lav sa Soče"), koji je do nogu potukao Talijane na Kobaridu god. 1917., a stavila joj se na razpolaganje i netaknuta austro-ugarska mornarica. Svoju tako jaku državu lakovjerni i naivni Hrvati veoma su brzo proigrali.

Srbija je imajući jaku podporu Ujedinjenih Američkih Država, Francuzke i Englezke, prešla svoje granice i ušla na područje, kojim je upravljalo Narodno vieće Države SHS, gdje je vladao kaos potican predstavnicima hrvatskih Srba. Italija je pak nastojala zauzeti Trst, Istru, Rieku, otoke i sve ono, što joj je obećano **Londonskim sporazumom** iz god. 1915., a sve to u sporazumu sa Srbijancima. Narodno vieće SHS naredilo je Janku Vukoviću Podkapelskomu, da preuzme golemu, austrougarsku mornaricu u Puli, što je on i učinio i na najvećemu brodu **Viribus unitis** podigao hrvatsku zastavu. Vukovića je Narodno vieće Države SHS imenovalo kontraadmiralom i tako je on postao prvi hrvatski zapovjednik hrvatske mornarice novijega doba. Dok su mornari slavili podizanje hrvatske zastave, talijanski diverzanti potopili su zapovjednički brod. **S brodom je 1. studenoga 1918. potonuo i kontraadmiral Vuković, ne želeći se spasiti.**

Srbijanska je vojska ušla u Bačku i Banat, gdje je 25. studenog održana Narodna skupština Vojvodine. Krivotvorivši zapisnik skupštine, Srbi su objavili, da se Vojvodina izravno ujedinjuje sa Srbijom. Idućega dana u glavnomu gradu Crne Gore, iz kojega je srbijanska dinastija Karadjordjevića odtjerala zakonite vladare Petroviće, održana je Podgorička skupština, na kojoj je pod pritiskom donesena odluka, da se Crna Gora ujedinjuje s **bratskom** Srbijom u jedinstvenu državu. Protusrbski ustanak u Crnoj Gori ugušen je.

Dok je srbijanska vojska dolazila prema Zagrebu, a talijanska se spremala na osvajanje gotovo čitave hrvatske obale, u Središnjem odboru Narodnoga vieća Države SHS vodile su se razprave o budućem ustrojstvu zajedničke države sa Srbijancima. Te je razprave

prekinuo Svetozar Pribićević i sve odluke o tomu donosio na predsjedničtvu Središnjeg odbora Narodnoga vieća, gdje je on imao svu vlast. Pribićević je naime bio protiv takva ujedinjenja sa Srbijancima, koje bi Srbiju i Hrvatsku priznalo kao ravnopravne strane, i svim je silama želio stvoriti *centralističku* državu. Jedan je od riedkih protivnika takvu njegovu shvaćanju bio Stjepan Radić, koji je predlagao buduće odnose sa Srbijom, *„koji bi bili gotovo konfederalistički"*[28]. Kada su Talijani počeli osvajati i one hrvatske predjele, koji im **nisu bili** obećani **Londonskim ugovorom,** dio Središnjeg odbora s Pribićevićem na čelu predložio je žurno i bezuvjetno ujedinjenje sa Srbijom, ali se Stjepan Radić i tomu suprotstavio, tražeći da prije treba razpraviti sve odnose izmedju dviju država - Hrvatske i Srbije.

Na požurivanje Svetozara Pribićevića u Beograd je odputovala *delegacija* Narodnoga vieća Države Slovenaca, Hrvata i Srba predvodjena zubarom dr. Antom Pavelićem, koja je 1. prosinca 1918. priestolonasljedniku Aleksandru Aci Karadjordjeviću na srebrnu pladnju predala hrvatsku državu osnovanu 29. listopada 1918. Istoga dana Aleksandar je u ime kralja Petra Karadjordjevića proglasio *„ujedinjenje* ***samostalne Države Slovenaca, Hrvata i Srba*** (iztaknuo M.M.) *s Kraljevinom Srbijom u jedinstveno Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca"*[28]. Nakon je toga Stranka prava izdala Proglas hrvatskomu narodu, u kojemu se stvaranje nove države osudjuje kao protuustavan čin, koji se protivi pravu naroda na samoodredjenje, i kojim se *suverenost* hrvatskoga naroda prenosi na srbskoga kralja. Pravaši su smatrali, da predstavnici Središnjeg odbora nisu imali pravo nametnuti hrvatskomu narodu novu državu i dinastiju, jer nisu bili birani predstavnici hrvatskoga naroda i nisu za to bili ovlašteni.

Proglasom priestolonasljednika Aleksandra Karadjordjevića prestala je službeno obstojati Država Slovenaca, Hrvata i Srba sa sjedištem u Zagrebu, koja je nastala zaključkom Hrvatskoga sabora od 29. listopada 1918., a *„započela je svoj život nelegitimna Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca sa sjedištem u Beogradu"*[28]. U Zagrebu je 5. prosinca 1918. izašla na ulicu hrvatska vojska, uglavnom domobranstvo, koja je klicala Hrvatskoj Republiki. Toga dana, *„slavosrbi Pribićević, Drinkovič i Grga Andjelinović nanieše krvavi dan"* Hrvatima. *„Dok su postrojbe hrvatske vojske u uzornomu redu predvodili Ivan Perečić, Dragutin Mort, Ivan*

Colarić, Rudolf Cecelja, Petar Cerovski i Franjo Kovačić, u isto su vrieme slavosrbski razbojnici smjestili težke strojne puške na Jelačićevu trgu ... prosula se smrtonosna paljba, te je palo prvih nekoliko žrtava. Vodje nisu napustile vojnike, nego odmah po tradiciji Hrvata hladnokrvno prihvatiše borbu na život i smrt, polegavši uz nezaštićene stroj opuške ... U toj nejednakoj borbi izgubilo je svoj život 14 Hrvata, poimence: SLAVKO SĆUKANEC, SENTMARTONI, MIROSLAV SVOBODA, VIKTOR KOLOMBAR, MILOŠ MRŠE, MATO GAŠPAROVIĆ, MIJO STANIČER, STJEPAN JUREŠA, JOSIP LUPINSKI, FERDO VERŠEC, NIKOLA IVŠA, DRAGUTIN KOSTELAC, ANDRO MART1NK0 i ANTUN TAŠNER-JURIČIĆ."[46]

Ti su petoprosinački hrvatski mučenici svojom krvlju, *„koja je natopila granitni postav bana Jelačića i okolišni pločnik"*[46], branili hrvatsku državu stvorenu 29. listopada 1918. Po toj junačkoj tradiciji branit će bojovnici Odžačkoga kraja svojom krvlju i životima protiv istih slavosrbskih zločinaca Nezavisnu Državu Hrvatsku stvorenu 10. travnja 1941.

„Srbi su prirodnu nadmoć, (...) njihov položaj kao saveznika Antante i njihovu vojnu moć koristili za to, da si u novoj državi osiguraju izrazitu prednost. Vidovdanski ustav od 28. lipnja 1921., centralistički karakter kojega je očigledan, dokazuje, da pravi cilj Srba u borbi protiv Austrije nije bio oslobadjanje svoje slavenske braće, nego prevlast u velikoj Srbiji te posrbljivanje svih južnih Slavena."[47]

Kao odgovor na pobunu hrvatske vojske 5. prosinca 1918. **(Prosinačke žrtve)** Narodno vieće u Zagrebu, uz to što je pristalo na gubitak suverenosti hrvatske države, razpušta i obstojeću hrvatsku vojsku. U Zagreb je došla srbijanska vojnička misija s pukovnikom Milanom Pribićevićem, bratom Svetozara Pribićevića. On je razpustio postrojbe Narodnoga vieća, a preostatak uključio u srbijansku vojsku. Tako je nestalo i hrvatsko domobranstvo, koje je obstojalo od sklapanja Hrvatsko-ugarske nagodbe iz god. 1868. Slično se dogodilo i s oružničtvom i redarstvom-policijom, koji su *srbizirani* u zapovjednom, jezičnom i ustrojbenomu smislu.

[46] Horvat, Rudolf: **Hrvatska na mučilištu,** Kulturno-historijsko družtvo „Hrvatski rodoljub", Zagreb, 1942., str. 53.-54.

[47] Pilar, Ivo: **Uviek iznova Srbija,** „Consilium", Zagreb, 1997., str. 17.-18.

Kada je 18. prosinca 1918. u Beogradu ustrojena jedinstvena vlada Karadjordjevićevske države SHS, ministar unutrašnjih poslova te vlade Svetozar Pribićević odmah je zahtievao ukidanje svih zemaljskih vlada. Tadašnja hrvatska zemaljska vlada imala je jedanaest odjela i bana. Vladajući ban Antun pl. Mihalovich, koji je bio „zaslužan" za gubitak hrvatske državne suverenosti i priključak Hrvatske Srbiji, odbačen je kao uporabljena krpa i bio smienjen poput običnog općinskoga činovnika. Za novoga bana postavljen je Pribićevićev poslušnik dr. Ivan Paleček, koji je samo izvršavao naloge dobivene iz Beograda. Ostala su još tri odjela - unutarnji poslovi, uprava i bogoštovlje -, nu *formalna* hrvatska vlada izgubila je svaku *autonomiju,* koju je Hrvatska do tada imala po nagodbi s Madjarima iz god. 1868. ***„Prvi put u poviesti izgubila je Hrvatska svaku samoupravu i sve atribute*** (oznake) ***svoje državnosti."***[28]

Na udaru *organa prisile* ministra Pribićevića bio je i predsjednik Hrvatske pučke seljačke stranke (HPSS) Stjepan Radić kao i njegova stranka. Tri Radićeva suradnika (Vladko Maček, Josip Predavec i Ivan Pemar) završili su u to vrieme u zatvoru. Na tisuće hrvatskih rodoljuba bilo je pod policijskim nadzorom, odpuštani su svi *nepodobni* hrvatski profesori, činovnici, sudci, odvjetnici i učitelji, ili su premještani na rad izvan Hrvatske (u Makedoniju, na Kosovo i drugdje).

Godine 1919. pristaše stranke Stjepana Radića skupile su čak 157.000 podpisa, koje su uz *prosvjednu notu* poslale u Pariz predsjedniku Sjedinjenih Država Amerike (SDA) Wilsonu, s ovim zahtjevima: samoodredjenje naroda za hrvatski *„tisućljetni državni narod",* posebna hrvatska skupština (sabor) i hrvatska seljačka republika. **Wilson nije ništa poduzeo, jer se općenito smatralo, da su Hrvati svojevoljno ušli u novu Kraljevinu SHS.**

Od prvoga dana postanka Kraljevine SHS počinje gospodarska pljačka Hrvatske. Najveća je pljačka izvršena **promjenom austrougarskih kruna u srbijanske dinare.** Tom je promjenom gotovo za 75 (sedamdesetpet) posto umanjen kapital zemalja bivše Države Slovenaca, Hrvata i Srba - a u toj su hrvatskoj državi bile Hrvatska, Slovenija, Vojvodina, Bosna i Hercegovina! Druga je pljačka **agrarna reforma,** kojoj je svrha tobože bila ukinuće kmetskih i zakupničkih odnosa i podjela zemlje bezzemljašima i sirotinji. Nu, zemlja je uglavnom podieljena Srbima i Crnogorcima. Treća pljačka nazvana je **kolonizacijom:** Srbi i

Crnogorci iz Crne Gore i Bosne i Hercegovine preseljavani su na hrvatske posjede u Bačkoj, Banatu, Sriemu, Slavoniji i Baranji. To se radilo planski, kako bi se razbila hrvatska narodnostna područja, u kojima je bilo i Niemaca. Osobito su razbijena područja izmedju Vukovara, Osieka i Vinkovaca, gdje je onda izbila protuhrvatska pobuna Srba god. 1941. i gdje je bilo središte protuhrvatske pobune god. 1991. Slična kolonizacija izvršena je i nakon 1945., opet na štetu Hrvata, Niemaca i drugih nesrbskih naroda.

Najviše je nasilja učinjeno na upravno-pravnomu području. Donesene su odredbe, po kojima je srbijansko zakonodavstvo prošireno na čitavu Kraljevinu SHS. To je bio golem nazadak u odnosu na europske austrougarske zakone. Kako srbijanski zakoni nisu objavljeni, svatko je postupao, kako mu je najviše odgovaralo. Uvedene su tjelesne kazne i žandarska batinanja, a u vojski je uvedena takodjer srbijanska odredba o vojničkim sudovima i tjelesnim nasiljima te **srbski jezik** (njega će Josip Broz Tito ostaviti i u komunističkosrbskoj JNA). Seljake su najteže pogodili **zakoni o žigosanju stoke i konja** za potrebe vojske. *„Narod se pobunio na više mjesta po Hrvatskoj, ali je pobuna ugušena u krvi i nasilju svih vrsta. Hrvatskim seljacima, koji su bili uhićeni, sudilo se u Nišu, a željezničarima u Beogradu. I, naravno, svi su osudjeni na kazne zatvora kao 'antidržavni elementi'. Uskoro je čitav hrvatski narod dobio* ***epitet*** *antidržavnosti."*[28]

Ugroženi nasiljima i progonima iz Beograda, iz Hrvatske su pobjegli mnogi častnici, visoki činovnici, viši sloj plemstva, iztaknutiji članovi Stranke prava i drugi ugroženi Hrvati. Oni su se nastanili većim dielom u Austriji i Madjarskoj. Vlada u Beogradu doniela je odredbe o **zapljeni** imutka takozvanim ***narodnim neprijateljima.*** Budući da su izvršitelji tih odredaba sami odlučivali, tko su ti neprijatelji, mnogi su imućni ljudi morali napustiti Hrvatsku. (Odredbe o narodnim neprijateljima s istim i gorim posljedicama osobito su korištene u Brozovoj srbokomunističkoj Jugoslaviji.) Ti su izseljenici iz Hrvatske osnovali u Austriji - najprije u Grazu - ***Hrvatski komitet,*** kojemu je zadatak bila borba za samostalnu hrvatsku republiku. *Komitet,* sjedište kojega je uskoro premješteno u Beč, imao je svoje pristaše i u Madjarskoj, gdje su se ustrojavale dobrovoljačke postrojbe za planirani ustanak u Hrvatskoj. Većinu u *Hrvatskomu komitetu* i drugim hrvatskim oslobodilačkim odborima

činili su visoki častnici hrvatskoga domobranstva u bivšoj austro-ugarskoj vojski.

Dva mjeseca nakon ujedinjenja Stjepan Radić sazvao je skupštinu svojih pristaša u Zagrebu, na kojoj je Vladko Maček iznio ideju o *konfederalnoj državi Hrvata, Srba i Slovenaca,* a povjestnik Rudolf Horvat predložio je ili slobodnu hrvatsku državu ili *konfederaciju sa Srbijom.* Stjepan Radić je iztaknuo, kako Hrvat želi *„Srbina za brata, a ne za gospodara".* Skupština je odlučila, da se zahtieva ***neutralna seljačka republika*** i saziv *„hrvatske konstituante"* ili sabora s pravom donošenja ustava. Glavni odbor HPSS-a donio je nakon skupštine zaključak, ***kako ne priznaje Kraljevinu SHS i dinastiju Karadjordjevića, koja je proglašena izvan Hrvatskoga sabora, pa je po tomu nelegalna.*** Pod kraj god.1919. zatvoren je Stjepan Radić na godinu dana, ali ga u veljači 1920. iz uza pušta ban Matko Laginja.

U Kraljevinu SHS Hrvatska je ušla znatno okrnjena gubitkom Istre, otoka, najveće luke Rieke, glavnoga grada Dalmacije Zadra i zadarske luke, velikih i razvijenih otoka, kakvi su bili Cres i Lošinj, gubitkom velikih brodogradilišta u Puli i Rieki te nasljedstva bivše austrougarske mornarice. Sve je to dobila Italija uz tajni pristanak Srbije, iako je to pokušao spriečiti član bivšega Jugoslavenskog odbora i kasniji ministar vanjskih poslova Kraljevine SHS dr. Ante Trumbić. U političkomu, državnopravnom i poglavito gospodarskom i financijskomu pogledu Hrvatska je pretrpjela velike štete u odnosu na vladajuću zemlju i naciju - Srbiju. „*Našla se gotovo u statusu polukolonije, iako je nova država bila, tobože, liberalna i parlamentarna monarhija. Hrvatska je pomalo gubila vodeća mjesta u gospodarstvu, prometu, pomorskoj orientaciji, kulturi, prosvjeti i bankarstvu u korist Srbije, a Zagreb, dotada* ***mali Beč*** *ili* ***Prag,*** *sve je više tonuo u provinciju, naravno u korist Beograda, koji se uglavnom hrvatskim i slovenskim sredstvima od palanke ubrzano pretvarao u balkansku metropolu."* [28]

Ustavotvorna je skupština 28. lipnja 1921. - na dan pravoslavnoga sv. Vida, bitke na Kosovu 1389. i ubojstva priestolonasljednika Franje Ferdinanda 1914. - bez predstavnika Hrvata i Slovenaca izglasovala takozvani **Vidovdanski ustav.** Na temelju tog ustava Skupština je 2. kolovoza 1921. doniela ***Zakon o zaštiti države,*** kojime je ozakonjena zloglasna ***Obznana*** i uvedene težke kazne, uključujući i smrtnu, za svaku „protudržavnu

djelatnost". U Splitu je osnovana *Organizacija jugoslavenskih nacionalista (ORJUNA),* koja je djelovala sirovom silom protiv ***antidržavnih elemenata*****,** medju koje su se ubrajali svi državotvorni Hrvati. (Nasljednik ORJUNE *Savez komunista omladine Jugoslavije - SKOJ* - istu će ulogu imati u državi Josipa Broza Tita.) U Hrvatskoj su razpuštene sve *nacionalne i nacionalno-vjerske organizacije* (Hrvatski sokol, Hrvatska žena, Katarina Zrinska). Matica Hrvatska i Družba Braća hrvatskoga zmaja strogo su nadzirane. *"Orjunaši su se pretvorili u prave profašističke teroristička batinaške skupine, imali su oružje, toljage, uživali zaštitu srbske policije i žandarmerije, pa su nesmetano premlaćivali, prietili, uništavali i pojedince i hrvatske organizacije."*[28] Uz *ORJUNU* je djelovao i *SRNAO (Srbska nacionalistička omladina),* a njima je pružao odpor *HRNAO (Hrvatska nacionalistička omladina).* Nasilja i bezzakonja najviše su se primjenjivala na Hrvate.

Kraljevina SHS razdieljena je god. 1922. na 33 **oblasti,** oblasti na okruge, okrugi na kotare (srbijanski: *srezove)* i obćine. Time se namjerno razbijalo hrvatsko i bosansko-hercegovačko područje. Medjimurje je pridodano Mariborskoj oblasti, Boka Kotorska Zetskoj, Kastav iznad Rieke Ljubljanskoj, a Baranja Bačkoj. Oblastima su upravljali imenovani, a ne izabrani veliki župani. Zagreb - do tada glavni grad Hrvatske - sveden je na središte jedne oblasti, kojom je upravljao jedan od imenovanih župana.

Stjepan Radić, kada se vratio iz zatvora, počeo je politički djelovati. U lipnju 1922. govorio je na grobu **Otca domovine** Ante Starčevića pred dvadeset tisuća nazočnika, **a zatim je ponudio suradnju oporbenim demokratima Ljube Davidovića u Beogradu!** Na izborima u ožujku 1923. Radićeva Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS) dobila je više od 473 tisuće glasova i Radić postaje *nacionalnim tribunom.* Javila se tada prvi put **ideja o odcjepljenju ili „amputaciji" hrvatsko-slovenskih područja, poglavito čitave Slovenije i sjeverozapadne Hrvatske,** t.j. katoličkih dielova; u kojima nisu u većini živjeli pravoslavni Srbi. Radić s Koroščem iz Slovenije i Spahom iz Bosne sklapa takozvani **Federalistički blok,** pa to prisiljava Pašićeve radikale na sklapanje **Markova protokola,** kojime je obustavljena „teritorializacija" odnosno „parcelacija" Hrvatske na okruge.

Na Borongajskim livadama u Zagrebu Stjepan Radić je održao veliku skupštinu svoje stranke, kojoj je nazočilo oko 80.000

Hrvata iz svih hrvatskih krajeva, uključujući Bosnu, Hercegovinu, Bačku, Boku Kotorsku i Sriem. U govoru se Radić pozvao na snagu hrvatskoga naroda, koji će ustati kao Matija Gubec 1573., *„a onda će Beograd spoznati da ne postoji samo neki Radić, nego i osviješteni narod, a njime se ne može više vladati silom, jer je to narod, koji se nije 'odrekao svog imena, svoje prošlosti, svoga duha'. Poslije te skupštine Radić je bio na vrhuncu slave kao čovjek, koji je oko svog imena i stranke uspio integrirati gotovo čitav narod."*[28]

Još na početku god. 1922. poslao je Stjepan Radić **Spomenicu** političarima okupljenima na *konferenciji* u Genovi. Požalio se na nametnut Vidovdanski ustav, protivio se srbijanskomu nasilju **i zahtievao priznanje posebne hrvatske države.** Nu, takozvani **civilizirani sviet** to je opet prečuo. U srpnju 1923. Radić odlazi u europsku diplomatsku misiju u London, Beč i Moskvu. Tamo je govorio o srbijanskoj dominaciji, nasilju i potrebi rješavanja hrvatskoga pitanja. U Rusiji je učlanio svoju stranku HRSS u *Seljačku* ili *Zelenu intemacionalu.*

Beograd 1. siečnja 1925. donosi odluku o primjeni **Obznane** i **Zakona o zaštiti države** ne samo na komuniste, nego i na Radićev HRSS. Stjepana Radića uhićuju 6. siečnja 1925. Nakon izbora u veljači 1925., na kojima su Radićevci dobili više od pola milijuna glasova, dr. Ante Trumbić približio se Stjepanu Radiću. U ime HRSS-a, a u dogovoru sa Stjepanom Radićem, njegov sinovac Pavao pod kraj ožujka 1925. dao je Skupštini u Beogradu izjavu, **da priznaju vidovdanski ustav, monarhiju i dinastiju Karadjordjevića.** Sredinom srpnja 1925. podpisan je sporazum izmedju radikala Nikole Pašića i HSS (Radić je iz naziva stranke izpustio „R" - **republikanska).** U vladi Pašić-Radić radićevci dobivaju četiri ministarstva. Stjepan Radić pušten je iz uza i odlazi na Bled, gdje ga odmah prima kralj Aleksandar. Zbog svega tog u Radićevoj je stranki došlo do razmirica.

Uza sve pritiske i prisile, Srbi nisu uspjeli potisnuti i ugušiti hrvatsku državotvornu sviest. God. 1919. Družba Braća hrvatskoga zmaja priredila je veliku svetčanost prienosa posmrtnih ostataka Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana iz Bečkoga Novoga Mjesta u zagrebačku prvostolnicu. Ista Družba je god. 1921. preniela iz Rakovice u zagrebačku prvostolnicu kosti narodničkoga (nacionalnoga) borca Eugena Kvatenika, a god. 1925. u Zagrebu priredila Svesokolski slet do tada zabranjivanoga Hrvatskoga sokola.

Iste godine 1925. proslavljena je tisuća obljetnica krunitbe prvoga hrvatskoga kralja Tomislava. U čitavoj Hrvatskoj i svugdje, gdje žive Hrvati, izgradjeni su spomenici i spomen-ploče povezane s tom obljetnicom. U zagrebačkomu perivoju Maksimiru podignut je nadgrobnik od zemlje donesene iz svih hrvatskih krajeva. *„Bio je to simbol duhovne i političke integracije svih Hrvata oko Zagreba."*[28] Izdana je i divot-knjiga, malena enciklopedija i sinteza hrvatske prošlosti **Znameniti i zaslužni Hrvati (925.-1925.)** i **Poviest Hrvata u vrieme narodnih vladara** Ferde Šišića.

U početku god. 1924. u Rimu su Nikola Pašić i Benito Mussolini podpisali dva ugovora izmedju Kraljevine SHS i Kraljevine Italije. Prvi je ugovor grad Rieku prepustio Italiji, a dio riečke luke na Rječini i njezinu deltu Kraljevini SHS. Po drugom ugovoru Kraljevina Italija i Kraljevina SHS obvezuju se na „srdačnu suradnju". Uskoro je talijanska vojska ušla u Rieku i pripojila Italiji **Slobodnu riečku državu.** Rieku i Zadar Nikola Pašić prepustio je Italiji, da se ne bi povećao broj katolika - Hrvata i Slovenaca - u odnosu na pravoslavne Srbe i Crnogorce. Pašić je to učinio s blagoslovom Srbske pravoslavne crkve.

God. 1926. Stjepan Radić napušta kraljevsku vladu i počinje pripreme za nove oblastne izbore. Razkidaju se sporazumi izmedju Pašićevih radikala i HSS-a. Pod kraj iste godine umire Pašić - glavni tvorac Kraljevine SHS, države s „tvorničkom pogrješkom". Stjepan Radić počinje suradnju s tobožnjim „pokajnikom" Svetozarom Pribićevićem, koji je **Šokcima** podvalio, kako je „spoznao svoje političke zablude, poglavito o velikosrbstvu, u kojemu je napokon prepoznao glavnoga neprijatelja nove države". Uz pomoć crnogorskoga federalista Sekule Drljevića sastali su se Radić i Pribićević prvi puta nakon mnogo godina - kako reče Stjepan Radić - kao „stari prijatelji i novi suradnici" i osnovali Seljačko-demokratsku koaliciju (SDK). U njoj su bili HSS i Samostalna Demokratska stranka (SDS). Bila je to obnova ili svojevrstni nastavak Hrvatsko-srbske koalicije, koja je Hrvatsku gurnula u velikosrbski zagrljaj. Spoj Radićeva federalizma i Pribićevićeva unitarizma nije mogao uroditi dobrom za Hrvatsku.

Pod kraj veljače 1928. Stjepan Radić u beogradskoj Skupštini otvoreno napada obstojeći srbijanski režim kao „policijsko-žandarsku diktaturu hegemonista, pojačanu korupcijom i pljačkom u svim prečanskim krajevima", pa je izključen s tri skupštinske

sjednice. Radić je s obtužbama nastavio u listu **Slobodni dom.** Odgovori provladina tiska bijahu takodjer žestoki. U početku lipnja **1928. Radić je predložio podjelu Kraljevine SHS na četiri političke cjeline:** Srbiju, Mac(k)edoniju (južnu Srbiju), Sloveniju i **Jadransko-podunavsku oblast (dakle Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu i Vojvodinu).** Taj je priedlog doista značio **konfederaciju,** u kojoj bi konfederalnoj Hrvatskoj bile pripojene Bosna i Hercegovina i Vojvodina. Srbi su poludjeli! Prorežimski list **Jedinstvo** najavio je Radićevo ubojstvo. I smrt je brzo stigla.

Dne 20. lipnja 1928. u beogradskoj je Skupštini radikalski zastupnik Puniša Račić, djelatni četnički vojvoda, koji je na Kosovu uvježbavao pucanje u žive ciljeve, iz samokresa na mjestu ubio Pavla Radića i Djuru Basaričeka, težko ranio Stjepana Radića, a nešto lakše Ivana Pemara i Ivana Grandju. (Grandja je svojim tielom pokušao zaštiti Stjepana Radića.) Svi ubijeni i ranjeni bijahu zastupnici HSS-a. Račić je gadjao iz blizine, i u tomu ga nitko nije ozbiljno sprječavao. Pucao je hladnokrvno, kao da je na strjeljani. Niti jedanput nije promašio. Bio je to pravi pokolj, bez premca i primjera u parlamentarnoj poviesti Europe. Za taj zločinački pokolj, nazvan **Lipanjske žrtve,** Račić nije bio kažnjen. Prividno ga staviše u zatvor, ali je u njemu živio kao u hotelu.

„*Viest* (o pokolju) *proizvela je nebrojene prosvjede hrvatskih gradova i sela. U Zagrebu započeše 20. lipnja silne demonstracije, koje se nastaviše i sutradan. Tom je prigodom došlo do sukoba s redarstvom, koje se poslužilo i oružjem. Ubijena su tri mladića (Krešimir Jerbić, Nikola Majcen i Djordje Bjeloš), ranjeno je šestdeset ljudi, a zatvoreno je stodvadeset osoba. To je još povećalo obću uzrujanost i žalost u Zagrebu. Odmah su zaboravljene sve stranačke opreke medju Hrvatima, te je sav narod ustao protiv beogradske vlade."*[48]

U hrvatskoj sabornici na trgu Sv. Marka u Zagrebu 1. kolovoza 1928. sastadoše se zastupnici Hrvatske seljačke stranke i Samostalne demokratske stranke, koje su od 10. studenoga 1927. činile blok pod imenom Seljačko-demokratska koalicija (SDK). Sjednicu je otvorio Svetozar Pribićević, a predsjedao joj je dr. Vladko Maček. Na sjednici su nazočni zastupnici usvojili *Rezoluciju,* u kojoj se (u toč. 1.) kaže, da je seljačko-demokratska koalicija

[48] Horvat, nav. djelo, str. 391. («— 46)

stvorena *„s ciljem i zadatkom, da **legalnom** borbom u parlamentu izvojuje promjenu sistema u državi u tomu smislu, da se osigura i zajamči jednakost i ravnopravnost Hrvatske i svih tzv. prečanskih zemalja sa Srbijom"*[46].

Sutradan (2. kolovoza 1928.) vodstvo Hrvatskoga Bloka je zaključilo, da zastupnici dr. Ante Trumbić i dr. Ante Pavelić Mladji stupe u zastupnički klub Hrvatske seljačke stranke. Klub HSS-a je to prihvatio. Na dočeku ovih dvaju zastupnika Hrvatskoga Bloka dr. Vladko Maček je rekao: *„Od srdca pozdravljamo Vaš pristup u klub HSS-a i SDK-a iz dva razloga. Prvi je razlog taj, što se i ovaj put pokazalo, da su Hrvati - kadgod dodju odlučni časovi - kadri zaboraviti sve nesuglasice i složiti se u obrani svoje domovine i svojega naroda. No od ovoga prvoga razloga još je važniji taj razlog, **što vaš pristup u klub HSS-a, prema tom i u klub SDK-a, znači, da ste posve pravilno ocienili sadržaj naše jučerašnje rezolucije*** (iztaknuo M.M.). I *ako je ta rezolucija sastavljena obzirno, ipak se iz nje posve jasno vidi, da se **čitava Seljačko-demokratska koalicija želi i hoće boriti za ravnopravnost svih državno-historijskih i narodno-političkih individualnosti, pa prema tom i za ravnopravnost kraljevine Hrvatske s kraljevinom Srbijom."***[46] (iztaknuo M.M.)

Narodni zastupnik dr. Ante Pavelić Mladji, u Jutarnjemu listu od 4. kolovoza 1928., potrebu složnoga nastupa hrvatskoga naroda prikazao je ovom izjavom:

*„Prvi dan nakon strieljanja hrvatskih narodnih zastupnika u beogradskoj Narodnoj skupštini dao sam u Beogradu izjavu, koja je sadržavala ovo dvoje: Prvo, da čin Puniše Račića nije djelo jednoga čovjeka i plod slučajnog uzbudjenja, nego da je **unapried smišljeno i dogovoreno djelo,** koje je tek jedna osoba izvršila. Drugo, da taj čin nije uperen samo* osobno *protiv nekih zastupnika, nego da je uperen protiv cieloga hrvatskoga naroda, pa da će tako taj dogadjaj shvatiti čitava hrvatska javnost... Sam je dogadjaj 20. lipnja značio podpunu potvrdu **izpravnosti** ne samo programatskoga, nego i taktičkoga držanja Hrvatskoga Bloka. To je držanje uviek bilo izražavano u tomu, da je u uredjenju države SHS, koje je do sada postojalo, **nemoguće** naći sreću i zadovoljstvo Hrvatske i hrvatskoga naroda. - Čitavo je javno mnienje u Zagrebu i u cieloj Hrvatskoj nakon 20. lipnja izraženo u dva pravca. Prvo: da je neobhodna - nacionalna, ekonomska i kulturna potreba **uzpostave hrvatske nezavisnosti,***

označene u ideji oživotvorenja hrvatskoga sabora kao zakonodavnoga tiela. Drugo: u potrebi absolutne sloge svih hrvatskih narodnih redova ... Sadanja borba znači u prvomu redu borbu Hrvatske za izvojevanje *položaja, koji odgovara historijskomu državnomu pravu, dakle za njezinu* ***samostalnost,*** *no ujedno po Hrvatskoj i za oslobodjenje* ***svih*** *potlačenih nasilnim hegemonizmom, koji ovaj put imaju izvanrednu priliku, da u zajedničtvu s Hrvatskom i Hrvatima izvojuju svoja* ljudska *i gradjanska prava, a u prvomu redu Srbi u Hrvatskoj i u ostalim takozvanim prečanskim krajevima, što u slozi s Hrvatima i mogu* izboriti.*"*[49]

Iz navedenih izjava dr. Vladka Mačeka i dr. Ante Pavelića jasno se uočava razlika izmedju njihovih motrišta u pogledu rješenja hrvatskoga nacionalnoga pitanja. Maček to rješenje vidi u ravnopravnosti Hrvatske sa Srbijom, dakle u okviru Kraljevine SHS odnosno kasnije Jugoslavije. Pavelić pak jedino rješenje vidi u državnoj samostalnosti Hrvatske.

Stjepan Radić umro je u Zagrebu 8. kolovoza 1928. u 8 sati i 55 časaka. *„Smrt Stjepana Radića, pravoga pučkoga vodje i* ***neokrunjena kralja Hrvata,*** *izazvala je veliku narodnu žalost u Hrvatskoj, a njegov pogreb 12. kolovoza 1928. u Zagrebu, vjerojatno najveći u poviesti hrvatskoga naroda, pretvorio se poput onoga* ***Srpanjskih žrtava 1845.*** *u obću nacionalnu tragediju. Tom prilikom pokazana je i odlučnost za borbu protiv velikosrbske dominacije i nasilja,* ***za slobodnu hrvatsku državu*** (iztaknuo M.M.). *U tomu smislu je 1928. bila prielomna godina, koja je označila početak kraja Kraljevine SHS, kraja najavljena hitcima u 'krvavoj skupštini' u Beogradu."*[50]

Kao što su **Srpanjske žrtve** - kada je vojska na Markovu trgu u Zagrebu u srpnju 1845. pobila 13 ljudi, a 27 ranila - bile uvod u hrvatsko-madjarske sukobe većih razmjera, do kojih je došlo tiekom revolucije 1848., tako su **Lipanjske žrtve** 1928. bile uvod u razpad Kraljevine Jugoslavije i uzpostavu Nezavisne Države Hrvatske. Pokolj preživjelih i ranjenih branitelja Vukovara 18. studenoga 1991. na Ovčari bit će uvod u razpad Socialističke Federativne Republike Jugoslavije i medjunarodno priznanje slobodne i nezavisne Republike Hrvatske.

[49] Horvat, nav. djelo, str. 409.-410. (<— 46)

[50] Pavličević, nav. djelo, str. 361. (<— 28)

„Atentat u Skupštini Kraljevine SHS 1928. izbacio je na političku pozornicu Hrvatske dvie osebujne osobnosti, dva Hrvata dviju posve oprječnih političkih orientacija, Antu Pavelića, mladjega, odvjetnika, kasnijega poglavnika NDH, i njegova ljutoga protivnika, Josipa Broza Tita, bravara, kasnije sekretara KPJ i glavnog organizatora partizanskog ustanka i komunističke revolucije u vrieme II. svjetskoga rata. Pavelić je izabran za zastupnika u Skupštini na izborima 1927. u Zagrebu kao pravaš. U Beogradu je branio interese hrvatskoga naroda, a kada je proglašena diktatura u siečnju 1929. otišao je u emigraciju i tamo utemeljio Ustaški pokret. Josip Brozje na početku 1928. postao sekretarom KPJ za grad Zagreb, a nakon atentata na Radića njegovi su komunisti organizirali demonstracije i generalni štrajk. Tom je prilikom 30.000 ljudi izašlo na ulice, demonstriralo tražeći republiku, pet je ljudi ubijeno, a petdeset je bilo ranjeno. 11. prosinca 1928., kada su vlasti silom tjerale narod na proslavu 10. obljetnice ujedinjenja, pale su nove hrvatske žrtve."[51]

Svoje **zbogom** Jugoslaviji dr. Ante Pavelić nagoviestio je svojim govorima u beogradskoj Skupštini. U govoru održanu 9. ožujka 1928. dr. Ante Pavelić je rekao: *„Ja kao Hrvat moram Vam i u ovomu govoru reći: Hvala vam na družtvu i pustite nas,* ***da mi sami uredimo tamo u Hrvatskoj, kako treba.*** *A mi ćemo* ***samostalno*** *u Hrvatskoj, bilo vam to pravo ili ne, urediti i to onako, kako će biti od koristi našoj domovini i našemu narodu."*[52]

U povodu proračuna Ministarstva unutarnjih poslova zastupnik dr. Ante Pavelić rekao je umjetnoj tvorevini Jugoslaviji: **Laku noć!:** *„Gospodo narodni zastupnici! ...Mi smo kroz ovih osam godina vidjeli, da su sve vlade, svi režimi, koji su ovdje vladali, što se tiče Hrvatske, bili jednaki. Glavnjače nisu kod nas bile, nu 1918. god. pretvorena je čitava Hrvatska u jednu glavnjaču. Pretvorio ju je Svetozar Pribićević s vašim odobrenjem ... Mi smo živjeli u jednoj zemlji, u kojoj je bilo mira, u zemlji, u kojoj je vladalo poštenje. Ali sve to nije uvela kod nas Madjarska, niti je to uvela Austrija.* ***To je hrvatski narod sam iz sebe dao*** (iztaknuo M.M.). *Mi smo živjeli u zemlji, u kojoj je bilo zakona, i to ne zakona da se njima koristi*

[51] Pavličević, nav. djelo, str. 361.-362. (<— 28)

[52] Pavelić, Ante: **Putem hrvatskoga državnoga prava,** govori, Zagreb, 1942., pretisak u nakladi „Darko Sagrak d.o.o.", Zagreb, 1999.

policija, niti zakona da se njima koriste oni, koji su na vlasti, nego je bilo zakona, koji su osiguravali narodu njegova prava, zakona, koji su osiguravali narodu mir i poredak, i koji su osiguravali njegovu imovinu i život... Navikli ste na to, da se radi po intencijama osoba, a ne po tome, kako odgovara stvari i potrebama naroda ... (Glas s desnice: Laku noć!) ... Gospodo, ***ja ću biti sretan, kada vam budem mogao reći 'laku noć!'; bit ću sretan onda, kada vam svi Hrvati uzmognu reći 'laku noć!' i 'hvala vam na takvoj zabavi, kakvu smo imali s vama'*** (iztaknuo M.M.) *... Gospodo, zapamtite, da se četiri petine naroda ... (Stjepan Kobasica: Koga naroda?) Naroda, koji Živе u državi SHS ... (Puniša Račić: U Velikoj Srbiji) ... Gospodo, kada vi želite imati Veliku Srbiju, imajte ju ... Vi znate, čega se naš narod drži. Drži se Sv. Pisma: da dugo živi, i da mu je dobro na zemlji, a gdje mu nije dobro, tamo ne će biti."*[52]

Beogradski su vlastodržci u času, kada je kralj Aleksandar spremao diktaturu, govorili o sporazumu s Hrvatima kao o gotovoj stvari, premda s Hrvatima o tomu nitko nije govorio. Na ove srbijanske podvale dr. Ante Pavelić odgovara: *„Sporazum predpostavlja popuštanje, a mi znamo: Hrvati ne mogu ništa popustiti od svoga stanovišta. Svako popuštanje značilo bi izdaju Hrvatske i oskvrnuće lipanjskih žrtava.* ***Desetgodišnja kalvarija hrvatskoga naroda ne može i ne smije biti završena kakovim sporazumom, nego samo Uzkrsnućem ... Hrvatsko se pitanje ne može riešiti autonomijama*** *... Hrvatsko pitanje bit će riešeno* ***samo u slobodnoj Hrvatskoj*** *... god. 1918. priedjoše preko hrvatskoga državnoga prava, nu čim je ta poluga hrvatske snage bila uklonjena, nestade svega onoga, što je hrvatskomu narodu moglo pružati život i obstanak ... Ne bude li se kod budućih odluka gradilo na tomu poviestnomu državnomu pravu, dogodit će se opet ono, što se je dogodilo godine 1918."*[53] O slobodnoj Hrvatskoj govori Pavelić i svojom izjavom: „*U pitanju slobode Hrvatske nema nikakova sporazuma niti ga može biti.* ***U Hrvatskoj smije vladati samo hrvatski narod."***[54]

Prije odlazka u tudjinu rekao je dr. Ante Pavelić u svojoj posljednjoj otvorenoj izjavi: „*Godina 1928.* ***opovrgla je sve nauke o jugoslavenstvu,*** *u čije je ime hrvatski narod morao proći ovu*

[53] Objavljeno u „Hrvatskomu pravu" od 24. studenoga 1928.

[54] Objavljeno u „Hrvatskomu domobranu" od 30. listopada 1928.

desetgodišnju Golgotu ... ***Svi moradoše metnuti prste u rane razapete Hrvatske, da se osvjedoče, da je ona doista na križ razapeta.”***[55]

Kralj Aleksandar Karadjordjević donosi 6. siečnja 1929., na katolički blagdan Sveta Tri Kralja, odluku o uvedbi diktature (Srbi su ju nazvali „šestojanuarskom”). Dan kasnije, 7. siečnja 1929., u najužemu krugu svojih suradnika i suboraca, dr. Ante Pavelić dao je ovih nekoliko kratkih izjava: *„Nas sve ovo ne iznenadjuje, jer smo sve to predvidjeli. Rekli smo, da* ***samo borbom, težkom i krvavom borbom možemo uspjeti.*** *Čeka nas težka i krvava borba. Mi ćemo ju započeti i u njoj izdržati, pa makar nas stajalo i života.* ***Hrvatska je vječna, ona ne može propasti dok ima sinova, koji će ići putom Starčevića i Rakovice.*** *Ne znamo, hoćemo li brzo završiti borbu, nu mi moramo pobieditи ili ćemo izginuti. Izabiremo put časti, put ponosa, put borbe.* ***Započinjemo svoj križni put, koji nas nije mogao mimoići.*** *Zbogom! Vraćam se ili u slobodnu državu Hrvatsku ili nikada više!”* Božja providnost je htjela, da se dr. Ante Pavelić vrati u slobodnu Nezavisnu Državu Hrvatsku. A bez te Nezavisne Države Hrvatske ne bismo danas imali slobodnu i suverenu Republiku Hrvatsku.

[55] Objavljeno u „Hrvatskomu pravu” od 29. prosinca 1928.

X.

NA LJUTU RANU LJUTA TRAVA

Za razliku od dr. Ante Pavelića, koji je izabrao put časti, ponosa i borbe za hrvatsku državu izvan okvira Jugoslavije, slobodnu i suverenu, dr. Vladko Maček izabrao je put jalove nagodbe sa Srbima u okviru Jugoslavije. Da su Hrvati sliedili Mačeka, obnova hrvatske državne nezavisnosti bila bi odgodjena *ad calendas graecas* - na Nigdarjevo (ili kako je netko ovaj latinski izričaj duhovito preveo na hrvatski: *nikada, a možda ni tada).* Maček je iznevjerio baštinu Stjepana Radića, koja se u državnopravnomu pogledu temeljila na idejama dr. Ante Starčevića. Srbi su to dobro znali pa su zato Radića i ubili. U svomu govoru na grobu Ante Starčevića u Šestinama 11. lipnja 1922. Stjepan Radić je rekao:

„Hrvatski narode! Na svetomu smo mjestu, koje je kao pravi hram. Svaki je ovaj humak kao mali žrtvenik, a veliki ovaj grob, oko kojega smo se danas okupili i kao ljudi i kao Hrvati, veliki je žrtvenik one bezsmrtne i veličanstvene ideje, koja daje pravi sadržaj i pravu vriednost našemu hrvatstvu. To je ideja PRAVA, koje je jače od svake sile, ***ideja narodnoga samoodredjenja protiv svake tiranije*** (iztaknuo M.M.). *... Ante Starčević je na ovoj ideji osnovao STRANKU PRAVA, stranku narodnoga samoodredjenja. Pravi sin svoga naroda i pravi njegov predstavnik, iznio je Ante Starčević na prvo mjesto narodni zahtjev, da hrvatski narod govori sa svojim kraljem bez posrednika, jer je tog uviek sam izabirao, a nije nikada ni jednoj dinastiji pripao ni kao ratni plien ni kao mrtva prćija. To je početak narodnoga samoodredjenja, a nastavak je u tomu, da Hrvat sam bira - ili barem odredjuje bana; da je taj ban odgovoran Hrvatskomu saboru; da je taj suvereni Sabor odgovoran hrvatskomu narodu, i da se taj suvereni narod na svomu državnomu teritoriju ne pokorava ni jednoj vladi i ni jednoj vlasti izvan Zagreba mimo bana ... Veliki, nepopustljivi sine malene kršne Like! Kada si Ti udarao temelje stranci narodnoga samoodredjenja, rugali su Ti se vlastodržci, da će sve Tvoje pristaše moći u jednomu košu prenieti preko zagrebačkoga Sljemena. A gle:* ***Danas smo svi mi Hrvati pravaši, t.j. pristaše narodnoga samoodredjenja*** (iztaknuo M.M.).... *Gornja tvrda i vječno buntovna Hrvatska, Hrvatska u prvomu redu*

politička, nikada ni od koga nepokorena i ni od koga nepodjarmljena, spojila se i stopila s Donjom, slavonskom Hrvatskom blage duše i mekane pjesme, spojila se s Primorskom Hrvatskom ... I Tvoja je velika i bezsmrtna zasluga, što smo mi Hrvati danas, iznutra, duševno, ovako složni i u toj unutrašnjoj slogi ovako jaki i nepobjedivi."[56]

Stjepan Radić bio je za jedinstvenu državu Slovenaca, Hrvata i Srba, ali *„samo toliko i samo dotle, dok se time ne ruši naša tisućljetna hrvatska država"*[57]. On u **Ustavu Neutralne Seljačke Republike Hrvatske** traži, da se Hrvatska uredi na temelju prava narodnoga samoodredjenja kao *„seljačka republika Hrvatska u slobodno ugovorenoj zajednici država (konfederaciji)"*[57]. (U tomu se Ustavu, koji je donesen 1. travnja 1921., propisuje, da državni i narodni znak (pečat) počinje s prvim **bielim** poljem: 13 bielih odnosno srebrenih četvorina i 12 crvenih četvorina u modrom okviru s plugom.)

Državotvorne ideje Stjepana Radića utjelovljene su u Memorandumu hrvatskoga narodnoga zastupstva od 13. kolovoza 1922., koji je poslan Savezu naroda u Ženevi. U tomu se Memorandumu kaže:

1. Kraljevina Hrvatska, *pod službenim naslovom* ***Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija,*** *bila je tečajem prošloga rata s pravnoga gledišta posvema jednaka kraljevini Ugarskoj. Hrvatska je i faktično imala svoj politički teritorij i svoj parlament, i tomu parlamentu odgovornu vladu i svoje domobranstvo (njemački Landwehr, madjarski Honved) pod hrvatskom zastavom i s hrvatskim zapovjednim jezikom. Ona je imala i svoje oružničtvo - podredjeno izključivo banu, glavi hrvatske vlade. Hrvatska je, dakle, kroz cielo doba Svjetskoga rata bila parlamentarna država baš kao i Ugarska ... (...) Pa ipak je kraljevina Ugarska Versailleskim mirovnim ugovorom priznata kao posve suverena država, dok se Hrvatska u tom ugovoru nigdje ni ne spominje, premda se hrvatski narod na Mirovni kongres u Parizu obratio još početkom mjeseca svibnja 1919. s peticijom, na kojoj je bilo 167 tisuća podpisa, i koja je bila poslana preko predsjednika Wilsona, i* ***u kojoj se je zahtievalo***

[56] Radić, Stjepan: **Politički spisi,** priredio Zvonimir Kujundžić„Znanje", Zagreb, 1971., str. 399.-401.

[57] Radić, nav. djelo, str. 320. (<— 56)

priznanje prava samoodredjenja naroda hrvatskog (iztaknuo M.M.).

2. ***Još prije primirja*** *izmedju Saveznika (Amerike i Antante) i Njemačke od 11. studenoga 1918., naime već 29. listopada 1918. Hrvatski državni sabor, kao jedini pravni i faktični predstavnik naroda hrvatskoga, prekinuo je svaku političku svezu s bivšom Austro-Ugarskom,* ***proglasio podpunu suverenost države Hrvatske*** (iztaknuo M.M.) - *Hrvatske, Slavonije i Dalmacije -, povjerio svu vrhovnu vlast, umjesto Habsburgu, Narodnomu vieću u Zagrebu, a to je vieće već sutradan, dne 30. listopada (1918.), imenovalo hrvatskoga bana kao glavu egzekutivne vlasti i hrvatsku vladu za sve ministarske resore, dakle i za poslove narodne obrane, te je ta hrvatska vlada pod predsjedanjem hrvatskoga bana odmah preuzela upravu nad čitavom Hrvatskom, (Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom). Istodobno je Narodno vieće jednim svojim dekretom izbrisalo oznaku* ***kraljevski*** *sa svih službenih spisa i zgrada. Hrvatska je, dakle, u novo poslijeratno razdoblje* ***ušla kao posve suverena država*** (iztaknuo M.M.), *i to kao parlamentarna republika.*

3. Oko te ***nezavisne Hrvatske*** *(u koju spadaše sada već i Medjimurje, teritorij medju Dravom i Murom, kraj čisto hrvatski, koji do tada pripadaše Ugarskoj) okupile su se i združile u jednu federativnu državu Slovenaca, Hrvata i Srba:* ***Bosna i Hercegovina*** *sa svojom narodnom vladom u Sarajevu;* ***Slovenija*** *i opet sa svojom vladom u Ljubljani; napokon* ***Banat, Bačka*** *i* ***Baranja*** *pod vladom Narodnoga vieća u Novomu Sadu. Sve ove autonomne vlade* ***u*** *Sarajevu, u Ljubljani i u Novomu Sadu* ***bile su imenovane po Narodnomu vieću u Zagrebu.*** *Još valja iztaknuti i to, da je hrvatski parlament postojao sve do saziva Ustavotvornoga sabora. Tu federativnu državu, ili točnije, tu federativnu republiku Slovenaca, Hrvata i Srba, na području bivše Austro-Ugarske priznala je i kraljevina Srbija... (...)*

6. (...) Hrvatska republikanska zastupnička većina (u svemu 52 zastupnika od 93, koji bijahu izabrani u Hrvatskoj) dne 8. prosinca 1920. pred kojom stotinom tisuća svojih pristaša ***položila je svetčanu prisegu hrvatskomu narodu, hrvatskoj domovini i hrvatskoj republici*** (iztaknuo M.M.) *... Malo zatim jedna znatna grupa hrvatskih zastupnika (11 članova 'Konstituante' ... dade dne 12. svibnja 1921. u Beogradu* ***izjavu, kojom proglašuje ništetnim i za hrvatski narod neobvezatnim budući nametnuti ustav*** (iztaknuo

M.M.). *Poslije toga hrvatsko ustavno zastupstvo, udruženo pod imenom Hrvatski Blok, u kojemu su gotovo svi zastupnici, koji su izabrani kao Hrvati (63 od 77), obrati se dne 26. lipnja 1921., t.j. dva dana prije glasovanja o Vidovdanskom ustavu, proglasom uz podpis svih spomenutih zastupnika na hrvatski narod, proglašujući taj ustav, o kojemu se imalo glasovati za dva dana, ništetnim i nepostojećim za Hrvatsku.*

7. Iz svega ovoga sliedi neoborivo, ***da Hrvatska još uviek i dan danas postoji kao suverena država koli po svomu historijskom pravu, toli po praktičnoj upotrebi prava narodnoga samoodredjenja*** (iztaknuo M.M.), *jer se nikako ne može dopustiti, da zastupnici jednoga drugoga naroda (naroda srbskoga) mogu ukinuti suverenitet Hrvatske u odsutnosti njezina zakonitoga zastupstva i protiv njegove očite nedvoumno izražene volje ...!*

8. Ne priznavši ni Konstituante, jer nije bila suverena, ni Ustava, jer je bio nametnut ... zahtievalo se, da regent Aleksandar, kao zapovjednik srbske vojske, povuče srbske čete s hrvatskoga teritorija, da hrvatske političke i druge institucije, stvorene stoljećima u najtješnjoj vezi s ostalom Europom, uzmognu slobodno djelovati i tim svojim pravilnim djelovanjem zajamčiti slobodnu i blagoslovnu zajednicu dvaju bratskih naroda, naroda hrvatskog i naroda srbskoga. - Malo zatim izradila je hrvatska republikanska seljačka većina Ustav Neutralne Seljačke Republike Hrvatske, koji je bio jednoglasno prihvaćen dne 14. svibnja 1921. i koji je kroz šest tjedana bio oglašivan po hrvatskim selima te je, napokon, dne 26. lipnja 1921., dva dana prije Vidovdanskog ustava, i proglašen. (...)

10. (...) Hrvatsko narodno zastupstvo obraća se dakle na Vieće Saveza Naroda ovim priedlogom: ***Neka taj Visoki zbor prizna političku i narodnu individualnost naroda hrvatskog, a prema tom i narodno obilježje zakonitoga zastupstva Hrvatske, i neka srbskoj vladi dade prijateljski savjet, da i ona prizna tu političku individualnost Hrvatske*** (iztaknuo M.M.) *i da, napokon, podje putem pravednog i trajnoga sporazuma hrvatsko-srbskog, umjesto da s Hrvatskom postupa kao s osvojenom zemljom. To je najsigurnije sredstvo, da se osigura unutrašnji mir u Hrvatskoj, a istodobno i u Srbiji, i da se učvrsti pravedan i trajan mir u podunavskoj i balkanskog Europi."*[58]

[58] Radić, nav. djelo, str. 402.- 409. (<— 56)

Nakon smrti Stjepana Radića prvi čovjek HSS-a postao je dr. Vladko Maček, odvjetnik, do tada dopredsjednik HSS-a i uz Svetozara Pribićevića predsjednik Seljačko-demokratske koalicije (SDK). U rujnu 1928. na narodnomu zboru u selu Brdovcu pokraj Zagreba (gdje su god. 1903. buknuli protumadjarski i protukhuenovski nemiri i zapaljena madjarska zastava, a u borbi s oružničtvom jedan seljak ubijen te nekolicina seljaka ranjena), Maček je iznio namjere HSS-a, **iztaknuvši, kako ne će rušiti državu niti ići izvan državnih granica,** ali da unutar njih Hrvat mora biti *„jedini gospodar na hrvatskomu teritoriju",* da ima biti ravnopravan i da mora imati svoj sabor i vladu. Prije toga dr. Ante Pavelić izjavljuje, da *„nakon strieljana hrvatskih narodnih zastupnika u beogradskoj Narodnoj Skupštini"* sliedi borba *„za **samostalnost Hrvatske,** no ujedno po Hrvatskoj i za oslobodjenje **svih** potlačenih nasilnim hegemonizmom"*[59].

Kada je kralj Aleksandar 6. siečnja 1929. proglasio diktaturu i u vladu postavio i nekoliko prečanskih Srba i Hrvata, kako se ne bi reklo, da o svem odlučuju Srbijanci, Maček je povjerovao, kako je ***lajbek razkopčan*** i kako će ga opet moći skopčati, ali na drugčiji način. Prevario se kao i mnogi Hrvati prije njega. *„Mora, da su se negdje zlurado nasmijali i kralj i njegovi savjetnici, koji su već tada dobro znali, kakvu muku spremaju Hrvatskoj i narodu hrvatskom."*[60]

U listopadu 1929. kralj Aleksandar donio je zakon, po kojemu se Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca preimenovala u Kraljevinu Jugoslaviju. Umjesto 33 oblasti, državu je podielio na devet banovina: Dravsku (sjedište Ljubljana), Savsku (Zagreb), Vrbasku (Banja Luka), Primorsku (Split), Drinsku (Sarajevo), Zetsku (Cetinje), Vardarsku (Skoplje), Moravsku (Niš) i Dunavsku (Novi Sad). Na čelu banovine bio je ban, kojega je imenovao kralj na priedlog ministra unutarnjih poslova. Tim je zakonom Hrvatska bila podieljena na dvie banovine - Savsku i Primorsku - ali joj je uzet dio iztočne Slavonije i Sriema i dodieljen Drinskoj banovini. Iztočni Sriem pripao je Dunavskoj banovini, a područje bivše Dubrovačke Republike Zetskoj. Hrvatska je na taj način umjetno razčetvorena, da se što više razcjepka njezino poviestno područje. Hrvatski grad Zemun postao je dielom grada Beograda, što nikada u poviesti nije

[59] Objavljeno u „Jutarnjemu listu" od 4. kolovoza 1928.

[60] Horvat, nav. djelo, str. 427. (<— 46)

bio. Razbijene su i poviestne granice Bosne i Hercegovine, koja je bila podieljena izmedju četiri banovine. Svrha je bila postizanje pravoslavne većine u šest iztočnih banovina, odvajanje katoličkoga diela u tri zapadne (Savsku i Primorsku kao hrvatske banovine i Dravsku kao slovensku), ali i naznaka obrisa Velike Srbije. HSS i Maček nisu se jako bunili, što su bile zabranjene sve stranke (formalno i srbijanske), jer su smatrali, da će se diktatura *„sama od sebe iztrošiti"*[28].

Dr. Ante Pavelić predao je 1. rujna 1929. u Ženevi Savezu Naroda zamolbu ovoga sadržaja: „*Zastupnici hrvatskoga naroda već se nekoliko puta obratiše na Savez Naroda, da izvieste o položaju, u koji su Hrvati dospjeli zbog svojega državnoga zajedničtva sa Srbijom. Hrvatski je narod u prošlomu desetljeću kod sveukupnih provedenih izbora - a opetovano takodjer kod drugih prigoda - nedvojbeno dao izraza, da se ne odriče svojega prava na samoodredjenje, pa da je nepromjenljiva njegova volja za čuvanje svoje državne i narodne individualnosti u okviru medjunarodno utvrdjenih granica. - Za ovo pravo samoodredjenja hrvatski se narod neprekidno borio* ***miroljubivim i zakonitim sredstvima*** (iztaknuo M.M.). *Pri tomu je izbjegavao oružane sukobe, jer je stalno bio duboko uvjeren, da je mir najveće dobro naroda, pa da će kulturni narodi, koji su udruženi u Savezu Naroda omogućiti hrvatskomu narodu postići svoje pravo na samoodredjenje, koje pravo mu se nikada ne može oduzeti, te koje mu nije bilo osporeno ni od kojega drugoga naroda, nego samo od srbske vlade. (...) Ali 20. lipnja 1928. bijaše postrieljano revolverskim hitcima jednoga srbskoga zastupnika vladine stranke, i to po bielomu danu u plenarnoj sjednici beogradskoga parlamenta po dobro pripravljenoj osnovi, pet hrvatskih narodnih zastupnika, medju njima takodjer Stjepan Radić, predsjednik hrvatskoga narodnoga zastupstva i vodja hrvatskoga naroda, koji je nato 8. kolovoza 1928. podlegao svojim tamo zadobivenim ranama. -* ***To umorstvo narodnoga vodje i drugih predstavnika hrvatskoga naroda u beogradskoj Skupštini - jedan dogadjaj, koji je osamljen u poviesti parlamentarizma - učinilo je zauviek nemogućim bilo kakav državnopravni zajednički život Hrvatske sa Srbijom*** (iztaknuo M.M.), *kako je tom izraza dalo hrvatsko narodno zastupstvo svojim zaključkom od 1. kolovoza 1928., kada je očitovalo,* ***da su za uviek izumrli*** **osjećaji** ***Hrvata za postojeći državni poredak*** (iztaknuo M.M.). *(...)* ***Premda Hrvati po***

svojoj stoljetnoj tradiciji poznaju samo borbu zakonitim sredstvima, ipak ne će oni u času, kada im se ta sredstva oduzmu, uzmaknuti takodjer pred drugim sredstvima, jer se sada radi o njihovu narodnom obstanku i slobodi (iztaknuo M.M.). *(...) Lišen svoje slobode i svoje tisućgodišnje državnosti, u svojoj životnoj osjetljivosti duboko povriedjen hrvatski narod nikako ne će uzmaknuti pred krvavim nasilnim gospodstvom jedne tudje vlade,* ***nego samo odklanja pred cielim svietom odgovornost, ako u budućnosti nastanu težki sukobi*** (iztaknuo M.M.), *koji moraju nastupiti, ostane li bez posljedica jednodušno i nepromjenljivo zahtievanje, da oboružana snaga kraljevine Srbije izprazni hrvatske zemlje, kako bi Hrvati opet mogli u miru urediti svoju državu, pa kako bi mogli u zajedničkomu radu s kulturnim narodima uzeti djelotvoran udio za osiguranje vječnoga mira ... Taj krik iz nužde i poziv na opomenu hrvatskoga naroda dolazi do izražaja ovim pismenim putem, a sastavio ga je i podnio izabrani narodni zastupnik i od cieloga hrvatskoga naroda opunomoćeni izaslanik kao jedini, koji se sada nalazi izvan dosega fizičke sile beogradskog autokrata, te koji i time izpunjava ne samo svoju dužnost prema vlastitomu narodu, nego štoviše zastupa takodjer interese obćega mira."*[61]

Ovaj vapaj hrvatskoga naroda za pravdom i slobodom, izrečen riečima izabranoga zastupnika tog istoga naroda dr. Ante Pavelića, naišao je na tvrda uha predstavnika Saveza (Lige) Naroda kao i oni prijašnji. Zašto? Odgovor ćemo naći u Otvorenu pismu Wickhama Steeda, englezkoga novinara svjetskoga glasa, što ga je on naslovio na kralja Aleksandra Karadjordjevića.[62] U tomu pismu Steed spominje, da je hrvatska *„želja bila ujedinjenje na osnovici podpune* ***jednakosti*** *s njihovom srbskom braćom, a ne podloženje ili* ***utapanje*** *u Velikoj Srbiji".* Steed naglašuje, kako srbijanski državnici nisu iskreno prožeti pravim jugoslavenskim idealima. Napose govori Steed o takozvanoj **Krfskoj deklaraciji,** o sporazumu, u kojemu se ustanovljuje *„podpuna vjerska i politička jednakost izmedju triju ogranaka jugoslavenske rase"* (Srba, Hrvata i Slovenaca). Pri koncu svojega otvorena pisma Steed upozoruje kralja Aleksandra, kako se ni on (Steed) ni drugi prijatelji države SHS u Englezkoj nikada nisu mogli suglasiti sa srbijanskim državnicima, koji su **zaboravljali**

[61] Horvat, nav. djelo, str. 447.-451. («— 46)

[62] Objavljeno u posebnoj nakladi „Obzora" od 14. rujna 1928.

3429

MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES

DU ROYAUME DE SERBIE

6 1917

N°

Декларација
(Изјава)

На конференцији чланова прошлог коалици-
оног и садашњег кабинета Краљевине Србије
и представника Југословенског Одбора са седи-
штем у Лондону, који су до сада паралелно ра-
дили, а у присуству и уз сарадњу и Председника
Народне Скупштине, измењене су мисли о свима
питањима, која су скопчана са будућим заједни-
чким државним животом Срба, Хрвата и Словена-
ца.

Срећни смо, што и овом приликом можемо
констатовати, да је међу члановима Конференције
и овога пута владала једнодушност у свима пита-
њима будућег заједничког државног живота.

Пре свега, представници Срба, Хрвата и Слове-
наца опет и најодсудније наглашавају, да је овај
троимени народ један и исти, по крви, по речи,
говорној и писаној, по осећајима свога једин-
ства, по континуитету и целини територије, на
којој нераздвојено живи, и по заједничким живо-
тним интересима свога националног опстанка
и свестраног развитка свог моралног и мате-
ријалног живота.

Krfska deklaracija - str. 1.

od 20. srpnja 1917. (7. srpnja 1917. po julijanskome kalendaru)
Hrvatski politički sliepci u tzv. Jugosla(o)venskom odboru, sa sjedištem u Londonu, prihvatiše po nalogu svojih „europskih" gospodara takvu grozomornu, srbskom ćirilicom nadrljanu Krfsku izjavu, skrojenu po - Hrvatima tada u sviest utuvljivanoj - dogmi o tobože spasonosnoj eshaesovskoj integraciji. Otvoriše tako vrata velesrbskoj najezdi na Hrvatsku, (ur.)

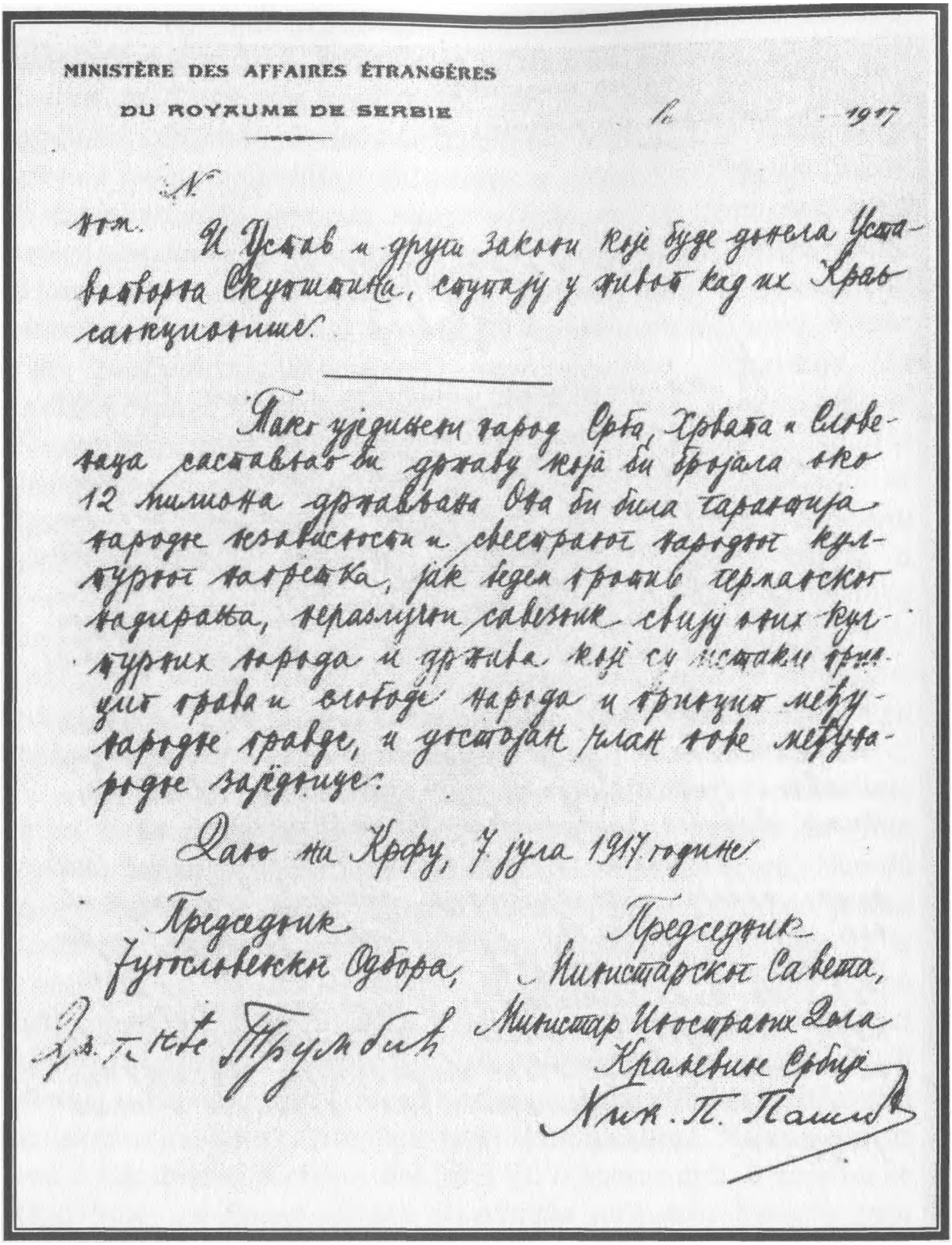

MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES

DU ROYAUME DE SERBIE

1917

№

14-ом. И Устав и други закони које буде донела Уставотворна Скупштина, ступају у живот када их Краљ санкционише.

Тако уједињени народ Срба, Хрвата и Словенаца састављао би државу која би бројала око 12 милиона држављана. Ова би била гаранција народне независности и свестраног народног културног напретка, јак бедем против германског надирања, нераздвојни савезник свију оних културних народа и држава који су истакли принцип права и слободе народа и принцип међународне правде, и достојан члан нове међународне заједнице.

Дато на Крфу, 7 јула 1917. године.

Председник Југословенског Одбора,
Др. Анте Трумбић

Председник Министарског Савета,
Министар Иностраних Дела Краљевине Србије
Ник. П. Пашић

Krfska deklaracija - str. 2.

Krfsku veleizdajnu izjavu podpisa srbskom ćirilicom i Ante Trumbić, Hrvat, predsjednik tzv. Jugosla(o)venskog odbora iz Londona. Jednaki nam političari sada, iz oporbe i vlasti, svjestno i nesvjestno, ejbisidom zatim hrvatsku abecedu i nameću eurointegracijsko-globalizacijsku dogmu, ne bi li nas opet izručili kakvu balkansko-predsjedničkomu „regionu bez alternative” i kakvoj mletačko-fašističkoj regiji! (ur.)

jugoslavenski ideal te plovili **velikosrbskim** vodama. U pismu je Steed odkrio, da je on **odvraćao Stjepana Radića od njegovih namjera u prigodi boravka Radićeva u Londonu.** (Sjetimo se: Radić se u Londonu žalio na nametnut Vidovdanski ustav, protivio se srbijanskomu nasilju i **zahtievao priznanje posebne hrvatske države!)** Steed na koncu pisma odkriva, zašto je podielio priekore Srbima, a laskao Hrvatima: Englezka *„u jugoiztočnoj Europi ima kao glavni svoj zahtjev pojačanje **jugoslavenskoga jedinstva,** bez obzira, u bilo kakvoj decentraliziranoj administrativnoj formi"*[62].

Tadašnjoj englezkoj politiki nije odgovarao ni „zaborav jugoslavenskih ideala" niti velikosrbstvo pa to po Steedu poručuje kralju Aleksandru i Srbima. Kralj Aleksandar će **formalno** izpuniti želje Engleza: Proglasit će Jugoslaviju. Zahtjev englezke politike dobro mu je došao, jer je nazivom **Jugoslavija** iz imena države brisao mrzke mu Hrvate. Slovenci se ne će buniti. Srbi su iz naziva države bili samo prividno brisani, jer će oni u Jugoslaviji sve do njezine propasti imati svu pravu vlast. Eto, tako su tudjinci odlučivali o nama, a bez nas. Kako tada, tako i danas.

Godina je 2003. Na medjunarodnoj konferenciji ***Perspektive politike Europske Unije prema Hrvatskoj u predvečerje summita*** (sastanka na vrhu) ***u Solunu*** Doris Pack, članica Europskoga parlamenta, rekla je 28. svibnja 2003: *„Odnosi s Haagom idu dobrim putem i nadam se, da slučaj Gotovina ne će više obterećivati hrvatska ledja. Dobro bi bilo, da se ugleda na svog albanskoga kolegu* (generala Ademija) *i sam ode u Haag svjedočiti. Pravi bi hrvatski državljanin to učinio i tako pomogao svojoj zemlji." „Packova je pohvalila napore, koji su poduzeti za povratak izbjeglica* (čitaj: pobunjenih Srba, koji su na poziv svojih vodja pobjegli pred osloboditeljskim podhvatom „Oluja" Hrvatske vojske) *te u legislativi o manjinama, i rekla, da problem zbog odnosa s Haagom postoji, ali da ga ne treba precjenjivati u ukupnim odnosima Hrvatske s Europskom unijom."*[63]

Budući američki veleposlanik u Hrvatskoj Ralph Frank prisegnuo je 29. svibnja 2003. na svetčanosti u State Departmentu pred američkim državnim tajnikom Colinom Powellom, a očekuje se, da bi svoju novu dužnost mogao preuzeti tiekom ljeta (2003.). *„Povell je u kraćem obraćanju na svetčanosti prisege naglasio, kako*

[63] „Večernji list", 47., br. 14.226. od 29. svibnja 2003., str. 2.

je sadašnja hrvatska vlada (Račanova, nap. M.M.) *izvela Hrvatsku iz težkih vremena u obećavajuću budućnost i iztaknuo suradnju Hrvatske sa SAD-om u antiterorističkoj koaliciji."*[64]

Što činiti, kada je rieč o američkoj **nemoralnoj ponudi** poznatijoj kao sporazum o neizručivanju američkih vojnika Medjunarodnomu kaznenomu sudu, pita se Marko Juričić: *„Na popisu Haažkoga suda za ratne zločine mnogobrojni su gradjani ove (hrvatske) države. Samim time taj je zahtjev izrazito iritantan, kada je rieč o nama, jer* ***od nas Amerikanci traže nešto, za što unapried kažu, kako oni to ne će učiniti*** *... Ako podpišemo takav sporazum, nešto ćemo 'imati', iako je to nešto nedefinirano, jer se takvi dogovori s Amerikancima uviek dogadjaju u nejasnim okvirima. Predpostavka je ulazak u NATO, EU, nekakvi povoljni krediti, investicije i priznavanje Hrvatske kao činbenika i pouzdana partnera na ovim prostorima. Ali nigdje ništa od toga nije jasno precizirano kao dobitak, ako se pristane na takav sporazum ... Ako pogledamo na dosadašnja izkustva sličnih dogovora s američkom stranom,* ***izvjesnije je, da ćemo biti izigrani*** (iztaknuo M.M.). *Primjerice, hrvatska je strana u Daytonu bila zamoljena za brojne ustupke, kako bi se došlo do sporazuma, uz* ***ustmena jamstva*** *tadašnjih visokih američkih dužnostnika, kako će se sve to znati vrjednovati u budućnosti. Medjutim ono, što se poslije dogodilo, bilo je posve suprotno ... Ili, recimo, kada je Sudu u Haagu bila izručena skupina od deset bosanskih Hrvata* ***uz čvrsta jamstva,*** *kako će ti procesi biti riešeni* ***najkasnije za šest mjeseci.*** *Opet je to bilo lažno obećanje ludomu za radovanje, jer ti procesi i danas traju, a oslobodjeni Kupreškići su na tu slobodu čekali pet godina. Primjer ENRONA i BECHTELA, koji su u Hrvatsku dovedeni kao uvjet za kupnju američke političke podržke, jasno pokazuje koliko vriedi rieč njihovih političara ili lobističara. Od svega je ostala skupa električna energija, skupa autocesta, a Tudjmana je na kraju, da paradoks bude još veći, ista ta administracija, za čiju su podržku davani netržištni uvjeti američkim tvrtkama, rušila s vlasti... Najsvježiji primjeri Iraka ili Afganistana zorno ukazuju na to, dokle su Amerikanci spremni ići ... Koliko je civila stradalo u Afganistanu i Iraku, to nije poznato, ali brojka se zacielo mjeri u desetcima tisuća. Tu nije rieč samo o poginulima, nego i o ranjenima, osakaćenima, spaljenim kućama,*

[64] „Večernji list", 47., br. 14.227. od 30. svibnja 2003., str. 2.

raznim toksičnim (otrovnim) *kontaminacijama* (onečišćenjima) *za sada* nepredvidivih *posljedica, tu je još pitanje velikih migracija, koje se prema potrebi mogu nazivati etničko čišćenje. Treba li spomenuti prekomjernu upotrebu artiljerijskog oružja i bomba! Znači sve ono, zbog čega se optužuje generala Gotovinu i bjesomučno politički ucjenjuje Hrvatsku, ne bi li ga uhitila bez obzira na to, je li na njezinu ozemlju ili nije.* ***Dakle sve ono, što se čini u odnosu na generala Antu Gotovinu, primjerice za generala Tommyja Franksa (kojega je skupina Iračana tužila za ratne zločine na sudu u Belgiji) ne vriedi. Ali ne samo da ne vriedi, nego bi još i Hrvatska morala sudjelovati u tomu, da generala Franksa, ako ga pozove Medjunarodni sud za ratne zločine, ne izruči, a istodobno generala Antu Gotovinu mora pronaći i živog izručiti u Haag*** (iztaknuo M.M.). *Možete li osjetiti dubinu toga paradoksa? Zar tu nije rieč o očitoj nepravdi, a u pozadini svake nepravde jest - laž."*[65]

U istomu broju „Fokusa" objavljena je izjava članice europskoga parlamenta Doris Pack, predsjednice izaslanstva Europskoga parlamenta za jugoiztočnu Europu i koordinatorice parlamentarnog Odbora za naobrazbu, medije, šport, kulturu i mladež. Ona je u Hrvatskoj prihvaćena kao osoba naklonjena Hrvatskoj. U predavanju studentima i profesorima **Visokog učilišta Vern** u Zagrebu Doris Pack je rekla: *„Hrvatska jest Europa, ali još nije članicom Europske unije. Kako bi to postala, mora zadovoljiti odredjene kriterije ... Pakt o stabilnosti u jugoiztočnoj Europi najvažniji je medjunarodni instrument na ovomu području. Najvažniji stoga, što je to prvi instrument zajedničke vanjske politike Europske Unije. On je najvažniji za Uniju.* ***To je naš zajednički pristup ovoj regiji.*** *Nakon svega, što se dogadjalo u Jugoslaviji i nakon Jugoslavije, sretna sam, što smo makar i na kraju toga procesa, počeli stvarati* ***zajedničku politiku putem pakta o stabilnosti.***"[66]

Pakt o stabilnosti perfidno je sredstvo za obnovu Jugoslavije - s Albanijom, ali bez Slovenije. Taj pakt obvezuje Hrvatsku, da Haažkomu sudištu preda sve Hrvate, koje to sudište obtuži. Potvrdila je to i sama Doris Pack rekavši, da se general Ante Gotovina treba

[65] „Fokus", br. 159. od 30. svibnja 2003., str. 12.-13.

"Isto, str. 18. (<-- 65)

predati Haagu čak i silom. Sličnost odnosa prema Hrvatskoj Engleza Wickhama Steeda iz god. 1928. i Njemice Doris Pack iz god. 2003. više je nego očita. Oboje ciene Hrvatsku pod uvjetom, da se utopi u Jugoslaviji.

Hrvati imaju dugo poviestno pamćenje. Svake godine, 30. travnja, sjećaju se hrvatskih mučenika Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana. Lukavstvom su namamljeni u Beč, dobivši obećanje **(salvus conductus)**, da im se ne će ništa dogoditi. Nakon namještena (montirana) sudskoga procesa, **poseban sud** ih je 11. travnja 1671. osudio na smrt, a 30. travnja iste godine glave im odsjekoše na panju u Bečkomu Novomu Mjestu. U naše vrieme takodjer lukavstvom u Haag je namamljen hrvatski general iz Bosne i Hercegovine TIHOMIR BLAŽKIĆ (BLAŠKIĆ), komu je zajamčeno brzo i pošteno sudjenje. A sudjenje mu je bilo dugogodišnje, osuda nepravedna. Tročlano sudsko vieće Medjunarodnoga suda u Den Haagu izreklo je generalu Blažkiću (Blaškiću) nevjerojatnu kaznu od 45 (četrdesetpet) godina zatvora, **iako on osobno nije učinio niti zapovjedio nikakve zločine.** Za uzporedbu recimo i to, da je taj isti sud ustanovljenoj srbskoj ratnoj zločinki (zločine, za koje je osudjena, i sama je priznala) Biljani Plavšić izrekao **četverostruko manju kaznu,** koju k tomu praktično ne će odsjediti u zatvoru. Visoka, parlamentarna dužnostnica Doris Pack možda nikada nije čula za Petra Zrinskog i Frana Krstu Frankopana i njihovu sudbinu. Nu, posve joj je sigurno poznat slučaj generala Blažkića (Blaškića). S toga motrišta njezin poziv generalu Anti Gotovini, **komu zloglasna tužiteljica haaškoga sudišta Carla del Ponte nije mogla dokazati niti jedan pa ni najmanji ratni zločin,** zvuči u najmanju ruku cinično.

Vraćamo se u godinu 1929., kada je (1. rujna te godine) dr. Ante Pavelić poslao Savezu Naroda u Ženevi svoju zamolbu, u kojoj je opisao stanje hrvatskoga naroda u državnomu zajedničtvu sa Srbijom. U molbi je rekao, da Hrvati po svojoj stoljetnoj tradiciji poznaju samo borbu zakonitim sredstvima, pa se stoga kao legitimist i legalist i obratio Savezu Naroda, da SN pomogne hrvatskomu narodu, kako bi na temelju prava samoodredjenja mogao u miru urediti svoju državu. U tomu je dr. Pavelić sliedio nauk dr. Ante Starčevića, koji je bio protivnik svih nasilničkih metoda u politiki. Nu, Pavelić je u sebi imao i buntovničke krvi Starčevićeva suradnika, štićenika i prijatelja, Eugena Kvatemika, pa je jasno stavio na znanje

svima, da Hrvati, ako im se zakonita sredstva oduzmu, ne će uzmaknuti ni pred drugim sredstvima.

Kada je kralj Aleksandar uveo diktaturu, dr. Ante Pavelić bježi iz Jugoslavije. Čim su u Beogradu čuli, da je dr. Ante Pavelić sklopio sporazum s vodjom mac(k)edonske političke emigracije (VMRO) Vančom Mihajlovom, osudjuju ga u odsutnosti na smrt. Dr. Pavelić sa svojim suradnicima (dr. Branimir Jelić, Gustav Perčec, Ivan Perčević, dr. Mladen Lorković i dr. Mile Budak) ustrojava hrvatski oslobodilački pokret **USTAŠA.** Od god. 1930. taj pokret ima naziv USTAŠA - hrvatska revolucionarna organizacija (UHRO). Od god. 1932. UHRO ima ustav, a od god. 1933. i **Načela hrvatskog ustaškoga pokreta.** „*Ustaški pokret se pozivao na pravašku tradiciju i učenje Ante Starčevića, žestoko obračunavao s jugoslavenstvom kao velikom zabludom hrvatskoga naroda, a jugoslavensku državu od 1918. nazivao vrhuncem 'niekanja hrvatske narodne samosvojnosti'. U poviestno i narodno područje zamišljene nove hrvatske države ušla bi i Bosna i Hercegovina do rieke Drine, koja se i tada označavala 'kao granica dvaju svjetova, zapadnog i iztočnoga'.''*[28]

Ustaški odpor Aleksandrovoj diktaturi donosi prve žrtve. Rodoljub STIPE JAVOR uhićen je 31. listopada 1929., u zatvoru je zvjerski mučen i od posljedica mučenja umro na robiji u Mitrovici. Prije Javorove uhitbe u uzama zagrebačkoga redarstva za vrieme mučenja u svibnju 1929. umro je hrvatski radnik JOSIP ZRNEK, a u lipnju 1929, takodjer od mučenja u sarajevskim uzama izgubio je život muslimanski Hrvat iz Bosne HUSNIJA ČENGIĆ. Sredinom kolovoza 1929. ubio je srbski žandar iz zasjede u Brodskomu Varošu hrvatskoga seljaka BARTOLA VUKOVIĆA. Drugi pak srbski žandar u početku prosinca 1929. ubio je BLAŽA DJOGIĆA u Širokomu Briegu. Srbski četnik 22. prosinca 1929. u Vitezu kod Travnika ubio je muslimana AVDA IBRAKOVIĆA.

Osudom sudbenoga stola u Zagrebu od 30. lipnja 1931. osudjeni su: MARKO HRANILOVIĆ i MATIJA SOLDIN na kaznu smrti vješanjem, STJEPAN JAVOR na 20 godina robije, ANTUN HERCEG na 20 godina robije, DRAGUTIN KRIŽNJAK na 18 godina robije, STJEPAN HORVATEK na 15 godina robije, PAVAO GLAD na 15 godina robije, MILAN SILADI na 6 godina robije, ANTUN VEZMAROVIĆ na 5 godina robije, LUKA MARKULIN na 3 godine robije, dok su na kaznu od 18 mjeseci robije osudjeni:

MARIJA HRANILOVIĆ, STJEPAN MARKULIN, MILE STARČEVIĆ, MIRKO KRUHAK, MIJO BZIK, GABRIEL KRUHAK i JANKO KRUHAK - svi zbog toga, što bijahu hrvatski rodoljubi.

Kralj Aleksandar je 10. rujna 1931. u Niškoj Banji podpisao izborni zakon, koji je bio sastavljen tako, da omogući pobjedu vladine stranke. Vladinoj stranki pripast će većina mandata takodjer i u onim krajevima, gdje žive i glasuju njezini protivnici.

Srbski su četnici, žandari, stražari i detektivi tiekom godine 1931. ubili više hrvatskih rodoljuba. U zagrebačkoj bolnici Milosrdnih sestara 17. veljače 1931. umro je hrvatski seljak DJUKA ILJANIĆ iz Bistre od rana i ozljeda, što ih je zadobio u prigodi mučenja na zagrebačkomu redarstvu. Sutradan, 18. veljače 1931., na večer usred Zagreba - u Dalmatinskoj ulici - ubijen je hrvatski povjestnik i političar dr. MELAN ŠUFFLAY, umirovljeni sveučilištni profesor (ubili ga članovi „Mlade Jugoslavije" u dogovoru sa zagrebačkim redarstvom). Na zagrebačkomu je redarstvu u veljači 1931. ubijen hrvatski mladić JOSIP POROPAT u prigodi strahovita mučenja. U veljači 1931. u uzama zagrebačkoga redarstva zbog dugotrajna zlostavljanja umro je limarski obrtnik iz Djakova BOŠNJAKOVIĆ. Na talijanskoj su granici srbski žandari 14. siečnja 1931. ubili OBRADA PAVLOVIĆA, Hrvata iz Bačke. Hrvatski seljak ANTE PAVELIĆ iz Bosanskoga Broda od posljedica strahovita mučenja u srbskim uzama umro je u Beču u travnju 1931. U zatvoru zagrebačkoga redarstva mučen je u lipnju 1931. trgovac JOSIP NADJ iz Ferdinandovca tako neljudski, daje i umro pri samu mučenju. Žandari su u kolovozu 1931. ubili jednoga hrvatskoga seljaka iz Lenčaka kod Lasinje. Zbog rana, što ih je zadobio prigodom mučenja u zatvoru zagrebačkoga redarstva, umro je 10. kolovoza 1931. ILIJA PETRANOVIĆ iz Nove Gradiške. Sutradan (11. kolovoza 1931.) u Beogracju je obješen hrvatski seljački mladić IVAN ROSIĆ zbog toga, što je kao ustaša dobio nalog, da ubije hrvatskog odpadnika Andriju Berića, *načelnika* u Novoj Gradiški. U Omišu je 12. srpnja 1931. održan velik Euharistijski kongres (pribivalo je 12.000 Hrvatica i Hrvata), na kojemu su se pjevale hrvatske pjesme, što je srbske žandare tako razdražilo, da su pucnjevima iz pušaka dvie osobe ubili, a mnoge ranili. Nakon izbora od 8. studenoga 1931. srbski četnici i žandari ubili su u benkovačkomu kotaru pet hrvatskih seljaka, koji nisu htjeli poći na

izbore, a mnoge su zlostavljali i zatvorili. Zbog posljedica mučenja u uzama su umrli hrvatski rodoljubi: IVAN JEDLIČKA iz Virovitice i bankovni činovnik ZVONIMIR TOPOLNIK iz Livna.

Popisom stanovničtva od 31. siečnja 1921. [67] ustanovljeno je, da 47 posto svih stanovnika Jugoslavije pripada grčkoiztočnoj (pravoslavnoj) vjeri, a 40 posto katoličkoj (rimokatoličkoj i grkokatoličkoj) vjeri. Ostalih 13 postotaka činili su muslimani, evangelici, Židovi i ostali. Godine 1932. objavljena je *statistika* činovnika, koji su služili kod središnjih državnih ustanova u Beogradu. Jasno je po toj *statistiki* ili brojitbi bilo, kako su katolici - dakle ponajprije Hrvati i Slovenci - veoma zapostavljeni u svim uredima, koji su iz Beograda upravljali cielom državom.

Beogradska je vlada nastojala umorstvima *maknuti* rodoljubne hrvatske znanstvenike i književnike. Pri tomu se služila raznim propalicama, koji su takva umorstva vršili za plaću. Tako je ZWERGER 18. veljače 1931. pod okriljem zagrebačke policije željeznom batinom ubio hrvatskoga povjestnika dr. MILANA ŠUFFLAYA. Jednak je zadatak povjeren dvojici lupeža, koji su trebali ubiti poznatoga hrvatskoga rodoljuba i književnika dr. MILU BUDAKA. Umorstvo Budaka pokušano je 7. lipnja 1932., i to usred biela dana, u Ilici, najprometnijoj ulici grada Zagreba. Dva su mladića Budaka tukli batinama po glavi, ali su pobjegla, kada su prolazeći gradjani Budaku pritekli u pomoć. Ranjeni dr. Mile Budak kolima Družtva za spašavanje prevezen je na Srebrnjak, gdje je odmah operiran u kliniki dr. Gottlieba. Kada je ozdravio, Mile Budak sklonio se u inozemstvo.

Hrvatski mučenici ubijeni u godini 1932.: IVE DUŠEVIĆ iz Ljubča kod Nina, AUINOVIĆ (Ston), JOZO OLUJIĆ iz sela Opanci kod Imotskog, IVAN DOMITROVIĆ, STJEPAN MATKOVIĆ (Bosanski Brod), hrvatski seljak LUKA DEVČIĆ (ubijen u zatvoru), gostioničar MIŠUR iz Benkovca, seljak iz Nina ŠIME GRGIĆ (ubijen u zatvoru), željeznički namještenik PEČNIKAR (umro od mučenja u zatvoru), seljak IVAN EREŠ, IVAN KAJDA i PAVAO LUKAČ (seljaci iz Virovitice), hrvatski seljak TOMISLAV ĆORAK, JAKOV PERAIĆ (Polača, Dalmacija), remenarski obrtnik FRKOVIĆ iz Benkovca (umro od mučenja), MIRO PERKOVIĆ

[67] Popis stanovničtva od 31. siečnja 1921., str. 2., „Državna štamparija", Sarajevo, 1932.; PS od 31. ožujka 1931., str. 4., „DŠ", Beograd, 1938. *(ur.)*

(Ljubča kod Nina), MILE KORDUN (Mumići kod Nina), BLAŽ SAVIĆ iz Bunjevaca, NIKOLA ZRILIĆ pok. Mate iz sela Šopota, MARA TROSKAT (selo Banjevci). Iste je godine ubijeno još mnogo drugih Hrvata, a bezbroj ih je mučeno, zatvarano i na sve načine proganjano zbog svoga rodoljublja.

Medju hrvatske mučenike godine 1933. spada pobornik politike dr. Ante Pavelića IVAN GABAJ, seljak iz Hlebina kod Koprivnice. Njega su ustrielili žandari, jer im nije htio odati, gdje su članovi ustaškoga pokreta prelazili granicu. Pokopan je u Hlebinama *„uz grob svojega druga i ustaše FRANJE MRAZA, koji je takodjer poginuo"*[68]. Ostali mučenici u godini 1933.: Hrvatski seljaci po svim selima Like i sjeverne Dalmacije zbog podpore **Ličkom** ili **Velebitskom ustanku**, nekoliko stotina hrvatskih seljaka mučenih u okolici Vinice (Hrvatsko Zagorje), JOSIP KROBOT (Gornji Ladanji), preko tisuću osoba zlostavljanih u prigodi dolazka kralja Aleksandra i kraljice Marije u Zagreb (16. prosinca 1933.), skupina seljaka iz Rečice kod Karlovca (18. travnja 1933.), JOSIP SILOBRČIĆ (ljekarnik iz Biograda na moru), gradski činovnik VLADIMIR BOGOVIĆ iz Karlovca, hrvatski seljak CVJETKO NIŽIĆ (Preko pokraj Zadra), hrvatski seljak STOJILOVIĆ (ubio ga Srbin Života Radivojević na dan općinskih izbora u selu Oreškovici), u Splitu je u srpnju 1933. za vrieme procesije ubijena neka žena, hrvatski borac PETAR GRGIĆ, hrvatski seljak ŠIME DUŠEVIĆ iz Asina kod Nina, hrvatski seljak iz Pakoštana u Dalmaciji BLAŽ VUKUTIN, hrvatski seljak BEKAVAC (Proložac kod Benkovca), ŠANDOR TRAJBER (ubijen u blizini granice kod Donje Lendave), odvjetnik i književnik dr. IVO PILAR, 60 hrvatskih seljaka (iz Djelekovca, Koprivnice, Torčeca, Sigetca, Hlebina, Gole, Sesveta, Grbaševca, Preloga i još nekih sela), koje su žandari zlostavljali zbog podpore hrvatskim emigrantima u južnoj Ugarskoj (najviše mučeni: JOSIP HAVAJIĆ, FRANJO MAKAR, PAVAO TUREK, JOSIP JURAŠIN, ANTUN BABAT, IGNAC ZLATAR, DRETAR, STANČIN i PETKOVIĆ), čestiti seljaci narodni zastupnici HSS-a TOMO VOJKOVIĆ, MIŠKO RAČAN i TOMO MADJERIĆ, preko 200 djaka, koji su u svibnju 1933. izvjesili hrvatsku zastavu na sveučilištnoj zgradi u Zagrebu, hrvatski sveučilištarci zbog hrvatskih manifestacija na zagrebačkomu sveučilištu 27. i 28. rujna 1933.,

[68] Horvat, nav. djelo, str. 525. (<— 28)

hrvatski seljak IVAN BORAČ (Rožanci), seljak ANTUN IVANOV (Preko kod Zadra), hrvatska seljakinja RUŽICA KNEŽEVIĆ iz Perušića (žandari ju ubili kundacima), PAVAO PERKOVIĆ (Perkovići kod Slavonskoga Broda), seljak RAŠIĆ (ubijen na nekoj skupštini kod Slav. Broda), seljak PETAR GRGIĆ (Murvica, Dalmacija), poštanski činovnik ubijen u Zagrebu 1. prosinca 1933. zbog pjevanja hrvatskih pjesama.

Progoni, mučenja i ubojstva Hrvata stalno su se pojačavala. U Beogradu je 13. ožujka 1934. počela parnica protiv FRANJE ZRINSKOG i drugova zbog stupanja u organizaciju „Ustaša" (FRANJO ZRINSKI i STJEPAN PIŽETA osudjeni su na smrt). U Beogradu su 12. svibnja 1934. obješeni PETAR OREB i JOSIP BEGOVIĆ. Sudbeni stol u Zagrebu 11. rujna 1934. osudio je dr. IVANA PERNARA na 30 mjeseci zatvora te RASPORA, ŠTEMČEVU i dva brata HORVATA na 10 do 24 mjeseca strogoga zatvora zbog širenja letaka, u kojima se nepovoljno prikazuje djelovanje diktatorske vlasti u Beogradu. U Bjelovaru i Gospiću osudjeni su mnogobrojni hrvatski rodoljubi na težke vremenske kazne i od 15 godina na više najteže robije. U Hrvatskoj su izbijale pobune protiv krvava kraljevskoga režima. Na velikomu sokolskomu sletu „Jugoslavenskoga sokola" u Zagrebu u kolovozu 1934. prasnula je bomba. U početku travnja 1934. pobunili su se hrvatski seljaci u Sv. Križu Začretju kod Krapine protiv nasilja tamošnjih žandara. U Hrvatskomu Zagorju došlo je do ljutih progona. Žandari su pozatvarali mnogobrojne seljake, od kojih je preko 50 bilo u zatvorima izmrcvareno.

Čaša strpljenja hrvatskoga naroda se prelila. Protiv zločina jugoslavenskoga diktatorskoga režima nije se moglo boriti zakonskim sredstvima, jer su ta sredstva hrvatskomu narodu bila oduzeta. Stoga se on poslužio drugim sredstvima. Na ljutu ranu trebalo je staviti ljutu travu. U Marseilleu su 9. listopada 1934. odjeknuli atentatorski hitci. Pade glava kralju-diktatoru iz *„opančarske dinastije"* (Milan Jajčinović) Karadjordjevića.

„*Ustaška politička emigracija uzela je zadaću rušenja Jugoslavije, a prvi cilj na tomu putu bilo je likvidiranje kralja Aleksandra, organizatora Radićeva ubojstva i tvorca diktature. Pokušali su ga ubiti 1933. prilikom posjeta Zagrebu, a kad u tomu nisu uspjeli, povezali su se s makedonskom revolucionarnom organizacijom (VMRO) i pripremali se za atentat u Madjarskoj.*

Napokon su kraljev put u Franzuzku u listopadu 1934. izkoristili za taj naum. U Marseilleu, gdje se izkrcao s broda, dočekali su ga na ulicama atentatori (slično ubojstvu Franje Ferdinanda u Sarajevu 1914.) i ubili. Izvršitelj je bio Makedonac Veličko Kerin, koji je odmah ubijen, trojica Hrvata sudionika uhvaćena su na granici, a glavni organizator - ustaša Eugen Dido Kvatemik je pobjegao."[69]

Dr. Ante Pavelić i Eugen Dido Kvatemik, na sudjenju u nenazočnosti, osudjeni su na smrt. Trojica sudionika u atentatu uhvaćena na granici - MIJO KRALJ, IVAN RAJIĆ i ZVONIMIR POSPIŠIL - osudjena su na doživotnu robiju. Italija i Madjarska razpustile su ustaške emigrantske postroje ili ograničile emigrantske skupine. *„Medjutim, ustaška organizacija je i dalje nastavila s radom s jednim jedinim ciljem: razbijanje Jugoslavije i stvaranje nezavisne hrvatske države."*[28]

Rimski vojskovodja, političar i pisac Marko Porcije Katon Stariji (234.-149. pr.Kr.) svaki je svoj govor u senatu završavao riečima, da najopasnijega neprijatelja Kartagu treba razoriti. Tu Katonovu borbenu lozinku preinačio je dr. Ante Pavelić u izričaj: *Ceterum censeo Iugoslaviam esse delendam - Uostalom, mislim, Jugoslaviju treba razoriti.* Na razvalinama Jugoslavije obnovljena je nezavisna hrvatska država. Atentat u Marseilleu bio je početak kraja karadjordjevićevske Jugoslavije. Dr. Vladko Maček to nije shvatio. Svojom autonomističkom politikom razkopčavanja i skopčavanja *lajbeka* pomogao je komunistima Josipa Broza Tita, da sruše Nezavisnu Državu Hrvatsku i ponovno vrate Jugoslaviju, u kojoj će Srbi opet imati sve glavne poluge vlasti. U toj komunističkoj Jugoslaviji obnovit će se temelji, na kojima će se pokušati izgraditi Velika Srbija pod vodstvom opet jednog Aleksandra - ne opančara, nego „abadžije", selskoga krojača, Aleksandra Rankovića.

[69] Pavličević, nav. djelo, str. 372. («— 28)

XI.

ŠTO HRVATSKI NAROD MORA ZNATI

Nakon smrti kralja Aleksandra pravu je vlast u Jugoslaviji preuzeo njegov bratić *knez Pavle Karadjordjević,* koji je školovan u Englezkoj. U vodjenju svoje politike on će voditi računa o englezkim interesima, koje će uskladjivati s interesima planirane Velike Srbije.

Hrvati su i dalje osjećali politički, policijski i žandarski pritisak. Poglavito u pokrajini, *„gdje je žandarski narednik bio **bog i batina,** zapravo više batina i kundak nego Bog”*[28] U moru nasilja nad hrvatskim narodom izdvajaju se tri krvava slučaja, o kojima je u Brozovoj Jugoslaviji bilo zabranjeno govoriti i pisati. To su **Sibinjske žrtve** (1937.), **Vrbljansko-ruščičke žrtve** (1935.) i **Senjske žrtve** (1937.). Memorandumi, koje su izseljeni Hrvati slali Savezu (Ligi) Naroda u Zenevi, nisu ništa pomogli. Mirotvorni HSS bio je prisiljen ustrojiti god. 1935. **Gradjansku i seljačku zaštitu,** koja je oboružana štapovima, a od utemeljenja Banovine Hrvatske (1939.) i vatrenim oružjem.

U Kraljevini SHS, odnosno od god. 1929. u Kraljevini Jugoslaviji, povlašteni položaj imala je Srbska pravoslavna crkva. Već god. 1920. utemeljena je Srbska pravoslavna patriarhija u Sriemskim Karlovcima, u koju su uključene sve dotadašnje metropolije na području Kraljevine SHS. Od Carigradske patriarhije **SPC je odkupila pravo na pravoslavne crkve u Bosni i Makedoniji, pa je tako SPC postala gospodujuća na čitavomu području Kraljevine SHS.** God. 1931. osnovana je zagrebačka (kasnije Zagrebačko-ljubljanska) metropolija uz dodatni naslov *„i vascele Italije”* (u prievodu na hrvatski: *„i ciele Italije”).* Katolička crkva bila je samo trpljena. Srbska zastava kao crkvena bila je javna. Hrvatska je zastava bila zabranjena, kažnjavana novčano i kundakom. Na zahtjev Katoličke crkve, da se ozakoni njezina ravnopravnost, u Skupštini je god. 1937. izglasovan **Konkordat.** Nu, protiv Konkordata žestoko su izstupili četnici, radikali i vodstvo SPC-a, prosvjedujući i demonstrirajući na ulicama. Zbog toga Konkordat nije nikada potvrdjen u Senatu i nije stupio na snagu. „*Uz obilnu novčanu i političku pomoć vlade, SPC je u Jugoslaviji imala glavnu ulogu u srbizaciji drugih naroda, slično kao i u*

Osmanlijskomu carstvu. Posebno su se stimulirali prelazci na pravoslavlje, na pr. u Dalmaciji, ili prihvaćanje srbske službe i politike (na pr. Ivo Andrić, dr. Viktor Novak i dr.).”[28]

Na ubrzano rješavanje **hrvatskoga pitanja** prisiljavale su kneza Pavla što sve jači hrvatski odpor, što prilike u Europi. Hitler je Austriju god. 1938. priključio Njemačkomu Reichu, pa je tako Njemačka postala granična država s Jugoslavijom. Iste je godine **Munchenskim sporazumom** razbijena i okupirana Čehoslovačka (okupirana je u početku 1939.), a Slovačka je proglašena slobodnom državom. Fašistička je Italija 1939. ušla s vojskom u Albaniju i od tuda, a takodjer i iz Zadra, Istre i Rieke, zaprietila izravnim napadajem. Uz to Jugoslavija nije bila u dobrim odnosima ni s Bugarskom niti s Madjarskom.

Godine 1939., na temelju **Sporazuma Cvetković-Maček,** osnovana je BANOVINA HRVATSKA. Sporazum nije odobravao velikosrbski vojnički vrh (u generalitetu su, kao i nakon 1945., u većini bili srbijanski i crnogorski generali), a nije mu bila sklona ni Srbska pravoslavna crkva. Sporazumu se protivio i dio starih srbskih radikala (pašićevaca), **ali mu se protivila i oporba, koja je do tada suradjivala s HSS-om.** Knez *Pavle* je najprije pošao u Rim, a zatim po savjet u London. Englezi su mu savjetovali ono, što je Steed savjetovao njegovu predhodniku Aleksandru: **treba očuvati i pojačati jugoslavensko jedinstvo** bez obzira na to, kakav će samoupravni oblik dobiti Hrvatska. Sporazum je prihvaćen na Brdu kod Kranja, a njegov je sadržaj objavljen 26. kolovoza 1939. Odmah je u Beogradu ustrojena nova vlada, u kojoj je HSS dobio pet ministarstava, a Samostalna demokratska stranka (Srba prečana) jedno. Istoga je dana objavljena **Uredba o Banovini Hrvatskoj.**

Već to, što je Banovina Hrvatska osnovana uredbom, a ne ustavom, dokazuje, da se nije radilo o državnomu preustroju, nego o upravnomu preustrojstvu države. Knez *Pavle* se tobože protivio promjeni ustava zbog toga, što priestolonasljednik Petar još nije bio punoljetan. Nu, za Mačeka je „lajbek bil razkopčan”. Iako je Sporazum Cvetković-Maček imao samo trenutačnu političku važnost, danas se pokušava dokazati, da je Uredba o Banovini Hrvatskoj taj sporazum ojačala i u državnopravnomu pogledu. Budući da Narodna skupština Jugoslavije Uredbu o Banovini Hrvatskoj nikada nije potvrdila, ta Uredba ni u budućnosti nije mogla imati nikakav državnopravni učinak. Glavne poluge vlasti - **vojska**,

obrana, vanjski poslovi, financije i pošta - ostavljene su beogradskoj vladi. Toj su vladi ostali i poslovi od osobita značenja *„po obće interese države"* (državna sigurnost, suzbijanje antidržavne i razorne promičbe, redarstvene obavještajne službe o osiguranju javnoga reda i mira, rudarsko zakonodavstvo, izgradnja i održavanje državnih prometnica, poslovi vjera, medjunarodni pravni promet, vanjska trgovina kao i trgovina izmedju banovina i ostalih dielova države, zakonodavstvo o mjerama i utegima, mjenično, čekovno, trgovačko, stečajno, obvezno, pomorsko i autorsko pravo, osiguravajuća družtva, obća načela radničkoga prava i dr.).

Što je dobila, a što izgubila Banovina Hrvatska? **Dobitak:** U Sriemu kotari Šid i Ilok (prije u Dunavskoj banovini). U Bosni kotari naseljeni većim dielom Hrvatima: Derventa, Gradačac i Brčko (prije u Vrbaskoj odnosno Drinskoj banovini). Uz Primorsku banovinu još i kotar Travnik, koji je bio oduzet 1931., i kotar Fojnica. (Područje Neuma i Kleka već je od 1931. bilo u Primorskoj Banovini.) Kotar Dubrovnik sve do Boke Kotorske (prije Zetska banovina). **Gubitak:** U odnosu na god. 1918. Banovina Hrvatska izgubila je iztočni Sriem sa Zemunom i obalu južno od Herceg-Novog, ali je dobila Bosansku Posavinu (Derventa, Gradačac, Brčko), srednju Bosnu (Travnik, Fojnica, Bugojno), zatim Livno i Duvno i cielu Hercegovinu nastanjenu Hrvatima, sa Stolcem, kao i otok Krk, Kastav i Medjimurje.

Maček je u pregovorima o ustroju Banovine Hrvatske zapostavio bosansko-hercegovačke muslimane. Ovdje ćemo se ukratko osvrnuti na to, što o tomu pišu sami muslimani. Njihovo motrište izneseno je u knjigi dr. Muhameda Hadžijahića **Od tradicije do identiteta**[70]. Iznoseći kako su se prema muslimanima odnosili braća Radići, on najprije govori o motrištu Ante Radića, koji u svomu članku *„Naši Turci"* kaže: *„U to doba* (na početku druge polovice XIX. st., kada se u Krimskomu ratu našla Francuzka i Englezka na strani Turske, a protiv kršćanske Rusije - nap. M.M.) *nastao je kod nas Hrvata preokret u pogledu na naše Muslimane ... U Hrvatskoj se samo jedan usudio izaći sa svojim mnienjem na javu. Bio je to dr. Ante Starčević: on je prekinuo sa stoljetnom tradicijom nepomirljive mržnje prema muslimanima. On je ruglu izvrgao*

[70] Hadžijahić, Muhamed: **Od tradicije do identiteta,** II. izd., Zagreb, 1990. -1. izd., Sarajevo, 1974.

Mažuranićevu pjesan, on je bosansko-hercegovačke Muslimane proglasio najstarijim, najčišćim hrvatskim plemstvom, on je uzvisivao njihovu uljudbu, poštenje i junačtvo prema prostoti, podlosti i kukavštini kršćanske raje, koju je prigodice znao nazvati smećem i skotom. On je napokon i samom muslimanstvu priznao pače neke prednosti pred kršćanstvom." (str. 194.-195.) Stjepan Radić je, piše Hadžijahić, godine 1921. *„u jednomu predavanju o Muslimanima izticao čovječnost kao 'najveću vezu izmedju bosanskih Muslimana i današnjega hrvatstva'"* (str.197.).

Veliki broj pravaških pisaca, ističe Hadžijahić, *„pisao je o Muslimanima i za Muslimane, a u istomu pravcu djelovala je i Matica Hrvatska"* (str. 198.). *„U svim ovim nastojanjima pripada važna uloga Matici Hrvatskoj, koja je izdavala djela namienjena Muslimanima, ali koja ju u isti mah služila i zadatku upoznavanja Muslimana u široj, prvenstveno hrvatskoj javnosti."* (str. 201.). Prvi na sveučilištima školovani Muslimani *„izkazivali su se Hrvatima"* (str. 202.). *„Za vrieme stare Jugoslavije, sigurno tamo do šestojanuarske diktature, davali su ton u muslimanskomu javnomu životu* ***prohrvatski orientirani intelektualci, tako da se u ovomu razvojnomu periodu nisu - kao ranije - osjećale veće distancione razlike u političkoj orientaciji muslimanskih masa i njene školovane inteligencije*** (iztaknuo M.M.) *... Medju dvadeset i tri poslanika Muslimana u Ustavotvornoj skupštini najbrojnije su bili zastupljeni oni, koji su se tada deklarirali kao Hrvati (Hasan Miljković, Džafer Kulenović, Nurija Pozderac, Husejin Alić, Hamzalija Ajanović, dr. Halid-beg Hrasnica, Ahmed Serić, Hamid Kurbegović, Osman Vilović, Semsudin Sarajlić, Atif Hadžikadić, Derviš Omerović, Husejin Mašić, Salih Balić i Mustajbeg Kapetanović). Svega dvojica poslanika izjasnila su se u nacionalnomu pogledu kao Srbi (dr. Hamdija Karamehmedović i Velija Sadović). Ostali poslanici su odbili, da se nacionalno deklariraju bilo kao Srbi bilo kao Hrvati (dr. Mehmed Spalio, Ibrahim ef. Maglajlić, Ahmetaga Kovačević, Mujo Sehović i Sakib Korkut), dok se Seid Ali-beg Filipović izjasnio kao Bošnjak ... Na izborima od 18. ožujka 1923. svi su se izabrani poslanici, osim Mehmeda Spahe, izjasnili kao Hrvati ... Na izborima od 8. veljače 1925. stanje se u pogledu nacionalnog izjašnjavanja nije bitnije izmienilo, jer su izabrane osobe, s kojima se srećemo i prilikom ranijih izbora ... Na izborima održanima 11. rujna 1927. od*

osamnaest *izabaranih muslimanskih poslanika* ***jedanaest se izjasnilo kao Hrvati,*** *šest neodredjeno i jedan kao Srbin. ”* (str. 209.-210.)

O držanju predsjednika Hrvatske seljačke stranke dr. Vladka Mačeka prema muslimanima Hadžijahić piše: *,,U jednomu letku datiranom ‘U Zagrebu, 23. rujna 1935.’ Maček je povodom glasina, da je odobrio ulaz Spahe u Stojadinovićevu vladu, rekao o Muslimanima i ovo: ‘O braći Muslimanima ja sam uviek imao najbolje mišljenje kao o vjernim drugovima i ljudima od rieči i obraza, a to sam mišljenje još bolje utvrdio svojim izkustvom, kada sam ono nekoliko mjeseci bio zatočen u Bosni. Prema tomu momu mišljenju i ličnom* (osobnom) *izkustvu ja braću Muslimane iskreno cienim i volim, kao Hrvate i kao ljude, te im želim samo to, da si postave takve predstavnike, koji onako iskreno i odlučno ne daju svoga, kako naša braća Muslimani iskreno i odlučno ne će tudjega.’ Maček je, dakle, u ovomu proglasu - a i u drugim prilikama - izticao, da Muslimane smatra Hrvatima. Štoviše, povodom pisma nekoga našeg izseljenika iz Turske, u komu je ovaj pledirao za cjelovitost Bosne, Maček je uvjeravao, da je ‘branio i da će i ubuduće braniti takodjer i interese mojih dragih Hrvata muslimana’ (‘Hrvatski narod’, Zagreb, 1. rujna 1939.). Medjutim, u pregovorima za obrazovanje* (osnivanje) *Banovine Hrvatske Hrvatima je smatrao samo bosanske katolike, pa je kod podjele Bosne i Hercegovine u račun uzeto samo brojčano stanje katolika i pravoslavaca u pojedinomu srezu* (kotaru), *dok se pošlo od toga, da muslimansko stanovničtvo ne postoji. Ovo protudemokratsko ignoriranje Muslimana (koji mu sada ne samo da nisu više Hrvati, već ni punopravni gradjani) priznao je i sam dr. Maček, kako to proizlazi iz pisanja ministra u Cvetkovićevoj vladi dr. Branka Miljuša (dr. Branko Miljuš, ‘Sporazum 1939.’, Windsor, 1957.), koji kaže: ‘To mi je u Parizu potvrdio 1946. i sam dr. Maček, kada sam ga pitao, na komu su gledištu on i dr. Cvetković vršili podjelu Bosne i Hercegovine. On mi je tom prilikom doslovno odgovorio: Kada sam s Dragišom pravio sporazum 1939., mi smo se sporazumjeli, kada smo došli na Bosnu i Muslimane, da smatramo, da Muslimani ne postoje. I tako smo radili.”*[71]

Pristankom Mačeka na to, „da Muslimani ne postoje”, težko je oštećen most, koji je spajao Hrvate dviju vjera: katolike i

[71] Hadžijahić, nav. djelo, str. 236.-237. (<- 70)

muslimane. Taj će most, koji je izgradio dr. Ante Starčević, a održavali pravaši, privremeno popraviti i obnoviti dr. Ante Pavelić.
O tomu Hrvoje Matković piše:

„Stav prema Muslimanima u Bosni i Hercegovini ustaški pokret je formirao još u emigraciji prije stvaranja NDH. Naime, Bosna i Hercegovina zauzimala je važno mjesto u koncepciji buduće hrvatske države kao njezin sastavni dio. U ustaškomu programu se izticalo, da su Bosna i Hercegovina najvećim dielom nastanjene hrvatskim pučanstvom, te da su Muslimani po nacionalnoj pripadnosti Hrvati, koji moraju biti uključeni u hrvatsku državu. Te su teze prihvatili i pojedini muslimanski intelektualci, posebno oni, koji su studirali na fakultetima zagrebačkoga sveučilišta. Jedan od prvaka ustaškoga pokreta, Mile Budak, u svojoj knjizi ***Hrvatski narod u borbi za samostalnu Hrvatsku*** *(objavljenoj u emigraciji 1934.) pisao je, da su bosanski* ***Muslimani rasno najčistiji, najmanje natrunjeni Hrvati.*** *U dokazivanju teze o hrvatstvu Muslimana ustaše su se pozivale i na Starčevića, koji je u jednomu svomu spisu pisao: '****Muhamedovci Bosne i Hercegovine s turskom, muhamedanskom pasminom ne imaju ništa; oni su hrvatske pasmine, oni su najstarije i najčistije plemstvo, što ga Europa ima.'***

- Pri stvaranju NDH u njezin sastav ušla je i Bosna i Hercegovina. Muslimani, koji su u hrvatskoj državi nastanjivali njezin središnji dio, tada su izticani kao jedno od glavnih konstitutivnih uporišta nove države. Kao Hrvati oni čine - naglašavano je - jedinstvo s ostalim Hrvatima i diele njihovu sudbinu. Zbog toga je ustaški vrh poduzimao odredjene mjere s ciljem podpune kroatizacije Bosne i Hercegovine, a u te mjere je bila uključena i politika prema bosanskim Srbima. U dokazivanju hrvatstva Muslimana posebno značenje se pridavalo vjerskoj komponenti, odnosno afirmaciji ***Islamske vjerske zajednice.*** *Pri tomu se posebno tumačila uloga islama u konstituiranju hrvatstva. Prema tvrdnjama ustaških ideologa, islam je bio ona snaga, koja je kroz burnu hrvatsku poviest očuvala* ***izkonsku hrvatsku krv,*** *koja je osnovica jedinstvene hrvatske nacionalne sviesti Hrvata i Muslimana. Poslije prodora Turaka Hrvati su u Bosni i Hercegovini primili islam, ostajući i dalje Hrvati.* ***Tok hrvatstva nije prekinut, već je u novom duhu nastavljen u islamu*** *... - pisao je list* ***Ustaša*** *u povodu prvoga Bajrama u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. - S ciljem privlačenja vrhova Islamske vjerske zajednice, poglavnik Pavelić se izjašnjavao za definiranje*

vjersko-prosvjetne autonomije, *o čemu je najavio i izradbu zakonske odredbe. U lipnju 1941. formirana je u Sarajevu komisija sastavljena od šerijatskih vjerskih stručnjaka, koja je već u mjesecu srpnju predala poglavniku* ***Nacrt islamskoga zakona i ustava.*** *A ministar bogoštovlja i nastave Mile Budak u kolovozu 1941. izjavljuje, kako je duboko uvjeren,* ***da će u najkraćemu vremenu svaki musliman i u najzabitnijemu seocu osjetiti, da je sada njegova vjera podpuno zaštićena od napadaja s bilo koje strane, jer mi smo država dviju vjera - islamske i katoličke, koje su absolutno ravnopravne i koliku autonomiju bude imala jedna, imat će ju i druga*** *...Da bi još jače naglasio svoju naklonost prema Islamskoj vjerskoj zajednici i dao vidljivu potvrdu značenja, koje joj pridaje, ustaški je vrh u kolovozu godine 1941. donio odluku o gradnji džamije u Zagrebu ... U džamiju je pretvoren dotadašnji Muzej likovnih umjetnosti Ivana Meštrovića. Oko kružnoga zdanja postojeće gradjevine bila su podignuta tri minareta i izvršeno odredjeno unutarnje preuredjenje. Džamija u Zagrebu bila je otvorena u kolovozu godine 1944."*[72]

Unatoč ovakvu odnosu Nezavisne Države Hrvatske prema svojim gradjanima islamske vjeroizpoviesti, otrovno sjeme posijano sporazumom Cvetković-Maček, po kojemu *„Muslimani ne obstoje",* dat će svoje otrovne plodove. Ljeti i u jesen 1941. brojno muslimansko stanovništvo, osobito seljačtvo, posebno u iztočnoj Bosni, iztočnoj Hercegovini i dielovima Bosanske Posavine, bilo je izloženo množtvenim četničkim napadajima, ubijanjima, klanjima i pljačkanju. Posebno su od četnika stradali muslimani na području sedam kotara iztočne Bosne. (Foča, Čajniče, Goražde, Višegrad, Vlasenica, Srebrenica i Rogatica. Ta su mjesta i u najnovijemu ratu devedesetih godina XX. st. u Bosni i Hercegovini težko stradala od četnika Radovana Karadžića i Ratka Mladića.) Pobijeno je više desetaka tisuća mužkaraca, žena i djece, a preživjeli su tražili spas napuštajući svoje domove, pa je velik broj bjegunaca (muhadžira) preplavio Sarajevo, Visoko, Mostar, Banju Luku, Bosansku Gradišku, Tuzlu, Brčko-Gradačac i druga mjesta u središnjoj i sjevemoiztočnoj Bosni. (Izpred koljačkoga noža Karadžić-Mladićevih četnika bosansko-hercegovački muslimani bježali su u Republiku Hrvatsku, gdje im je pruženo sigurno utočište.)

[72] Matković, Hrvoje: **Poviest Nezavisne Države Hrvatske,** „Naklada Pavičić", Zagreb, 1994., str. 118.-120.

Jedan brojno malen dio muslimanskoga gradjanstva, koji nije prihvatio Nezavisnu Državu Hrvatsku, iako ih je ona **jedina** štitila od četničkoga noža i osiguravala im punu vjersku autonomiju, težeći izdvajanju Bosne iz NDH, smatrao je, da se u svim ugroženim područjima muslimani moraju **naoružati i sami braniti.** Tako je došlo do stvaranja i naoružavanja muslimanske milicije, koja je štitila svoje selo od mogućega četničkoga napadaja, a ponekada su sudjelovali i u borbama protiv partizana Josipa Broza Tita. Bilo je i toga, da su te muslimanske milicije suradjivale i s partizanima i s četnicima. Spomenuti autonomistički muslimanski krugovi s muslimanskom su milicijom računali kao sa svojim vojničkim osloncem u pregovorima o budućnosti Bosne nakon pobjede Saveznika. Od Niemaca su god. 1942. zatražili oružje za svoju miliciju, kako bi se tobože mogli braniti od četnika i partizana. Niemci su taj njihov zahtjev prihvatili tako, da su od muslimana iz BiH formirali jednu SS-diviziju, koja je 1943. poslana na izobrazbu u Francuzku. Kada se ta divizija (zvana „Handžar-divizija") vratila u BiH ubrzo se razpala - jedan se njezin dio predao partizanima. Znatan dio autonomističke muslimanske milicije takodjer je prišao partizanima.

Ocienivši, da će Hitlerova Njemačka izgubiti rat, godinu dana prije svršetka rata tajno se pridružio bosanskohercegovačkim muslimanskim autonomašima Muhamed Hadžijahić, koji je do tada podupirao Nezavisnu Državu Hrvatsku kao državu i Hrvata islamske vjeroizpoviesti. Godine 1944. Hadžijahić je savezničkim snagama preko englezke špijunske mreže, koja je u Hrvatskoj ustrojila špijunsku službu pod nazivom **Podzemna Hrvatska,** poslao rukopis **Posebnost Bosne i Hercegovine i stradanja Muslimana**[73]**.** Hadžijahićev je rukopis popratio posebnom bilježkom pripadnik **Podzemne Hrvatske** pod *kodnim pseudonimom* ***Spectator.*** On u bilježki kaže, da pisac (Hadžijahić) unatoč *„najvećemu stupnju objektivnosti ne može zatajiti svoje* ***demokratsko svjedočenje i simpatije za stvar, za koju se u ovomu današnjemu svjetskomu kretanju bore savezničke snage",*** što mu je najveći poticaj, *„da upozori demokratsku javnost i odlučujuće faktore u svjetskoj politici na mnoge nezgodne pojave, radi kojih, po piščevom mišljenju, trpi*

[73] Hadžijahić, Muhamed: **Posebnost Bosne i Hercegovine i stradanja Muslimana,** rukopis, „Kulturno družtvo muslimana Preporod", Sarajevo, 1991.

pravedna stvar, za koju daju svoje živote najbolji sinovi Velike Britanije, Amerike, Sovjetske Unije i ostalih savezničkih nacija". Bilježku je Spectator datirao: *„Negdje u Jugoslaviji polovicom 1944. g."*

Hadžijahić u svomu rukopisu, predstavki savezničkim snagama, polazi od toga, daje u isto doba *„s formiranjem hrvatske i srbske države formirana i bosanska država".* Ta država bosanska već tada je izlazila na Jadransko more *„na dva mjesta (ukupno 25 km), i to kod Neum Kleka u blizini otoka Pelješca i Sutorina kod Herceg Novog". „Ovime se ne izključuje mogućnost* - kaže Hadžijahić - *da je Bosna mogla kraće vrieme pripadati nekoj susjednoj hrvatskoj, kao i susjednoj srbskoj državi u doba, kada su te države bile toliko moćne, da su svoju vlast uspjele protegnuti i na Bosnu. To se primjerice dogodilo vrlo kratko vrieme za raškoga (srbskoga) kneza Časlava u X. vieku* (stoljeću), *a to je izgleda* (čini se) *uspjelo nekoliko puta i hrvatskim vladarima. I instituciji bana, pod kojim imenom se javljaju bosanski vladari, pripisuje se hrvatski karakter, kao što se ukazuje i na to, da su bosanski vladari, počevši barem od 1137. g., bili pod suverenitetom ugarsko-hrvatskih kraljeva. Na tim činjenicama bazira se i hrvatsko poviestno pravo na Bosnu. Ali nije samo polazilo za rukom hrvatskim (srbskim) vladarima zagospodariti Bosnom, nego je i Bosna,* ***kao samostalna jugoslovenska*** **(jugoslavenska)** ***pokrajina,*** *nekoliko puta u svojoj historiji uspjela sebi podvrgnuti dobar dio hrvatskog, odnosno srbskoga teritorija. To se na primjer zbilo naročito za bosanskoga kralja Tvrtka I. u XIV. vieku* (stoljeću), *koji je sjedinio oko Bosne dobar dio Srbije i Hrvatske, tako da je s punim pravom njegova titula glasila kralj Raške, Bosne, Dalmacije, Hrvatske i Primorja. Nešto slično dogodilo se i u XVII. vieku* (stoljeću) *pod Turskom, kada je bosanski pašaluk obuhvatio najveći dio područja oko Hrvatske. To sve pokazuje* - zaključuje Hadžijahić - *da je operiranje bilo s hrvatskim, a pogotovo sa srbskim poviestnim pravom na Bosnu postavljeno na krive temelje."*

Miešajući tako u svojoj ideologiziranoj poviesti Bosne pravo i krivo (više krivo nego pravo), Hadžijahić je već u svomu spomenutu rukopisu-predstavki postavio temelje današnjemu motrištu o narodnostnoj (etničkoj) posebnosti bosansko-hercegovačkih muslimana i o njihovu pravu, da u državi Bosni i Hercegovini budu vladajući narod. Na svojim ideologiziranim

pravokrivotvorbama Hadžijahić temelji tvrdnju, da je *„individualitet Bosne i Hercegovine star nekoliko hiljada* (tisuća) *godina" i da se „održao zapravo sve do 1931. g., kada je Bosna i Hercegovina u eri diktature razparčana* (razkomadana) *na četiri diela",* da se *„bosanska osebujnost oblikovala i kroz čuvenu* (znamenitu) ***bosansku crkvu,*** *različitu i od hrvatskoga katolicizma i od srbskoga pravoslavlja"* i da se *„bošnjačtvo očitovalo i u posebnomu tipu slavenskoga pisma* ***bosančici".***

Bosanska posebnost, veli Hadžijahić, *„zadovoljila bi Muslimane, koji su svi od reda u posebnoj političkoj jedinici Bosni gledali ostvarenje svojih političkih ideala".* U Bosni i Hercegovini živi *„najizrazitija muslimanska skupina u Europi, za koju ogroman interes pokazuju muslimani čitavoga svieta".* Individualitet Bosne *„imao bi vrlo povoljna odjeka u svim islamskim zemljama* ***za one velevlasti, koje budu imale utjecaja na politiku, pošto su svi muslimani na svietu misaono snažno povezani".*** I jugoslavenskoj državi *„bilo bi od koristi stajati u dobrim odnosima s pojedinim islamskim državama već i zbog ekonomskih razloga".* U Turskoj živi oko 200.000 Bošnjaka, koji *„budno paze, što se dogadja s Muslimanima u Jugoslaviji".*

Politička nastojanja muslimana u Jugoslaviji, piše Hadžijahić, *„kretala su se oko načela formuliranog u programu Jugoslavenske muslimanske organizacije (JMO): demokracija i ustavnost, pravda i sloboda, jednakost i tolerancija,* ***državno jedinstvo u konstitucionalnoj monarhiji,*** *puna ravnopravnost za sva tri naroda, odgovornost vlade narodnomu predstavničtvu; zaštita vjere, islamskih običaja, savjesti, osobne slobode, privatne imovine, slobode štampe;* ***ustavna garancija o ravnopravnosti islama s kršćanstvom,*** *vakufska samouprava, veza s HILAFETOM* (to jest sveza s vrhovnim vjerskim poglavarom svih muslimana na svietu ili jednoga velikoga diela muslimana, nap. M.M.); *nepovrjedivost šerijatskih sudova". „Osnovna nit dvadesetogodišnje muslimanske politike u Jugoslaviji može se izraziti riečima:* ***pravda i jednakost u kompaktnoj Bosni i Hercegovini, koja će sama odlučivati o svojoj sudbini unutar jugoslavenske zajednice"*** - iztiče Hadžijahić.

S obzirom na ovaj zahtjev jasno je, da bosansko-hercegovački muslimani nisu bili zadovoljni sporazumom Cvetković-Maček iz god. 1939., jer taj sporazum *„pokušava Bosnu dieliti po pojedinim kotarevima s katoličkom odnosno pravoslavnom*

većinom, a da se Muslimani posve ignoriraju". Na taj je način, naglašuje Hadžijahić, *„stvoreno jedno takvo neprirodno razgraničenje izmedju novoobrazovane* (novoustrojene) *banovine Hrvatske i preostaloga diela države, da se ono nije moglo ni u komu slučaju trajnije održati, a opet svaka daljnja korekcija granica povlačila bi opet novi kamen spoticaja izmedju Srba i Hrvata"*.

Nezavisna Država Hrvatska izpunila je sve želje bosansko-hercegovačkih muslimana oblikovane u programu JMO. Stoga se cjelokupno muslimansko vodstvo i najveći dio muslimanskoga naroda očitovao za Nezavisnu Državu Hrvatsku kao svoju državu i djelotvorno ju podupro. Manjina muslimana, na usta Muhameda Hadžijahića, ocienila je politiku vodstva Nezavisne Države Hrvatske prema muslimanima, *„kao običan propagandistički blef, kakvim i inače obiluje* ***nacistička propaganda****"*.

Je li rukopis Muhameda Hadžijahića **Posebnost Bosne i Hercegovine i stradanja muslimana** autentičan? U **Napomeni** tiskanom izdanju rukopisa (Sarajevo, 1991., str. 123.-124.) nepodpisani ***Redaktori*** kažu, da se za rukopis *„nije znalo",* dok nije *„zahvaljujući tragalačkoj prilježnosti* (iztraživačkoj marljivosti) *g. Hajrudina Haračića došao u posjed Centra za bosanskomuslimanske studije, a zatim na izdavački stol"*. Haračić je rukopis našao u Gazi Husrev-begovoj knjižnici u Sarajevu. *„Rukopis je podpisan jednim od pseudonima rahm.* (rahmetli = pokojnoga) *Hadžijahića - 'Spectator'. Zna se, nadalje, i to, da je ovaj tekst bio poslan saveznicima 1944. godine. Ostalo je obavljeno velom tajne."* Nemogućnost njegova objavljivanja do god. 1991. *Redaktori* objašnjavaju *„političkim prilikama i ugroženosti historijske istine"* i nakon Drugoga svjetskoga rata. ***Spectator,*** koji je podpisao uvodnu bilježku u rukopisu, bio bi dakle sam pisac rukopisa Muhamed Hadžijahić. Možda. Nu, zbog čega bi Hadžijahić skrivao rukopis i u doba vladavine Josipa Broza Tita? Jer, u isto je to doba Hadžijahić objavio nekoliko knjiga slična sadržaja i političkih motrišta, za koje je čak nagradjen naslovom akademika. I kako to, da je rukopis *„slučajno"* nadjen i objavljen nakon smrti autora rukopisa? Možda zato, kako bi se mogao prepraviti treći dio rukopisa, u kojem autor žestoko napada Nezavisnu Državu Hrvatsku? Bilo kako bilo, rukopis nije izgubio vriednost kao poviestni izvor. Bez obzira na to, tko ga je napisao ili kasnije prepravio, bitna njegova polazišta i motrišta nalaze se u temeljima suvremene politike bosanskohercegovačkih

muslimana, koji sada teže jedinstvenoj centralističkoj Bosni i Hercegovini, u kojoj će oni biti vladajući narod.

Pisac ovih redaka upoznao je Muhameda Hadžijahića u Sarajevu sedamdesetih godina prošloga (XX.) stoljeća: *„Doveo me u njegov stan jedan moj prijatelj, Hrvat katolik, koji je prijateljevao s Hadžijahićem. Čim se upoznasmo, Hadžijahić mi reče: 'Vi u Zagrebu zaboravili ste na nas muslimane! Dr. Ante Starčević jedini nas je razumio.' Odgovorih mu: 'Koji to MI? Osim nas u Zagrebu su i ONI. Dok MI Hrvati katolici skupljamo pomoć za izgradnju džamije, ONI na vlasti to sprječavaju i progone nas.'"*[74] Ovaj susret dokazuje, da Hadžijahić nije odbacio starčevićansko rješenje **muslimanskoga pitanja.** Stoga moje sumnje u **podpunu** autentičnost rukopisa, koji mu se pripisuje.

Bosanskohercegovački Muslimani postali su **narodom** odlukom Komunističke partije (SK) BiH, donesene nakon predhodnog odobrenja KP (SK) Jugoslavije: *„Sve dileme u pogledu nacionalnosti Muslimana odlučno su odbačene na XVII. Sjednici CK SK BiH u februaru* (veljači) *1968., u čijim se zaključcima izričito kaže, da i historija i 'današnja socialistička praksa' potvrdjuju, da su 'Muslimani poseban narod'."*[75] Dne 7. travnja 1992. Republika Hrvatska priznala je Bosnu i Hercegovinu, koja je zatim 22. svibnja 1992. primljena u Ujedinjene Narode zajedno s Hrvatskom i Slovenijom. Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tudjman i predsjednik Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović podpisali su 22. srpnja 1992. u Zagrebu Sporazum o prijateljstvu i suradnji. God. 1993. došlo je do hrvatsko-muslimanskoga sukoba, koji je nagoviešten godinu dana prije na Ratnomu kongresu bosansko-muslimanskih intelektualaca, gdje se govorilo o *„podmuklim, ustaški nastrojenim pripadnicima Hrvatskoga vieća obrane (HVO-a)"*[76]. Generali Ante Roso iz HVO-a i Rasim Delić iz Armije BiH podpisali su 23. veljače 1994. Sporazum o priekidu sukoba izmedju Hrvata i m(M)uslimana u BiH. Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tudjman i Predsjednik Predsjedničtva BiH Alija Izetbegović podpisali su 8. ožujka 1994. u Washingtonu Sporazum o suradnji. U

[74] Marčinko, Mato: **Muka po Bleiburgu,** Zagreb, 1999., str. 54.

[75] **Obća enciklopedija,** 5., JLZ, Zagreb, 1979., str. 629.

[76] **Ratni kongres bosansko-muslimanskih intelektualaca,** 22. prosinca *(decembra)* 1992., Sarajevo, 1994., str. 52.

Washingtonu je 18. ožujka 1994. podpisan Sporazum o uzpostavi Federacije BiH i Konfederacije s Hrvatskom, a 30. ožujka 1994. prihvaćen je ustav Federacije BiH, u kojemu se predvidja Konfederacija BiH s Republikom Hrvatskom. U Splitu je 22. srpnja 1995. podpisan sporazum izmedju predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tudjmana i predsjednika Predsjedničtva BiH Alije Izetbegovića o pomoći, koju će hrvatska vojska pružiti Armiji BiH i Hrvatskomu vieću obrane u oslobadjanju okupiranih dielova BiH. U Daytonu (SAD) dovršen je Sporazum o prestanku rata u BiH, koji su parafirali dr. Franjo Tudjman, Alija Izetbegović i Slobodan Milošević. Sporazum je parafiran 21. studenoga 1995.

Objasnili smo razloge i posljedice muslimanskoga nepriznavanja Sporazuma Cvetković-Maček i osnutka Banovine Hrvatske. Potaknut njezinim osnivanjem, dio muslimanskoga vodstva predlagao je, da Bosna i Hercegovina postane posebna političko-područna jedinica u svojim poviestnim („turskim") granicama. U Srbijanaca se pojavio priedlog, da sve iztočno od Banovine Hrvatske bude Banovina Srbska. Nu, većina srbijanskih stranaka (osobito radikali) oštro je izstupila protiv Banovine Hrvatske, tvrdeći kako to nije sporazum, nego *„diktat srbskomu narodu"*. Sanjajući o Velikoj Srbiji Srbi su uviek bili protiv svakoga, pa i najslabašnijega oblika hrvatske samostalnosti. Njih nije zanimala Banovina Srbska, koja bi bila proširenje Velike Srbije, ali s granicama. Oni su htjeli Veliku Srbiju bez granica.

Srbski kulturni klub (sa SI. Jovanovićem na čelu) pokrenuo je list **Srbski glas,** u kojemu su člankopisci izticali, kako su osnivanjem Banovine Hrvatske ugroženi interesi Srba, kako Banovini Hrvatskoj treba smanjiti granice, kako se Srbi u Hrvatskoj trebaju očitovati, hoće li živjeti u Hrvatskoj. Prihvatili su borbeni poziv *„Srbi na okup"* i počeli pripreme za odpor u Kninu i drugdje u Hrvatskoj. *„Te se prilike mogu uzporediti s onima iz god. 1990./91., kada su Srbi samo izjednačeni s drugim narodima, a oni su se odmah proglasili 'ugroženima'. Protuhrvatski i protukatolički pokret u državi pomagala je i ponegdje organizirala Srbska pravoslavna crkva, koja je za sve vrieme postojanja prve Jugoslavije onemogućavala sklapanje ugovora Katoličke crkve i države (**Konkordat**), tvrdeći da*

to ugrožava pravoslavlje i srbstvo. Naravno, u odporu Banovini Hrvatskoj prednjačili su tada već dobro organizirani četnici."[77]

Glavne novine Hrvatske stranke prava **Hrvatsko pravo** objavile su u posebnom izdanju od 29. listopada 1926. tekst **ŠTO HRVATSKI NAROD MORA ZNATI.** Donosimo neke posebno naglašene dielove toga teksta:

„Hrvatski narod jest nosilac-subjekt (nositelj-posjednik) ***hiljadugodišnjega*** (točnije: tisuću i trista godina staroga) ***državnoga prava.*** *(...) H**rvatski narod spada medju one narode u Europi, koji imadu najstarije državno pravo; Hrvatski narod spada medju najstarije kućegazde medju europskim kućegazdama.** *I zato onaj Hrvat, koji se pred cielim svietom ne diči i ne ponosi slavnim imenom i drevnim državnim pravom svojih junačkih pradjedova, ili je jadna neznalica ili kukavna propalica, koji drugo i ne zaslužuje, nego da mu svatko pljuje u bezstidni obraz. (...).* ***Kada je propala austro-ugarska monarhija, hrvatski narod je postao onako samostalna i neodvisna država, kao što je bio u vrieme kralja Tomislava****: DOŠAO JE U NEOGRANIČEN POSJED NEOGRANIČENOGA HISTORIČKOGA HRVATSKOGA DRŽAVNOGA PRAVA g. 1918. Ali preko noći,* ***bez znanja, pitanja i privole hrvatskoga naroda,*** *predali i izdali su ga njegovi samozvani,* ***neovlašteni*** *i nedostojni sinovi Beogradu i Srbiji. Hrvatski narod mora znati, da je on dužan opet dobiti svoju kuću i postati u njoj slobodni gospodar, da ju preda svojoj djeci i unucima, kao što ju je baštinio od djedova. Hrvatski narod mora znati sredstva i načine, ljude i stranke, s kojima on može izgubljeno i izdano natrag osvojiti. (...) Hrvatska Stranka Prava upozoravala je na to, da Hrvatsko-srbska koalicija ide za ostvarenjem Velike Srbije. Godine 1908. dokazano je to i kod sudbenoga stola u Zagrebu, na veleizdajničkoj parnici, da se vodi propaganda, da se na razvalinama Hrvatske sagradi Velika Srbija. Ljudi u Hrvatskoj nisu nažalost vjerovali, da je zbilja tako, nego su u većini ipak glasovali za Hrvatsko-srbsku koaliciju, pa zato smo danas i došli tako daleko. (...) Hrvatska Stranka Prava hoće oživotvorenje historičkoga državnoga prava (slobodne hrvatske države u granicama ujedinjenih hrvatskih zemalja: Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Rieke, Istre, Medjimurja, Prekomurja, bunjevačko-šokačkih Hrvata, te hrvatskoga diela Bosne i*

[77] Pavličević, nav. djelo, str. 386. (<— 28)

Hercegovine), kojega se prava hrvatski narod nije nikada odrekao, jer ga se nije mogao odreći, pošto to pravo nije vlastničtvo jedne generacije (pokoljenja), nego svih budućih generacija, kao što je bilo vlastničtvo svih prošlih generacija."[78]

Razumljivo je, što su **frankovci**[79], držeći se napried navedenih načela, koja imaju trajnu vriednost, oštro izstupali protiv **Sporazuma** Mačeka i Cvetkovića. Tvrdili su, kako je taj Sporazum dao Hrvatskoj samo neku „sićušnu administrativnu autonomiju bez ikakvih jamstava". Sredinom god. 1938. vratio se u Hrvatsku Mile Budak, jedan od vodja Ustaškoga pokreta, i počeo političku djelatnost za odvajanje Hrvatske od Jugoslavije. Predlagao je, da se Hrvatska što više poveže s Njemačkom i Italijom. Dr. Vladko Maček podupirao je zapadne saveznike. Očekujući skori rat, Hrvatska se podielila na tri diela. Komunisti i Mačekov HSS bili su za očuvanje Jugoslavije. Komunisti su podupirali SSSR, a Maček Zapad. Pristaše pak Ustaškoga pokreta bile su protiv svake Jugoslavije, videći u pomoći Njemačke i Italije jedinu mogućnost za uzpostavu nezavisne Hrvatske.

Kraljevina Jugoslavija sama je sebi podpisala smrtnu osudu 27. ožujka 1941., kada je vojničko vodstvo uz podporu englezke diplomacije izvelo dvorski puč, zbacilo vladu Cvetković-Maček i Kraljevsko namjestničtvo te dovelo na vlast Petra II. Karadjordjevića. Iako je puč bio uperen ne samo protiv **Trojnoga pakta,** kojemu je Jugoslavija pristupila u Beču dva dana prije, nego i protiv Srbima nepoželjne Banovine Hrvatske, dr. Vladko Maček ušao je u novu vladu, kako bi pomogao spašavanju Jugoslavije. Na puč je Hitler munjevito uzvratio. Jugoslavija je neslavno kapitulirala 17. travnja 1941. u Beogradu.

[78] „Hrvatsko pravo", XVII., br. 5078. od 29. listopada 1926.

[79] Frankovcima su tada, po političaru Josipu Franku, nazivali pristaše Ustaškoga pokreta.

XII.

DR. VLADKO MAČEK
VODIO JE POLITIKU OČUVANJA JUGOSLAVIJE

Nezavisna Država Hrvatska nastala je ne samo protiv volje Mussolinijeve Italije, nego i protiv volje Hitlerove Njemačke.

Luka Fertilio, portretist poslanika Nezavisne Države Hrvatske u Berlinu, piše o Trećemu Reichu i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u svezi s poslanikovanjem Mile Budaka u Berlinu ovo: *„M.B. (Mile Budak) je najbolje znao, da nas Treći Reich nikada nije volio. U Hrvatima je vidio nepouzdane katoličke i muslimanske univerzaliste, crnožute legitimiste, papiste, demokrate, pacifiste. Dakle suštu* (pravu) *protivnost nacističkomu poganskomu dinamizmu. Zato nas je TR (Treći Reich) htio žrtvovati Talijanima, Madjarima i Srbima. NDH je izkrsla protiv volje TR-a kao znak i dokaz, da ima jedna Volja, koja je jača od Hitlerove i Mussolinijeve (i Staljinove) volje. TR je priznao NDH, ali time je njegova mržnja samo porasla. Nacisti su u NDH vidjeli živa i glasna svjedoka svoje političke i diplomatske nesposobnosti. Zato su svi neprijatelji bili dobro došli u TR. Pomagao je sve spletkare, slušao sve klevetnike, sve pustolove, koji su se nudili protiv NDH. To su znali svi poslanici NDH u TR-u. Ali Mile Budak je to najbolje znao. Ta on je doživio ledeno srdce Tudjine i crnu dušu Bieloga Zapada. Došao je u Berlin, jer je znao, da će tu biti svomu narodu i svojoj državi koristniji, nego li u dalekom Agrarnu, ili čak u bezizglednoj šumskoj akciji. Došao je i ostao u glavnomu gradu TR-a s lozinkom: Spašavajmo, što se spasiti dade! Pjesnički je smiona, državnički mudra, imperialna diplomatska zamisao, koju je Mile Budak ostvarivao u Berlinu. Tu zamisao karakterizira njegova lozinka: 'Privezati mali hrvatski čamac za veliki brod Islama! Povezati interese NDH s interesima islamske velesile!' Zato se povezivao i s tamošnjim turskim poslanikom, s velikim muftijom Huseinijem, s japanskim ambasadorom i mnogima drugima..."*[80]

[80] Krizman, Bogdan: **Pavelić izmedju Hitlera i Mussolinija,** „Globus", Zagreb, 1980., str. 217.; Braenović, Josip: **Uspomene 1939.-1952.,** Dubrovnik, 2003., str. 94.-95.

U Zagrebu je 10. travnja 1941. službeno proglašena Nezavisna Država Hrvatska - prije dolazka njemačke vojske u Zagreb. Dva dana prije (8. travnja 1941.) proglašena je Nezavisna Država Hrvatska u Bjelovaru, takodjer prije dolazka njemačke vojske. (Prvi njemački tenkovi ušli su u Bjelovar 10. travnja 1941.) U proglašenju Nezavisne Države Hrvatske u Bjelovaru sudjelovao je i narodni zastupnik HSS-a Franjo Hegeduš. U telefonskomu razgovoru on je izviestio predsjednika HSS-a dr. Vladka Mačeka, da je narod u Bjelovaru proglašenje svoje nezavisne države dočekao oduševljeno i zanosno. *„Ali nažalost predsjednik ostaje hladan prema ovim dogadjajima i njegovo srdce kuca u ovim časovima drugačije nego li srdca hrvatskoga naroda i onih njegovih sinova, koji u ovim sudbonosnim trenutcima staviše na kocku svoje živote, da svietu dokažu djelom, kako hrvatski narod misli i osjeća. Predsjednik na ove dogadjaje reagira mrzovoljom i negodovanjem."* - napisao je dr. Julije Makanec, iznoseći u **Hrvatskoj smotri**[81] svoja sjećanja na bjelovarske dogadjaje od 8. do 10.IV.1941.[82]

Kako se dr. Vladko Maček odnosio prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, opisuje Hrvoje Matković u već spomenutoj „Zadarskoj smotri". Nasliedivši na čelu HSS-a Stjepana Radića, Maček *„nastavlja politiku traženja rješenja hrvatskoga pitanja unutar granica Kraljevine Jugoslavije"*. Ali, *„uzpostava šestosiečanjske diktature i pojačana represija nad hrvatskim narodom aktivirala je drugu opciju hrvatske politike: traženje rješenja hrvatskoga pitanja izvan granica jugoslavenske države kidanjem svih veza sa Srbijom i uzpostavljanjem nezavisne hrvatske države. Ta grupacija, predvodjena dr. Antom Pavelićem, proizašla je iz Hrvatske Stranke Prava, koja je djelovala u novostvorenoj jugoslavenskoj državi i otvoreno zastupala neodrživost ideje jugoslavenstva, ocjenjujući ju kao zabludu i osnovnu zaprjeku za samostalan razvoj hrvatskoga naroda"*[83] (str. 122. - 123.).

Pavelić se u svojim izstupima u beogradskoj Skupštini *„otvoreno izjašnjavao za hrvatsku nezavisnost"*. Osnovavši u

[81] Makanec, Julije: „Hrvatska smotra", XII., br. 3. i 4., Zagreb, ožujka-travnja 1944., str. 102.-112.

[82] Heres, Tomislav: **Bjelovarski ustanak i proglašenje Nezavisne Države Hrvatske 8. travnja 1941. godine,** „Bjelovarski zbornik", br. 4.-5., 1994., str. 111.

[83] Matković, nav. djelo, str. 122.-123. (<— 26)

inozemstvu ustrojbu pod nazivom **Ustaša - hrvatska revolucionarna organizacija** (UHRO), kao zadatak joj odredjuje *„podizanje oružanog ustanka (revolucije), kako bi se Hrvatska oslobodila tudjinskoga jarma i postala podpuno samostalna i nezavisna država 'na cielomu narodnom i poviestnomu području'"*[83]. Slomom Kraljevine Jugoslavije i njezinom podjelom pružila se prilika, da se *„na ruševinama jugoslavenske države ostvari ona opcija hrvatske politike, za koju su se zalagali Pavelić i ustaški pokret:* ***uzpostava neovisne hrvatske države"***[84] **.**

Pripremajući napadaj na Jugoslaviju i njezinu razdiobu, Niemci su nastojali osigurati svoj položaj na hrvatskomu prostoru, pa su *„u planiranju uzpostave hrvatske države predvidjeli postavljanje na njezino čelo dr. Vladka Mačeka, predsjednika glavne hrvatske političke stranke"*[84]. Nu, Maček je odbio njemačke ponude. Odmah nakon što je Slavko Kvatemik 10. travnja 1941. pročitao preko zagrebačke radio-postaje **Proglas o uzpostavi Nezavisne Države Hrvatske,** *„pročitana je i Mačekova izjava, kojom on poziva hrvatski narod, pristaše HSS-a i niže organe vlasti, da suradjuju s novom vladom"*[85]. *„Vrh Katoličke crkve na čelu sa zagrebačkim nadbiskupom dr. Alojzijem Stepincem izrazio je lojalnost uzpostavljenoj hrvatskoj državi, kako to proizlazi iz nadbiskupove poslanice, objavljene podkraj travnja 1941. Obraćajući se katoličkim svećenicima, Stepinac ih poziva na uzvišeni rad, vjerujući 'da će Crkva u uzkrsloj Državi Hrvatskoj moći u punoj slobodi navieštati neoborive principe vječne Istine i Pravde' "*[86] .

Sliedeći Mačekovu politiku očuvanja Jugoslavije, u inozemstvo je otišao glavni tajnik HSS-a dr. Juraj Krnjević, koji je u emigrantskoj jugoslavenskoj vladi prihvatio mjesto podpredsjednika vlade. *„Mačekova izjava podržke novoj ustaškoj vlasti, pročitana na zagrebačkoj radiopostaji 10. travnja 1941., pokazala se kao stvar taktike, koja ima odredjeni cilj. Trebalo je utjecati na članove i organizacije HSS-a, da se održe kao cjelina, kako bi stranka mogla izbjeći veće potrese i oštriju političku diferencijaciju, te ponovno zauzeti vodeće mjesto u hrvatskoj politici."*[87] Tiekom 1942. i 1943.

[84] Isto, str. 125.

[85] Isto, str. 125.-126.

[86] Isto, str. 130.-131.

[87] Isto, str. 133.

došlo je do priključbe skupine dužnostnika HSS-a *Narodno-oslobodilačkomu pokretu (NOP-u),* koji su predvodili Josip Broz i Komunistička partija Jugoslavije. Ta je skupina *„pod partizanskim nadzorom osnovala Izvršni odbor HSS-a, podržavši oružanu borbu, koja se vodila u obliku partizanskoga rata. KPJ je dopustila takvo organiziranje očekujući, da će time u borbu privući veći broj pristaša HSS-a. Istodobno je strogo kontrolirala djelovanje 'partizanskoga HSS-a' i suprotstavljala se onim njegovim članovima, koji su se zalagali za demokratske odnose i tražili ravnopravan politički položaj HSS-a i KPH."*[88]

Nakon kapitulacije Italije pregovarao je s ustaškim vrhom August Košutić i predlagao uzpostavu nadstranačke vlade. *„Priedlog s ustaške strane tražio je formiranje zajedničke koalicijske vlade, što je Košutić odbio."*[88] U proljeće 1944. Košutić je uzpostavio svezu s *NOP-om.* Uvjete za suradnju s Komunističkom partijom Hrvatske formulirao je u dokumentu pod nazivom **Temeljna načela i konstatacije.** Glavni je uvjet bila ravnopravnost HSS-a i KPH. *„Komunističko vodstvo NOP-a u cielosti je odbilo takav priedlog. Ono ne želi izpustiti iz ruku dominantnu poziciju u NOP-u, koju je imalo od početka antifašističke borbe."*[88]

Skupina iztaknutih HSS-ovaca s Božidarom Magovcem na čelu (Franjo Gaži, Franjo Frol i Zlatan Sremec), koja je u proljeće 1943. otišla u partizane, pokrenula je svoj list **Slobodni dom** i izabrala Izvršni odbor HSS-a. Kasnije su ušli i u *organe Zemaljskog antifašističkoga vieća narodnog oslobodjenja Hrvatske (ZAVNOH-a).* Juraj Kmjević je na londonskomu radiju izjavio, kako treba poduprieti *Narodnooslobodilačku borbu (NOB).* Znamo već, da je August Košutić partizanima ponudio ravnopravnu suradnju, ali je taj priedlog Andrija Hebrang odbacio. Ipak, kada je propao takozvani puč Vokić-Lorković, Košutić je pobjegao na partizansko područje. *„Sporazumi Tito-Šubašić (Viški i Beogradski) utrli su put medjunarodnomu priznanju nove Jugoslavije i osnivanju jedinstvene vlade i Titova Nacionalnoga komiteta oslobodjenja Jugoslavije"*[89] — zaključuje Hrvoje Matković svoj prikaz suradnje HSS-a s partizanima Josipa Broza Tita.

[88] Isto, str. 134.

[89] Isto, str. 135.

„Budući da su saveznici podržali partizane i bivšu jugoslavensku vladu, da su Tito i Šubašić već 1944. na Visu podpisali sporazum o ustroju nove vlade, doživjeli su ustaše i Pavelić politički neuspjeh. Zbog toga Saveznici nisu odgovorili na ponudu prelazka NDH na njihovu stranu.”[90]

[90] Pavličević, nav. djelo, str. 437. («— 28)

XIII.

JOSIP BROZ TITO
BORIO SE ZA KOMUNISTIČKU JUGOSLAVIJU

Komunistička partija Jugoslavije (KPJ), u kojoj su bili najutjecajniji srbski socialisti, u početku je zastupala jugoslavenski program. Na kongresu u Beču god. 1926. KPJ donosi rezoluciju, u kojoj ističe, da je srbska nacija u Jugoslaviji vladajuća, da Srbi imaju povlašten položaj u državnoj upravi, vojski, u korištenju svoga srbskoga jezika i u poreznomu sustavu. To je izazvalo „opravdano silno nezadovoljstvo kod svih nesrbskih nacija" i ustrojstvo nacionalnih pokreta u Hrvatskoj, Sloveniji, Makedoniji, Vojvodini i Crnoj Gori. Nova država SHS bila je u svojim korienima zasnovana na velikosrbskim unitarističkim i centralističkim zasadama.

Hrvatska politička ljevica, koju je do god. 1918. zastupala Social-demokratska stranka Hrvatske i Slavonije, razciepila se na socialističku i komunističku granu. Lieva, komunistička frakcija održava u travnju 1919. svoj kongres u Beogradu i utemeljuje Socialističku radničku partiju Jugoslavije (komunista, SRPJ-k), a u lipnju 1920. na II. kongresu u Vukovaru ide još više ulievo - postaje Komunistička partija Jugoslavije (KPJ). Komunisti, dakle, prvi uzimaju službeni naziv **Jugoslavija** za svoju stranku, iako se država službeno još nazivala trojnim imenom SHS.

Od god. 1934., kada je izišao s robije, sve veći utjecaj u KPJ ima Josip Broz, koga sve češće nazivaju **Titom.** Od god. 1936. KPJ se sve više protivi razbijanju Jugoslavije, ali se zauzima za njezinu preuredbu. Osjetivši, da KPJ mora na dnevni red postaviti **hrvatsko pitanje,** skupina oko Tita 1. kolovoza 1937. utemeljuje u Samoboru Komunističku stranku Hrvatske (kasnije rieč **stranka** zamjenjuju riečju **partija).** U **Proglasu** o osnivanju iztaknuto je, kako *„hrvatski narod jednodušan u borbi, da razkine lance nacionalnoga robstva"* poziva na jedinstvo hrvatskoga naroda, ali i na *„bratski sporazum izmedju svih naroda u Jugoslaviji". „Bili su to začetci politike* ***bratstva i jedinstva,*** *u kojoj Hrvati uglavnom nastoje na bratstvu i ravnopravnosti, a Srbi i Srbijanci na jedinstvu i prikrivenom unitarizmu."*[91]

[91] Pavličević, nav. djelo, str. 384. («— 28)

U jesen 1940. komunisti s Titom na čelu održali su svoju petu zemaljsku konferenciju, kojoj je glavni zadatak bila priprema za slučaj rata i razpada Jugoslavije. Kada je Hitler 6. travnja 1941. napao Jugoslaviju, vojska versailleske Jugoslavije, u kojoj je većinu i zapovjedni *kadar* činila srbska vladajuća i povlaštena većina, neslavno je kapitulirala za samo jedanaest dana, 17. travnja 1941. u Beogradu. *„Srbijansko vodstvo, dinastija Karadjordjevića, beogradska buržoazija, ideja pravoslavnoga svetosavlja i širenja velike Srbije uz pomoć jugoslavenske ideje kao krinke za prevodjenje u srbstvo, nasilje velikosrbske vojske, policije, žandarmerije i njihove batinaške i hajdučke metode, sve je to poraženo u samo desetak dana. Ideja o jugoslavenstvu i troimenomu narodu, kosovski mit kao ideološka podloga, tobožnja nepobjedivost srbijanskoga vojnika, sve je nestalo u trenu, sve je bilo potrošeno i kompromitirano. Zemlja, koja je umjetnim putem nastala u Prvomu, srušena je u Drugomu svjetskomu ratu kao* ***kula od karata.***"[92]

Komunistička partija Jugoslavije (KPJ), od dolazka Josipa Broza Tita na njezino čelo i osnivanja Komunističke partije Hrvatske (KPH) 1937., čvrsto se oslanjala na vanjsku politiku SSSR-a i Kominteme, koja se zalagala za okupljanje svih lievih snaga oko *Narodne fronte.* Stoga je godinu dana prije izbijanja rata i nekoliko mjeseci prije napadaja sila Osovine na Jugoslaviju održala u Zagrebu svoju Petu partijsku konferenciju. Josip Broz kao generalni sekretar (glavni tajnik) već je tada najavio, kako će izkoristiti taj rat za „pobjedu socializma u svietu". Iztaknuo je kako **Sporazumom Cvetković-Maček** nije riešeno hrvatsko nacionalno pitanje. Na Petoj konferenciji zaključeno je, da će se komunisti boriti za „nacionalnu ravnopravnost ugnjetenih naroda".

Josip Broz, objasnivši članovima Partije, kako je Sporazum Hitler-Staljin (1939.) samo promišljeno zavaravanje neprijatelja, nastavio je nakon sloma Jugoslavije u travanjskomu ratu 1941. i proglašenja Nezavisne Države Hrvatske 10. travnja 1941. s pripremama za ratni sukob. Već 12. travnja 1941. Centralni komitet Komunističke partije Hrvatske (CK KPH) vieća u Zagrebu i zaključuje, da treba pripremiti narod „na odpor okupatoru". Tri dana kasnije i **CK KPJ osudjuje proglašenu Nezavisnu Državu Hrvatsku i podupire odpor već razbijene jugoslavenske vojske.**

[92] Isto, str. 389

Pokrajinski komitet (PK) KPH za Dalmaciju osniva na sastanku u Splitu 25. travnja 1941. *Vojno povjerenstvo* za dizanje ustanka.

U Zagrebu se u početku svibnja 1941. sastalo vodstvo KPJ na takozvano *Majsko savjetovanje,* kojemu je predsjedavao osobno Josip Broz Tito. Glavni je zaključak na tomu savjetovanju bio, **da se ne priznaje razpad i komadanje Jugoslavije.** Pozvani su svi narodi na ustanak i borbu pod vodstvom KPJ, a partijskim je vodstvima preporučeno, da osnivaju *vojna povjerenstva* i pripremaju se za odpor, **koji treba okupiti ne samo komuniste, nego i sve protivnike postojećih režima i** *„uobće okupacije".* Uskoro su CK KPJ i Josip Broz napustili Zagreb i otišli u Srbiju, da se **s četnicima Draže Mihailovića bore za Jugoslaviju.** Hrvatski su komunisti ostali u Zagrebu kovati i razradjivati plan borbe protiv svoje vlastite hrvatske države. To su isto činili hrvatski komunisti, zajedno sa Srbima, u *PK BiH* u Sarajevu, a na početku lipnja 1941. i u *Oblastnomu komitetu KPJ za Hercegovinu* u Mostaru.

Kada je 22. lipnja 1941. Njemačka napala SSSR, odmah je CK KPJ - koji se tada nalazio u Beogradu - objavio proglas o oružanoj borbi. Sliedili su ga po centraliziranoj vertikali nacionalni i pokrajinski partijski komiteti. Jugoslavenski su komunisti bez primjetbe primili nalog iz Moskve i u tomu su u Europi prednjačili i dugo bili osamljeni. Na sam dan napadaja Njemačke na SSSR sisački su komunisti s Vladom Janićem-Capom na čelu osnovali **Sisački partizanski odred,** koji se povukao u Zabensku šumu i Brezovicu. Spomenuti odred je brojio oko 150 boraca, a svoju prvu diverziju izveo je na željezničku prugu Sisak-Zagreb.

„U mjesecu lipnju (1941.) proniela se u Hrastovici (pokraj Petrinje) viest, da se u šumi Kotar kriju komunistički odmetnici i da su se ulogorili u dielu šume zvanu Šikara. Na Staljinov poziv osnovali su 22. lipnja 1941. partizanski odred, da diverzijama na željezničkoj prugi Sisak-Zagreb pomognu ratnim naporima SSSR-a protiv Hitlerove Njemačke. U rujnu iste godine napali su sjedišta občina Topolovac i Palanjek. Sukobivši se s hrvatskom vojskom, nekolicina preživjelih pobjegla je preko Save u Šamaricu (tako domaći Srbi zovu jedan predjel Zrinskih gord), gdje su se sklonili kod četnika Vasilja Gaćeše. Na njihov nagovor Gaćeša je sa svoje šubare skinuo mrtvačku glavu i zamienio je crvenom zviezdom

petokratkom. I nastavio dalje ubijati Hrvate i pljačkati hrvatska sela."[93]

Uskoro su počele djelovati i druge partizanske skupine na Banovini i Kordunu, te u Liki i Dalmaciji, a zatim i u ostalim dielovima Hrvatske. Partizanske su jedinice bile najbrojnije u krajevima nastanjenima srbskim stanovničtvom, koje se od samoga početka nije mirilo s Nezavisnom Državom Hrvatskom i *„nije ju prihvatilo bez obzira na ustaštvo"*[26]. U iztočnoj Hercegovini, naseljenoj većim dielom Srbima, a koja je bila u sastavu NDH, počela je već 24. lipnja 1941. obća pobuna srbskoga pučanstva, koja je *„imala poglavito protuhrvatsko usmjerenje, jer je odpor novoj vlasti i državi počeo i prije, nego se ona u tomu kraju uobće ustrojila"*[28].

Glavni štab partizanskih odreda Jugoslavije (GŠ POJ) odlučio je 4. srpnja 1941. u Beogradu, da se od diverzantskih i terorističkih akcija priedje na organiziran oružan odpor, što je 8. srpnja 1941. na svojoj sjednici u Zagrebu prihvatio i CK KPH. Množtvene pobune počele su u *talijanskoj okupacijskoj zoni* NDH, ali ne protiv Talijana, nego uz prikrivenu pomoć Talijana protiv Nezavisne Države Hrvatske. Pritisnuti sa svih strana hrvatskom i njemačkom vojskom, partizani će se do kapitulacije Italije uspjeti održati uglavnom u *talijanskoj okupacijskoj zoni.* Josip Broz Tito, da spasi glavu nakon kapitulacije Italije, pobjeći će uz pomoć Engleza na otok Vis.

Od partizana su stradala ne samo hrvatska sela izvan takozvanih partizanskih **oslobodjenih područja,** nego i unutar njih. Prvo je u velikosrbskoj pobuni u početku kolovoza 1941. *„očišćeno"* ličko Pounje naseljeno Hrvatima i do temelja uništeno naselje hrvatskih Bunjevaca - **Boričevac,** u kojemu je živjelo oko 2000 duša. Slično su prošli Hrvati u **Dolnjem** i **Gornjemu Lapcu,** te Hrvati katolici i muslimani u **Kulen Vakufu.** Isto se u listopadu 1942. dogodilo i **Španovici** pokraj Pakraca - selu Hrvata doseljenih iz Gorskoga Kotara. Na Božić 1942. prognani su Hrvati iz **Udbine,** a njihovu djecu je spasilo zrakoplovstvo NDH sa susjednog uzletišta. U jesen 1943. uništeno je i hrvatsko poviestno naselje **Zrin** podno Zrinske gore na Banovini. U taje mjesta i nakon 1945. bio zabranjen povratak mještana, pa je Boričevac do god. 1995. bio pust.

[93] Marčinko, nav. djelo, str. 46. («— 74)

Španovica je naseljena Srbima i preimenovana u Novo Selo, a tek nakon osloboditeljskoga podhvata Oluja 1995. opet je oživjela kao Španovica.

Uz te su zločine partizani Josipa Broza Tita učinili hrvatskomu narodu od 1941. do 1945. još bezbroj drugih zločina Iznosimo samo poneke.

XIV.

PARTIZANSKI ZLOČINI

Za vrieme Nezavisne Države Hrvatske razdjelbe medju Hrvatima ne samo da su se nastavile, nego su još i produbljene. Većina hrvatskoga naroda borila se i ginula za svoju mladu hrvatsku državu. Manjina je bila za povratak omražene Jugoslavije. Toj se manjini kao vodstvo nametnula Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) na čelu s Josipom Brozom zvanim Tito. Nadimak TITO, tumačilo se, početna su slova Tajne Internacionalne Teorističke Organizacije. Bilo to točno ili ne bilo, činjenica je da su se Komunistička partija Jugoslavije i njezin vodja Tito u borbi protiv uzpostavljene Nezavisne Države Hrvatske služili najcrnjim boljševističkim oblikom terorizma.

O tomu terorizmu piše neposredni svjedok fra Vjenceslav Glibotić u svojoj knjigi **A što vi kažete?:**

„Zločinci ne mogu bez noći. Oni sve rade i radili su po noći, po mraku, tajno, sekretarski. Oni po noći i sastanče, viećaju i snuju svoje zločine i svoje žrtve po noći bacaju u tamu jama i bezdanka. Njihov se vrhovnik i zvao sekretar, tajnik, noćnik, tamnik. Za vrieme Drugoga svjetskoga rata govorilo se, da je 'tito' kratica za 'Tajna Internacionalna Teroristička Organizacija'. Bilo tako ili ne bilo, u stvari je bilo i gore od toga!

Po tamnoj noći 'drugovi' su 'čistili' domove od odmetnika i neprijatelja, odvodili ih u nepoznatu smjeru, prebijali, ubijali, zakapali ili bacali u jame i rieke. I to sve godinama nakon rata, i to ne na jednomu mjestu, u jednomu gradu ili selu, nego po cieloj Hrvatskoj. A napredne i demokratske države svieta brižno se trudiše (truđahu) *što više počastnih doktorata objestiti o krvavi mač velikoga Tajnika, Tamnika i Tamanika. A učenici i njegovi ljubimci i u najnovijemu ratu ponavljali su krvavi ples po hrvatskim ognjištima i selištima, rušeći sve ono, što je hrvatskomu srdcu najdraže i najsvetije.*

Što to mi slavimo?!

Službeno je bilo najavljeno, da će se i u Hrvatskoj slaviti 50. obljetnica pobjede nad fašizmom, što je divna prigoda našim jugokomunistima, da neki od njih još jednom izliju svoju žuč na sve, što je bilo hrvatsko i pošteno ljeta Gospodnjega 1945., odnosno da

još jednom svoje krvave životopise i još krvavije razbojničke ruke pokušaju skriti pred poviešću i hrvatskim narodom.

Budu li se slavila 'herojska djela narodnooslobodilačke vojske', onda će to biti i proslava najvećega pokolja nevinoga hrvatskoga pučanstva u poviesti. Rugamo se drugima, da slave poraze (poraz na Kosovu), a mi kanimo, u tomu pogledu i s obzirom na broj žrtava, kudikamo bezglavije i bezdušnije postupiti.

Razčistimo malo pojmove! Što su to i tko su to naši antifašisti? Naši su antifašisti (izuzevši istarske borce i rodoljube, dok se nisu tu umiešali boljševici) u ogromnoj većini bili boljševici i sve, koji su k njima dolazili zbog različitih pobuda, nastojali su boljševizirati.

Kada su mene 6. kolovoza 1942. godine odveli partizani u Biokovo kao taoca, imao sam prigodu upoznati partizanski antifašizam. U njihovim očima i riečima Staljin je bio veći od Boga, kojega oni nisu uostalom ni priznavali i protiv kojega su se i borili. Svaki se dan, obvezatno, pred svim 'borcima' čitao, proučavao i tumačio Staljinov brevijar 'lstorija SKP (b) - kratki kurs', što ga je na srbski preveo sam Tito, koji je jednom izjavio: 'Tek onda, kada dobro upoznamo ***Istoriju SKP(b)****, moći ćemo ovladati boljševizmom.' (beogradske 'Književne novine' 1948. godine) Svakdano se prije jela u stroju pjevalo: 'Ustajte, vi zemaljsko roblje ...' Svoju odanost komunizmu, partiji i narodnooslobodilačkomu pokretu morali su pridošli simpatizeri pokazati na boljševički način. Jedan od takvih načina bio je i zahtjev: 'Vrati se kući i ubij tog i toga, pa se onda vrati k nama. Time ćeš dokazati, da si dostojan naše borbe i partije. ' Da naši vrli antifašisti imaju i trunak poštenja, oni bi danas morali obznaniti svomu narodu te bisere njihove borbe, jer takvih 'heroja' ima još na životu, od kojih bi se neki mogli i poimence spomenuti.*

Komu je dodijala ta boljševička indokrinacija, pa je napustio partizane i vratio se kući, nije se zadugo života nanosio. Likvidirala ga kao izdajicu 'narodna vlast'.

Glavni ciljevi naših boljševika bili su: borba protiv NDH, a za novu Jugojadiju, borba protiv Vatikana, Crkve, Pape, svećenika, redovnika; borba protiv kapitalista, kulaka i posebno protiv katoličkih intelektualaca i hrvatskih rodoljuba. Nikada se naši antifašisti ne će moći opravdati pred poviešću, što su rušili svoju hrvatsku državu, umjesto da se bore protiv vlasti, ukoliko im nije

odgovarala, i što su se udružili s četnicima za onu istu državu, koju su i oni sami nazivali robijašnicom naroda. Neshvatljivo!

Još nešto iz moga susreta s partizanima g. 1942.! Glavni komandant Biokovskog odreda bio je Crnogorac. Pred njim smo drhtali ne samo ja i drugi uhićeni, nego i partizanske glavešine. Sramota!

10. travnja 1941. bio je dan neizrecive radosti u cielomu hrvatskomu narodu i za cieli hrvatski narod. Čak su i komunisti, dok nisu dobili drugčije upute iz bratskoga Sovjetskoga Saveza, bili za NDH. To treba stalno ponavljati današnjemu naraštaju i budućim naraštajima. Protiv tadašnje hrvatske države bili su oni isti četnici, koji su petdeset godina poslije bili protiv sadašnje Hrvatske. Onda su četnici ubijali, klali i palili sve, što je hrvatsko i katoličko. To su oni činili i petdeset godina poslije. Naši 'naivni' antifašisti sve su do nedavno slavili kao hrvatski državni praznik upravo onaj dan, kada su četnici ubijali i klali hrvatsko stanovničtvo prije petdeset godina. I to sada hrvatski puk mora slaviti i proslavljati!

Svetački mučenik, zagrebački nadbiskup, dr. Alojzije Stepinac, izjavio je na komunističkomu sudu u Zagrebu g. 1946.: 'Hrvatski se narod plebiscitarno izjasnio za hrvatsku državu, i ja bih bio ništarija, kada ne bih osjetio bilo (puls) *hrvatskoga naroda ...'*

I puk, i svećenici, i biskupi, i Stepinac, s velikom su radošću prihvatili stvaranje NDH. To je poviestna činjenica, koje se stide samo hrvatski izrodi i neprijatelji. Protiv NDH bili su četnici i talijanski fašisti. Oni su uzko suradjivali protiv hrvatske države. Komu nisu poznati zločini, koje su pod zaštitom i vodstvom Talijana počinili četnici u mnogim našim krajevima!? I to se mora stalno ponavljati mladima. Pogotovu danas, kada talijanski fašisti ponovno nasrću na Istru i Dalmaciju, i kada Hrvatima i Slovencima drže propoviedi o demokraciji, podmićujući Istrijane svojim mirovinama, ničime zasluženima! Glavno je, da je Istrijan bio bar jedan dan u fašističkoj vojsci - mirovina je odmah tu! Nikada u našim južnim krajevima ne bi zavladali komunisti, da nije bilo Talijana, od kojih su, uostalom, partizani kupovali oružje za pokradenu stoku siromašnih hrvatskih seljaka. I to treba mladima neprestano ponavljati!

Svakako treba naglasiti, da nikada hrvatski narod nije bio ni fašistički ni nacistički, i da nikada nije vjerovati ni Talijanima ni

Niemcima; i da je i sama ondašnja hrvatska vlast bila i protiv Talijana i protiv Niemaca.

Jedna od glavnih ljaga (mrlja, sramota) *u hrvatskoj antifašističkoj borbi bila je partizanska suradnja s četnicima. Partizani su se udružili s najvećim neprijateljem hrvatskoga naroda, s četnicima. I sada su se zajednički borili protiv Hrvata i Hrvatske. Padom fašističke Italije najednom većina četnika prerasta u partizane i preuzima gotovo sve ključne položaje u 'Narodnooslobodilačkoj vojsci'. Kninski Egići i Vještice postaju komesari i komandanti čak i tzv. 'proslavljenih brigada '.*

Ovdje svakako treba spomenuti i dva specifična partizanska zločina. U mjestima, gdje nisu imali svojih pristalica i simpatizera, zapucali bi ili bi ubili iz zasjede kojega Švabu, samo da Niemci izvrše odmazdu, popale kuće, a da onda 'nevini' partizani dodju u pomoć uplašenim mještanima, i da ih nagovore, neka idu u partizane. Drugi je zločin još bezočniji i krvaviji. Partizani bi se po danu obukli u ustaške uniforme, palili, klali i ubijali uglavnom iztaknute Hrvate, a onda bi se povukli i po noći preobučeni u svoju partizansku uniformu, spašavali 'ustaške žrtve' i uzput bi poklali preostale Hrvate, kao ustaške suradnike. Da nije istinito, bilo bi nevjerojatno. 1 to treba kazati našim mladim naraštajima, i to ne jednom, nego stotinu puta!" [94]

Kapitulacija Italije objavljena je 8. rujna 1943. U noći 9. rujna 1943. Poglavnik Nezavisne Države Hrvatske dr. Ante Pavelić objavljuje u Zagrebu državnopravni Proglas, kojime za Nezavisnu Državu Hrvatsku opet uzima u posjed ranije Italiji ustupljena područja Dalmacije i Primorja. Dne 10. rujna 1943. Poglavnik izdaje **Državnopravnu izjavu,** kojom ukida sve ugovore učinjene s Mussolinijem 18. svibnja 1941., koji, kako se kaže u izjavi, nisu nikada ni stupili u život. Poglavnik još priobćuje, da je Hitler Hrvatskoj priznao onu granicu, unutar koje će se „za vječna vremena nalaziti i sada ustupljeni krajevi na Jadranu".

Poglavnik dr. Ante Pavelić takodjer je proglasio i Trst anektiranime Hrvatskoj i stacionirao u Trstu nekoliko odreda domobrana i hrvatske ratne mornarice. U hrvatski dio takozvane Julijske krajine dolaze domobranske jedinice hrvatske vojske,

[94] Glibotić, Vjenceslav: **A što vi kažete?,** Split, **1997.,** str. **84.-85., 104.-107.**

o**tvaraju se škole s hrvatskim nastavnim jezikom, u uredima gradjanske vlasti rabe hrvatski jezik, općinske uprave preuzimaju Hrvati. Vojnici domobranske bojne osnovane na Kastavštini imali su na rukavu istarsku kozu. U Rieku je ušla čak i jedna ustaška jedinica.**

Svi navedeni podatci mogu se naći u knjigi **Oko Trsta,** koju su napisali partizanski jugokomunistički pisci. *Redaktori* su (urednici) knjige dr. Viktor Novak i dr. Fran Zwitter, a u sastavljanju knjige sudjelovali su: general Lado Ambrožić, dr. Aleksandar Belić, dr. Lojze Bevc, dr. Savo Čermelj, Dušan Diminić, general Petar Drapšin, Drago Gervais, dr. Petar Jovanović, dr. Viktor Novak, dr. Petar Skok, dr. Stanko Škerlj, dr. Josip Vilfan, dr. Mirko Vratović, dr. Fran Zwitter.[95]

Knjiga *Oko Trsta* dokazuje, da su sve ugovore i sporazume s Italijom vlasti NDH poništile jedanaest (11) dana prije takozvanih avnoj(ev)skih vlasti.

Nakon kapitulacije Italije god. 1943. svi krajevi na iztočnojadranskoj obali, koji su Rimskim ugovorima bili pripojeni Italiji, uključeni su u NDH.[96] Tadašnje su granice Nezavisne Države Hrvatske bile: na sjeveru rieke Mura i Drava, na iztoku rieka Drina uključivši Kotor i Bar, na jugu Jadransko more do predgradja Trsta, a na zapadu od Trsta do Kupe i njome do Metlike i onda planinom Gorjanci do ušća Sutle pa Sutlom do Rogatca i crtom do Mure.

Glede priključbe Istre Hrvatskoj iztaknuti mi je još i ovo: Nakon kapitulacije Italije 8. rujna 1943. hrvatsko državno vodstvo odmah je poduzelo korake za oslobodjenje područja, **koja je Italija pripojila od 1918. do 1941., dakle i ona područja, koja su Hrvati izgubili sporazumima izmedju Beograda i Rima** (iztaknuo M.M.). Njemački Reich zajamčio je neograničenu nezavisnost Hrvatske uključujući tu cielu hrvatsku Jadransku obalu. Poglavnik dr. Ante Pavelić u noći je od 9. na 10. rujna 1943. objavio Državnopravnu izjavu o razrješenju Rimskih ugovora. U govoru održanu 10. rujna 1943. na Markovu trgu u Zagrebu Poglavnik je izjavio, kako će u sastav hrvatske države ući ne samo područja, koja su privremeno izgubljena Rimskim ugovorima, nego i Rieka i Istra. Istoga je dana imenovao ministra za oslobodjene krajeve, glavara gradjanske uprave

[95] **Oko Trsta,** DIZJ, Beograd, 1945.

[96] Matković, nav. djelo, str. 64. (<— 26)

za područje oslobodjene Dalmacije te velikih župa Cetina, Bribir i Sidraga sa sjedištem u Splitu, te glavara gradjanske uprave za područje Gorskoga Kotara, Hrvatskoga Primorja i Istre te velikih župa Modruš, Vinodol i Podgorje, Gacka i Lika, sa sjedištem u Sušaku-Rieki. Tri dana kasnije Poglavnik je izričito zatražio od Hitlera, da se Treći Reich suglasi s proglašenom uključbom Istre u Hrvatsku, što je Treći Reich i učinio konkludentnim činima **(facta concludentia)**, koji se navode u knjigi **Oko Trsta,** a iz kojih se može zaključiti na odredjeno izražavanje volje, dakle na Hitlerov pristanak. Još 10. rujna 1943. Poglavnik je označio ništetnom označbu (designaciju) talijanskoga princa za hrvatskoga kralja. Sve te Poglavnikove odluke zaključkom je potvrdila hrvatska vlada 20. rujna 1943.

Poglavnik NDH dr. Ante Pavelić, objavljujući Državnopravnu izjavu o razrješenju Rimskih ugovora, sve je narodne redove pozvao na jedinstvo i slogu u obrani države. Inozemni su promatači izvješćivali o prasku hrvatskog oduševljenja. Državni poglavar, Poglavnik Pavelić već je 9. rujna 1943. pozvao na razgovor iztaknute Mačekove suradnike, otvorivši time novi krug pregovora o ulazku HSS-a u hrvatsku vladu, kako bi se osigurao obstanak hrvatske države. Nu, ti su se pregovori izjalovili, jer je Maček pošto-poto želio očuvati Jugoslaviju. Tih je dana Poglavnik preko Miroslava Krleže pružio ruku pomimicu i hrvatskim komunistima, nu oni su takodjer željeli očuvati Jugoslaviju.

Za razliku od hrvatske vlade, koja je svetčano proglasila uzpostavu područne cjelovitosti hrvatske države, partizanski je ZAVNOH, kojemu se danas toliko kadi, donio odluku o priključbi Istre, u kojoj se osobito iztiče, da je Hrvatska **nerazdvojni** dio Jugoslavije. U toč. 3. *Odluke o priključenju Istre, Rieke, Zadra i ostalih okupiranih krajeva Hrvatske* od 20. rujna 1943. o tomu se kaže:

Svi spomenuti hrvatski krajevi, t.j. Istra, Rieka, Zadar, anektirani dielovi Hrv. Primorja, Gorskoga Kotara, Dalmacije i svi jadranski otoci (uključivši ovamo i Lastovo, Cres, Lošinj i druge), ***priključuju se matici zemlji - Hrvatskoj, a preko nje novoj demokratskoj, bratskoj zajednici naroda Jugoslavije,*** *za koju se naši narodi bore.*

Brozovim je boljševicima u rušenju NDH pomagala takozvana Podzemna Hrvatska, koja je bila dio *Jugoslavenskoga*

revolucionarnoga komiteta, a njemu je na čelu bio Draža Mihailović. Glavni su ciljevi te Podzemne Hrvatske bili rušenje NDH i širenje jugoslavenske misli. Svoju je rušiteljsku ulogu s istim ciljevima Podzemna Hrvatska nastavila god. 1991.

Zadnje godine Drugoga svjetskoga rata partizani Josipa Broza Tita izkoristili su ne samo za obračun i likvidaciju političkih protivnika, nego i onih, koji im ne bijahu bliži ili bijahu neutralni. Crveni teror krvlju je zalio Hrvatsku. Sjetimo se samo dubrovačkog otočića Dakse, gdje je u listopadu 1944. bez suda i sudjenja pobijeno oko stotinu nedužnih hrvatskih gradjana, intelektualaca i svećenika. Godine 1945. u Franjevačkomu samostanu Široki Brig ubijeno je i spaljeno dvanaest fratara. Krvavi crveni terror, koji je počeo s Daksom i Širokim Brigom, dosegnuo je vrhunac na Bleiburgu i nastavio se na kalvarijskim postajama Križnih putova, kojima je prošao cviet mladosti hrvatskoga naroda.

Na kraju rata i u poratno vrieme Brozovi su „antifašisti" izvršili nezapamćene zločine nad golorukim i nevinim hrvatskim stanovničtvom. Ne samo da se Hrvat nije smio braniti, nego je gubio glavu, i ako se usudio reći, daje Hrvat. Zločinački „narodni sudovi" uz to što izrekoše bezbrojne smrtne osude, napunili su sve zatvore i logore hrvatskim robljem. *„Lakše je na sudu prolazio onaj, tko je ubio nevina Hrvata, nego onaj, koji je na cesti pogazio psa ili kokoš!*

Stotine tisuća nevino ubijenih Hrvata, tisuće ubijenih svećenika, bogoslova, sjemeništaraca i častnih sestara; stotine tisuća ulogorašenih, mučenih i izpretučenih uhićenika, medju kojima su bile tisuće svećenika, bogoslova i častnih sestara, ne dopuštaju nam nikakve proslave nad tim antifašističkim zločinima. I svaka proslava takvih antifašističkih 'herojskih podhvata' jest ubod noža u ponos, poviest, srdce i dušu svakog iskrenog i poštenoga Hrvata! Tko ipak želi to slaviti, neka ide braći preko Drine!"[97]

Na temelju do sada poznatih podataka procjenjuje se, da je po svršetku Drugoga svjetskoga rata ubijeno najmanje 600.000 (šeststo tisuća) hrvatskih vojnika, nenaoružanih gradjana, žena, djece i staraca.

Od prvoga dana života Nezavisne Države Hrvatske nju su rušili srbski četnici predvodjeni generalom Dražom Mihailovićem. Dva mjeseca poslije njima su se pridružili partizani Josipa Broza

[97] Glibotić, nav. djelo, str. 108. (<— 94)

Tita. Prva ubojstva i zločine izvršili su četnici već u travnju 1941. u kotarima Knin, Sinj i Grahovo. S domaćim Srbima četnici su 5. svibnja 1941. upali u Blagaj kod Slunja te zapalili, opljačkali i pobili seljake čitavoga mjesta. Četnici, kojima pomaže Englezka, sklapaju sporazum i s Talijanima, da zajednički podiele Hrvatsku. Dobivši oružje od Talijana, četnici genocidno čiste Hrvatsku od Hrvata katolika i muslimana.

U lipnju 1941. razkinut je Sporazum Hitler-Staljin. Hrvatska komunistička partija dobiva nalog od Sovjetskoga Saveza, da započne oružanu borbu protiv Nezavisne Države Hrvatske. Dok je trajao Sporazum Hitler-Staljin, KPH je mirovala. Nakon razkida Sporazuma, u Sisku se ustrojila skupina komunista i u ime Staljina i Sovjetskoga Saveza započela borbu protiv hrvatske države, a ne protiv vladajućega režima. Ta je borba imala za svrhu uzpostavu nove, komunističke Jugoslavije. Na čelu te borbe bio je Josip Broz Tito, *generalni sekretar* Komunističke partije Jugoslavije.

Kada su u vrieme stare Jugoslavije počel*e frakcionaške borbe* u KPJ, Staljin je u Jugoslaviju poslao svoga pouzdanika Josipa Broza kao *organizacijskoga sekretara* (hrv.: ustrojbenoga tajnika) Partije, da „sredi prilike" u posvadjanim komunističkim redovima. Broz se iztaknuo kao doušnik u krugu europskih komunističkih bjegunaca, koji su našli utočište u Moskvi i tamo se školovali za odredjene uloge u budućoj komunističkoj „svjetskoj revoluciji". Na temelju Brozovih „karakteristika" njegovih partijskih drugova NKVD ih je slao u sibirske logore smrti.

Da pridobije porobljene narode svieta za komunizam, Lenjin je u *statut Komunističke Intemacionale (Kominteme)* uveo načelo samoodredjenja naroda. Glede na Jugoslaviju Komintema je po Staljinovu nalogu, da sprieči razbijanje Jugoslavije, odustala od prava njezinih naroda na *samoodredjenje* odnosno *odcjepljenje.* Staljin se nadao, da će lakše nametnuti komunizam na prostoru cjelovite Jugoslavije nego na područjima država, koje bi se od nje odciepile. Za izvršitelja te Staljinove želje i nade odredjen je Josip Broz.

Za vrieme španjolskoga gradjanskoga rata smjestio se Josip Broz u Parizu, odakle je u Španjolsku slao komunističke dobrovoljce. Tvrde, daje bio i u Barceloni, gdje je provodio čistku komunističkih boraca od takozvanih trockista. Potom se vraća u Jugoslaviju, gdje je od KPJ učinio najboljševičkiju komunističku organizaciju u Europi

izvan Rusije. Jugoslavenski, a time i hrvatski komunisti, protivili su se stvaranju Banovine Hrvatske, smatrajući Sporazum Cvetković-Maček „sporazumom srbske i hrvatske buržoazije".

Pripremajući se za buduće dogadjaje Josip Broz po Staljinovu nalogu stvara KP Hrvatske, kako bi zavarao hrvatski narod obmanom o tobožnjemu nastojanju komunista, da se hrvatsko nacionalno pitanje rieši povoljno za Hrvate. Neki hrvatski *komunistički intelektualci* bili su doduše *nacionalno opredieljeni,* ali su u ideoložkomu pogledu bili *tvrdi boljševici.*

Ustanak hrvatskih komunista protiv Nezavisne Države Hrvatske bio je zapravo srbsko-komunistički ustanak, jer su u početku najvećim dielom sudjelovali četnički usmjereni Srbi. U takozvanu „narodno-oslobodilačkomu ratu" nebrojene su zločine učinili partizani Josipa Broza, koji se **ćirilicom podpisivao nadimkom TITO.** (Narod je tada taj nadimak protumačio kao početna slova Tajne Internacionalne Terorističke Organizacije.) Pod izlikom borbe „protiv njemačkih i talijanskih okupatora i njihovih domaćih slugu" ubijali su partizani ne samo tobožnje „narodne neprijatelje", nego i moguće protivnike nakon rata. Od 1941. do 1945. komunisti su stvarali političke *strukture i kadrove,* koji će im omogućiti uzpostavu komunističkoga sustava, kakav je obstojao u Sovjetskomu Savezu. To je potvrdio Edvard Kardelj, rekavši, kako su komunisti sanjali o pripajanju Jugoslavije Sovjetskomu Savezu. Moša Pijade već je za rata osnivao kolhoze u Crnoj Gori.

Josip Broz Tito provodio je politiku stvaranja „narodne fronte", u kojoj su komunisti uviek imali vodeću ulogu. Nekomunisti uglavnom bijahu samo statisti, da se prevare narod i zapadni saveznici. *„Smiešno je",* kaže Gojko Borić, *„kada čak i danas akademik Ivan Supek govori o ZAVNOH-u kao 'demokratskoj instituciji', čije su nekomunističke pripadnike komunisti prevarili, a oni su to opazili tek naknadno. Osvojivši vlast u Jugoslaviji, komunisti su tu umjetnu tvorevinu pretvorili u kopiju Sovjetskoga Saveza. U svemu su oponašali staljinistički model. Na isti su se način kao i boljševici borili protiv Crkve, tzv. kulaka, nacionalista, gradjanskoga stališa, neovisne inteligencije i umjetnika."*[98]

Od brojnih komunističkih ubojstava svojih političkih neistomišljenika još za vrieme rata iznosimo jedno od najpoznatijih.

[98] Borić, Gojko: u tjedniku „Fokus", br. 148. od 14. ožujka 2003., str. 23.

U Splitu je 22. lipnja 1944. član KP Tito Kirigin podmuklo ubio omiljena mladića i rodoljuba VOJKA KRSTULOVIĆA ŠVORU. Kao član Partije, Kirigin je izvršio njezin nalog tako, da je vozeći bicikl pištoljem ubio Krstulovića, koji se oko 20 sati toga dana u družtvu šetao kod Barkovića ulice. Nakon te *akcije* Kirigin odlazi u partizane. *„Vojko Krstulović se zamjerio partiji zato, što se kao iztaknuti omladinac HSS-a suglasio, da mladež treba pomoći u uklanjanju ruševina i vadjenju poginulih u savezničkomu bombardiranju Splita, kako se ne bi okužio čitav grad. Partija je vodjena drugčijom logikom - što gore, to bolje. Kada je partija u ilegalnomu 'Glasu Splita' objavila, da je likvidirala glavnu Mačekovu perjanicu,* ***Kardelj*** *je taj list u dva navrata žestoko kritizirao, smatrajući da su trebali napisati,* ***da je ubijeni Krstulović ustaša*** (iztaknuo M.M.), *a ne mačekovac.*

O partizanskim zločinima Mladen Ivezić piše: *„Sve je zlo kulminiralo 1945. Antifašisti bijahu posve svjestni, da im nitko ne će smetati, nego su pače dobili mandat počiniti genocid nad Hrvatima, kako bi obnovili Jugoslaviju. Ako se ikada prije makar malo biralo rieči, sada osta samo mržnja."*[100]

U rušenju Nezavisne Države Hrvatske Brozovi partizani suradjuju s Mihailovićevim srbskim četnicima, koje naoružavaju Talijani. Kao *quislingi* SSSR-a i Srbije hrvatski su komunisti izdali svoj narod, jer su poveli borbu protiv države, a ne protiv tadašnjega vladajućega *režima.* Imajući vlastitu hrvatsku državu, a boreći se protiv nje, hrvatski su se komunisti borili za tudje interese. **Ni jedna stranka ili partija ni jednoga drugoga naroda nije rušila svoju** *državu,* **da sruši** *režim,* **koji joj se nije svidjao.**

Po svršetku Drugoga svjetskoga rata u svibnju 1945. na temelju ugovora s Jalte, sklopljena izmedju Churchila, Staljina i Roosevelta, obnavlja se Jugoslavija. Iztočnu Europu Saveznici su predali Staljinu kao njegov ratni plien. Tako su vodeći rat za demokraciju protiv fašista i nacista, u Iztočnoj Europi doveli na vlast još totalitamiji, komunistički režim, koji je uništio posebničko (privatno) vlastničtvo. Komunistička mržnja prema Hrvatima izkazana za vrieme rata i partizanski zločini prouzročili su

[99] Glavina, Frano u tjedniku „Hrvatsko slovo", IX., br. 412. od 14. ožujka 2003., str. 11.

[100] Ivezić, Mladen: **Jasenovac - Brojke,** Zagreb, 2003., str. 32.

povlačenje hrvatskoga naroda prema zapadu, kako bi izbjegao smrti. Oslanjajući se na Ženevske ugovore o zaštiti bjegunaca, Hrvati su se nadali spasu kod zapadnih pobjednika. Nu, Englezi su se već prije dogovorili s Josipom Brozom Titom, da će mu predati sve Hrvate, koji padnu njima u zarobljeničtvo. Tako i bi. Dogodila se **Bleiburžka tragedija.** Kada su Englezi predali Hrvate srbokomunistima, počeo je krvavi ples smrti i pljačka do gole kože. Poubijano je na stotine tisuća vojnika, gradjana, žena, djece i staraca. Nažalost, i brojni su hrvatski komunisti klali i ubijali svoju braću i sestre, samo zato, što su branili svoju hrvatsku državu. Taj *magnum crimen - veliki zločin* hrvatskih komunista bivši zapadni saveznici nisu osudili, a ni obnovljena Hrvatska Država nije ni *post mortem - nakon smrti* osudila izvršitelje nezastarivih zločina.

Hrvate, koji su čudom ili srećom izbjegli Bleiburg, zapadni su Saveznici smjestili u razne skupne logore u Austriji, Italiji i Njemačkoj, gdje su čekali odlazak u prekooceanske zemlje. Mnoge od njih savezničke su vlasti izvukle iz tih logora i takodjer ih predale Brozovim krvnicima. Nu, oni koji ostaše, nisu klonuli duhom. Nastavili su borbu za samostalnu Hrvatsku. Iako su izgubili svoju državu, koju su okupirali srbokomunisti, nisu izgubili nadu ni volju za slobodom u svojoj slobodnoj i nezavisnoj državi.

Medju onima, koji su izbjegli Bleiburg, bio je i mr.ph. Božidar Kavran. On je bio jedan od poticatelja osnivanja Hrvatskoga državnog odbora u inozemstvu, koji je imao zadatak prirediti ustanak u Domovini. Odmah je počeo obilaziti logore u Austriji i skupljati preživjele hrvatske borce. Kavran je u početku god. 1946. izradio plan za oslobodjenje Hrvatske i dao nalog za uzpostavu sveza s borcima Hrvatskoga pokreta odpora u Domovini. Postavljen je na čelo podhvata nazvana *Akcija Hrvatskoga državnoga vodstva - **Pokret 10. travnja.*** Prva boračka skupina poslana je u Hrvatsku u proljeće 1947., a od siečnja do ožujka 1948. još nekoliko skupina. Ove su skupine dolazile u Hrvatsku *kanalima* preko Madjarske i Slovenije, koje je nadzirala OZN-a. U ljeto 1948., na čelo skupini od 96 boraca, u Domovinu se vratio i Kavran. Slutio je izdaju, ali se sviestno dobrovoljno vratio, da skine sa sebe sumnju, kako je on izdao podhvat. Iako su ga u iztragi strahovito mučili, Kavran se na sudu junački ponio. Neustanovljen broj Kavranovih suboraca ubijen je pri ulazku u tadašnju Jugoslaviju. Vrhovni sud NR Hrvatske 27. kolovoza 1948. osudio je na smrt 40 pripadnika Kavranove skupine

(19 vješanjem, 21 strieljanjem), a dvanaestoricu na zatvor od 15 godina do doživotnoga! Kavran i njegovi suborci, koji su osudjeni na smrt, pogubljeni su na najzvjerskiji način. Službeni nadnevak Kavranove smrti je 31. kolovoza 1948., nu on je pogubljen nekoliko mjeseci poslije. Pogubljeni članovi Kavranove skupine u poviest su ušli pod nazivom **Rujanske žrtve.** Božidar Kavran je u svibnju 1995. na Farmaceutsko-biokemijskomu fakultetu Sveučilišta u Zagrebu rehabilitiran kao hrvatski intelektualac i magistar farmacije.

XV.

UZNIČKA HRVATSKA

Najveće žrtve za slobodnu i samostalnu hrvatsku državu podniela je Uznička Hrvatska. Nicholas Bethell u svojoj knjigi **Zadnja tajna** (The last secret), u kojoj navodi, daje na Bleiburgu bilo oko 200.000 hrvatskih vojnika i oko 500.000 hrvatskih civila, spominje poznate logore u Titovoj Jugoslaviji: Sriemska Mitrovica (25 tisuća zatvorenika), Stara Gradiška (30 tisuća zatvorenika), Požarevac (20 tisuća), Niš (15 tisuća), Zenica (7 tisuća), Centralni beogradski zatvor zvani **Sing-Sing** (7 tisuća), Knić u Bačkoj (6 tisuća), Raški Rit blizu Beograda (7 tisuća), Kosovska Mitrovica (15 tisuća), Ljubljana (10 tisuća), Goli otok (50 tisuća). Spominju se još i Foča, Miljacka i Sarajevo (18 tisuća uznika). U tima svima logorima i zatvorima najviše je bilo Hrvata. U razgovoru za beogradski list „Politika" (veljače 1951.) rekao je zloglasni Aleksandar Ranković: ***„Kroz naše zatvore od oslobodjenja do danas prošlo je svih naših neprijatelja 3.770.384, od kojega broja 1.377.128 osudjenih na smrtne kazne. Kazna je izvršena !"***

Te je podatke u listu **Marija** (Split, veljače-travnja 1998.) popratio ovim riečima Vjenceslav Glibotić:

„Na članak 'Tko je to lud?!' iz prošloga broja 'Marije' javili su se brojni naši čitatelji, i pismeno, a još više ustmeno (telefonski). Većina ih tvrdi, da su brojke, navedene u tomu članku o komunističkim zločinima, netočne. Tako mi jedan čitatelj javlja, da su samo u samoj Kini komunisti ubili preko 100 milijuna ljudi. On spominje i neke listove, gdje je to pročitao, npr. njemački list Tagespost.

SVJEDOČANSTVA DRUGIH

Drugi mi čitatelj javlja, da mogu pročitati, što piše Solženjicin u svojoj knjizi 'Arhipelag Gulag', gdje on spominje, kako je neki sveučilištni profesor izračunao, da je sovjetski komunistički režim koštao preko 60 milijuna žrtava. I još dodaje, da su za vrieme gladi (odmah nakon Prvoga svjetskoga rata i tridesetih godina) u Sovjetskomu Savezu umrli desetci milijuna ljudi, dok su sovjetski

komunistički vlastodršci slali mjesečno stotine milijuna dolara po cielomu svietu za podupiranje komunističkih pobuna i za širenje komunizma. Obće je poznato, da su i hrvatski komunistički prvaci tridesetih godina primali redovitu mjesečnu podporu od 'bratskoga Sovjetskoga Save-za'. Većina njih uobće nije bila službeno zaposlena, jer im je glavni posao bio - širenje i propagiranje komunističkih ideja.

U Sloveniji je, javlja mi jedan čitatelj, svršetkom rata ubijeno i plitko zakopano oko 60.000 ljudi, uglavnom Hrvata. I kada su nadošle velike kiše, zemljište je oživjelo, nabubrilo. Zbog nesnosnoga zadaha na to su područje bačeni desetci vagona živoga vapna. Uzput spominjem, što mi je 1960. godine u jednoj parižkoj bolnici rekao težko bolestni slovenski svećenik, kada sam ga posjetio: 'Stidim se, što sam Slovenac, jer sam na svoje oči gledao, kako moji Slovenci predaju partizanima Hrvate, koji su se utekli njima, da spase goli život! I to je bilo masovno! A naši su ljudi znali, da to znači predati ih krvnicima, da ih ubiju!' Nije bez razloga Milan Grol (1876.-1952.) nazvao Titovu državu klaonicom. A Grol nije baš bio bilo tko, nije bio ni Hrvat ni ustaša, nego Slovenac, predsjednik Demokratske stranke (1940.) i podpredsjednik Demokratske Federativne Juge (1945.). Dakle, čovjek, koji je bio u prigodi, da dosta toga vidi i doživi! Samo Bog zna, koliko su ljudi poubijali komunisti, počevši od Lenjina i Staljina do Pol Pota u Kambodži i do Mao-Ce-Tunga u Kini, od Crvenih Armejaca, do Crvenih Kmera i Crvenih Brigada!

PARTIZANSKA BOLEST

U Hrvatskoj nema ni grada ni varoša, ni sela, ni zaselka, gdje naši komunisti (antifašisti?!) nisu zakrvarili svojih krvožednih ruku! I to uglavnom poslije rata, kao što je bio slučaj i s nekoliko tisuća hrvatskih sveučilištaraca, poubijanih bez sudjenja u samomu Zagrebu.

Javna je tajna, da je Ivan Stevo Krajačić (1906.-1986.) sugerirao vodstvu Partije, da se partizanski borci preoblače u ustašku uniformu, pa da noću po selima, koja se nisu htjela odazvati zovu Partije, da idu u partizane, kolju i ubijaju najuglednije Hrvate. Nakon pokolja bi se već po noći povukli, a onda bi sutradan kao partizani 'oslobadjali' to isto selo i ubijali one, koji su navodno bili povezani s 'ustašama', prisiljavajući ostatak, da bježi k njima u

šumu! I kod toga su sigurno pjevali svoju omiljenu pjesmu: 'Kud narodna vojska prodje, sretna će se, sretna će se zemlja zvat! '

Nakon Drugoga svjetskoga rata, sjetit će se neki stariji čitatelji, vladala je u nas neka bolest, koja se zvala 'partizanska bolest'. Pacienti su bili komunistički borci i partizanke, okićeni različitim odlikovanjima za hrabrost, a bolest bi se ovako očitovala: Bolestnik bi nasred ulice, u dvorani, u kinu, za stolom - pao na zemlju, počeo pjeniti, mlatiti rukama i nogama, vikati. Nekoliko sam puta i sam pribivao takvim 'skazanjima'. Stravično je bilo gledati, a pogotovu slušati, što ti jadnici u nesvjestnomu stanju govore, kao npr. 'Uh, kako je sladka ustaška krv ... Daj, da ga ja zakoljem ...' i slično.

POVIESTNA STVARNOST

Malo se u nas i govori i piše o svima strahotama i zločinima naših antifašista (čitaj: boljševika i komunista!). Ipak se od vremena do vremena javi po koji članak, ali sve nekako stidljivo, kao što je članak Josipa Jerkovića 'Zašto nitko ne spominje zločine komunista, koje su uradili Židovima' ('Sl. Dalmacija', 3.XII.1997., str. 9.).

U prigodi 50. obljetnice Saveza antifašističkih boraca u Rieci njegova je predsjednica Šonja Grubiša-Rusanov izmedju ostaloga rekla: 'Vjerujem, da će novi mladi članovi preuzeti barjak antifašističkih ideja i da ne će prihvatiti političku i poviestnu neukost, koja zastupa tezu, kako je antifašizam isto što i realni socializam i boljševizam. Antifašizam predstavlja nešto više (dakle, i to! o.p.), a nesumnjivo je, da je na njegovim temeljima sav napredni sviet sagradio svoje blagostanje u demokraciji, pravdi i vladavini ljudskih prava.' ('Sl.Dalmacija', 12.1.1998., str. 22.). Zaista, veliko odkriće, a još veća izmišljotina!

Auktorica tih rieči vjerojatno je zaboravila izjavu Jugojadijina Centralnoga komiteta od 22.VII. 1941.: 'Ulazak u oružanu borbu protiv okupatora naša je sveta obveza prema prvoj zemlji socializma.' A sama 'ljubičica bela', nakon Kominforma, povjerava svomu biografu, Vladimiru Dedijeru: 'Ovaj je sukob težak udarac za naše narode ...Ja sam vlastitim očima gledao, kako naši partizani idu u smrt sa Staljinovim imenom na ustnama. '

Uostalom, istina je, da su se naši komunisti borili i protiv fašista, ali ne za slobodu hrvatskoga naroda i njegovu samostalnost, napredak i sreću, nego za proletersku revoluciju i boljševizam, koji

će zavladati cielim svietom. Promukli su od pjevanja: 'Amerika i Englezka bit će zemlja proleterska!' I ginuli su krvavih ruku sa Staljinovim imenom na ustnama i s neizrecivom mržnjom na sve, što je hrvatsko i katoličko! To je poviestna stvarnost!

Od kuge, glada, rata i komunizma oslobodi nas, Gospodine!"[101]

OZNA, UDBA, KOS ili oznaši, udbaši, kosovci - sve zločinačka elita i krema! Špijuni, doušnici i cinkaroši! Plaćene ubojice i naručeni šoferi-ubojice, izazivači smrtonosnih prometnih slučajeva, bezdušni liečnici-trovači, podmitljivi i režimski sudci, bezkičmeni profesori i nastavnici, smrdljivi urednici listova i sastavljači protuvjerskih i protuhrvatskih pisanija! I nitko od tih 'zlatnih dečki' nije odgovarao pred demokratskim hrvatskim sudom! Nikomu nije pala dlaka s glave! I da oni sada barem šute, ni pola muke, ali se oni razkokodakali o demokraciji u svih šestnaest, kao da su oni žrtve komunističkoga terora, a ne izvršitelji najogavnijih zločina!

Stoga se drug Stipe Šuvar i ruga, kada je rieč o pravaškoj iniciativi za donošenje lustracijskoga zakona, kojime bi se onemogućilo sudjelovanje u vlasti, medju ostalima, i bivših komunističkih dužnostnika. On drži, da nema nikakva izgleda, da takav zakon bude usvojen, u prvomu redu zato, jer bi zahvatio barem 70% današnjih utjecajnih funkcionara vladajuće stranke. (Sl. Dalmacija', 13. veljače 1998., str. 7.)

BIVŠI - DANAS NAJŽEŠĆI

I zanimljivo je ustanoviti, da bivši sumnjivi komunisti izvan vlasti danas najžešće napadaju svoje bivše kolege u sadašnjoj vlasti. I često imaju pravo, jer ih oni najbolje poznaju, budući da su zajednički kusali komunističku pogaču. Jedan od njih (Danko Plevnik, 'SI. Dalmacija', 7. siečnja 1998., str. 5.) poziva čak i na ustanak, buneći se protiv ravnodušnosti hrvatskih gradjana, tražeći 'da ovomu zulumu kažu dosta'. 'Legislativnim terorizmom hrvatska vlast životno ugrožava svoje gradjane i podkopava gospodarski sustav', dok je u bivšemu sustavu bilo mnogo bolje. ('Sl. Dalmacija', 10. veljače 1998., str. 6.) 'Onaj režim, ma kako ga nazivali, mnogim je inženjerima, liečnicima, pa i profesorima omogućio izgradnju

[101] Glibotić, Vjenceslav: u listu „Marija", br. 2., Split, 1998., str. 48.-49.

vikendica, ovaj im izporučuje samo poreze na vikendice.' ('Sl. Dalmacija', 2. prosinca 1997., str. 6.) Tako sada slobodno piše nekadašnji glavni urednik 'Komunista', u vrieme kojega se samo zbog posjedovanja jednog emigrantskoga lista išlo u 'ćuzu' na nekoliko godina!

Ne kažem, da današnjoj vlasti sve cvate, niti ju kanim braniti, ali da imaju obraza, svi bi bivši podržavatelji i podupiratelji komunizma, danas šutjeli i zahvaljivali Bogu ili djavlu, što nisu poput njemačkih kolega i drugova završili u zatvoru. Bivši drugovi, na vlasti i izvan nje, ako imate i mrvicu obraza, šutite i povucite se!
Ne učinite li to, ostat ćete bez obraza - bezobrazni i dalje! [102]

U starini je bilo nevjerojatnih zločina, ali su ih zločinci dvadesetoga stoljeća i povećali i djavolstvom nadvisili. Ni naši vrli 'antifašisti' nisu zaostajali za tim najkrvoločnijim izmišljateljima zločina.

Najprije spomenimo ovdje jedan zločinački dragulj Adolfa Hitlera. On je, naime, zapovjedniku Afričkoga korpusa (1941.-1945.) i zapovjedniku zapadnoga ratišta (podkraj 1943.), svomu feldmaršalu Erwinu Rommelu (1891.-1944.) naredio, da se izvoli ubiti, a onda mu je priredio svetčani sprovod, poslavši dirljive izraze sućuti, kujući u zviezde hrabrost i neustrašivost velikoga feldmaršala.

NADMAŠILI UČITELJE

Ima mnogo slučajeva, gdje je učenik nadvisio svog učitelja - Staljin Hitlera. Ali nas ovdje zanimaju hrvatski komunistički djačići velikog Učitelja i Otca boljševizma i njihovi zločinački dragulji, i to oni, koji su meni osobno poznati.

26. svibnja (god. ?) u selu Zavojanima kraj Vrgorca komunisti su ubili mjestnoga župnika o. fra Karla Culuma (r. 1885. na Silbi). Ime i prezime ubojice poznato je. Medjutim, drugovi su bez ikakve grižnje savjesti zločin prebacili na ustaše. Čak su podigli i spomen-ploču ubijenomu svećeniku, pišući, da je pokojni fra Karlo Ćulum 'bio jedan od najboljih svećenika u blokovskomu kraju. Kao pristaša NOB-a seljake je slao u partizane. Bio je krvni neprijatelj ustaša pa je zato kod naroda bio voljen. Ustaše su mu stalno prietili i u jednoj ustaško-talijanskoj ofenzivi, kada su po noći upali u selo,

[102] Glibotić, Vjenceslav: u listu „Marija", br. 3., Split, 1998., str. 89.

zaklali ga na krevetu na zvjerski način, izvadivši mu oči i odsjekavši mu nos i uši.' ('Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941.-1945.', Split, 1983., knj. 6., st. 273.) Iz tog izvještaja doznajemo i pojedinosti komunističkoga zločina, pripisana ustašama. Ubojica je još živ, a ni dlaka mu nije pala s glave zbog toga zlodjela! Po naredjenju Komunističke partije o. fra. Antu Benutića (rodj. 1897. u Kaštelu Staromu), župnika u Igranama kraj Makarske, ubio je 20. ožujka 1944. dvadesetogodišnji mladić iz Živogošća, Ante Lozina. Partija mu je naredila, da ubije fra Antu. Ne ubije li ga, oni će ubiti njegova otca. Ante Lozina bio je inače s fra Antom u dobrim odnosima. Lozina je došao po noći u fra Antinu kuću, razgovarao s fra Antom, a kada je nešto pojeo i popio, veli fra Anti: 'Znaš li, zbog čega sam došao? Došao sam te ubiti!' - 'Sinko, ti me ubij!' - priča se, da je fra Ante odgovorio. Lozina je izvadio pištolj i sasuo mu dva metka u glavu. Vratio se u Biokovo drugovima, naredbo-ubojicama! I on, ali i neki njegovi naredbodavci, još je na životu, ali ga danju i noću nemilosrdno 'saslušava ' vlastita savjest.

Franjevačke klerike, mlade studente bogoslovije, prisilno unovačene u partizanske jedinice: Vučića, Glavaša, Ercega, Karamarka, progutala je noć u okolici Trsta, odmah nakon rata. Sva njihova krivnja sastojala se u tome, što su se usudili javno braniti nevinost zagrebačkoga nadbiskupa dra Alojzija Stepinca. Bez ikakva izpitivanja, procesa ili sudjenja - po noći su 'prekomandovani u podzemni bataljon'. (Tako se onda nazivalo noćno izvodjenje i strieljanje komunistima nepoćudnih vojnika.) I samo je Bogu poznat broj tih hrvatskih mučenika!

I MOJA GLAVA U TORBI

I piscu ovih redaka život je visio o tankoj niti još za vrieme rata. Čim bi prestala borba, partizani bi odmah organizirali razne priredbe, predavanja i skečeve. Tako je bilo i na Rabu. Komesar Nikola Badrov, Srbin iz Glavine kraj Imotskoga, pozvao me k sebi. Držao sam, da će mi opet tupiti i dokazivati, da nema Boga, kao što je to već dva puta činio. Ali ne, ovoga puta tražio je od mene, da održim vojnicima predavanje o postanku čovjeka. Odbio sam nepismenoga komesara, jer ja o tomu 'nemam pojma '. Oko pola noći netko me budi. Bilo je to u nekoj školi, gdje smo ležali kao srdele, jedan do drugoga na golu tavanu. Budio me prijatelj Tadić, Imoćanin, koji je upravo došao s partijskoga sastanka. Bio je, naime,

skojevac, iz interesa. Veli mi, da su upravo sada razpravljali o meni, na svomu sastanku, kako sam odbio održati predavanje, pa će mi još sutra ponuditi, i ako se ne prihvatim, da će me noć progutati. Umukao je i okrenuo se na drugu stranu. Cielu noć nisam oka stisnuo.

Sutra me zove komesar, da održim predavanje o postanku Zemlje. Pitao sam ga za literaturu, a on mi je već dao natipkano predavanje. Izrekao sam ga svojim riečima, samo što sam dodao i još jednu teoriju o postanku Svieta - da je Bog stvorio Sviet. Njegova je reakcija bila: 'Nije to nikakva teorija - to je vaša popovska izmišljotina!' Tada sam izbjegao sigurnu smrt, ali sam glavu nosio i dalje u torbi, dok se nisam oslobodio vojske.

POVJESTNIČARI NA NOGE!

U tu vrstu zločina spada i igra oko zločina u Jasenovcu. Nema nikakve sumnje, da medju jasenovačkim žrtvama ima kudikamo više Hrvata. Malo tko spominje, da je u Jasenovcu bio i Titov koncentracioni logor od travnja 1945. do 1947. godine. I sigurno je, da većina tamošnjih žrtava potječe izpod partizanske ruke, i upravo je neshvatljivo, da se o tim komunističkim zločinima gotovo uobće ne govori, niti piše (osim vrlo častnih iznimaka, na koje se nitko i ne osvrće!). Kada se Sava zbog suše povukla, odkriveni su novi 'ustaški' zločini, ali je brzo utihnula ta graja, jer su gotovo sve žrtve bile obučene u domobransku i ustašku uniformu, a osim toga taj teritorij za vrieme rata nije nikada bio suh, nenaplavljen. To je bio tek 1945. i 1946. Dakle, samo je tih godina na tomu terenu bilo moguće zakopavati ubijene žrtve.

Molimo i preklinjemo hrvatsku vlast i hrvatske povjestničare, a pogotovu žrtvoslovce, da sve poduzmu, kako bi se konačno moglo svietu iznieti istinu o Jasenovcu i uprieti prstom u glavnoga razbojnika i u samomu Jasenovcu!

Srbi, da bi donekle prekrili svoje zločine u Hrvatskoj, ponovno šire laži o jasenovačkim žrtvama. Jedna od najbezočnijih knjiga takve vrste 'Večan pomen Jasenovac, Mjesto natopljeno krvi nevinih' ovih se dana prodaje i u Zagrebu po bagatelnoj cieni - u kiosku crkve na Preradovićevu trgu. Knjigu je 1990. izdao 'Sveti arhijerejski sinod Srbske pravoslavne crkve'. Ovdje svakako treba naglasiti, da su članovi 'uredjivačkog odbora': 'mitropolit zagrebačko-ljubljanski Jovan, mitropolit slavonski Lukijan,

jeromonah Atanazije Jevtić'. Uz napadaj na Vatikan, tu je i napadaj 'episkopa' Jovana na Kaptol i Katoličku Crkvu, što ne bi ni pas s lukom pojeo! A ta se knjiga baš danas, i baš u Zagrebu, i baš pred pravoslavnom crkvom, prodaje budzašto! Nevjerojatno, ali istinito!"[103] **Tako je govorio pokojni fra Vjenceslav Glibotić!**

Muka po Bleiburgu, začeta 15. svibnja 1945., nastavila se širom komunističke Jugoslavije. Izručenjem hrvatske vojske i nenaoružanih gradjana partizanima Josipa Broza Tita omogućen je najveći pokolj Hrvata u čitavoj njihovoj dotadašnjoj poviesti. Strašno i množtveno ubijanje počelo je već u Dravogradu. Tiela zaklanih Hrvata zajazila su Dravu. Po svjedočenju očevidca, jedna se očajna hrvatska majka s dvoje djece u naručju, bacila s dravogradskoga mosta u rieku, da ne padne živa u ruke krvnicima. *„Samo od svibnja do kolovoza 1945. u 'Marševima smrti' od Slovenije do Kovina na rumunjskoj granici i Gevgelije u Makedoniji pobijeno je na stotine tisuća hrvatskih vojnika ratnih zarobljenika te nenaoružanih gradjana. Od kolovoza 1945. do jeseni 1947. pobijeni su hrvatski bjegunci, koje su austrijski i talijanski socialisti vratili u Titovu komunističku Jugoslaviju. U Sloveniji su množtveni pokolji Hrvata trajali čak do godine 1952."*[104]

Godine 1945. „antifašistički oslobodioci" nisu ostavili na miru ni mrtve. Partizanski ministar Vicko Krstulović zapovjedio je, da se ***„uklone vojnička groblja okupatora i sravne sa zemljom svi vanjski znakovi, po kojima bi se razaznavalo mjesto, gdje su se dizala takova groblja".*** *„Tako je na zagrebačkomu groblju Mirogoj prekopano i uništeno groblje hrvatskih vojnika, koji su od godine 1941. do 1945. poginuli u borbi za obranu svoje slobode, države i Domovine. Vlasti Republike Hrvatske do danas to groblje nisu obnovile."*[105]

Carl Gustav Strohm susreo je u Sloveniji čovjeka, koji mu je rekao: *„Ljudi u Hrvatskoj samo govore o Bleiburgu, ali znate li, što se dogodilo u blizini ovoga slikovitoga gradića (Skofje Loke) 1945. godine, odmah nakon svršetka rata?"* I stari me je gospodin -

[103] Glibotić, Vjenceslav: u listu „Marija", br. 4, Split, 1998., str. 128.-129.

[104] Marčinko, Mato: **Hrvatska muka po Bleiburgu,** „List župe Svih svetih Zmijavci", god. 7., br. 1. (12.), Sveti Lovre, 2002., str. 23.-24.

[105] Marčinko, Mato: **Muka po Bleiburgu i Vukovaru,** „Godišnjak Poljičkoga dekanata Poljica", god. XXVII., br. 27., Gata, 2002., str. 10.

nastavlja Carl Gustav Strohm - odveo u šumu, koja nosi mračno ime **Crngrob.** *„Ondje su partizani 1945. godine ubili nekoliko stotina Hrvata, medju kojima je bilo mnogo djece i žena. Rieč je bila uglavnom o članovima hrvatske vlade, visokim činovnicima iz dobrostojećih zagrebačkih obitelji. (Poslije su na mjestima njihove 'likvidacije' pronašli srebrne predmete, nakit i t.d.) Moj je vodič rekao, kako su prvo bila strieljana djeca - u nazočnosti roditelja. Onda su partizani strieljali žene, a muževi su to morali gledati. I na kraju su ubili mužkarce. 'To nisu bili prominentni (visoki) članovi vlade, koji su odmah bili odvedeni u Zagreb, osudjeni na smrt i strieljani. To su bili ljudi iz* ***drugoga reda*** *- vjerojatno čak ni ustaše, nego pripadnici* ***agramerskoga*** *gradjanskoga sloja, koji je na neki način živio mentalitetom stare Austro-Ugarske.'"*[106]

Crngrob je strašan završetak onoga, što je počelo na trgu u Sošicama na Žumberku, gdje je kasnije partizanski general Milan Zeželj **javno zaklao** desetoricu zarobljenih hrvatskih vojnika **četničkom kamom** i nakon toga s noža polizao njihovu krv. Koljač Milan Zeželj u činu general-podpukovnika JNA bio je nakon rata zapovjednik *Gardijske divizije* i *Garde JNA, načelnik Graničnih jedinica* i odlikovan je *Ordenom narodnoga heroja* i drugim visokim odličjima.

„Nakon završetka Krašićkoga boja i likvidacije ranjenika, partizanski su odmetnici zarobljene hrvatske vojnike odveli u Sošice, kako bi 4. siečnja 1943. priredili javnu orgiju tjelesnog unakazivanja i ubijanja žicom vezanih mladića. U izvještaju o ovom dogadjaju upućenom CK KPH, ***Lutvo Ahmetović*** *težko tereti Radu Bulata, što je dopustio da njegov zamjenik* ***Milan Zeželj*** *na trgu usred Sošica* ***javno zakolje*** *desetoricu zarobljenika i liže njihovu krv. Žeželj se kasnije hvalio, da je zločin izvršio istom četničkom kamom, kojom je poklao stanovnike iztriebljenoga hrvatskoga sela Boričevac. Uz to Ahmetović svjedoči, da je u jamu Jazovku bačen živ jedan domobranski zastavnik, dok je nekoliko ustaša na pola živo doživjelo njegovu sudbinu."*[107]

Županijskomu državnom odvjetničtvu u Zagrebu podnesena je 8. svibnja 1998. kaznena prijava protiv Rade Bulata, Marka Belinića i Lutve Ahmetovića. Uz ostalo i zbog masakra u Krašiću i

[106] Strohm, Carl Gustav u tjedniku „Fokus", br. 105. od 16. svibnja 2002., str. 10.

[107] „Hrvatsko slovo" od 27. prosinca 2002., str. 13.

Sošicama. Prijava se odnosi na kaznena djela ratnoga zločina i zločina protiv čovječnosti. Obtužnica do danas nije podignuta. Takozvano nezavisno novinstvo obširno je objavilo priobćaj Rade Bulata. U sukobu izmedju Staljina i Josipa Broza Tita svrstao se Milan Žeželj na Staljinovu stranu i zbog toga završio na Golom otoku. Kako iznosi predsjednik Hrvatskoga družtva političkih zatvorenika Jure Knezović, Žeželjeva je žena dobila rješenje, daje on (Milan Žeželj) hrvatski politički zatvorenik! *„To su propusti, koje je činila komisija pod utjecajem politike”.*[108]

[108] „Hrvatsko slovo” od 10. siečnja 2003., str. 3.

XVI.

BRANITELJI ODŽAKA BORILI SU SE ZA HRVATSKU DRŽAVU S GRANICAMA NA SUTLI I DRINI

Josip (Jozo) Braenović, nekadašnji robijaš u Lepoglavi i u Raškim rudnicima, u svojoj knjigi **Uspomene** piše:

„Nezavisna Država Hrvatska i granica na Drini bile su svetinja. Samostalna država iznad svega, pa makar i politički sustav u njoj ne bio po najboljim mjerilima. Politički sustavi se mienjaju, a država ostaje. Zavidjeli smo Bugarima, Madjarima, Rumunjima, što, premda u Iztočnomu bloku, pod vlašću komunista i Sovjeta, imaju svoje nacionalne države, koje će, očekivali smo, preživjeti trenutno stanje. (...) Osobito smo postali kritični prema zapadnim silama, nakon što smo kroz usta svjedoka iz Bleiburga i s Križnoga puta čuli o onomu, što se tamo zbivalo. (...) Borisu je (Boris Frana KRASOVAC, rodjen u Dubrovniku, na kraju godine 1945. osudjen na kaznu smrti strieljanjem, koja mu je preinačena u 20 godina prisilnoga rada. - nap. M.M.), *a i nekima od nas smetao i službeni stav: Partizani su antifašisti, osloboditelji i stvaratelji republike-države. Mi smo pak smatrali, da su Hrvati tiekom rata pogriešili, što nisu složno stali iza stvorene države, ma koliko ona nije bila savršena. Poslije talijanskoga biega Saveznicima 1943., goleme bi zalihe oružja došle u posjed hrvatske vojske i toliko bismo se naoružali, da bi uz već postojeću organizaciju i naoružanje, sa svojih cca. 400.000 dobrih vojnika predstavljali respektabilnu snagu, koja bi se mogla opredjeljivati* (priklanjati, svrstavati). *O takvoj snazi vodili bi računa kako Niemci tako i Saveznici. U pravomu trenutku moglo bi se zaigrati na pravu kartu. Kao najgore rješenje mogla je izpasti nekakva konfederacija s neuzporedivo povoljnijim granicama, daleko logičnijim od onih, koje su nam nacrtali srbski i hrvatski komunisti i 'antifašisti'.* ***Činjenica je, da se hrvatski komunistički vodeći kadar borio u prvomu redu za Jugoslaviju*** (iztaknuo M.M.), *a sve ostalo su floskule. - Pošto smo bili za hrvatske granice na Drini, prema gradjanima islamske vjeroizpoviesti nismo imali potrebe zauzimati bilo kakav stav* (ikakav nazor). ***Na području od***

Sutle do Drine, žive Hrvati dviju vjeroizpoviesti, *a tko će se klanjati ili križati - do volje mu."*[109]

Za Nezavisnu Državu Hrvatsku i granice na Sutli i Drini borio se i Junačkom smrću umro proslavljeni **vitez PETAR RAJKOVAČIĆ i narod njegova Odžačkoga kraja.** Najnovije podatke o toj borbi donosi umirovljeni bojnik Hrvatske vojske Anto Jurendić, koji prezime **Rajkovačić** piše **Rajkovčić.** Njegovim podatcima zaokružujemo našu sliku o vitezu Petru Rajkovačiću i o junačkoj borbi pučanstva Odžačkoga kraja za svoju nezavisnu hrvatsku državu, koja je simbolizirala i narodnu i državnu sloboda državotvornih Hrvata.

„Mjeseci travanj i svibanj 1945. bili su od sudbonosnoga značenja za hrvatski narod u cjelini, a poglavito za Hrvate Bosanske Posavine. Hrvatska vlada odlučila je u travnju te godine pripremiti povlačenje svih hrvatskih oružanih snaga iz jugoiztočne Bosne - sa stabilne i čvrsto uzpostavljene fronte Ivan-planine, prema sjeveru. Sve do tada samoorganizirani narod Bosanske Posavine uspješno je branio svoja ognjišta od komunističkih i četničkih horda. Bedem obrane središnjega diela Posavine činili su branitelji Odžaka i odžačke doline, čiji je zapovjednik vitez Petar Rajkovačić takodjer dobio zapovied o povlačenju preko Save."[110]

Kada su posljednje zalaznice hrvatske obrane prešle rieku Savu, odlučili su branitelji Odžaka na Kadru-brdu iznad Svilaja ostati sa svojim narodom te ga ne ostaviti na milost i nemilost smrtnomu neprijatelju. Time je počela bitka za Odžak i obstojnost Hrvata u Bosanskoj Posavini.

Područje odžačke doline obuhvaćeno tom bitkom čini trokut, kojemu je sjeverna strana rieka Sava od Broda do Šamca, druga strana trokuta na jugoiztoku rieka Bosna u donjemu toku od sela Botajice do utoka u Savu kod Bosanskoga Šamca, a treća strana, što zatvara taj prostor, jugozapadni dio od sela Botajice preko Dobre Vode na Savu, prostor Vučjak-gore. Temelj obrane postavio je dr.iur. ZDENKO ODIĆ, član ugledne obitelji iz toga kraja. Njega su pri proglašenju Nezavisne Države Hrvatske članovi vlasti u Zagrebu zamolili, da podje kao povjerenik hrvatske vlade u kotar Gradačac i

[109] Braenović, Josip: **Uspomene 1939.-1952.,** Dubrovnik, 2003., str. 236.

[110] Jurendić, Anto: **Bitka za Odžak - svibnja 1945.,**„Fokus", br. 159. od 30. svibnja 2003., str. 42.-43.

uzpostavi vlast. Povjerenu je dužnost dr. Odić prihvatio, *„te su ga kao uglednoga čovjeka prihvatili svi, bez obzira na vjeru, i u kratkomu je razdoblju uzpostavio vlast u kotaru, jamčeći svima u ime hrvatske vlasti siguran život i očuvanje imovine."*[110]

Četnicima i komunistima u tomu kraju dr. Odić nije odgovarao. *„Njima je bilo potrebno ozračje bezvlašća i anarhije, koje bi rezultiralo pobunom protiv hrvatske države."*[110] Prvo su s pljačkom počele dobro naoružane četničke skupine, kojima je jugoslavenska vojska ostavila opremu, oružje i mehanizaciju. Četnici su upadali u nezaštićena sela, pljačkali i činili zlosilja. U tomu su se osobito iztakli četnici iz Vučjak-planine.

Krajem travnja 1941. došao je u Odžak povjerenik hrvatske vlade dr. Odić i *„u zajedničtvu s katolicima, muslimanima i pravoslavcima osnovao u svakomu selu Narodnu zaštitu, a seoske straže branile su sela od pljačkaša"*[110]. Budući da se četnička pobuna širila, ustrojio je dr. Odić i Pokretnu jedinicu, koje je zadaća bila priskakati u pomoć slabo opremljenim selskim stražama. Tako je u kratkomu razdoblju obrana počela djelovati učinkovito. U predahu je dr. Odić utemeljio Pripremnu bojnu, koja je u početku odlazila na vojničku izobrazbu u Slavonski Brod. Bojnu, kojoj je dr. Odić postao zapovjednikom, činili su izključivo domaći, mladi vojnici, dočastnici i častnici. Bojna je osiguravala željezničku prugu od Broda do Andrijevaca i bila je jamcem sigurnosti Bosanske Posavine sve do 8. ožujka 1943., kada je poginuo zapovjednik bojne dr. Zdenko Odić. Sigurnost toga kraja *„potvrdjuje i činjenica, da su u Odžaku utočište pronašli i mnogi ugledni Židovi bježeći pred njemačkom vojskom"*[110].

Zdenko Odić poginuo je tiekom osiguranja područja u Vučjaku od sela Vinska do Dobre Vode, na predjelu nazvanu Crvena zemlja. Dr. Odića i četvoricu njegovih vojnika, te jednoga častnika, ubili su četnici iz zasjede. Nakon toga Pripremna je bojna razpuštena. Zapovjedničtvo je privremeno preuzeo Rudika Šnur iz njemačke kolonije na Kadru te je u silovitu napadaju protjerao četnike duboko na jug Vučjaka i preko rieke Bosne na Trebavu, gdje ih je prihvatio četnički odred Save Božića.

Ali, četnici su sve drzkije i zvjerskije napadali narod. Ustrojili su se i neki muslimani **(Muslimanska legija),** prvo u Hadžiefendićevu, a kasnije u Odžaku. Muslimani su - *„ovisno o prilikama suradjivali i s komunistima i s četnicima, a na štetu*

Hrvata, u zamjenu za lažno obećanje o muslimanskoj autonomiji u BiH"[110].

U to vrieme i Modrica je pala u ruke komunistima, snagama kojih je zapoviedao zloglasni Begić. Na Trebavu, goru iznad Modriče, stigli su i četnički odredi Draže Mihailovića. *„Sve to vrieme postojao je dogovor komunističkih i četničkih snaga o podjeli zona utjecaja u Posavini. S desne strane rieke Bosne operirali su partizani, a s lieve do Broda na Savi četnici. Taj dogovor održao se do pred sam kraj rata, kada su ostatci četnika, koje su razbile hrvatske snage, kokarde zamienili petokrakama te nastavili svoj krvavi pir u samoj završnici rata na ovim prostorima."*[110]

Nakon poginuća dr. Zdenka Odića i nekolicine njegovih bojovnika zapovjednikom obrane Odžačkoga kraja postavljen je Petar Rajkovačić. *„Taj inteligentni seljak, asketskog izgleda, povučen i smjeran u svomu poštenu siromaštvu, rodjen 1919. u selu Bielim Barama pokraj Odžaka, iznenadio je sve partizanske i četničke 'komandante' sve do komunističkoga maršala Tita."*[110] On je stvorio nov ustroj obrane, okupio sve najbolje bojovnike posavske ravnice, a zapovjedni *kadar* sastavio od prokušanih, častnih i poštenih Hrvata, uvodeći čeličnu stegu, posluh i odgovornost za izvršitbu dobivenih zadataka, živeći sa svojim bojovnicima i za njih, ali tražeći od njih podpunu vjernost narodu.

Ustrojena su dva zapovjedničtva. Za zapovjednika prvoga zapovjedničtva obranbenih snaga postavljen je **baja** Petar Rajkovačić, sa sjedištem u Vlaškoj Mali (Mahali), drugo je zapovjedničtvo - uz obvezu bliže suradnje - povjereno bojovniku **Ivanu Čalušiću,** sa stožerom u selu Potočani. Baja Ivan Čalušić nadzirao je grad Odžak i odgovarao za nj, za zapadnu crtu obrane sela Potočane, Smava, Vrbovec i Svilaj, a za sva ostala sela i područje u odžačkoj dolini odgovarao je baja Petar Rajkovačić.

Iztočno preko rieke Bosne u Gradačcu hrvatskim je obranbenim snagama zapoviedao Djed Augustin, a za prostor Modriče odgovarao je Dragutin Varga s braniteljima u Garevcu. Ta je zapovjedna postava uništila četnike Draže Mihailovića te ih protjerala duboko u Vučjak i preko rieke Bosne na Trebavac, te prema Doboju. Takodjer je uništila partizanske snage i oslobodila desnu stranu rieke Bosne i samu Modriču. U ožujku i travnju 1945., kao posljedica povlačenja hrvatskih snaga iz jugoiztočne Bosne, u

odžačku je dolinu (kao sigurnu oazu) s iztočne strane rieke Bosne pristiglo množtvo naroda i bojovnika.

Krajem travnja u Modriču su se uvlačile velike komunističke snage. Hrvatska vojska povlačila se preko Save. Pali su Derventa i Bosanski Brod. Mostovi su bili porušeni. Dne 30. travnja 1945. hrvatska vlada je doniela konačnu odluku o napušanju državnoga područja. Glavni stožer hrvatskih oružanih snaga počeo je 6. svibnja 1945. napuštati Zagreb, a 8. svibnja 1945. u Zagreb su ušli partizani.

„Odsječeni od svieta, u odžačkoj ravnici ostaju narod i bojovnici, izmireni s dragim Bogom i medjusobno, spremni na sve."[110] Ciela 27. divizija, u kojoj je bila 16. muslimanska brigada, 19. birčanska, 20. romanijska, krajiški partizani, domaći nastali partizani sastavljeni od razbijenih četnika pod zapovjedničtvom četnika Vida Devića i drugi, spustila se u ravnicu sa zadatkom: *„Odžak mora pasti!"*[110]

Odžak je u više navrata pao i bio oslobodjen. Obrana je najprije popustila kod Dobor-grada, Jakeša i Pećnika. Branitelji su se organizirano povlačili s crte obrane. Partizani su prešli rieku Bosnu kod sela Ade i Balegovca (od 1945. Novo Selo), te su sa zapada od Broda niza Savu udarali s ledja. Komunističko topničtvo smješteno s lieve strane Save i desne strane Bosne neprestance je preoravalo posavsku ravnicu. Hrvati su se povlačili, te im je ostalo samo malo prostora oko Vlaške Male i Pruda. *„Branitelji iz Vlaške Male, toga posljednjeg uporišta, učinili su ono, što nitko nije napravio od znamenite Sigetske bitke. Strahovitim protunapadajem iznenadili su napadače, koji su mislili, da je sve gotovo, iztjerali su neprijatelje iz Odžaka i protjerali ih ponovno preko Bosne u Modriču. Bila je druga polovica svibnja. Komunistima se nije ginulo sada, kada je rat već bio gotov, a u posavskoj ravnici odpor nije popuštao. Izcrpljeni hrvatski bojovnici bez strjeljiva, liekova i hrane, do posljednje kapi krvi i posljednjega daha, ginuli su za svoj narod i svoju grudu, koju posjeduju dulje od tisućljeća."*[110]

Generalštab Jugoslavenske armije izdao je zapovied, da se svim razpoloživim snagama i sredstvima, bez obzira na žrtve, Odžak i odžačku ravnicu mora osvojiti do 25. svibnja 1945. - *„rodjendana njihova maršala Tita"*[110]. U *akciju* su se 24. svibnja 1945. uključile i dvie zrakoplovne *eskadrile,* koje su 24. i 25. svibnja djelovale iznad odžačke ravnice. Tako je 27. **svibnja 1945.** palo posljednje uporište Vlaška Mala, koje su tukli iz svih razpoloživih topničkih naprava,

zrakoplova u valovima, oružja pješačko-mehaniziranih brigada. *„Civilne žrtve bile su goleme.”*[110] Ipak se jedna oveća skupina pod zapovjedničtvom baje Čalušića s oko 700 bojovnika probila iz obruča na Lipu i Plandište, te iz gore Vučjaka pružala odpor do kraja godine 1947.

„Svi zapovjednici, kao i većina branitelja, poginuli su tiekom te bitke. U Bosanskoj Posavini nema obitelji, koja u opisanim dogadjaj ima nije izgubila više članova. Treba li onda čuditi toliko velika žedj ovoga naroda za hrvatskom slobodom i neovisnom državom.”[110]

Nikada nije pronadjeno tielo ili bilo kakav trag zapovjednika viteza Petra Rajkovačića, iako se zna, da je bio težko ranjen tiekom zrakoplovnoga napadaja na bunker u Vlaškoj Mali (Mahali). Baja Ivo Rajkovačić poginuo je u svibnju 1945. u partizanskoj zasjedi, obilazeći iztaknute položaje branitelja zajedno sa svoja tri dočastnika. Baja Ivan Čalušić preživio je proboj iz obruča te je na prievaru uhvaćen god. 1947. i ubijen u Tuzli iste godine. Slično se dogodilo i drugim preživjelim bojovnicima, koji su odpor pružali do god. 1948. **Od god. 1945. do 1949. u Odžačkomu je kraju bez sudjenja ubijeno 3.500 Hrvata odžačke župe. Procjenjuje se, kako je u odžačkoj ravnici ubijeno 10.000 Hrvata Bosanske Posavine.**

„Mladi Hrvati Bosanske Posavine imaju se u kog ugledati. Tiekom Domovinskoga rata za hrvatsku državu i obstojnost Hrvata u Bosanskoj Posavini palo je 3.000 mladih bojovnika. Veći dio teritorija Bosanske Posavine i danas je okupiran. Oni ne snose odgovornost za pad Posavine. Saborsko povjerenstvo za izpitivanje uzroka pada Bosanske Posavine nikada nije objavilo rezultate iztrage.

Titov rodjendan, sa zakašnjenjem od dva dana, slavljen je krvavim pirom nad golorukim hrvatskim narodom, nezaštićenom djecom, ženama, starcima i ranjenicima. Nad civilima i ranjenicima počinjena su strašna zvjerstva. U Posavini nema Hrvata, koji u sebi nije nosio spoznaju o strašnim partizanskim zločinima počinjenima nad zarobljenim braniteljima u selu Prudu, gdje su komunistički zlotvori pobili i bacili u Savu ***1.200 na prievaru zarobljenih branitelja,*** *o strašnomu zločinu počinjenomu nad* ***450 na sličan način zarobljenih branitelja u Garevcu na Burića Imanju, o pobijenim ranjenicima nakon pada Vlaške Male, u Nujića Bašti, o***

partizanskomu zločinu 16. muslimanske brigade u Svilaju, o *ubijalištima* ***na Majni u Modriči, Bosanskomu Šamcu,*** *o zločinu četnika u* ***Pećniku,*** *gdje su 17. siečnja 1945. na blagdan Sv. Antuna Pustinjaka na misi zaklali* ***velečastnog Ivana Ljubu Roju*** *i pobili nenaoružan narod, te o mnogim drugim strašna stratištima. Partizanski gubitci bili su veliki. Zvjerstva nad narodom i ranjenicima te veliki partizanski gubitci, kao i sviest o kršenju svih odredaba ratnoga prava, te strah od širenja odpora, bili su razlog, što su i u svojoj novoosnovanoj državi jednostavno prešutjeli tu 'pobjedničku' bitku protiv svoga naroda. S druge strane, narod o njoj nije govorio zbog proživljenoga straha i svih patnja, kao i svenazočnih KNOJ-a, OZN-e, UDB-e. Žene Posavine izniele su tada teret svih nedaća na svojim ledjima. Žutica, tifus, preživjela djeca i starci - sve se to srušilo na ledja tih hrabrih žena,* ***koje u tomu kraju i danas nose crninu,*** *jer su mužkarci bili ubijeni ili su ih osudili na dugogodišnju robiju."*[110]

Odžak i Odžački kraj s pravom mogu **nositi ime POSAVSKI BLEIBURG.** U Odžaku bi trebalo podignuti spomenik vitezovima i bojovnicima posljednje bitke Drugoga svjetskoga rata u Europi. Posebno mjesto na tomu spomeniku zaslužuju žene Odžačkoga kraja, koje su se zajedno sa svojim vitezovima i bojovnicima borile i pomagale im u borbi, a poslije sloma odgajale njihovu preživjelu djecu i brinule se za njihove starce. One i danas nose crninu žalosti za svojim poginulim i ubijenim vitezovima i bojovnicima, kao što su i žene Kraljeve Sutiske obukle žalbenu crninu u spomen na svoju kraljicu Katarinu Kosaču, koja je, odlazeći sa stolnoga mista u Bobovcu, uzdahnula tužno: *„Najviše žalim pšenice bjelice s Liešnice, vodice iz Radakovice, ribice iz Bukovice i dinja iz Vina."*[111]

Neumrli vitez **Petar Rajkovačić** s pravom se ubraja medju karizmatične hrvatske mučenike, koje dr. Hrvoje Šošić imenuje u trećemu dielu svoje trosvezčane knjige.[112] Petar Rajkovačić ide u red uzornih i uzoritih vitezova i velikih vojskovodja, kao što je ustaški krilnik JURE FRANCETIĆ, koga dr. Šošić u svojoj rečenoj knjigi takodjer ubraja u karizmatične hrvatske mučenike.

Bojovnici Odžačkoga kraja mogu biti uzor svima naraštajima Hrvata kako se bori i umire za svoj dom i rod i za svoju državu. Takvih

[111] Marčinko, Mato: **Hrvatski litopis,** Zagreb, 2001., str. 110.

[112] Šošić, Hrvoje: **Istine o dr. Franji Tudjmanu,** Zagreb, 2003., str. 2727.

uzor-junaka bilo je i u drugim hrvatskim krajevima u razdoblju od 1941.-1945. Spomenimo samo branitelje Zlatara, grada u Hrvatskomu Zagorju. Zadivljen i hrabrošću i borbenom vještinom zlatarske posade, partizanski politički komesar Ivan Šibl zlatarskim je braniteljima *„izrekao najveću pohvalu, koju pripadnik neke vojske može izreći o svojim ratnim protivnicima"*[113].

Vlašku Malu ili Mahalu, posljednje obranbeno uporište hrvatskoga pučanstva Odžačkoga kraja, komunisti su preimenovali u **Posavsku Mahalu.** U hrvatskom obranbenomu ratu 1991.-1995. protiv genocidnoga napadača srbizirane JNA i njoj pridruženih četničkih horda područje općine Odžak doživjelo je svoj novi Bleiburg. *„Nakon ulazka na područje općine Odžak četnici su počinili masovne zločine nad Hrvatima i Muslimanima, civilima, koji su takodjer ostali kod svojih kuća. Budući da se uglavnom radilo o starijim i nemoćnim ljudima, koji jednostavno nisu imali dovoljno snage, da napuste svoja ognjišta, te razmišljajući logikom običnoga čovjeka 'da nikomu ni za što nisu krivi', ostali su u svojim domovima.* ***Četnici su na najbrutalniji način pobili sve te ljude, u njihovim kućama, u dvorištima, vješali ih za noge i žive spaljivali"*** (iztaknuo M.M.) *... Prema do sada prikupljenim dokazima na području općine Odžak ubijene su šestdeset i četiri osobe hrvatske i muslimanske nacionalnosti."*[114]

Na području općine Odžak stradale su crkve i crkvene gradjevine u mjestima Drenovac (župa Potočani), Garevac, Lipik (župa Potočani), Odžak (župna crkva i župna kuća), POSAVSKA MAHALA (župna crkva), POTOČANI (crkva, stara i nova župna kuća), PRUD (župna crkva, župna kuća i grobljanska kapelica), Smava (župa Potočani), SVILAJ (župna crkva, župna kuća i tri grobljanske kapelice), Vrbovac (župa Svilaj) i u drugim mjestima.[115]

[113] Sviben, Kazimir: **Borbe za Zlatar u Drugomu svjetskomu ratu,** u zborniku **Žrtve zlatarskoga kraja u temeljima hrvatske slobode,** „Udruga Hrvatski domobran - Ogranak Zlatar", Zlatar, 2000., str. 24.

[114] Lukač, Dragan: **Ratni zločini u Bosanskoj Posavini 1992.-1995.,** Zagreb-Orašje, 1997., str. 104.

[115] **Srbski zločini nad Hrvatima i Muslimanima u Bosanskoj Posavini i sjeverozapadnoj Bosni 1991.-1995.,** Zagreb-Orašje-Mostar-Sarajevo, 1999.

XVII.

ZA KRŠĆANSKU EUROPU S HRVATSKOM U SRDCU

Glasači su 3. siečnja 2000. na izborima u Republici Hrvatskoj doveli na vlast nasljednike onih „antifašista", koji su od 1941. do 1945. rušili hrvatsku državu, a nakon 1945. priredili Hrvatima nekoliko Bleiburga. *Reciklirani komunisti* došli su na vlast uz pomoć nasljednika onih stranaka i stranačkih usmjerba, koje su Josipu Brozu Titu i njegovim komunistima pomogli srušiti Nezavisnu Državu Hrvatsku. U pomami za zlatnim teletom blagostanja, koje nisu dočekali, hrvatski su glasači kao i oni, koji nisu glasovali, zaboravili hrvatski Bleiburg u Austriji i sve druge Bleiburge u Sloveniji, Hrvatskoj i drugim prostorima Titove Jugoslavije. Zaboravili su i nebrojene žrtve Uzničke Hrvatske, koja je trpjela i umirala u najstrašnijim logorima Titovine. Zaboravili su čak i stradanja u Obranbenomu ratu 1991.-1995.

Čim su došli na vlast, **trećejanuarci** su odmah počeli s **detudjmanizacijom,** to jest s razhrvaćivanjem i rušenjem hrvatske države, koju nisu željeli, a niti su se za nju borili. Nastupilo je opet crno doba, o kojemu govori pjesnik Vladimir Kovačić u pjesmi **Naš stari:** *„Koje crno opet dodje doba? /Zemlju čujem; jauče u noći. " -/ Pitao se Stari u samoći / i u tami šestinskoga groba. / ...„Zemlja jauče, rodna gruda plače. / Ostavit ću zato raku ovu. / Znam, da stare ceste opet zovu, / i da mržnja opet plamti jače! /I sa starom tezom staroga prava / ja u Gornji grad ću odmah poći, / da još jednom vide mrtve oči, /da li narod možda opet spava?!" /... Nosio je Stari brige svoje. / „Zatvorena Sabornica stara?!" / Na asfaltu koraci stražara. / Surov, oštri, nagli upit: „Tko je?!" / „Što, zar ovdje više nikoga nema, / samo noć u redu praznih klupa?" / Slušao je Stari: srdce lupa, / mrtvo srdce opet smrt mu sprema. / „Nigdje nikog! Sve je prošlo davno. / Živi nisu pomrli od stida. / Zalud zemlja svake noći rida. / Sve je mrtvo, što je bilo slavno. / Da li teza državnoga prava / znači samo pregršt od papira? / Ili tudjin naše pravo dira? / Ili naše zar ne boli glava? / Zar još uviek narod hoda mrakom / kao sliepi pravednik bez ruku; / zar još uviek staru muči muku / i još uviek robuje on svakom?!" - / ... Glasovi su zamirali sami. / Siedjela po drugi put mu kosa. / Kapale su suze kao rosa. /*

Zaplakao Stari je u tami. / Pelerinom on je zato skrio / na svom licu ruže stidna žara, / kad je čuo korake stražara ... / U Saboru zadnji put je bio.

Nažalost, još uviek su aktualni Matoševi stihovi iz soneta **Hrvatskim mučenicima:** *„Jer roblje još smo, snijuć samo o slobodi, /dok smrt je blizu gluha našeg plemena! / A kukavan je Hrvat našeg vremena / te pušta, da ga stranac k stalnoj smrti vodi."* Može li što pjesnik učiniti, da raztjera crnu noć, koja ga okružuje? Može pjesmom, svojim jedinim oružjem: *„Jer pjesma je obtužba protiv zla, ona je suza, koja zalieva obću bol; ona je vapaj žive prirode, čovjeka, nad* strahovitim *mirom mrtve: ni sunce ni mjesec, ni vjetar ni oblaci, ni vode ni zviezde ne će se pokloniti bolu dječakovu; samo stih, samo pjesma, samo pjesnik."*[116]

S povratkom na vlast recikliranih komunista vratila su se u Hrvatsku supovska vremena *„bizantinaca po duhu, podrepa po ustrojstvu svoga bića, slugu po vokaciji, slavoserba, što bi rekao Starčević"*[117]. Nekada su nas ovi podrepi, sluge i slavoserbi gazili zvjerski okrutno i hajdučki sirovo u ime i za račun proleterskoga boljševizma, a sada nas teroriziraju bizantinski sofisticirano u ime svetog i nedodirljivoga globalizma. U doba Titovine likvidirali su nas po kratkomu postupku, sada nam piju krv na dugu slamku. Ne osudjuju nas na kratku smrt, nego na dugo i mučno umiranje.

Trećejanuarci nam utiru put u Europu preko Balkana i neke nove Jugoslavije, u kojoj bismo se trebali utopiti i kao država i kao narod. Taj put popločuju poslušničkim izručenjem pobjedničkih hrvatskih generala Haažkomu sudištu bez dokaza o njihovoj krivnji, da oni pred tim sudištem dokazuju svoju nevinost. Haažki sudci ne sude po rimskomu pravu, prema kojemu je svatko nevin, dok mu se ne dokaže krivnja, nego po sebi prilagodjenu anglosaksonskomu pravu, prema kojemu je čak i dobrovoljni dolazak u Haag na sudjenje time samime dokaz krivnje nevino obtuženoga. Dogodilo se, sam Bog zna zbog čega, da je Haažko sudište neke obtuženike nakon dugogodišnjega mrcvarenja proglasilo nevinima. I, nikomu ništa! Tužitelji i sudci nisu se ni izpričali, a kamoli dosudili naknadu štete za pretrpljene muke u haažkim uzama.

[116] Frangeš, Ivo: **Suvremenost baštine,** MH, Zagreb, 1992., str. 320.

[117] Laušić, Jozo: **Samostan,** MH, Zagreb, MMII., str.28.

Državotvorni Hrvati ne žele u Europu, koju mu nude Račan i Mesić. Oni su za kršćansku Europu Pape Ivana Pavla II., u koju će ući s Hrvatskom u srdcu. Oni ne žele Europu, koja ih je u Bleiburgu predala partizanskim krvnicima Josipa Broza Tita, nego Europu, u kojoj će kao slobodan narod i *suverena* država ravnopravno odlučivati o europskim poslovima. Državotvorni Hrvati žele Europu slobodnih *nacija,* a ne diktatorsku činovničku Europu nametnutih *regija.*

Ima li nade za nepokorene i nesluganske Hrvate? Povjestnik dr. fra Karlo Jurišić piše mi u pismu s nadnevkom „Veliki Petak 2003.": „ *Uviek nas snalaze Veliki Petki, ali poslije svakoga Velikoga Petka dolazi Uzkrs! Poslije nego li smo prebrodili četiri stotine Velikih Petaka u borbi s Turcima, te sedamdeset s iztočnom 'braćom', danas nakon što smo 1990. doživjeli svoj pravi UZKRS, čeka nas dugotrajna i još gora borba s 'majkom' Europom i njezinom zlokobnom 'globalizacijom'. U borbi s Turcima imali smo adekvatno oružje: sviest o identitetu i mač* ***(Zrinski!),*** *ali protiv Europe mi nemamo pravog oružja. A što je najbolnije: na vlasti sami* ***efialti!*** *Ipak, vjerujem u nove vječne Uzkrse. Ove redke pišem na Veliki Petak Anno Domini MMIII., ali najveći naš blagdan čestitam Vam kroz zoru Uzkrsnuća."*

Petnaestu postaju (uzkrsnu!) mojega Križnoga puta iz smrtopisnoga pjesmotvora **Hrvatska na križu križ**[118], naslovljenu BLEIBURŽKI KRIŽ, završujem ovim stihovima:

NA BLEIBURŽKOMU KRIŽU HRVATSKA UMRLA NIJE,
UZKRSNULA JE JOŠ JAČA NA KRIŽU VUKOVARSKOM.
Tako neka bude sada i uvieke!

[118] Marčinko, Mato: **Hrvatska na križu križ,** Zmijavci, 2003., str. 29.

XVIII.

S A Ž E T A K

Hrvatske oružane snage (HOS), po odluci Vlade Nezavisne Države Hrvatske, povukle su se u svibnju 1945. na Zapad i u Austriji, u Bleiburgu predale britanskim postrojbama. Jedino se nisu povukle postrojbe HOS-a pod zapovjedničtvom viteza **Petra Rajkovačića,** koje su bile odlučile braniti svoja ognjišta u Odžaku i odžačkoj dolini.

Bitka za Odžak i Odžački kraj, koja je počela 19. travnja 1945. i trajala do 27. svibnja 1945., bila je posljednja bitka Drugoga svjetskoga rata u Europi. Nezavisna Država Hrvatska nije dakle prestala obstojati 15. svibnja 1945., kada su Englezi u Bleiburgu, t.j. na Bleiburžkomu polju, predali glavni dio hrvatske vojske na milost i nemilost srbokomunističkim partizanima Josipa Broza Tita, nego tek smrću posljednjega branitelja Odžaka i Odžačkoga kraja.

Hrvatski vojnici, kojima je zapoviedao Petar Rajkovačić, na uzku su prostoru jednoga diela Bosanske Posavine branili ostatke ostataka Nezavisne Države Hrvatske. Borba se, kako potvrdjuju partizanska izvješća, vodila na život i smrt. Jugokomunističko novinstvo Odžak je nazvalo posljednjim ustaškim Alkazarom.

Nezavisna Država Hrvatska, koja je nastala protiv volje Mussolinijeve Italije i Hitlerove Njemačke, poviestna je činjenica. Ona je državnopravno bila subjekt medjunarodnoga prava i imala je sve oznake samostalne i suverene države. Hrvatsko je domobranstvo bilo glavnim dielom Hrvatskih oružanih snaga, na koje se NDH oslanjala, a ustaše i domobrani borili su se samo za Hrvatsku. Nastanak Ustaškoga pokreta ima svoje opravdanje u velikosrbskoj hegemoniji karadjordjevićevske Jugoslavije.

O braniteljima Odžaka u Brozovoj Jugoslaviji nije se smjelo ni pisati ni govoriti, jer se to smatralo urotom protiv „jugoslavenske bratske zajednice". Da odžačku epopeju izbrišu iz narodne sviesti, u službenim je jugokomunističkim spisima kao „dan oslobodjenja" Odžaka umjesto 25./26. svibnja 1945. naveden nadnevak 14. travnja 1945.

Prvi sažet opis bitke za Odžak objavljen je rujna 1988. u *Spomen-slikovnici Hrvatskoga nacionalnoga pokreta* izdanoj u

Kanadi, kojime se junačka obrana Odžaka naziva novim hrvatskim Sigetom u Bosanskoj Posavini.

Lozinka velikoga hrvatskoga bojovnika viteza Petra Rajkovačića, sina siromašnih odžačkih poljodjelaca, bila je jednostavna i jasna: *„Zajednički smo nepobjedivi!”* Da slome odpor odžačkih branitelja, nerazmjerno nadmoćni partizani morali su uporabiti topove, minobacače i zrakoplove. Odžačku obranu uspjeli su probiti tek uz goleme vlastite ljudske gubitke. Nakon ulazka u Odžak 27. svibnja 1945. partizanskim je jedinicama u gradu bilo tri dana dopušteno pljačkati, silovati i ubijati.

Tvorac i pravi začetnik velikosrbstva nije **Načertanije** Ilije Garašanina, nego Srbska pravoslavna crkva (SPC). Srbsku pravoslavnu crkvu utemeljio je Rastko Nemanjić, zvan Sveti Sava, po komu se SPC naziva svetosavskom. Samostalnost SPC obnovio je god. 1557. veliki vezir Mehmed-paša Sokolović. Da nije bilo Osmanskoga carstva, Srba u Bosni i Hercegovini i uobće u Hrvatskoj nikada ne bi bilo. Nakon propasti srednjovjekovne srbske države ulogu te države preuzela je SPC. Pećka je patriarhija doista bila srbskom državom u Osmanskoj carevini. Pod duhovnom vlašću pećkih patriarha bili su i svi dielovi hrvatskih zemalja, koje su osmanski Turci osvojili. Povlastice dobivene od osmanskih Turaka poslije je potvrdila i još ih proširila Austrijska carevina. Od tada do danas SPC je sve podredila jednomu cilju - stvaranju Velike Srbije.

Idejama dr. Ante Starčevića i dr. Eugena Kvaternika o slobodi i državi bijahu prožeti i branitelji Odžaka i Odžačkoga kraja. Braneći grudu zemlje, na kojoj su rodjeni, branili su svoju državu, koja im je bila jedini zalog slobode. Znali su, da će s gubitkom svoje države izgubiti i svoju slobodu. Radije su umrli u boju, nego živjeli kao robovi. Stoga s pravom možemo reći: U ODŽAKU SE BRANILA HRVATSKA DRŽAVA.

Hrvatski državni sabor je 29. listopada 1918. na temelju hrvatskoga državnoga prava prekinuo sve odnose Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s Kraljevinom Ugarskom, odnosno Carevinom Austrijom, i proglasio suverenu hrvatsku državu, u koju je bila uključena i Bosna i Hercegovina. Ta je hrvatska država obuhvaćala sav hrvatski poviestni prostor i imala vlastitu vojsku i mornaricu. Ta je država bez suglasnosti Hrvatskoga državnoga sabora ušla 1. prosinca 1918. u sastav unitarističkoga Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca - poslije Jugoslavije.

U pobuni, koja je izbila 5. prosinca 1918., život je izgubilo 14 Hrvata **(Prosinačke žrtve)**. Od prvoga dana postanka Kraljevine SHS počelo je gospodarstveno pljačkanje Hrvatske i nastavilo se sve do propasti Kraljevine Jugoslavije. Neprestana policijsko-žandarska nasilja nad Hrvatima došla su do vrhunca u beogradskoj Skupštini 20. lipnja 1928., kada je - unapried smišljeno i dogovoreno - radikalski zastupnik Puniša Račić samokresom smrtno ranio vodju hrvatskoga naroda Stjepana Radića i na mjestu ubio zastupnike HSS-a Pavla Radića i Djuru Basaričeka, a ranio zastupnike HSS-a Ivana Pemara i Ivana Grandju. To je bio uvod u diktaturu kralja Aleksandra Karadjordjevića, proglašenu 6. siečnja 1929. Kao odgovor na uvedbu diktature ustrojen je Hrvatski oslobodilački pokret Ustaša, koji si je stavio u zadaću rušitbu Jugoslavije i uzpostavu nezavisne hrvatske države. Kralj Aleksandar pojačao je teror, a na ljutu ranu stavljena je ljuta trava: Kralj Aleksandar ubijen je 9. listopada 1934 u Marseilleu.

Na temelju sporazuma Cvetković-Maček god. 1939. osnovana je Banovina Hrvatska, ali teror nije prestajao. Sporazum nije odobravao velikosrbski vojnički vrh, a nije mu bila sklona ni Srbska pravoslavna crkva. Nisu bili zadovoljni ni muslimani Bosne i Hercegovine, koje je dr. Ante Starčević smatrao Hrvatima, i čiji su se zastupnici u većini takodjer očitovali Hrvatima. Velika većina bosanskohercegovačkih muslimana prihvatila je i podupirala Nezavisnu Državu Hrvatsku, koja je izpunila sve njihove želje. Bosanskohercegovački m(M)uslimani postali su **narodom** po odluci Komunističke partije BiH nakon predhodnog odobrenja Komunističke partije Jugoslavije.

Skupina hrvatskih političara predvodjena dr. Antom Pavelićem tražila je rješenje hrvatskoga pitanja izvan granica jugoslavenske države kidanjem svih sveza sa Srbijom, što je i ostvarila uzpostavom Nezavisne Države Hrvatske. Vrh Katoličke crkve sa zagrebačkim nadbiskupom dr. Alojzijem Stepincem izjavio je lojalnost uzpostavljenoj NDH. Dr. Vladko Maček, predsjednik HSS-a, vodio je politiku očuvanja Jugoslavije. On je pozvao pristaše HSS-a, da suradjuju s novom vladom, ali je sam odbio sudjelovati u njoj. Sliedeći Mačekovu politiku očuvanja Jugoslavije, tajnik HSS-a dr. Juraj Krnjević otišao je u inozemstvo i postao podpredsjednikom jugoslavenske kraljevske vlade. Skupina iztaknutih HSS-ovaca otišla je 1943. s Božidarom Magovcem u partizane. Nakon propala

prevrata Vokić-Lorković god. 1944. na partizansko je područje pobjegao ing. August Košutić.

Komunistička partija Jugoslavije s Josipom Brozom Titom na čelu takodjer vidjela je rješenje hrvatskoga pitanja samo unutar Jugoslavije, ali komunističke. KPJ se čvrsto oslanjala na vanjsku politiku SSSR-a i Kominteme. CK KPJ osudio je uzpostavu Nezavisne Države Hrvatske i podupro odpor već razbijene jugoslavenske vojske. Kada je 22. lipnja 1941. Njemačka napala SSSR, CK KPJ pozvao je na oružanu borbu „protiv okupatora". Prvi su se odazvali hrvatski komunisti i na sam dan napadaja Njemačke na SSSR osnovali **Sisački partizanski odred,** koji je odmah počeo s diverzijama.

Od partizana su stradala mnoga hrvatska sela. Do temelja su uništeni **Boričevac, Španovica i Zrin,** a iz **Udbine** su prognani svi preživjeli Hrvati. Uz te zločine partizani Josipa Broza Tita učinili su još bezbroj drugih strahota hrvatskomu narodu od 1941. do 1945.

Neizbrojivi su i zločini partizana protiv hrvatskoga naroda nakon Drugoga svjetskoga rata. Posebno je strašan **način,** na koji su ti zločini izvršeni: Svoje su žrtve prije smaknuća mučili i izživljavali se nad njima tako grozno, da im po nedjelima niti najzaostaliji prašumski divljaci ne sežu ni do koljena. Na najokrutniji su način izvršili množtveni pokolj hrvatske vojske i civila, koji su se povlačili u *slobodan sviet.* Sabirni i radni logori nakon završetka rata bili su nalik najzloglasnijim koncentracijskim logorima u ratu. Medju žrtvama je bilo biskupa, svećenika i častnih sestara. Procjenjuje se, da su po svršetku rata partizani ubili najmanje **600.000** hrvatskih vojnika, nenaoružanih gradjana, žena, djece i staraca. Aleksandar Ranković izjavio je u veljači 1951., da je ***„kroz naše zatvore od oslobodjenja do danas prošlo je svih naših neprijatelja" 3.770.384, od kojih je osudjeno na smrt i pogubljeno 1.377.128 „neprijatelja"!***

U odporu srbokomunističkoj Jugoslaviji, a za ponovnu uzpostavu nezavisne hrvatske države, najveće je žrtve podniela Uznička Hrvatska. U svima logorima i zatvorima Brozove komunističke Jugoslavije bilo je najviše Hrvata. Čak je i političar Milan Grol (1876.-1952.), predsjednik Demokratske stranke 1940. i do(pod)predsjednik Demokratske Federativne Jugoslavije 1945., koji uobće nije bio Hrvat, nazvao Titovu državu klaonicom. Protiv nekih još živih partizanskih zločinaca podnesena je 8. svibnja 1998. kaznena prijava zbog ratnih zločina, ali obtužnica nije podignuta.

Državotvornim Hrvatima Nezavisna Država Hrvatska i granica na Drini bile su svetinja. Samostalna država iznad svega, pa makar politički sustav u njoj i ne bio po najboljim mjerilima. Za Nezavisnu Državu Hrvatsku i granice na Sutli i Drini borio se i junačkom smrću umro proslavljeni vitez **Petar Rajkovačić** i narod njegova Odžačkoga kraja. **Od god. 1945. do 1949.** u Odžačkomu kraju **ubijeno je 3.500 Hrvata odžačke župe,** a u odžačkoj ravnici, procjenjuje se, **10.000 Hrvata Bosanske Posavine.** Odžak i Odžački kraj s pravom mogu nositi ime **Posavski Bleiburg.** I u obranbenu ratu od 1991. do 1995. na području općine Odžak stradale su crkve i crkvene gradjevine, a Odžak je doživio svoj novi Bleiburg: Srbočetnici su na tomu području počinili množtvene genocidne zločine nad Hrvatima katolicima i m(M)uslimanima - ubijajući ljude na najbrutalniji način u njihovim kućama i dvorištima, vješajući ih za noge i žive spaljujući.

Došavši na vlast u Republici Hrvatskoj, *preobučeni Račan-Mesićevi komunisti* sa svojim koalicijskim saveznicima odmah su počeli s *detudjmanizacijom,* to jest razhrvaćivanjem hrvatske države, koju nisu željeli, a niti su se za nju borili. S povratkom na vlast *recikliranih komunista* vratila su se u Hrvatsku supovska razdoblja „bizantinaca po duhu, podrepa po ustrojstvu svoga bića, sluga po vokaciji i slavoserba". Oni nam utiru put u Europu preko Balkana i neke nove Jugoslavije. Nu, Hrvati ne žele u Europu, koju mu nude Račan i Mesić. Oni su za kršćansku Europu Pape Ivana Pavla II., u koju će ući s Hrvatskom u srdcu. *„Na bleiburžkomu križu Hrvatska umrla nije, / uzkrsnula je još jača na križu vukovarskom. "* (Mato Marčinko)

XIX.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Nach einer Entscheidung der Regierung des Unabhängigen Staates Kroatien zog sich die Kroatische Wehrmacht (HOS, Hrvatske oruzane snage) im Mai 1945 in den Westen zurück und ergab sich in Österreich, in Bleiburg, den britischen Formationen. Nur die HOS-Einheiten unter dem Befehl von Ritter **Petar Rajkovačić,** welche den Entschluß gefaßt hatten, ihr Heim in Odžak und im Tal von Odžak zu verteidigen, zogen sich nicht zurück.

Die Schlacht um Odžak und die Odžak-Gegend, die am 19. April 1945 begann und bis zum 27. Mai 1945 dauerte, war die letzte Schlacht des Zweiten Weltkrieges in Europa. Der Unabhängige Staat Kroatien hörte also nicht am 15. Mai 1945 zu existieren auf, als die Engländer in Bleiburg den Hauptteil der kroatischen Armee auf Gnade und Ungnade den serbokommunistischen Partisanen von Josip Broz Tito übergaben, sondern erst mit dem Tod des letzten Verteidigers von Odžak und der Odžak-Gegend.

Die kroatischen Soldaten, unter dem Befehl von Petar Rajkovacic, verteidigten in einem schmalen Streifen eines Teiles von Bosanska Posavina[119] die letzten Reste des Unabhängigen Staates Kroatien. Der Kampf wurde, wie es Partisanen-Berichte bestätigen, auf Leben und Tod geführt. Das jugokommunistische Pressewesen nannte Odžak das letzte Alkazar der Ustaschi (Aufständischen).

Der Unabhängige Staat Kroatien, der gegen den Willen von Mussolinis Italien und Hitlers Deutschland entstand, ist eine historische Tatsache. Staatsrechtlich war er ein Subjekt des Völkerrechtes und hatte alle Merkmale eines selbständigen und suveränen Staates. Die kroatische Landwehr (Domobranstvo) stellte den Hauptteil der Kroatischen Wehrmacht dar, auf die sich der NDH (Nezavisna Drzava Hrvatska = Unabhängiger Staat Kroatien) stützte, und die Ustaschi und die Landwehrmänner kämpften nur für Kroatien. Die Enstehung der Ustascha-Bewegung hat ihre Berechtigung in der großserbischen Hegemonie von Karadjordjevićs Jugoslawien.

[119] Bosnische Sava-Ebene *(Anm. d. Red.)*

Über die Verteidiger von Odžak durfte man in Brozs Jugoslawien weder schreiben noch sprechen, weil dies für eine Verschwörung gegen die „jugoslawische brüderliche Gemeinschaft" gehalten wurde. Um das Heldenepos von Odžak aus dem Bewußtsein des Volkes zu löschen, wurde in den offiziellen jugokommunistisehen Akten als „Befreiungstag" von Odžak der 14. April 1945 anstelle des 25.*126.* Maies 1945 angegeben.

Die erste zusammenfassende Beschreibung der Schlacht um Odžak wurde im September 1988. im *Gedenk-Bildband der Kroatischen Nationalen Bewegung* veröffentlicht, das in Kanada erschien, worin die heldenhafte Odžak-Verteidigung als das neue kroatische Siget[120] in Bosanska Posavina[119] bezeichnet wird.

Der große kroatische Streiter Ritter Rajkovacic, Sohn von armen Ackerbauern in Odžak, hatte eine einfache und klare Parole: *„Gemeinsam sind wir unbesiegbar!"* Um den Widerstand der Verteidiger von Odžak zu brechen, mußten die unverhältnismäßig übermächtigen Partisanen Kanonen, Granatwerfer und Flugzeuge einsetzen. Die Verteidigung von Odžak zu durchbrechen, gelang ihnen erst mit größten menschlichen Verlusten auf ihrer eigenen Seite. Nach dem Einmarsch in Odžak am 27. Mai 1945 wurde den Partisanen-Einheiten in der Stadt drei Tage lang erlaubt zu rauben, zu vergewaltigen und zu töten.

Der Schöpfer und der echte Urheber des Großserbentums ist nicht die **Načertanije** von Ilija Garašanin[121], sondern die Serbische orthodoxe Kirche (SPC = Srbska pravoslavna crkva). Die Serbische orthodoxe Kirche gründete Rastko Nemanjic, genannt Sveti Sava (Heiliger Sava od. Saul), nach welchem die SPC als S*vetosavska crkva (etwa: Sanktsaulsche Kirche)* genannt wird. Die Selbständigkeit der SPC erneuerte im Jahre 1557 der Großwesir Mehmed-Pascha Sokolović. Hätte es das Osmanenreich nicht

[120] Die Kleinfestung Siget in heutigem Ungarn verteidigten im Jahre 1566 etwa 500 Kroaten mit dem kroatischen Banus Nikola Šubić Zrinski gegen den türkischen Sultan Suleiman und etwa 90.000 Türken heldenhaft bis zum Tode des Banus und aller Kroaten, und retteten so Wien. Suleiman erlebte den Türkensieg nicht. Er starb kurz vor der Endschlacht. Die kaiserliche Armee von Habsburg, die sich in unmittelbarer Nähe befand, kam den Kroaten nicht zu Hilfe, obwohl der Kaiser zugleich der kroatische König war ... *(Anm. d. Red.)*

[121] Eroberungsanweisung vom serbischen Außenminister im XIX. Jh. *(Anm. d. Red.)*

gegeben, gäbe es nie Serben in Bosnien und Herzegowina und überhaupt in Kroatien. Nach dem Untergang des mittelalterlichen serbischen Staates übernahm die SPC die Rolle dieses Staates. Das Patriarchat von Peć[122] war tatsächlich der serbische Staat im Osmanenreich. Unter der geistlichen Macht der Patriarchen von Pec standen auch alle Teile der kroatischen Länder, welche die osmanischen Türken erobert hatten. Die von den osmanischen Türken erhaltenen Privilegien bestätigte und erweiterte danach das Österreichische Kaisertum. Seit damals und bis heute hat die SPC alles einem Ziel untergeordnet - der Schaffung Großserbiens.

Von Starčevićs und Kvaterniks Ideen über Freiheit und Staat waren auch die Verteidiger von Odžak und der Odžak-Gegend durchdrungen. Indem sie die Erdscholle verteidigten, auf der sie geboren wurden, verteidigten sie ihren Staat, welcher für sie das einzige Freiheitspfand war. Sie wußten, daß sie mit dem Verlust ihres Staates auch ihre Freiheit verlieren würden. Sie starben lieber im Kampf, anstatt als Sklaven zu leben. Daher können wir mit Recht sagen: IN ODŽAK WURDE DER KROATISCHE STAAT VERTEIDIGT.

Das Kroatische Staatsparlament (Sabor) unterbrach am 29. Oktober 1918 aufgrund des kroatischen Staatsrechtes alle Beziehungen des Königreiches Kroatien, Slawonien und Dalmatien mit dem Königreich Ungarn, bzw. dem Kaisertum Österreich, und verkündete einen suveränen kroatischen Staat, in welchen auch Bosnien und Herzegowina eingeschlossen war. Dieser kroatische Staat umfaßte den ganzen kroatischen historischen Raum und hatte ein eigenes Heer und eine eigene Seeflotte. Dieser Staat ging ohne Zustimmung des Kroatischen Staatsparlaments am 1. Dezember 1918. in das Gebilde des unitaristisehen Königreichs der Serben, Kroaten und Slowenen - später Jugoslawien ein.

Im Aufstand, der am 5. Dezember 1918 losbrach, verloren 14 Kroaten ihr Leben (die Dezember-Opfer). Vom ersten Tag der Entstehung des Königreichs SHS[123] begann die wirtschaftliche Plünderung Kroatiens und setzte sich bis zum Untergang des Königreichs Jugoslawien ständig fort. Die ununterbrochenen

[122] Ortschaft in Kosovo *(Anm. d. Red.)*

[123] Abkürzung für „Srba, Hrvata i Slovenaca" bzw. „Serben, Kroaten und Slowenen" *(Anm. d. Red.)*

Gewalttaten der Polizei-Gendarmerie gegenüber den Kroaten erreichten ihren Gipfel in der Belgrader Versammlung (Skupština, Parlament) am 20. Juni 1928, als der Abgeordnete der Radikalen Puniša Račić, im voraus geplant und vereinbart, den Anführer des kroatischen Volkes Stjepan Radić durch Pistolenschüsse tödlich verwundete, die HSS[124] -Abgeordneten Pavao Radić und Djuro Basariček auf der Stelle tötete, und die HSS-Abgeordneten Ivan Pernar und Ivan Grandja verwundete. Dies war der Auftakt zur Ausrufung der Diktatur von König Aleksandar Karadjordjević am 6. Jänner 1929. Als Antwort auf die Einführung der Diktatur wurde der Hrvatski oslobodilacki pokret **Ustaša[125]** organisiert, welcher sich den Sturz Jugoslawiens und die Errichtung eines unabhängigen kroatischen Staates zur Aufgabe machte. König Aleksandar verstärkte den Terror, und Gewalt wurde mit Gewalt vergolten: König Aleksandar wurde in Marseille am 9. Oktober 1934 getötet.

Aufgrund der Vereinbarung Cvetković-Maček vom 1939 wurde die Banovina Hrvatska[126] gegründet, der Terror aber hörte nicht auf. Die großserbische Militärspitze billigte die Vereinbarung nicht, und auch die Serbische orthodoxe Kirche war ihr nicht zugetan. Nicht zufrieden waren auch die Moslems in Bosnien und Herzegowina, die Dr. Ante Starčević für Kroaten hielt, und deren Abgeordnete sich mehrheitlich auch als Kroaten bezeichneten. Eine große Mehrheit der bosnisch-herzegowinischen Moslems erkannte den Unabhängigen Staat Kroatien, der alle ihre Wünsche erfüllte, an. Die bosnisch-herzegowinischen Moslems wurden gemäß einer Entscheidung der Kommunistischen Partei BiH[127] und nach vorangehender Genehmigung der Kommunistischen Partei Jugoslawiens zum eigenen Volk erklärt.

Eine Gruppe von kroatischen Politikern, von Dr. Ante Pavelić angeführt, begehrte die Lösung der kroatischen Frage außerhalb der Grenzen des jugoslawischen Staates durch das Brechen aller Verbindungen mit Serbien, was sie mit der Errichtung des Unabhängigen Staates Kroatien auch verwirklichte. Die Spitze der katholischen Kirche mit dem zagreber Erzbischof Dr. Alojzije

[124] Abk. f. Hrvatska seljačka stranka bzw. Kroatische Bauernpartei. *(Anm. d. Red.)*

[125] Kroatische Befreiungsbewegung **Der Aufständische** *(Anm. d. Red.)*

[126] Banschaft Kroatien *(Anm. d. Red.)*

[127] Abk. f. Bosna i Hercegovina bzw. Bosnien u. Herzegowina *(Anm. d. Red.)*

Stepinac erklärte dem NDH[128] die Treue. Dr. Vladko Maček, der HSS-Vorsitzende, führte eine Politik zum Erhalt Jugoslawiens. Er rief die HSS-Anhänger zur Zusammenarbeit mit der neuen Regierung auf, lehnte es aber ab, selbst daran teilzunehmen. Mačeks Politik zur Bewahrung Jugoslawiens folgend, ging der HSS-Sekretär Dr. Juraj Krnjević ins Ausland und wurde zum Vizepräsidenten der jugoslawischen königlichen Regierung. Eine Gruppe von bedeutenden HSS-Abgeordneten schloß sich gemeinsam mit Božidar Magovac 1943 den Partisanen an, und nach dem gescheiterten Putsch Vokić-Lorković im Jahr 1944 floh Ing. August Košutić ins Partisanengebiet.

Die Kommunistische Partei Jugoslawiens mit Josip Broz Tito an der Spitze sah ebenfalls die Lösung der kroatischen Frage nur innerhalb Jugoslawiens, allerdings eines kommunistischen. Die KPJ stützte sich fest auf die Außenpolitik der UdSSR und Komintema. Das ZK der KPJ verurteilte die Errichtung des Unabhängigen Staates Kroatien und unterstützte den Widerstand der schon zerschlagenen jugoslawischen Armee. Als Deutschland am 22. Juni 1941 die UdSSR angriff, rief das ZK der KPJ zu einem bewaffneten Kampf „gegen die Okkupanten" auf. Die kroatischen Kommunisten leisteten als erste Folge und an dem Tag, als Deutschland die UdSSR angriff, gründeten sie die **Partisanenabteilung von Sisak,** welche sofort mit Diversionsakten begann.

Viele kroatische Dörfer fielen den Partisanen zum Opfer. Dem Erdboden gleichgemacht wurden **Boričevac, Španovica** und **Zrin,** und alle am Leben gebliebenen Kroaten aus **Udbina** wurden vertrieben. Neben diesen Verbrechen begingen die Partisanen von Josip Broz Tito von 1941 bis 1945 noch eine Unzahl anderer Greueltaten gegen das kroatische Volk.

Ungezählt sind auch nach dem 2. Weltkrieg begangene Verbrechen der Partisanen gegen das kroatische Volk. Besonders grausam war die **Art der Durchführung**: Die Partisanen folterten ihre Opfer vor der Hinrichtung und weideten sich grauenhaft an deren Qual, wie man es nicht einmal prähistorischen Wilden Zutrauen würde. Auf grausamste Weise schlachteten sie massenhaft kroatische Soldaten und Zivilisten ab, welche sich auf dem Rückzug in die *freie*

[128] Abk. f. Nezavisna Država Hrvatska bzw. Unabhängiger Staat Kroatien *(Anm. d. Red.)*

Welt befanden. Konzentrations- u. Arbeitslager nach dem Kriegsende ähnelten den berüchtigsten Konzentrationslagern im Krieg. Zwischen den Opfern gab es Bischöfe, Priester und ehrwürdige Ordensschwestern. Es wird geschätzt, daß die Partisanen nach dem Kriegsende mindestens **600.000** kroatische Soldaten, unbewaffnete Bürger, Frauen, Kinder und alte Menschen umbrachten. Aleksandar Ranković[129] erklärte im Februar 1951, daß ***„seit der Befreiung* (1945) *bis heute* (1951)" 3.770.384 *„all unserer Feinde durch unsere Gefängnisse gingen***", **von denen 1.377.128** „***Feinde***" **zum Tode verurteilt und hingerichtet wurden!**

Im Widerstand gegen das serbokommunistische Jugoslawien und für die Wiedererrichtung des unabhängigen kroatischen Staates ertrugen die größten Opfer die kroatischen Häftlinge. Die meisten Lager- u. Gefängnisinsassen des kommunistischen Jugoslawien von Josip Broz Tito waren Kroaten. Sogar der Politiker Milan Grol (1876-1952), Präsident der Demokratischen Partei (1940) und Vizepräsident des Demokratischen Föderativen Jugoslawien (1945), der nicht einmal Kroate war, hat Titos Staat „das Schlachthaus" genannt. Gegen einige noch lebende Partisanenverbrecher wurde am 8. Mai 1998 Strafanzeige wegen Kriegsverbrechen eingereicht, die Anklage aber nicht erhoben.

Den staatsgründenden Kroaten war der Unabhängige Staat Kroatien und die Grenze an der Drina ein Heiligtum. Der selbständige Staat über alles, selbst wenn das politische System nicht nach besten Maßstäben wäre. Für den Unabhängigen Staat Kroatien und die Grenzen an der Sutla und Drina kämpften und starben eines Heldentodes der berühmtgewordene Ritter **Petar Rajkovačić** und die Einwohner seiner Odžak-Gegend. **Vom Jahr 1945 bis 1949 wurden** in der Odžak-Gegend **3.500 Kroaten der Pfarre von Odžak getötet** und, Schätzungen zufolge, in der Ebene von Odžak **10.000 Kroaten aus Bosanska Posavina**[119]. Odžak und die Odžak-Gegend können mit Recht den Namen **Posavski Bleiburg**[130] tragen. Auch im Verteidigungskrieg von 1991 bis 1995 litten Kirchen und Kirchbauten im Gemeindegebiet von Odžak, und Odžak selbst erlebte sein neues Bleiburg: Die Serbotschetniks (serbischen

[129] Jahrzehntelanger allmächtiger Chef aller jugokomunistischen Geheimdiensten und des großserbischen, blutrünstigen Sicherheitsapparats *(Anm. d. Red.)*

[130] Bleiburg von Posavina; Bleiburg der Sava-Ebene *(Anm. d. Red.)*

Tschetniks) begingen in diesem Gebiet massenhaft genocidartige Verbrechen an Kroaten - Katholiken und Moslems - indem sie Menschen auf die brutalste Weise in deren Häusern und Höfen töteten, an den Beinen kopfüber aufhängten und bei lebendigem Leibe verbrannten.

Kaum an die Macht in der Republik Kroatien gekommen, begannen *die verkleideten Račan-Mesić-Kommunisten* mit ihren Koalitionsverbündeten sofort mit der *DeTudjmanisierung,* d.h. mit der Entkroatisierung des kroatischen Staates, welchen sie nicht gewünscht, und für den sie auch nicht gekämpft hatten. Mit der Rückkehr der *rezyklierten Kommunisten* an die Macht brachen in Kroatien supsche[131] Zeiten der „Byzantiner des Geistes, der Schmeichler dem Wesen nach, der gewerbsmäßigen Diener und Slawoserben" an. Sie bahnen uns den Weg nach Europa über den Balkan und über irgendein neues Jugoslawien. Die Kroaten aber wünschen nicht nach Europa, welches ihnen Račan und Mesić anbieten. Sie sind für ein christliches Europa des Papstes Johannes Paul II., in welches sie mit Kroatien im Herzen eintreten werden. *„Am Bleiburger Kreuz starb Kroatien nicht, / noch stärker geworden auferstand es am Kreuz von Vukovar."* (Mato Marčinko)

[131] Nach SUP, Sekretariat unutarnjih poslova bzw. Sekretariat d. inneren Angelegenheiten *(Anm. d. Red.)*

XX.

UREDNIKOVA PRIPOMENA

Od zaborava sve slabije branjasmo branitelje Odžačkoga kraja i Nezavisne Države Hrvatske, jer i najveći spomen zabranjen umire, kada je sve manje živih svjedoka, snage i sjećanja. Uzmicaše nam Odžak u hrvatsku pučku i narodnu pripoviest, u pjesmu o viteštvu, u legendu i mit. Mnijasmo, bolje i to nego smrt od zaborava, pa neka bude tako! Sada pak Mato Marčinko knjigom ovom u spomen Odžaku odkriva i potvrđuje, da odžačka istina nadmašuje pripoviest, odžačko viteštvo pjesmu, a odžačka prava poviest legendu i mit! Sada znademo, Odžak je svetinjom. Odžak bijaše, jest i bit će!

U odžačkoj se Posavini ustrojeno branjaše Nezavisna Država Hrvatska i viteški umiraše do kraja svibnja 1945., a skoro šestdeset godina nakon takve i tolike mučeničke smrti hrvatskoga junačkoga pučanstva i branitelja knjigom uzdižemo vječan spomenik Odžaku. Zašto tek sada?

Odžak pomoriše Dražini četnici pa Titovi srbokomunisti, poglavito travnja i svibnja 1945., a orwellski ga povrh toga sustavno zatirahu i brisahu iz poviesti sve do 1990., kada hrvatski narod započe svoje drugo uzkrsnuće od jugoslavenske smrti. Odžačke bitke spominjaše doduše i prije 1990. srbokomunistički tisak, namjerno netočno i neistinito, primjerice beogradski NIN 1975. Izpraviše to djelomice Bruno Bušić i tisak izbjeglički hrvatski 1976. i 1983. O muci odžačkoj nadalje pišu i svjedoče, u nakladama nakon 1990., Zoran Dujak *(**Berlin pa Odžak,** Švicarska, 1993.),* Božo Vukoja *(**Odžak i okolica u Drugome svjetskome ratu,** Crnac, 1999.)* i Anto Jurendić *(**Bitka za Odžak,** u tjedniku „Fokus" 2003.),* a sada - rukopisom 2003. pa nakladom 2004. - Mato Marčinko štivom istinitim i cjelovitim Odžak od zaborava brani.

Za priepis rukopisa, t.j. za unos štiva zahvaljujemo gospođi Veri Vukelić. Knjigu pak po pravilima struke znanstvena urednica mr.sc. Anđela Ljubas prevede u znanstveni slog, pa - štilci, štioci, čitatelji - piščevo štivo lakše pratimo i prepoznajemo po naslovljenim poglavljima, navodima, bilježkama pod crtom i popisima primienjenih vrela(h), izprava(h), knjiga(h) i tiskovina(h). Štoviše, spoznajemo zadaće, što nam ih odžačko čudesno junačtvo i

tolika muka hrvatska namrie i knjigom ovom iznova namire. **Koje su to zadaće? Ponajprije dvie. Ine naviru iz tih dviju.**

Prva zadaća

Prvom nam je zadaćom uzpostava knjižnice, koja će istinom o hrvatskoj kobi prošloj i sadašnjoj pripremati bolju buduću! Knjižnicu pokreće HOR, Hrvatski Obranbeni Red. Stoga ju i nazivamo Knjižnicom RED. *Neka RED izpravlja i suzbija nered u hrvatskim poviestno-političkim prosudbama!*

Tako i ovom knjigom, prvom u Knjižnici RED, opominjemo hrvatske gospodarstvene, obranbene i duhovne predvodnike, neka ne uzmiču sve dalje od jedva napola stečene slobode i nezavisnosti! Neka nas ne vode opet u državno-politički slom! Još jedan poput nagodbenjačkih, zabludnih i veleizdajnih od 1918. i 1945. Razvijajmo hrvatsku sviest i razodkrivajmo zločin(c)e i njihova zločinstva, jer nam i vlast i oporba sve silovitije nameću nove, prerušene beograde i jugoslavije: Bruxelles i Haag, Europski savez iliti uniju, Svjetsku trgovačku ustrojbu iliti organizaciju, Međunarodni novčani zaklad iliti monetarni fond, Svjetske i Europske banke za tobožnji razvoj i obnovu, tzv. paktove, pridruživanja, stabilizacije, integracije i globalizacije svjetske, balkanske i euroatlantske, ili pak ine, a sve u korist novčarskoga, divljega kapitalizma.

Knjiga nas uči o junačtvu i mučeničtvu Odžačkoga kraja i hrvatske bosanske Posavine na vrhuncu hrvatske narodne tragedije godine 1945., ali uz to prosječnu štiocu sažeto, pregledno i pamtljivo tumači cielu hrvatsku ponosnu i tragičnu poviest. Knjiga prikazuje hrvatske političke zablude, nagodbenjačke i veleizdajne odluke političkih predvodnika, skupina i stranaka po nazoru i narodnosti, slaboumno-veleizdajno političko samoubojstvo tzv. Jugoslavenskog odbora i Hrvatskoga Državnoga Sabora 1917. i 1918., a jednako i hrvatskih titovskih komunista i partizana od 1941. do 1945. pa sve do 1990. Štoviše, to se djelomice opetuje tzv. sporazumima iz Washingtona, Daytona, Erduta, Sarajeva, Zagreba i t.d., paktovima i sličnime u tieku Domovinskoga rata i nakon njega. A od god. 2000. vlasti RH po inozemnim nalozima ubrzano razaraju hrvatske obranbeno-sigumostne snage, izdaju Hrvate u BiH, oduzimaju Saboru državno ime, uzdižu nad Hrvatsku Haag, ES (EU), NATO,

MNZ (MMF), STU (STO), ..., ubijaju hrvatsku proizvodnju divljim uvozom, razprodaju ciele jadranske otoke, njive, šume, pitku vodu i svu Domovinu tuđinskim bogatunima, izdaju hrvatski Jadran Sloveniji parafom i Srboslaviji podpisom, ... Nagodbenjačtvo, zablude i veleizdaje. Uviek. Opet. Hvala piscu, što zvoni na uzbunu!

Knjiga nam poput slike pokazuje, kako hrvatski branitelji i sav puk u Odžaku i dvadesetčetirma odžačkim selima u travnju i svibnju 1945. poput Božjih izabranika veličanstveno uztrajavaju za Dom, kako vitežki ginu do posljednjega braneći Nezavisnu Državu Hrvatsku, kako ih Titovi jugoslavenski krvnici muče i ubijaju nakon pada toga Posavskoga Sigeta,...

Knjiga nas uči, kako sela odžačka i Odžak sebe dadoše, ne bi li Dom obstao. Pouzdavahu se 1945., da će državni poglavar izbaviti Vojsku, Narod i Hrvatsku ili junački umrieti s njima. Jednako se u poglavarovu mudrost i čast pouzdavahu branitelji, primjerice, Vukovara 1991. pa ponovo hrvatske bosanske Posavine do 1995. Stoga, neka nas i bleiburžka, i vukovarska, i posavska, i odžačka, i sva ina hrvatska muka zauviek uči: *Živa nadzirati predvodnika, a slieditи jedino životom i smrću dokazana!*

Druga zadaća

Drugom nam je zadaćom hrvatska jezično-pravopisna obrana od najezde ***ejbiside,*** koja preko hrvatskih glupana i pripuza nasrće na hrvatsku latiničnu ***abecedu*** - poput njemačkih, mađarskih, mletačko-talijanskih, turskih i balkanskih jezičnih pošasti u prošlosti. Istodobno se moramo braniti od sve drzkijih vukovskih sablasti, što s inozemnoga platnoga lanca Hrvatskoj podmeću i nameću tzv. srbskohrvatsko jezično zajedničtvo u slovnici, skladnji, rječniku, pravopisu ..., ne bi li nas tako zbližavanim pa posrbljivanim jezikom lakše priveli kakvoj Balkaniji. Stoga ova knjiga odiše hrvatskim jezičnim i pravopisnim posebnostima. O njima recimo koju:

Obća načela:

1. Plemenito je priznavati vlastito jezično neznanje pa se izpravljati braneći hrvatski jezik, njegovu tvorbenost i pravopis.

2. Težiti je što boljemu hrvatskomu jeziku i tvorbenomu pravopisu, nazivanu i korienskim, etimološkim ili morfonološkim pisanjem.

3. Hrvatski ***tvorbeni pravopis,*** nasiljem vukovaca zatiran od godine 1892., ima pravo na život, ako ga pisac u slobodi spozna i odabere.
4. Hrvatski ***pravopis izgovorni,*** nazivan i zvukovnim, fonetskim ili fonološkime, ima jednako pravo na život i snošljivost.
5. Ni po kojemu se od dvaju pravopisa jedan te isti hrvatski jezik - dobar ili loš, čist ili pak prožet tuđicama - ne izgovara različito.
6. Ne postoji niti korienski ili tvorbeni, niti izgovorni ili zvukovni hrvatski jezik, a jedino postoje takvi načini pisanja ili pravopisi.

Piščeve osobitosti:
7. U knjizi je štogod piščevih jezikoslovnih osobitosti. Primjerice, uobće ne primjenjuje slovo ***đ*** (tzv. *meko đ),* nego uviek piše ***dj*** (u vlastitome štivu i u navodima); piše starije *Dolnji Lapac,* a ne Donji ...; namjerno ne mienja *k/g/h* u *c/z/s,* pa piše *republiki, ruki, vojski, ideologi, knjigi, okrugi* ... (ali sibilarizaciju dopušta u navodima); pridjevnomu padežu jednine 3. i 6. daje uviek isti dočetak ***-u***; ...

Pravopis navoda:
8. Kada bi se piščev tvorbeni pravopis uzastopce zamjenjivao izgovornim načinom vrlo čestih navoda, zbunili bi se svi štioci osim ponekih pravopisnih znalaca. Povrh toga, i u navodima su premnoge rieči pisane tvorbeno, pa bi zbrka bila sveobća. Stoga su i navodi na tvorbenome pravopisu. Podsjetimo se pri tome: Hrvatsku slovnicu, skladnju, rieči, razgodke i t.d., a posebice tvorbeni pravopis hrvatskih znanstvenih i književnih djela, primjerice Šenoinih i svih pristaša Zagrebačke jezikoslovne škole, vladajući vukovci od 1892. sustavno prevode na vukovštinu i pravopis izgovorni! Znademo, prave su spoznaje takvima same po sebi pa ne ovise o podpomim primjerima. Ipak, spomenimo još braću Radiće, Antuna i Stjepana, uzpostavitelje i vođe Hrvatske seljačke stranke. Obojica, naime, do smrti pisahu svoj hrvatski jezik tvorbenim pravopisom, a jednako nastavi njihov HSS u svojim tiskovinama i nakladama „Seljačke sloge" sve do 1939., kada se Maček pokori vukovcima, ali zadrža u vlastitu podpisu tvorbeno *Vladko* i nikada ga ne preinači u izgovomo *Vlatko*\ Zapravo, HSS pisaše tvorbeno do 1941., a NDH to preuze i zakonom potvrdi. Dakle, ako tko tvorbeno ili koriensko pisanje hrvatskoga jezika namjerno svrstava uz koju političku stranku ili pokret, mora priznati, da je taj način pisanja ili pravopisa prije haesesovski negoli

ustaški! Zloduhom je pak lakovjerac, neznalica ili vukoznalac, ako i dalje zabranjuje hrvatski tvorbeni pravopis nazivajući ga ustaškime.

Zarezna pravila:

9. Što se pri hrvatskim pravopisnim razpravama olako zaboravlja, pa mlađi naraštaji i ne slute, rečenične smo zareze do 1960. pisali slovnički iliti gramatički, navodno po njemačkom uzoru, i to po hrvatskim obama pravopisima, t.j. i po tvorbenom i po izgovomome! Tada nam, 1960., Rankovićevim Novosadskim tzv. sporazumom, povrh inoga zabraniše takvo hrvatsko pisanje zareza pa nametnuše „zajedničko" srbsko, navodno slobodno ili logično po francuzkom uzoru. ***Od tada u Hrvatskoj zamalo nitko više ne zna rečeničnih zareznih pravila(h).*** U ovoj su knjizi stoga rečenični zarezi pisani po slovničkome, t.j. po do sada jedinome hrvatskome načelu.

Starčevićev korienac:

10. Veliki je Ante Starčević pisao starijim ***koriencem,*** ali mu po svim knjigama njegovu nepopustljivu, pomalo čakavsko-kajkavsku ličku *ekavicu* prevode u *iekavicu,* u dvoslov-dvoglas *ie,* i to za dug i za kratak odraz starohrvatskoga *jata.* Često pak ne preinačuju starinske oblike Starčevićeve, primjerice: *amerikansko, Austria, francezko, ... da (s glagolom), ... deržava, deržanstvo* (dužnost), *despočii, drugačie, Hervat, hervatsko, koi, narodah, oni živu, radit, republiki, Rusia, u trih stranah, za izgubiti, ...* Nije li to, što se tiče dočetka *-ah* za 2. padež množine, tih odpor vukovcima, koji nam zabraniše i Kurelčev čakavsko-kajkavski *ništični* dočetak i Tkalčevićev *-ah,* premda tako uza sve ine govoraše i pisaše Starčević *(narodah!)!?* Starčevića, dakle, i mi navodimo po starijemu ***koriencu iekavskome.***

Zadržane tuđice:

11. Jezični će znalci-radoznalci zacielo različito prosuđivati o tuđicama, koje poglavito u navodima ostadoše, jer su ipak dielom hrvatskoga književnoga jezika. Primjerice: *akcija, aktualno, bariera, centar, citirati, civilno, definitivno, detektiv, disciplinirano, emigracija, esej, faktor, fronta, gerilsko, heroj, identitet, interes, kadar, kapital, klitika, kolona, kopija, linija, lozinka, misija, nacija, nacionalist, obris, organizacija, plan, policija, princip, reakcija, revija, rezultat, režim, sistem, situacija, statistika, suvereno, šansa, tekst, teren, teritorij, ...* Radi dojma o sročiteljevu slogu iliti stilu

ostadoše u navodima kadšto barbarštine i loše rieči, kakve su *čuveno, distanciono, hapšenje, 'glavnokomandujući', koncentraciono, koštanje, naređenje, podržka, pored, predstavljati* (značiti), *'region', stav* (nazor, mnienje), *stravično, stvarno* (doista), *viek* (stoljeće), premda bi se mogle prevoditi kao s tuđih jezika(h).

Dvoibenosti:

12. Dvojbeno je, može li se u 2. padež množine vratiti imenični dočetak *-ah,* o čemu već rekosmo koju, pa se nekoliko puta ističe poticajno *-a(h).* Zašto? Znali bismo, naime, i bez prisilna nadslovka padež i broj same imenice *imenica,* t.j. *imenica,* dakle *imenicah.* Dvojbeno je, kako s padežnim dočetcima kratica poput *MH, NDH, SPC, ...*? Nazivi prometnica u drugome padežu *(Trg Ivana Antuna Zrinskoga),* a ustanova u prvome *(Leksikografski zavod Miroslav Krleža)* ili u drugome *(Hrvatski zavod* ,s'v. *Jeronima)?* Što sa *zločinom* (osobom) i *zločinstvom*? Što s izrazima, poglavito u navodima, kadšto tuđega koriena i sumnjiva značenja, o kojima i jezikoslovni priručnici protuslove, primjerice: *barem, baš, cielo/čitavo, cielost/cjelina, čuvstvo, da-bi-se-primoralo, da-li, dlaka-s-glave, družtveno/družtvovno, izdanje/naklada, je/ju, jedinstveno, krajem/na-kraju, poslije, Mac(k)edonija, maći, makar, međ(dj)utim/ali, natrag/nazadak, ne-samo-da, opredjeljivati, osim-toga/uz-to, ovoga-puta, podignuti, pasti/poginuti, pokolebati, poviest-Hrvatske, povoljno, puk-narod/narod-nacija, ranije/prije, se-je, smatrati, sporedno, sporno, tiekom/u-tieku, sviet/Sviet, veoma, vrieme/doba, završuje/završava, značajno/bitno, ...*? Pa pomozi, štioče!

♦♦♦

Što na kraju preporučiti? Po uzoru na *Frana Kurelca* i njegovu *Riečku jezikoslovnu školu* XIX. stoljeća: *Čitaj knjigu, štioče, o vjernosti, junačtvu i tragediji Odžačkoga kraja, hrvatske bosanske Posavine, hrvatske Bosne i ciele Domovine! Tjednima nakon završetka 2. svjetskoga rata na inim europskim bojištima u Odžačkome kraju uztrajavaše neopisiva bitka do smrti hrvatskih vojnika i pučana proti Titovim četnicima i partizanima. Bitka za obranu hrvatske Države! Izginu Posavina bosanska hrvatska 1945., a i 1995. ostade sama, napuštena, braneći baštinu prožetu bolnim pučkim pjesmama, što sliede. Kako uztrajati do cjelovite slobode? Čitaj knjigu, štioče, prepoznaj se pa svoju reci koju!*

Spjevao Hrvatski posavski puk nakon 1945.
Baštinu od zaborava spasio Markan Jurendić Pećnik.

NOSI SAVA RANJENOG IVANA

'Teče Sava mutna i krvava
i pronosi ranjenog Ivana.

Sve od Kadra do Novoga Grada
ranjenoga Ivu nosi mlada.

Partizan ga hitcern ranio;
baja Ivo nije prebolio.

Oj Ivane, bole li te rane?
Da ne bole, ne b' se rane zvale,
neg' od bisera grane!

Sve kraj Save izašle djevojke
i gledaju mrtva junaka:

Bože mili, liepa li junaka!
Oženila ga je li majka?

Mrtav junak progovara:
Majka mene zaručila,
zaručnicom Posavina bila!

Oženila, nevjestu dobila,
u crnu me zemlju zagrobila.

Baja Ivo Rajkov'čiću Petre,
legende ste Posavine svete.

Vitezi ste Posavine bili,
junački se do kraja borili.

Godinica četrdeset peta
za Hrvate bila je prokleta!

Spjevao hrvatski posavski puk nakon 1945.
Baštinu od zaborava spasio Markan Jurendić Pećnik.

B I E L A V I L O !

Biela vilo, hajde zapjevajmo;
zašto ne bi, kada dobro znamo!

Zar ne vidiš, kako cure pate,
ostadoše mlade neudate.

Udale b' se, nemaju za koga,
što će jadne za života svoga.

Sve se cure suzom' guše,
jer im momci izginuše.

To ne cvile samo djevojčice,
već i mnoge udovice.

U Pećniku, selu malenome,
najljepšemu kraju posavskome,

svuda jecaj i groznica,
trista šes(tdes)et samih udovica,

u kojih se svaka znade,
koja dva(d)es(e)t godina imade,

al' ni jedna nije među njima,
koja više od trideset ima.

Da vidite, moja braćo draga,
kad zacvili ženskadija mlada!

Plaču cure za svojim momcima,
mlade žene za svojim ljudima.

Mladi ljudi, momci neženjeni,
na Odžaku svi su pobijeni.

Što je mogla, odniela je Sava,
a što nije, prekrila je trava.

Svako jutro pokraj Save
djevojačke tražnje prave.

Drage traže, a vode žubore;
kada nađu, 'vako bolno zbore:

Savo vodo, bi l' imalo zastala,
dragoga sam svojega poznala!

Al' je Sava voda bez milosti;
diže vale, nosi mrtve kosti.

Dragi ode niz vodu studenu,
draga pade u travu zelenu.

Kako pade, proklinjati stade
Vlašku Malu i njez'ne livade.

Vlaška Mala, jezerom se zvala,
ti si naše jabuke obrala.

Obrala si zrele i rumene,
ostavila trule i zelene.

Ubila nas četrdeset peta,
pamtit ćemo tisuć ljeta.

Pamtit ćemo, braćo mila,
a i sad nas tuče srbska sila.

Ruše, pale sve, što srbsko nije,
al' im ne će biti kao prije!

Mi ne damo naše Posavine,
Srbija je tamo preko Drine!

XXI.

POPIS PRIMIENJENIH ŠTIVA

U bilježkama pod crtom i u ovome pregledu primienjenih štiva ili tekstova - a) izvora, vrela ili vrutaka; b) izprava i brojitbenih godišnjaka; c) knjiga, zbornika, monografija i enciklopedija; d) tiskovnih članaka, razprava i napisa - poneke se ustanove, udruge i nakladnici ili izdavači označuju sljedećim, abecedno poredanim kraticama: DIZJ = Državni izdavački zavod Jugoslavije *(bivše, sada SiCG)*\ HAZU *(bivša JAZU)* = Hrvatska *(bivša Jugoslavenska)* akademija znanosti i umjetnosti; HIBZ = Hrvatski izdavalački bibliografski zavod; HVIDR-a = Hrvatski vojni invalidi Domovinskoga rata; JLZ *(bivši)* = Jugoslavenski leksikografski zavod *(sada: LZ M. Krleža);* KS = Kršćanska sadašnjost; MH = Matica Hrvatska; NSK = Nacionalna *(bolje: Narodna ili Državna)* i sveučilištna knjižnica; SNL = Sveučilištna naklada Liber; ŠK = Školska knjiga, ZIRAL = Zajednica izdanja Ranjeni labud.

a) Izvori, vrela ili vrutci

1. Pavelić, Ante: **Putem hrvatskoga državnoga prava,** govori, Zagreb, 1942., pretisak u nakladi „Darko Sagrak d.o.o.", Zagreb, 1999.
2. Radić, Stjepan: **Politički spisi,** priredio Zvonimir Kujundžić, „Znanje", Zagreb, 1971.
3. **Saborski dnevnik,** 1861.
4. Starčević, Ante: **Izabrani spisi,** priredio dr. Blaž Jurišić, HIBZ, Zagreb., 1945.
5. **The Croats Under Yugoslavian Rule - Hrvati pod jugoslavenskom vlašću;** izvješće priredili Rhys J. Davies i Ben Riley, 1932. (očuvan primjerak u NSK u Zagrebu)

b) Izprave i brojitbeni godišnjaci

1. **Definitivni rezultati popisa stanovničtva od 31. ožujka** 1931., „Državna štamparija", Beograd, 1938.
2. **Definitivni rezultati popisa stanovničtva od 31. siečnja** 1921., „Državna štamparija" Sarajevo, 1932.
3. **Krfska deklaracija,** od 20. srpnja 1917. *(KD napisana ćirilicom; podpisali Nikola Pašić za srbsku vladu i Ante Trumbić za tzv. Jugoslavenski odbor — i to obojica ćirilicom! - na papiru s francuzkim zaglavljem MVP-a Kraljevine Srbije; „Arhiv Jugoslavije", Beograd; ur.)*
4. **Memorandum hrvatskoga narodnoga zastupstva,** od **13.** kolovoza **1922.; Ustav Neutralne Seljačke Republike Hrvatske,** od **1.** travnja **1921.** *(Radić, Stjepan: Politički spisi, priredio Zvonimir Kujundžić, „Znanje", Zagreb, 1971.)*

c) Knjige, zbornici, monografije i enciklopedije

1. Andrassy, Juraj: **Medjunarodno pravo,** Zagreb, 1949. i 1976.
2. Baković, Anto: **Dječak** s **Drine,** „August Šenoa", Zagreb, 1996.
3. Braenović, Josip: **Uspomene 1939.-1952.,** Dubrovnik, 2003.
4. Bušić, Bruno: **Jedino Hrvatska!,** Sabrani spisi, ZERAL, Toronto-Zurich-Rim-Chicago, 1983.
5. Cohen, Philip J.: **Drugi svjetski rat i suvremeni četnici,** „Ceres", Zagreb, 1997.
6. Dizdar, Zdravko i Sobolevski, Mihael: **Prešućivani četnički zločini u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini 1941.-1945.,** „Hrvatski institut za poviest - Dom i Sviet", Zagreb, 1999.
7. **Dr. Ante Starčević - O 40. obljetnici smrti,** zbornik, „Pramatica", Zagreb, 1936.
8. Dujak, Zoran: **Berlin pa Odžak,** Švicarska, 1993.
9. Frangeš, Ivo: **Suvremenost baštine,** MH, Zagreb, 1992.
10. Garašanin, Ilija: **Načertanije: četnička 'biblija'** s **komentarom,** sa srbskoga na hrvatski preveo Marijan Tokić, HVIDR-a, Zagreb, 1995.
11. Glibotić, Vjenceslav: **A što vi kažete?,** Split, 1997.
12. Hadžijahić, Muhamed: **Od tradicije do identiteta,** II. izd., Zagreb, 1990. - I. izd., Sarajevo, 1974.
13. Hadžijahić, Muhamed: **Posebnost Bosne i Hercegovine i stradanja Muslimana,** rukopis, „Kulturno družtvo muslimana Preporod", Sarajevo, 1991.
14. Horvat, Rudolf: **Hrvatska na mučilištu,** „Kulturno-historijsko družtvo Hrvatski rodoljub", Zagreb, 1942.
15. **Hrvatski zrakoplovci na iztočnomu bojištu,** u: **Bojno zrakoplovstvo,** priredio Odsjek za tisak i promičbu Zapovjedničtva Bojnoga zrakoplovstva, „Ustaški nakladni zavod", Zagreb, 1943.
16. Ivezić, Mladen: **Jasenovac - Brojke,** Zagreb, 2003.
17. Jelić-Butić, Fikreta: **Ustaše i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945.,** monografija, SNL i ŠK, Zagreb, 1977.
18. Krizman, Bogdan: **Pavelić izmedju Hitlera i Mussolinija,** „Globus", Zagreb, 1980.
19. Laušić, Jozo: **Samostan,** MH, Zagreb, MMII.
20. Lukač, Dragan: **Ratni zločini u Bosanskoj Posavini 1992.-1995.,** Zagreb-Orašje, 1997.
21. Lukas, Filip: **Hrvatski narod i hrvatska državna misao,** MH, Zagreb, 1944.
22. Marčinko, Mato: **Gvozdansko - Hrvatska Masada,** Zagreb, 1999.
23. Marčinko, Mato: **Hrvatska na križu križ,** Zmijavci, 2003.
24. Marčinko, Mato: **Hrvatski litopis,** Zagreb, 2001.
25. Marčinko, Mato: **Muka po Bleiburgu,** Zagreb, 1999.
26. Matković, Hrvoje: **Poviest Nezavisne Države Hrvatske,** „Naklada Pavičić", Zagreb, 1994.

27. Murgić, Stjepan - Bogdanić, Tomislav - Budimir, Štipan: **Kontrapunkt slobode,** Zagreb, 1997.
28. **Narodna pjesma o vitezu Juri Francetiću,** Zagreb, 1945.
29. **NDH 1941.-1945.,** spomen-slikovnica, „Hrvatski Nacionalni Pokret, Ogranak 10. travnja", Winnipeg, Manitoba, Kanada, 1988.
30. **Obća enciklopedija,** 5., JLZ, Zagreb, 1979.
31. **Oko Trsta,** urednici Viktor Novak i Fran Zvvitter, DIZJ, Beograd, **1945.**
32. Oljača, Mladen: **Kozara,** „Svjetlost", Sarajevo, **1973.**
33. Pavličević, Dragutin: **Poviest Hrvatske,** „Naklada Pavičić", Zagreb, 2002.
34. Pilar, Ivo: **Uviek iznova Srbija,** „Consilium", Zagreb, 1997.
35. Puškaš, Zvonimir: **Od Maribora do Ovčare,** Sudbina ranjenika Oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske u Mariboru svibnja 1945., Zagreb, 2002.
36. **Ratni kongres bosansko-muslimanskih intelektualaca,** 22. prosinca *(decembra)* 1992., Sarajevo, 1994.
37. Rupel, Mirko: **Valvasorjevo berilo,** Ljubljana, 1969.
38. **Srbski zločini nad Hrvatima i Muslimanima u Bosanskoj Posavini i sjeverozapadnoj Bosni 1991.-1995.,** Zagreb-Orašje-Mostar-Sarajevo, 1999.
39. Stidland, L.v. (Pilar, Ivo): **Južnoslavensko pitanje,** MH, Zagreb, 1943.
40. Sviben, Kazimir: **Borbe za Zlatar u Drugomu svjetskomu ratu,** u zborniku **Žrtve zlatarskoga kraja u temeljima hrvatske slobode,** „Udruga Hrvatski domobran - Ogranak Zlatar", Zlatar, 2000.
41. Šišić, Ferdo: **Poviest Hrvata u vrieme narodnih vladara,** pretisak naklade iz **1925.,** MH, Zagreb, **1990.**
42. Šošić, Hrvoje: **Istine o dr. Franji Tudjmanu,** Zagreb, 2003.
43. **Tko je tko u NDH,** Hrvatska **1941.-1945.,** „Minerva", Zagreb, **1997.**
44. Tudjman, Miroslav: **Krivi za zločin samoodredjenja?,** „Udruga sv. Jurja", Zagreb, 2003.
45. Vukoja, Božo: **Hrvat žive vatre - Križni put hrvatskoga svećenika i njegova naroda;** Drugo izdanje izpravljeno i dopunjeno, **Odžak i okolica u Drugomu svjetskomu ratu,** Crnac, 1999.
46. **Znameniti i zaslužni Hrvati** (925.-1925.), pretisak naklade iz 1925., „August Cesarec", Zagreb, 1990.

d) Tiskovni članci, razprave i napisi

1. Borić, Gojko: .fokus", br. 148. od 14. ožujka 2003., str. 23.
2. Borković, Velimir: **Na lievim obalama Cetine,** „Gospa Sinjska", XXX., br. 16. (61.), Uzkrs 2003., str. 18.
3. Bušić, Bruno: **Branitelji Odžaka,** „Nova Hrvatska", br. 6., London, 1976., str. 11.-13.
4. Bušić, Bruno: **Činjenice o hrvatskoj revoluciji i državi,** „Odpor", god. 3., br. 8.-9., Chicago, 1978., str. 10.-13.
5. Glavina, Frano: u tjedniku „Hrvatsko slovo", IX., br. 412. od 14. ožujka 2003., str. 11.
6. Glibotić, Vjenceslav: u listu „Marija", br. 2., Split, 1998., str. 48.-49.
7. Glibotić, Vjenceslav: u listu „Marija", br. 3., Split, 1998., str. 89.

8. Glibotić, Vjenceslav: u listu „Marija”, br. 4., Split, 1998., str. 128.-129.
9. Heres, Tomislav: **Bjelovarski ustanak i proglašenje Nezavisne Države Hrvatske 8. travnja 1941.,** „Bjelovarski zbornik”, br. 4.-5., 1994., str. 111.
10. Jonjić, Tomislav: **Granice hrvatske države nakon pada Italije,** „Politički zatvorenik”, XIII., br. 133., travnja 2003., str. 21.-23.
11. Jonjić, Tomislav: **Hrvati pod jugoslavenskom vlašću,** prievod izvješća **The Croats Under Yugoslavian Rule,** „Politički zatvorenik”, XIII., br. 130.-134., od siečnja do svibnja 2003.
12. Jurendić, Anto: **Bitka za Odžak - svibnja 1945.,** ‚fokus”, br. 159. od 30. svibnja 2003., str. 42.-43.
13. Juričić, Marko: .fokus”, br. 159. od 30. svibnja 2003., str. 12.-13. i 18.
14. Lukas, Filip: **Starčević,** zbornik „Dr. Ante Starčević - O 40. obljetnici smrti”, Zagreb, 1936.; „Politički zatvorenik”, XIII., br.134., svibnja 2003., str. 2.-10.
15. Makanec, Julije u „Hrvatskoj smotri”, XII., br. 3. i 4., Zagreb, ožujka-travnja 1944., str. 102.-112.
16. Marčinko, Mato: **Hrvatska muka po Bleiburgu,** „List župe Svih svetih Zmijavci”, god. 7., br. 1. (12.), Sveti Lovre, 2002., str. 23.-24.
17. Marčinko, Mato: **Muka po Bleiburgu i Vukovaru,** „Godišnjak Poljičkoga dekanata Poljica”, god. XXVII., br. 27., Gata, 2002., str. 10.
18. Matković, Hrvoje: **Nezavisna Država Hrvatska kao dio novije hrvatske poviesti,** Uz 60. obljetnicu osnutka 1941.-2001., ‚Zadarska smotra”, L., br. 5.-6., 2001., str. 121.-141.
19. Mijatović, Andjelko: **Politički i vojnički slom NDH,** „Politički zatvorenik”, XIII., br. 133., travnja 2003., str. 30.
20. Pjanić, Ibrahim: **Razstanak s Gračanicom 7.4.1945.,** „Drina”, XIII., br.l., Madrid, 1963., str. 166.-167.
21. Planinić, Martin: **Traži** se **izvor,** „Red”, br. 5. od 31. prosinca 2002., str. 17.-18.
22. Strohm, Carl Gustav u tjedniku ‚fokus”, br. 105. od 16. svibnja 2002., str. 10.
23. **Što hrvatski narod mora znati,** „Hrvatsko pravo”, XVII., br. 5078. od 29. listopada 1926.
24. Sulek, Stjepan: **Dokumentirano o protivnicima hrvatske samostalnosti,** „Hrvatsko slovo”, IX., br. 417. od 18. travnja 2003., str. 24.

♦♦♦

- „Hrvatski domobran” od 30. listopada 1928.
- „Hrvatsko pravo” od 29. listopada 1926., od 24. studenoga i od 29. prosinca 1928.
- „Hrvatsko slovo”, od 27. prosinca 2002. i od 10. siečnja 2003.
- „Jutarnji list” od 4. kolovoza 1928.
- „Obzor”, posebna naklada od 14. rujna 1928.
- „Večernji list” od 29. svibnja 2003. i od 30. svibnja 2003.

XXII.

PREGLED SLIKOVNIH I STIHOVNIH PRILOGA

1. Korice: **Crtež poviestnog izvora;** akademski slikar Bruno Bulić
2. Korice i str. 48.: **Sedmi vitez NDH Petar Rajkovačić, zapovjednik Odžačke obrane;** snimljeno svibnja 1945., pismohrana Udruge ratnih pripadnika ATJ Lučko „Uzdanica '90.", Zagreb
3. Korice i str. 49.: **Poput odabranika Božjih izginuše za Dom odžački junaci!;** snimljeno svibnja 1945., pismohrana Udruge ratnih pripadnika ATJ Lučko „Uzdanica '90.", Zagreb
4. Str. 36.: **Odžačko-brodsko-županjska Posavina hrvatska 2004.;** zemljovid
5. Str. 37.-40.: **Sažet opis bitke za Odžak;** preslikane stranice spomen-slikovnice „NDH 1941.-1945.", Winnipeg, Manitoba, Kanada, 1988.
6. Str. 42.: **Razstanak s Gračanicom 7.4.1945.;** Ibrahim vitez Pjanić Pirić, hrvatska pučka guslarska pjesma
7. Str. 109.: **Krfska deklaracija - str. 1.;** preslik, „Arhiv Jugoslavije", Beograd, Srbija
8. Str. 110.: **Krfska deklaracija - str. 2.;** preslik, „Arhiv Jugoslavije", Beograd, Srbija
9. Str. 197.: **Nosi Sava ranjenog Ivana;** hrvatska pučka pjesma, Markan Jurendić Pećnik
10. Str. 198.: **Biela vilo!;** hrvatska pučka pjesma, Markan Jurendić Pećnik
11. Str. 207.: **Crtež Ante Starčevića s glagoljičnom posvetom Marku Došenu;** Kristian Kreković
12. Korice: **Znak HOR-a**

XXIII.

B I L J E Ž K A O P I S C U

Mato MARČINKO rodjen je 13. veljače 1925. u Hrastovici pokraj Petrinje. Pučku je školu pohađao u Hrastovici (1932.-1936.), a klasičnu gimnaziju u Zagrebu i Hrvatskim Karlovcima (1936.-1944.). U zimskome poljeću šk.god. 1944./45. upisao se kao redoviti slušač u I. god. Pravnoga fakulteta Hrvatskoga sveučilišta u Zagrebu.

U svibnju 1945. s hrvatskim narodom i vojskom povlačio se u Austriju. U Bleiburgu su ga, zajedno s ostalim zarobljenicima, gradjanima i vojnicima, Englezi predali partizanima Josipa Broza Tita. Prošao Križni put s ovim postajama: Maribor - Zagreb - Bjelovar - Zagreb - Petrinja. Nakon kratka liečenja težke upale pluća u petrinjskoj bolnici zatočen u rodnoj Hrastovici. U jesen 1945. odveden u petrinjske oznaške uze, gdje se upala pluća pretvorila u težak oblik sušice.

Budući da mu komunističke vlasti nisu dopustile nastavak studija na Pravnomu fakultetu niti upis na Filozofski fakultet, upisao se kao vanjski slušatelj na Filozofski odjel Bogoslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Tek u šk.god. 1947./48. dopustili su mu upis na Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, gdje je diplomirao 18. veljače 1952.

Dok mu nisu dopuštali raditi na pravnim poslovima, radio je dvije godine kao činovnik i knjigovodja. God. 1952. upoznao je samice zagrebačke UDB-e. God. 1972. zbog pjesme **Hrvatska molitva** osudjen je na godinu dana strogoga zatvora, koju je odrobijao u logoru Stara Gradiška. Sada živi u Zagrebu kao umirovljenik.

Član-radnik Matice Hrvatske i HKD-a Sv. Jeronima. U Matici Hrvatskoj obavljao je izborne dužnosti člana častnoga suda, glavnog odbora i dopredsjednika MH. Počastni je član predsjedničtva Hrvatske Paneuropske unije. Osnivač je i bivši dopredsjednik te v.s. predsjednika Znanstvenoga družtva za proučavanje podrietla Hrvata. Član je Družtva povjestničara umjetnosti Hrvatske. Bio je član uredničtva Hrvatskoga književnoga ljetopisa „Ognjište" i glasila „Politički zatvorenik". Dopisnik je časopisa na španjolskomu jeziku „Studio Croatica - Argentina".

God. 1978. osvojio je prvu nagradu čitatelja na natječaju „Glasa Koncila" za priču **Gastarbajterski grafiti** i treću nagradu na natječaju književne revije „Marulić" za priču **Ovce iza zatvorskih rešetaka.**

Pjesme su mu prevedene na latinski, slovenski, španjolski i njemački jezik, a poviestni radovi na španjolski.

Objavljivao je pod svojim pravim imenom i pod pseudonimima Tomislav Heres, Tomislav Hermes, Tin Slavić, Don Kijote de la Croazia, A. Marus, 2M, II.-M2-31./4591., Trpimir Juranić Mar, T.J. Mar, Matko Maronić, M. Mar, Horoathos Harahuvat, Mate Juranić, T.J.H. Mar.

Antologije s pjesmama Mate Marčinka

♦ Pavao Crnjac: **Poezija zajedničkoj radosti,** Zagreb, **1986.; Pjesme Mariji,** 1987. ♦ Neven Jurica - Božidar Petrač: **Duša duše Hrvatske,** Mostar, 1988. ♦ Andjelko Mijatović: **Zrinsko-frankopanska urota,** Zagreb, 1992. ♦ Vinko Brešić: **Autobiografski Zagreb,** Zagreb, 1994. ♦ Josip Berka: **Pod zvjezdarnicom na Šalati,** Zagreb, 1994. ♦ Brane Crlenjak: **Vukovar - ponos Hrvatske,** Zagreb, 1995. ♦ Vlado Pandžić - Božidar Petrač: **Hrvatska ladja I. i II.,** Zagreb, 1996. ♦ Vinko Brešić: **Antologija suvremenoga hrvatskoga pjesničtva o Zagrebu ZABREG,** Zagreb, 1996. ♦ Božidar Petrač: **Antologija hrvatske rodoljubne poezije XIX. i XX. stoljeća Kip domovine,** Zagreb, 1996.
♦ Josip Bratulić - Stjepan Damjanović - Vinko Brešić - Božidar Petrač: **Hrvatsko rodoljubno pjesničtvo od Bašćanske ploče do danas MILA SI NAM TI JEDINA ...,** Zagreb, 1998. ♦ Vinko Grubišić - Krešimir Šego: **Pod nebom Bleiburga,** Medjugorje, 1998. ♦ Ante Katalinić: **Marija velika nada Hrvata,** Zagreb, 1998. ♦ Neven Jurica - Božidar Petrač: **U sjeni transcendencije,** II., ŠK, Zagreb, 1999. ♦ Božidar Petrač: **Povrh staroga Griča brda,** Zagreb, 2000**.; Hrvatska božična lirika od Kranjčevića do danas,** 2000.**; Hrvatska uzkrsna lirika od Kranjčevića do danas,** 2001. ♦ **Spomenica Matice Hrvatske u povodu desete obljetnice Vukovarske tragedije 1991.-2001.,** 2001. ♦ Petar Vulić: **Grad na kamenu,** Klis, 2000**.; Balada o vukovarskoj ruži,** MH, Imotski, 2001.; **Smrt Petra Svačića,** 2002.; **Bog i Hrvati,** 2003. ♦

Pod pravim imenom i pseudonimima objavljeni radovi Mate Marčinka

Pjesme:
♦ Mate Juranić: **Povratak ptice,** ZIRAL, Rim, 1975. ♦ T.J.H. Mar: **Mjesečev zavičaj,** HKD Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1979.; **Noćurci u krajoliku,** 1981. ♦ Mato Marčinko: **Moliti nebo,** MH, Zagreb, 1995.; **Hrvatski litopis,** Zagreb, 2001.; **Hrvatska na križu križ,** Zmijavci, 2003.

Književna proza:

♦ T.J.H. Mar: **Čovjek koji je došao iz Hrvatske,** Miljevci, 1982.; **S ovu stranu dobra i zla,** HKD Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1982. ♦ Mato Marčinko: **Drvo života i drvo smrti,** HKD Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1992.; **Muka po Bleiburgu,** Eurocopy Pack, Zagreb, 1999. ♦

Poviest i poviest umjetnosti:

♦ Tomislav Hermes: Prikazanje **Ogledalo slave Hrvata,** Zagreb, 1980. (dvie naklade) ♦ Tomislav Heres: **Dugo putovanje od Irana do Jadrana,** Gata, 1982.; **Zemlja veličanstvenih malenih katedrala,** 1983.; **Poljički knez Žarko Dražoević u poviesti i književnosti,** 1984.; **Glagoljica i bosančica,** Hercegovina, 1985.; **Pjesnik Ton Smerdel,** Zagreb, 1985.; **„Gospodinova večera" Brune Bulića,** 1986.; **Hrvatski rukopisi Vatikanske knjižnice i Evandjelje sv. Marka po Marku Japundžiću,** 1987.; **Molitva za mislost slova Smiljane Rendić,** 1987.; **Zemlja Morjana,** Gata, 1988.; **Iz hrvatske kulturne i glagoljaške poviesti od doselitbe Hrvata do naših dana,** Zagreb, 1988.; **Poviestni uvid u zagonetku umjetnosti i estetike i estetska misao Rajmunda Kuparea,** 1989.; **Hrvatski grb, zastava i himna,** Humac, 1990.; **Hrvatski iranski korieni Mirka Vidovića,** Zagreb, 1991. ♦ Mato Marčinko - Paškval Cvekan: **Hrastovica,** Hrastovica, 1991.

♦ Mato Marčinko: **Od prahrvatskoga doba do** 7. **stoljeća, u: Moja Hrvatska,** DMD, Zagreb, 1992.; **Traces of the Croatian Name, u: My Croatia,** 1994.; **Život i pjesničko djelo Vinka Kosa,** pogovor u**:** Vinko Kos, **Pjesme, I.,** MH, Čakovec, 1997.; **Svjedočanstvo o Bleiburgu i Križnomu putu,** „Petrinjski zbornik", 1999., br. 2.; **Gvozdansko - Hrvatska Masada;** Zagreb, 1999.; **Najnovija odkrića o hrvatskom izkonu,** ‚Poljica", Gata, 2000., br. 25.; **Indoiransko podrietlo Hrvata,** 2000.; **Posmrtni razgovor sa slikarom Brunom Bulićem,** 2001.; **Prinosi poviesti slobodne obćine kneževine Poljica,** Gata, 2001. ♦ T.J.H. Mar: **Stablo s dubokim korienima** (kardinal Juraj Utišinović), u: Spomen-knjižica **Kralj Petar Svačić,** Visovac-Miljevci, 2002. ♦ Mato Marčinko: **Hrvatska književnost Bosne i Hercegovine necjelovita je bez književnog udjela Hrvata muslimana,** „Marulić", Zagreb, 2002., br. 1. i 2.; **Hrvatska jeronimska predaja, ,**Lička revija", 2003., br. 3. ♦

Knjige u nastavcima:

Mato Marčinko: **Bila jednom jedna crkva,** „Marulić", Zagreb, br. 5. 1993. do br. 4. 1997.; **Hrvatska knjiga mrtvih,** „Politički zatvorenik", Zagreb, br. 50.-57. 1996. ♦ Tomislav Heres: **Hrvatski kralj Zvonimir i papa Grgur VII.,** br. 80. 1998. do br. 106. 2001. ♦ Mato Marčinko: **Novi velikosrbski memorandum nazvan deklaracija,** br. 64.-65. 1997. do br. 81. 1998.; **Hrvati islamske vjere,** „Hrvatsko slovo", Zagreb, br. 194., 195., 198., 204., 208. i 217. 1999.; **Predćirilometodsko podrietlo glagoljice i glagoljskoga bogoslužja,** „Politički zatvorenik", br. 107. 2001. do br. 139. 2003.; **Novi hrvatski Bleiburg začet u Cafe den Haag,** br. 114. 2001. do br. 130. 2003. ♦

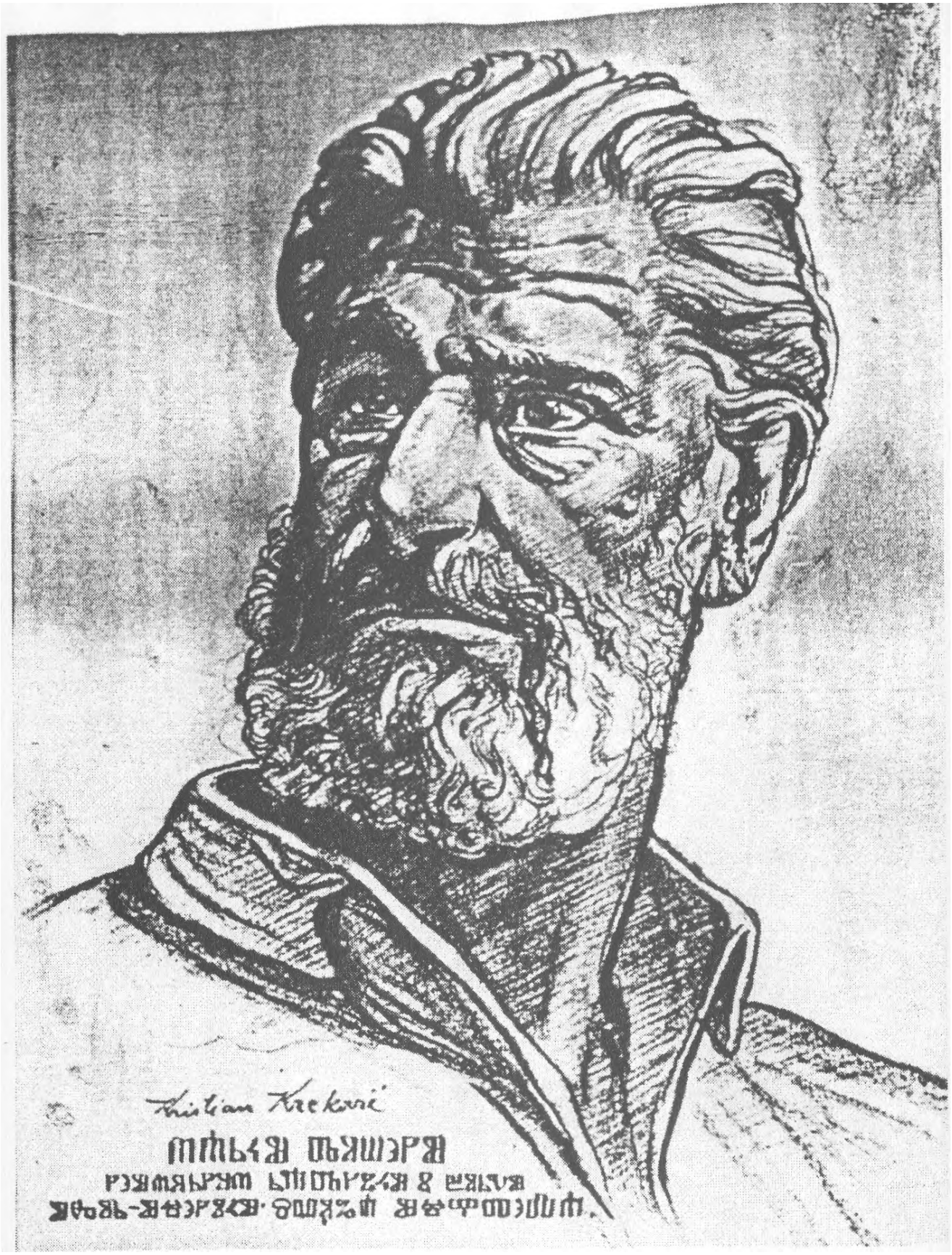

Kristian Kreković:
Crtež Ante Starčevića s glagoljičnom posvetom

MARKU DOŠENU
NEUMORNOM RADNIKU I BORCU
UZOR-UČENIKU SVOGA UČITELJA

HRVATSKI OBRANBENI RED
HOR